Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Møllerslægten Lautrup

og

Anna Dorthea Ravns aner

Henriette Cathrine Jensine Gynther på sin 100-års fødselsdag den 4. juli 1958
med Århus bys officielle gave: Et pund kaffe

- om min oldemor Henriette Cathrine Jensine Gynther, født Lautrups fædrene slægt og hendes mors aner

førsteudgaven afsluttet i december 2006
andenudgaven afsluttet i september 2025
Udgave med Jes Lautrups vandrebog og -stav. September 2026
Jes Gynther Sørensen

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning ..... side 2

Ane nr. 6: Jes Lautrups aner.

Kort med en række af de steder, hvor denne gren af Lautrup'ere boede 4
Navnet Lautrup, samt tre forsøg på at finde de ældste aner 5
Hans Lautrups bedsteforældre og forældre 7
Hans Lautrups søskende 9
Hans Lautrup 13
A. Møllerfamilie, mølledrift og mølleprivilegium ..... side 13
B. Bjerndrup Mølle 14
C. Hans Lautrup på Bjerndrup Mølle 17
D. Indskud om Povlskro og Anne Marie Nissens og hendes aner 22
E. Hans Lautrup og Laksmølle 26
F. Christiansdal 31
G. Enden på historien 33
Albrecht Lautrups halvsøskende og søskende, samt deres efterslægt 34
A. Bjerndrup Mølle 35
B. Skovlund Mølle 38
C. Laksmølle 45
D. Sct. Jørgens Vandmølle, Flensborg 52
E. Christiansdal Vandmølle 56
F. De sidste tre søskende til Albrecht 60
Albrecht Lautrup og Jensine Albertine Thornam 62
A. På Jørgensgaard Teglværk 62
B. I Haderslev 66
Jes Lautrups søskende og deres efterslægt 70
Jes Lautrup og 1° Henriette Marie Cordes 2°Anne Dorthea Ravn 74
Aarhus' ældste fejrer i dag nytaar nummer 101 85

Ane nr. 7: Anne Dorthea Ravns aner

Anetavle 86
Gårdene på egnen - kort 87
Om vækkelserne, gårdene og nogle gårdmandsslægter på egnen 88
Anne Dorthea Ravns fædrene linie
Anders Jacobsen og 1° Mette Nielsdatter, 2° Maren Sørensdatter 92
Niels Andersen og 1° Mette Nielsdatter, 2° Maren Mortensdatter 94
Indskud om Maren Mortensdatters aner. Morten Andersen og Inger Hansdatter Ravn ... 95
Morten Andersens søskende og deres familie 97
Morten Andersen og Inger Hansdatter Ravn 98
Maren Mortensdatters søskende og deres familie 99
Indskud om Inger Hansdatter Raunsdatters aner 102
Christina Simonsdatters brødre med familie 103
Inger Hansdatters forældre - Hans Michelsen og Christina Simonsdatter 104
Anders Nielsen Ravns bror Morten Nielsen Ravn med 3 ægtefæller 105
Anne Dorthea Ravns mors aner
Niels Rasmussen og Mette Christen Påske 106
Nis Nielsen Huggers søster Mette Nielsdatter med familie 107
Nis Nielsen (Hugger) og Else Pedersdatter 109
Karen Nisdatters søskende med familie 110
Familien fra Vork i Egtved Sogn 112
Anne Dorthea Ravns forældre Anders Nielsen Ravn og Karen Nisdatter 113
Anne Dorthea Ravns søskende med familie 115

Falle Midtballe Lautrup med efterslægt

Falle Midtballe Lautrup og Dorthea Jensine Frederikke Hansen 120
Anna Kirstine Lautrup og Ove Makholm Lauritzen 121

Om halvfætrene Peter Tramsen og Helge Tramsen 122
Jes Lautrups vandrebog 130

Indledning

I denne bog skildres møllerfamilien Lautrup med nærmeste familie. For nogle familiemedlemmers vedkommende er der ikke meget at berette. De står kun anført med deres navn og data. Hvad andre angår - ikke mindst Hans Lautrup, møller på Bjerndrup Mølle og på Laksmølle, som han opførte, gives der en fyldigere beretning.

Det kan derfor anbefales, at man blader ind i bogen og læser de fyldigere levnedsskildringer eller finder frem til de personer, man måtte være interesseret i, og læser om dem. - Og så iøvrigt bruger bogen som opslagsbog, når man søger oplysninger om en bestemt person i familien. Lidt senere fortæller jeg her i indledningen om bogens opbygning.

Jeg har været så heldig som barn og ung at have kendt mine fire bedsteforældre, samt min oldemor (min mormors mor), der blev knap 101 år gammel (*se* *side 85*). *Hun hed Henriette Jensine Lautrup, var gift Gynther, og blev født i 1858 i en lille by, Skartved, i Sdr. Bjert Sogn. Her oplevede hun krigen i 1864. Sdr. Bjert er et af 'de 8 sogne', der ved fredsafslutningen i 1864 forblev i Danmark (sammen med et område syd for Ribe) til gengæld for de kongeriske enklaver i Sønderjylland.*

Vi børnebørn og oldebørn fik derfor en del fortalt, og min interesse for familiens historie blev vakt. Noget blev skrevet ned og gemt. I dag ville jeg ønske, jeg kunne stille oldemor og bedsteforældre en lang række spørgsmål. Det kan jeg ikke. Men materialet fra dengang, suppleret med materiale fundet i Landsarkivet i Aabenraa i årene 1958-60 (hvor jeg var værnepligtig i Haderslev), har siden ligget i mine gemmer sammen med 2 afskrifter af et par slægtstavler, foretaget af oldemors mand, Søren Lauritsen Gynther.

For at dette materiale nu ikke skulle gå i glemmebogen, besluttede jeg for et par år siden at gøre det færdigt (hvad det naturligvis aldrig bliver). Jeg begyndte at udfylde de tomme huller og har ud over landsarkiverne haft stor hjælp af de lokalarkiver, der er opstået i de senere årtier. Materialet voksede. Flere forfædre og deres familie kom med. Men manges (også forfædres og -mødres) historie er stadig ikke skrevet. Men i de historier, som er fundet, gemmer der sig en slægtshistorie og en samtidshistorie, samt en egns eller en landsdels historie. Således er møllerslægten Lautrups historie, som der først skal berettes om, en grænselandsfamilies historie.

Lidt om bogens opbygning.

En slægtshistorie er normalt en fortælling om en bestemt forfaders efterslægt, men den kan også være en fortælling om en bestemt persons aner, hvor vedkommende person så bliver 'proband'. Der kan også være tale om en blanding af de to former for slægtshistorie. Det er tilfældet her, hvor bogen først skildrer møllerslægten Lautrup.

Derefter skildres Jes Lautrups anden kone, Anne Dorthea Ravns aner. Henriette Jensine Lautrup, gift Gynther og hendes efterslægt skildres i en senere bog om familien Petersen/Gynther.

Hvad efterslægten efter en bestemt person (et bestemt par) angår, benyttes et nummererings- og indrykningssystem: Børnene nummereres i aldersrækkefølge (hvor rækkefølgen er ukendt, anføres de med store bogstaver). Børnebørnene anføres indrykket og med mindre skrift med fars/mors nummer, et punktum og deres eget nummer og så fremdeles.

Det betyder, at en person, der foran navnet står anført med 1.5.3. selv er nr. 3 i en børneflok og er barn af nr. 5 i en tidligere børneflok samt barnebarn af nr. 1 i en børneflok 2 generationer tidligere. Et eksempel: Side 11: 1.1.3: MARIE LAUTRUP, er det tredie barn blandt sine søskende og datter af 1.1. HANS LAUTRUP *(side 9),* der er søn af 1: EDLEF LAUTRUP *(side 9).*

Hvad anerne angår, har jeg valgt at lade min mormor være 'proband'. Det betyder, at anerækken nummereres ud fra min mormor, Anna Gynther, gift Grønbek. Som proband bliver hun nr 1 (se anetavlen her nedenfor). Hendes far bliver nr. 2, hendes mor nr. 3, hendes farfar nr. 4, farmor nr. 5, morfar nr. 6, mormor nr. 7, oldeforældrene får nr. 8 - 15, tipoldeforældrene nr. 16 - 31, 2 x tipoldeforældrene 32 - 63 o.s.v. En fars anenummer er 2 x barnets, mens en mors er 2 x barnets + 1. Mænd har derfor altid et lige anenummer, kvinderne et ulige. Mormors morfar, Jes Lautrup, er således ane 6, hendes mormor Anne Dorthea Ravn nr. 7, og hendes mor, Henriette Jensine Lautrup, gift Gynther, er ane 3.

I teksten vil der efter en anes navn stå: (ane + nr.) *første gang det forekommer i en ny sammenhæng. Se f.eks. side 7*: CHRISTIAN HANSEN LAUTRUP (ane 96)

I bogen skildres først den ældste ane med mulige forfædre samt denne anes børn. Det følgende

afsnit fortæller om søskende til efterfølgende ane, så man får et indtryk af denne anes familie. I tredie afsnit berettes så om denne ane og så fremdeles. (Den, der kun vil have besked om forfædrene, kan derfor ofte nøjes med at læse hvert andet afsnit).

Stamtavle - 6 generationer - med Anna Dorthea Gynther som proband (= nr. 1)

<table>
<tr><td rowspan="32">1. Anna Dorthea Gynther gift Grønbek
1883 - 1956</td><td rowspan="16">2. Søren Lauritzen Gynther
1842 - 1912</td><td colspan="4">4. Lauritz Petersen Gynther 1808- 1886 (resten anføres ikke)</td></tr>
<tr><td colspan="4">5. Trine / Katrine Jensen 1807 - 1880 (resten anføres ikke)</td></tr>
<tr><td rowspan="16">3. Henriette Cathrine Jensine
1858 - 1959</td><td rowspan="8">6. Jes Lautrup
1815 - 1904</td><td rowspan="4">12. Albrecht Lautrup
1782 - 1861</td><td rowspan="2">24. Hans Lautrup
1735 - 1827</td><td>48. Hans Christensen Lautrup
1693 - 1756</td></tr>
<tr><td>49. Anna Margrethe Hansen
eller Iwersdtr. 1705 - 71</td></tr>
<tr><td rowspan="2">25. Anna Marie Nissen 1748-</td><td>50. Jes Nissen 1709 - 62</td></tr>
<tr><td>51. Anna Margrethe Jensdtr. Schmidt 1719 - 50</td></tr>
<tr><td rowspan="4">13. Albertine Thornam
1784 - 1840</td><td rowspan="2">26. Jacob Frederiksen Thornam
1746 - 1801</td><td>52. Frederich Thornam 1713 - 77</td></tr>
<tr><td>53. Maren Madsdatter Sorterup
1715 - 57</td></tr>
<tr><td rowspan="2">27. Ulrikke Cathrine Pedersdtr. Fischer 1753 - 1787</td><td>54. Peder Andersen Fischer
o. 1694 - 1757</td></tr>
<tr><td>55. Jensine Erreboe Busch
1727 - 82</td></tr>
<tr><td rowspan="8">7. Anne Dorthea Anders-dtr. Ravn
1824 - 77</td><td rowspan="4">14. Anders Nielsen
1787 - 1858</td><td rowspan="2">28. Niels Andersen
1748 - 1827</td><td>56. Andreas Jacobsen</td></tr>
<tr><td>57. Maren Andersdtr.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">29. Maren Mortens-dtr. 1764 - 1850</td><td>58. Morten Andersen 1733 - 1806</td></tr>
<tr><td>59. Inger Hanses Ravn 1733 - 98</td></tr>
<tr><td rowspan="4">15. 1872 Nisdtr. (Nielsen)
1789 - 1835</td><td rowspan="2">30. Nis Nielsen Karen
1756 - 1820</td><td>60. Niels Rasmussen 1719 - 1805 (Hugger)</td></tr>
<tr><td>61. Mette Christen Påske † 1770</td></tr>
<tr><td rowspan="2">31. Else Pedersdtr. (Work)
1759 - 1823</td><td>62. Peder Sørensen † 1787</td></tr>
<tr><td>63. Karen (Peders?) 1719 - 99</td></tr>
</table>

Fra side 84 fortælles om (ane 7) Anne Dorthea Ravns forfædre med familie.

Mormors fars, Søren Lauritsen Gynthers (ane 2's) forfædre, er - som anført - beskrevet i en senere bog, ligesom der findes en bog om Jes Lautrups mors, Jensine Albertine Thornams (ane 13) forfædre og endelig en bog om Urikke Cathrine Pedersdatter Fischers (ane 27) forfædre.

Flensborg i december 2006.
Jes Gynther Sørensen

Andenudgaven afsluttes med Falle Lautrup og hans efterslægt

Odder i september 2025
Jes GyntherSørensen

Tredieudgaven har fået Jes Lautrups vandrebog med.

Odder i september 2026
Jes GyntherSørensen

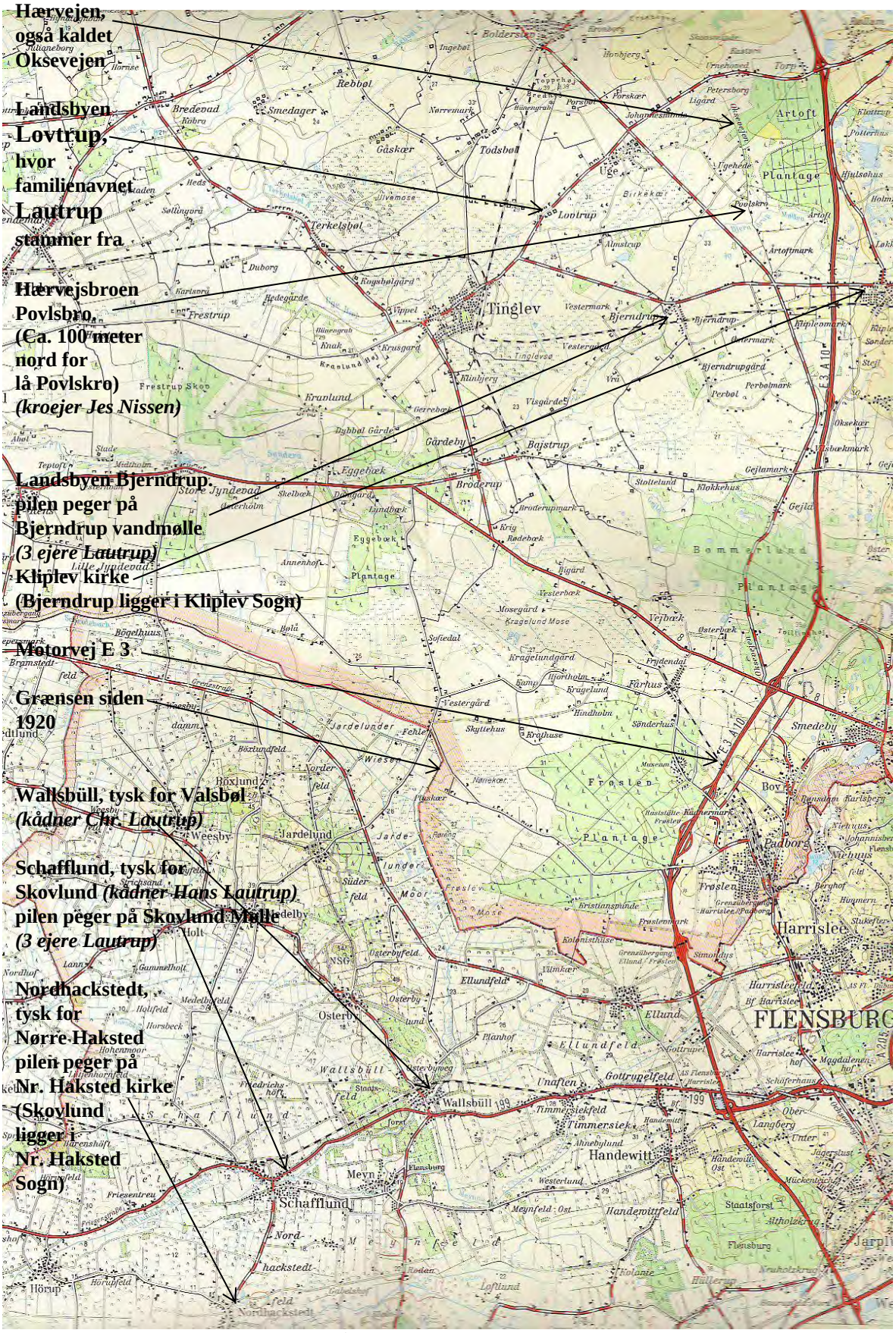

Kort over Sønderjylland vest og nordvest for Flensborg, der udpeger de steder, hvor de ældste medlemmer af Lautrup-familien boede.

NAVNET LAUTRUP
SAMT TRE FORSØG PÅ AT FINDE DE ÆLDSTE ANER

Slægten Lautrup stammer fra landsbyen Lautrup, nu ***Lovtrup****, i Uge Sogn. Byen hørte oprindelig til Bjolderup Sogn, hvor en række byer indtil 1850 hørte til Slogs Herred. Dette herred hed tidligere* ***Lovtrup Herred****.*

Navnet stammer fra det 13. århundrede. I Valdemar IIs jordebog (1231) kaldes herredet: Locthorphært. Forleddet er nok identisk med mytologiens Loke. I bynavnet er det måske indgået som mandstilnavn, svarende til et par tilfælde på oldnordisk. Eller det er måske indgået som mandsnavnet Lokki.

I 1493 staves det Lochtrup - 1494 Lottrup - 1505 Louwtorpp - 1509 Loutrup - 1594 Luchterup - 1652-85 Lautrup - 1704 Luchterup - 1712 Lautrup/ Lovtrup/Lautrup - 1857-58 Lavtrup/Lautrup/ Lovtrup.

Også familienavnet kan antage forskellige former som f.eks. Laudrup (fodboldspillerne) eller Laudrop (der med tysk udtale nærmest kommer til at svare til den danske udtale af navnet Lautrup).

I det 17. århundrede findes navnet som familienavn i flere af egnens byer.

Jeg har kendskab til tre forsøg på at finde møllerfamilien Lautrups aner:

1. forsøg: Møllerfamilien Lautrup kunne nedstamme fra:
NIS LAUTRUP, hvis far utvivlsomt var den PETER NISSEN LAUTRUP, der i Ensted Kirkes manebog[1] nævnes på samme gård som Nis Lautrup. Hans forgænger synes at have været en NIS HANSEN, der muligvis er den første af slægten i Bjolderup Sogn. Før ham var en Christen Jepsen ejer af gården. Da navnet Christen/Christian forekommer ret tit i familien, kunne det tænkes, at denne var svigerfader til Nis Hansen[2].
NIS LAUTRUP var gift med ANNA .....
Deres børn var:
1. PETER
   født før 1664
2. JENG (=INGE),
   døbt 8. december 1667
3. HANS
   døbt 12. januar 1670
4. ANNE
   døbt 30. juli 1673
5. CHRISTIAN
   døbt 19. januar 1676
6. HANS CHRISTIAN
   døbt 3. november 1680

2. forsøg: På lokalarkivet i Kliplev findes nogle optegnelser af Henning Detlefsen[3], der anfører en anden mulig slægtsforbindelse.
Her skal familien gennem 3 generationer have boet i Flensborg:
1. HANS LAUTRUP, født år ? død 1635. Skipper og købmand i Flensborg
2. HANS LAUTRUP, født år ? død 1651. Skipper og købmand i Flensborg
3. HANS LAUTRUP, født 1624, død 1707. Skipper og købmand i Flensborg.
4. CHRISTIAN HANSEN LAUTRUP, født 1667, kådner i Valsbøl. (*Se side 7)*.

Detlefsens oplysninger *kunne* have forbindelse med nogle oplysninger, jeg har fundet i byarkivet (Stadtarchiv) i Flensborg (= 3. forsøg).

---

[1] Ensted præstearkiv, H. (ca. 1707-84). Forskelligt 1.
[2] Desværre har jeg i sin tid ikke anført min kilde til ovenanførte slægtoplysninger, som jeg har fået i 1960.
[3] Detlefsen angiver Personalhistorisk Tidsskrift som sin kilde. Jeg har imidlertid ikke kunnet finde navnene i tidsskriftets register.

3. forsøg. I Stadtarchiv i Flensborg findes en stamtavle, udfærdiget af en (fornavn ikke anført) Clausen, hvor to af anerne bærer navnet HANS LAUTRUP.

Her oplyses det, at en HANS LAUTRUP *(se kopien herunder, hvor han har nr. 3)* er borger (d.v.s. har næringsbrev) i Flensborg og formodentlig har taget sit tilnavn fra landsbyen Lautrup i Tinglev Sogn i Slogs Herred, Tønder Amt. Han er gift med (det er anført med et +) MARINA LAUTRUP, som er *enke [Witwe]* i 1636.

Deres søn er en købmand HANS LAUTRUP i Flensborg, gift med ANNA, der dør 18. januar 1678. (Disse er igen forældre til en Maria Lautrup, bedstemor til en borgmester Nicolaus Henrich Clausen i Flensborg).

Titlen købmand betegnede dengang en mand, der - ofte på egne skibe – fragtede varer til byen. I Flensborg som i mange andre købstæder lå købmandsgårdene på en grund, der strakte sig fra hovedgaden til vandet/havnen. Selvom Detlefsen kalder en Hans Lautrup for *både skipper* og *købmand*, mens Clausen taler om en *købmand* Hans Lautrup, kan det godt være, at der er tale om samme person.

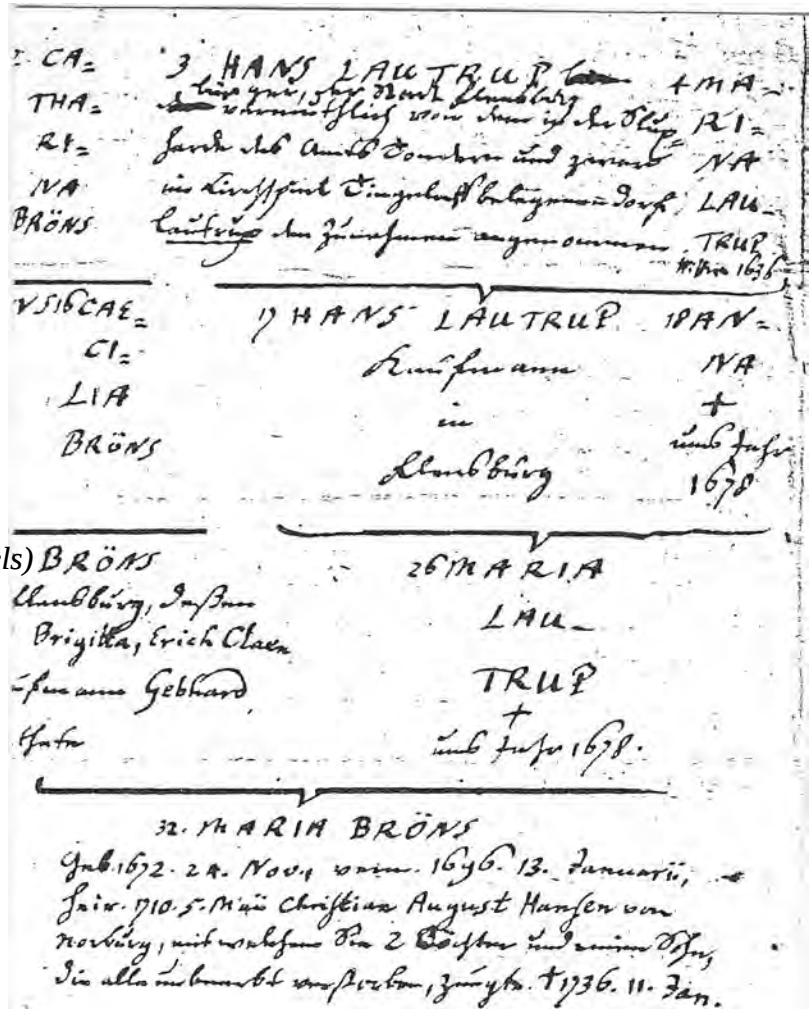

Til højre herfor: Udsnit af familien Clausens stamtavle på Stadtarchiv i Flensborg

- Såfremt Detlefsens oplysninger er korrekte, er den første Hans Lautrup i stamtavlen her vel identisk med Detlefsens Hans Lautrup, der dør 1635 (nr. 1). Sønnen Hans er så nr. 2 hos Detlefsen og dennes Hans Lautrup nr. 3 skal så være bror til stamtavlens Maria, gift med (Niels) Brøns.

HANS LAUTRUPS BEDSTEFORÆLDRE OG FORÆLDRE

Hans Lautrups farfar er uden tvivl
CHRISTIAN HANSEN LAUTRUP (ane 96) [4]
født i 1667
død 1727 i Valsbøl[5]
gift 1° omkring 1693 med
CATHRINA (ane 97)
gift 2° med
DORTHEA JÜRGENSEN / JENSES
født 1669 i Søndersmedeby
død 1750 i Valsbøl
datter af JENS JØRGENSEN og METTE JENSES i Søndersmedeby i Bov Sogn.
Christian Hansen Lautrup var kådner i Valsbøl. Kådner [tysk Käthner] er den sønderjyske betegnelse for en boelsmand (eller man kunne kalde ham en mindre husmand). Som kådner har han haft et hus med et lille jordstykke. Derudover havde kådneren i reglen ret til at lade et par køer græsse på landsbyens fællesareal.
Cathrina og Christian Lautrups søn - eller én af deres sønner - var:
A. HANS CHRISTENSEN LAUTRUP (ane 48)
født omkring 1693 i Valsbøl
Dorthea og Christian Lautrup fik 5 børn, af hvilke en søn blev voksen:
B. JENS CHRISTENSEN/CHRISTIANSEN LAUTRUP
født 1707 i Valsbøl
død 1747 i Valsbøl
Han overtog i 1927 ejendommen efter faderen og drev den til sin død i 1774. Den kaldes nu "¼ bondeboel", hvilket formentlig er en pleonasme (et boel = 1/4 gård).
Han var gift med
CISTINA / CHRISTIN JENSES
(*kan* betyde 'Jenses kone').
Parret fik 4 børn, hvoraf en søn blev voksen:
B.1. CHRISTIAN JENSEN LAUTRUP
født 1727 (1737?) i Valsbøl
død 1784 i Valsbøl
Han var gift med
MARIA
Parret fik 8 børn.
Efterkommere af Maria og Christian Jensen Lautrup i mandlig og senere kvindelig linie har haft ejendommen frem til vore dage.

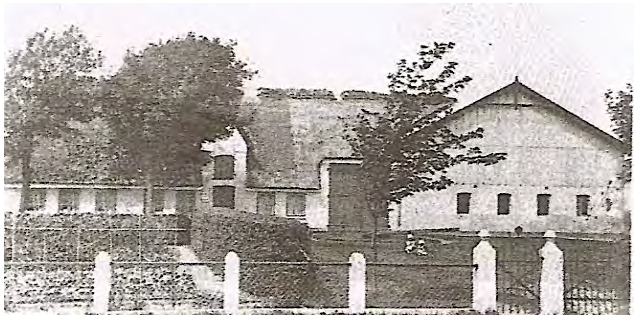
Gården i Valsbø1 i 1926, i dag Ellunderstreaße 12

Om Hans Christensen Lautrup: Se næste side.

[4] Igen ifølge optegnelser af Henning Detlefsen, der ligger på Lokalarkivet i Kliplev. Kirkebogen i Valsbøl går tilbage til 1730'erne, men oplysningerne i de første mange år er yderst sparsomme.
[5] Kilde til størstedelen af teksten på resten af denne side er: Cronik des Dorfes Wallsbüll (1993). Ifølge denne tyske kilde var det fulde navn på den ældste forfader på ejendommen i Valsbøl ikke CHRISTIAN Hansen Lautrup, men JENS Christian Hansen Lautrop (Lautrop er en tyske udgave af navnet Lautrup). Fornavnet Jens kan imidlertid ikke være korrekt, for så skulle hans sønner have slægtsnavnet Jensen Lautrup. Ifølge den tyske kilde er slægtsnavnet Christiansen Lautrup. Faderen må derfor hedde Christian, som anført af Detlefsen. Begge kilder har dødsåret 1727 og dødsstedet Valsbøl. – I øvrigt fortæller den tyske kilde, at Jens Christian Hansen Lautrups kone Dorthea efter vielsen kaldtes Dorthea Christians – altså Christians kone.

HANS CHRISTENSEN LAUTRUP (ane 48)

født o. 1693 i Valsbøl (i 1. ægteskab)

død 16.(?) december 1756 i Skovlund, 63 år gammel (navnet her skrevet Lauterup), begravet 19. december (Dom. 4. Advent) 1756 i Nr. Haksted (fol. 311)

Hans Christensen Lautrup var også kådner, men i Skovlund. Han har altså - som faderen - haft et lille landsted, et kåd, på de magre jorder vest for den jyske højderyg. Man må i den forbindelse huske, at gårdenes antal var konstant, så kådet var den eneste mulighed for yngre mænd, der ville forsøge at opnå status som gårdmænd. Kådet var dog normalt så lille, at kådneren måtte ernære sig ved en eller anden form for håndværk. Har Hans Christensen Lautrup arbejdet på møllen i Skovlund? Og / eller er hans søn Hans (nr. 2) blevet sat i lære på møllen?

Hans Christensen Lautrup var gift[6] med

ANNA MARGRETHE IWERSEN (ane 49)

født omkring 1705 i Flensborg (kirkebøgerne i fotokopi er nærmest ulæselige)

død 6. juni 1771 i Skovlund, 66 år gammel, begravet 12. juni 1771 i Nr. Haksted (fol. 373)

datter af købmand[7] HANS IWERSEN og MARREN JÜRGENSDATTER.

Anna Margrethe og Hans Christensen Lautrup fik 3 børn:

1. EDLEF LAUTRUP

   født oktober/november 1732 i Nr. Haksted Sogn

2. HANS LAUTRUP (ane 24)

   døbt 30. juni 1735 i Nr. Haksted Kirke og Sogn

3. TRINCHE LAUTRUP

   døbt 11. (Dom. 2. Epifani) / 14. januar 1739 i Nørre Haksted Kirke og Sogn

Nørre Haksted Kirke

I Flensborg By's Historie[8], bind 1, side 358, har jeg fundet en fjerde mulig Lautrup-forbindelse omkring 100 år længere tilbage i tiden ("et 4. forsøg" (jvf. side 5 flg.)).

Her behandles den moralske opløsning i Flensborg under 30-årskrigen (1618-48). Til illustration af opløsningen omtales en sag mod kvinden *Trinche* og hendes datter, der begge blev udvist af byen. Trinche og nogle lejere i *Jürgen Lautrups* hus havde under gudstjenesten vist fjenden - nogle svenske ryttere - en vej ind i byen uden om byportene, og de havde købt mange ting af svenskerne. Trinche sagde til sit forsvar, at forskellige fornemme fruer, der var bosat i byen, havde givet hende penge, for at hun skulle købe røvergodset til *dem*. Hun hævdede også, at en borgerkone havde bedt svenske soldater skaffe sig en hest. Det havde de gjort ved at frarøve en bonde hans hest, mens han pløjede.

Her optræder altså en kvinde med navnet *Trinche* og navnet *Lautrup* omkring 100 år før den Trinche Lautrup, der omtales ovenfor.

Om Edlef Lautrup med efterslægt: Se de næste sider.
Om Trinche Lautrup: Se side 12.
Om Hans Lautrup: Se side 13.

[6] Vielsen er ikke fundet i Flensborg. Måske er de gift i Valsbøl eller Skovlund?

[7] Det er måske nok ualmindeligt, at købmænd i Flensborg skulle være brødre /fædre til kådnere i Skovlund og Valsbøl, som omtalt på de forrige sider. *For* slægtsforbindelsen til Flensborg taler til gengæld, at Anna Hansdatter / Iversen også stammer fra en købmandsfamilie i Flensborg.

[8] Flensborg By's Historie, udgivet af Grænseforeningen og Historisk Samfund for Sønderjylland (1953)

HANS LAUTRUPS SØSKENDE OG DERES EFTERKOMMERE[9]

1. EDLEF (ETLEFF) HANSEN LAUTRUP

født oktober/november 1732 i Nr. Haksted Sogn (bestemt ud fra dødsår- og alder)
død 28. december 1778 i Haderslev, Vor Frue Sogn, begravet 1. januar 1779 i Haderslev (*opslag 168: 'i Stilhed paa Vor Frue Kirkegaard, betalt for Ringning 1 Time med 3 Klokker. Han efterlod sig 3 Sønner: Hans, Conrad Detleff og Frantz Matthias Lautrup. Gl. 46 Aar, 2 Maaneder'*)[10].

Edlef Lautrup var laugsskomagermester (eller sadelmagermester) og oldermand i Haderslev. Han fik borgerskab i byen den 20. november 1760.

Han blev
gift 1° den 20. juni 1760 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*hovedministeriabog opslag 17*) med
MARIE CATHARINA (CATHRINE) FRANTZEN

født/døbt 12. april 1730 i Haderslev, - formentlig i Vor Frue Sogn
død 17. september 1768 i Haderslev, Vor Frue Sogn, begravet 20. september 1768 på Vor Frue Sogns kirkegård (*opslag 126:'(-) gift 1° med Conrad Detleff Philipp, Skomager, (-) 1 Søn: Jens Hinrich Philipp. 2° med Skomager Etleff Hansen Lautrup. I dette Ægteskab 3 Sønner: Hans, Conrad Ditlef og Frantz Matthias. 38 Aar, 5 Mdr. og 8 Dage gammel. - Ringet 2 Timer med 3 Klokker.'*

Hun var datter af JENS FRANTZEN, der var handskemager i Haderslev (død 25.8.1746) og MARIA TEISSEN (*'aus der Koppel bei Schauby'* (Hytterkobbel ved Skovby i Vedsted Sogn sydvest for Haderslev?), død 15.3.1740).

Med sin første mand, skomager Conrad Ditlev Philipp i Slotsgade, fik hun to sønner:

1. JENS HEINRICH PHILIPP

døbt 11. august 1756, i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 166*)

Jens Hinrich Philipp voksede op som halvbror til hendes 5 børn med Edlef Lautrup. Han bliver laugsskomager i Haderslev (tysk 'Amtsschuster' i modsætning til 'Freischuster' = 'friskomager') Han bor i Badstuestræde på Slotsgrundene (*ses på kort side 66*).

Jens Hinrich Philipp blev
gift 26. august 1785 i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 132*) med
MARGARETHA IVERSEN

født 1761 (bestemt ud fra dødsår og -alder)
død 13. september 1799, begravet 17. september 1799 i Frue Sogn, Haderslev (*opslag 275:* 37 år og 10 måneder)

datter af IVER IVERSEN og HELENA CATHARINA HANSEN.

Ved folketællingen i 1803 (*opslag 52*) er han enkemand med 2 børn i Badstuestræde, efter at have mistet sin kone og mindst 4 børn. Hans halvbror, skomagersvend 1.3. Frantz Mathias Lautrup, bor hos ham.

2. MARIA SOPHIA PHILIPP

døbt 19. april 1758 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 62*)
død før moderen (er ikke fundet)

Edlef Lautrups 5 børn med Marie Cathrine, født Frantzen:

1.1. HANS LAUTRUP

døbt 3. november 1760 i Haderslev, Vor Frue kirke (*hovedminsterialbog, opslag 102*)
død 21. juni 1822 i Haderslev, begravet 26. juni 1822 i Haderslev (*opslag 225*)

Han fik borgerskab som laugsskomager i Haderslev den 17. juni 1785 (borger nr. 2235). Ved folketællingen i Haderslev i 1803 (*opslag 5*) er de familie N° 6 og boede som den første af to familier i N° 2, der er Storegade 5, som Hans Lautrup har ejet i hvert fald siden 1800 ifølge oversigten over ejendomme i Haderslev. Udover familien er der en tjenestepige og 2 nationale ryttere.

Ifølge Henrik Fangel: Haderslev Bys Historie, bind I, s. 106 (herefter blot Fangel) havde Hans Lautrup i 1810 en indtægt på 75 rdl. og betalte 14 rdl og 24 skilling i skat[11].

I 1817 står Hans Lautrup (der her kaldes laugsskomager) som ejer af ejendommen

---

[9] Jeg havde i årene 1958-60 af og til mulighed for at tage til Landsarkivet i Aabenraa. Dengang var der ikke mange på arkivet. En dag fortalte arkivaren mig, at vi var to på læsesalen, der søgte oplysninger om Lautrup-slægten. Den anden - som sad på læsesalen - hed Jørgen Wind. Vi udvekslede slægtsoplysninger. En stor del af oplysningerne på de følgende sider om møllerfamilien Lautrup bygger på Jørgen Winds optegnelser.

[10] Der eksisterer en boopgørelse fra 1769 på Landsarkivet i Aabenraa, lydende på navnet Edlef Lautrup, skomager i Haderslev: "Haderslev V S 856-89" (- som jeg ikke har gennemset).

[11] Fangel anfører samtidig, at familien boede Storegade nr. 4. Ifølge ejendomsoversigten boede han Storegade 5, som han ejede.

Storegade 5, et firefags gavlhus på to etager, der lå på en ret smal grund ned mod Haderslev Dam, men han var formentlig ejer allerede år 1800. Huset var nyopført efter en brand i 1756. I 1829 overtog Hans Lautrups enke huset. I 1834 arvingerne, der solgte det i 1839.

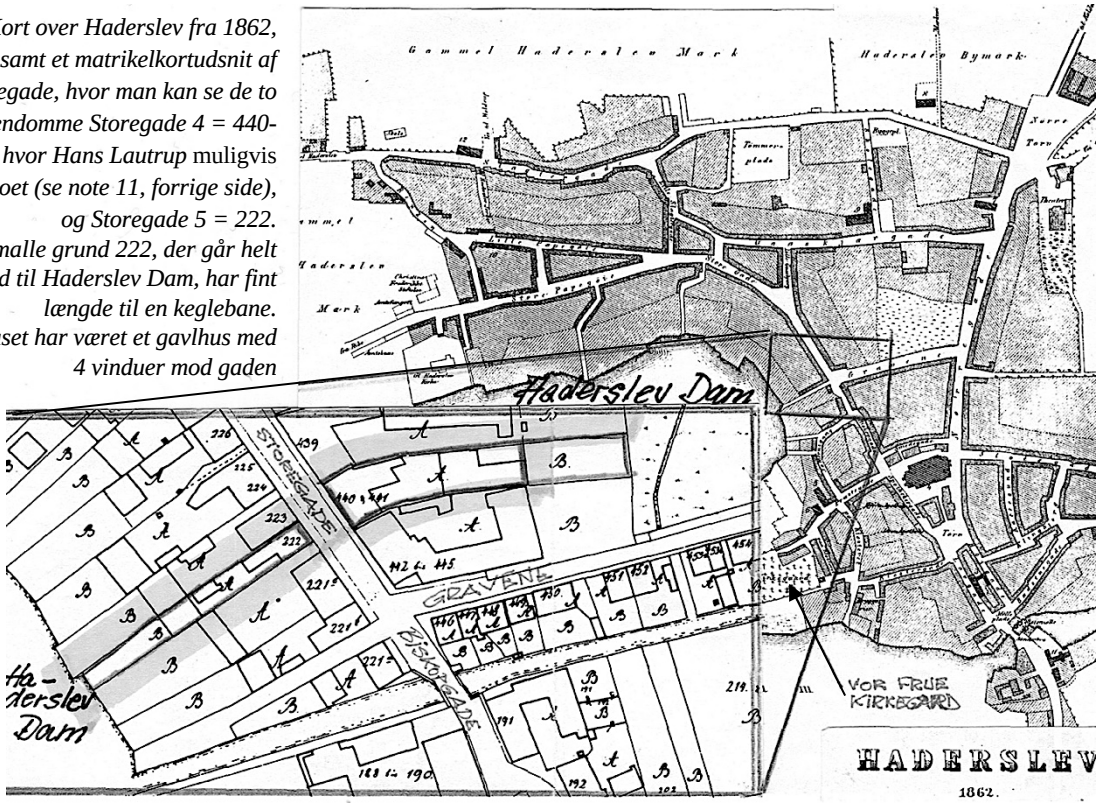

Kort over Haderslev fra 1862, samt et matrikelkortudsnit af Storegade, hvor man kan se de to ejendomme Storegade 4 = 440-441, hvor Hans Lautrup muligvis *har boet (se note 11, forrige side), og Storegade 5 = 222. Den smalle grund 222, der går helt ned til Haderslev Dam, har fint længde til en keglebane. Huset har været et gavlhus med 4 vinduer mod gaden*

Ifølge Fangel (side 140 flg.) samledes byens overklasse fra gammel tid i rådskælderen på Torvet 8, som var det eneste sted i byen med ret til udskænkning af franske og rhinske vine. Ud af dette voksede en forening, som formentlig er identisk med "Det forenede Selskab", oprettet i 1797. Formålet var dels af selskabelig art, dels filantropisk: Man drev en spinde- og strikkeskole. Også litterære interesser dyrkedes. Klubben var et produkt af oplysningstidens ideer: Gennem drøftelser i klubben blev borgerskabet sig bevidst som klasse.

I 1799 sprængtes selskabet og 'Det harmoniske Selsskab' (det senere 'Harmonien') opstod. Det førte til en række stridigheder omkring rådsstuens eneret til udskænkning af franske og rhinske vine, hvor rådsvinskænken forlangte, at den nye klubs møder skulle holdes i rådsvinkælderen.

I 1817 oprettedes så en ny klub: 'Concordia', der fik lokaler hos skomager Hans Lautrup i Storegade 5. Også her forlangte rådsvinskænken J. C. Petersen, at klubben holdt sine møder hos ham. Det skete også i 1823, men førte nu blot til at rådsvinskænkens privilegium på udskænkning af franske og rhinske vine blev ophævet i 1825. Det mærkelige er imidlertid, at det hus, hvor rådsvinkælderen holdt til, nemlig Torvet 8, helt op i det 20. århundrede bar navnet 'Concordia', hvilket indicerer, at klubben virkelig er flyttet hertil. Endnu i 1834 fandtes der imidlertid i Storegade 5, hvor klubben oprindelig havde holdt til, en billardsal, et danselokale og en overdækket keglebane.

Skomager Hans Lautrup døde i juni måned 1822, hvor Jensine og Albrecht Lautrup (*se side 66*) flyttede til Haderslev i november 1821[12].

Hans Lautrup blev gift den 13. september 1785 i Vor Frue Kirke i Haderslev *(opslag 245)*[13] med

MARIE JÜRGENSEN

født 27. december 1766 på Naffet Mølle i Haderslev, døbt 30. december 1766 i Vor Frue Kirke i Haderslev *(opslag 84)*

død 26. september 1830 i Haderslev, begravet 2. oktober 1830 i Haderslev *(opslag 313)*

[12] Deres ældste søn, *Hans Martin Ulrich Lautrup,* er fejlagtigt anført i Fangels register i stedet for Hans Lautrup.

[13] Parrets vielse står i kirkebogen umiddelbart efter halvbroderen Jens Hinrichs Philipps vielse (*side 9*).

datter af slagter PETER JÜRGENSEN og MARIE JESSEN (også kaldet 'MARIE PAULS af SUNDEVED').

Vor Frue kirke (nu Haderslev Domkirke) og Storegade - Bispegade set fra nord. Bispegade begynder efter gaden til venstre i billedet (ved træet) og går mod domkirken. Mellem denne gade og personerne til venstre ligger Storegade nr. 2 og 4. - Nr. 5 ligger lige over for nr. 4. Foto 1880-1890.

Postkortet fra omkring 1900-07 viser Storegade set mod nord. Den anden ejendom til venstre - med gavlen ud til gaden - må være stedet, hvor familien Hans Lautrup boede ved folketællingen i 1803.

Ved folketællingen i 1803 har familien 2 soldater (National Reuter [rytter]) indkvarteret.

<u>Marie og Hans Lautrup havde 3 børn:</u>

1.1.1. EDLEF LAUTRUP

født 28. december 1786 i Haderslev, døbt 30. december 1786 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 146:* faddere: Andreas Gÿdesen, Jürgen Jürgensen og Helena Gerdes)

død 23. januar 1787 i Haderslev, knap 1 måned gl., begravet 25. januar 1787 i Haderslev (*opslag 354*)

1.1.2. PETER LAUTRUP (1788 - 1851)

født 20. november 1788 i Haderslev, døbt 22. november 1788 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 181:* faddere: Jürgen Ebbesen, Peter Iversen, Elisabeth Wies)

død 5. juli 1851 i Haderslev, begravet 9. juli 1851 i Haderslev (*opslag 275*)

Han var tegnelærer i Haderslev og var ugift. Folketællingen 1845 oplyser (*opslag 32*), at han forsørges af byen.

1.1.3. MARIE LAUTRUP (1790 - 1851)

født 18. juli 1790 i Haderslev, døbt 20. juli 1790 i Vor Frue Kirke i Haderslev, (*opslag 30*: faddere: Anna Chr.(?) Jessen, Anna Thede, Erich Erichsen Ladegaard)

død 3. juli 1851 i Haderslev, begravet 6. juli 1851 i Haderslev (*opslag 275*)

Hun var spinnerske (*folketælling 1845, opslag 16*) og var ugift. Hun må være fadder til 5. Anna Maria Lautrup, side 66. Det er påfaldende, at hun og broderen Peter dør med to dages mellemrum. De bor ikke sammen.

Haderslev Domkirke .- Vor Frue Kirke set fra Klosterkirkegårdens indgang

<u>Denne linie er altså uden efterkommere</u>.

(1.1. står side 9:)

1.2. CONRAD DITLEV LAUTRUP

døbt 5. januar 1762 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 123*)
død 25. november 1791 i Horsens, begravet 28. november 1791 i Horsens, Vor Frelsers Sogn (*opslag 120: 'Mester Skomager, 30 Aar'*)

Han står fadder ved Helena Catharina Philipps dåb i Vor Frue Kirke, Haderslev den 26.12. 1786 (*se side 9*).

Ifølge skifte ved Horsens Byfoged den 25.11.1791 (fol. 10.B, 15.B og 17.B) var han borger og mesterskomager i Horsens og var ugift. Arvinger var hans 2 brødre Hans Lautrup [1.1] og Frants Lautrup [1.3], begge i Haderslev.

1.3. FRANTS MATHISEN (MATHIAS) LAUTRUP

født 13. oktober 1763 i Haderslev, døbt 15. oktober 1763 i Vor Frue kirke (*opslag 12*)
i Haderslev, Vor Frue Sogn, døbt 7. december 1765 i Haderslev, Vor Frue kirke (*opslag 61:* faddere: Peter Iversen, Catharina Flebbes og Martin Leisner)

Ved folketællingen i 1803 (*opslag 52*) bor han ugift og 39 år gammel i Badstuegade på Slotsgrundene sammen med halvbroderen Jens Henrich Phillip og dennes to børn (*side 9*), hvor han er skomagersvend [Schustergesell] hos halvbroderen.

Hans videre skæbne kendes ikke.

1.4. EDLÖF (EDLEF) LAUTRUP

født 5. december 1765 i Haderslev, døbt 7. december 1765 i Vor Fure Kirke (*opslag 61*)
død 23. december 1766 i Haderslev, begravet 27. december 1766 i Vor Frue Sogn (*opslag 453*)

1.5. CHRISTIAN LAUTRUP

født, døbt og død den 18. august 1768 i Haderslev, Vor Frue Sogn (*opslag 39*)

Efter Marie Cathrine Lautrups død i september 1768 blev Edlef Lautrup gift 2° den 19. maj 1769 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 188*), med

INGEBORG (INGEBURG) PAULSEN

født i 1733 (bestemt ud fra dødsår og -alder)
død 24. februar 1799 i Haderslev, begravet den 1. marts 1799 i Haderslev, Vor Frue Sogn (*opslag 584:* 66 år)

hun var datter af handskemager HANS PAULSEN, Haderslev, og afdøde ELSABE (ELISABETH) CATHRINE LORENZEN.

Parret fik ingen børn.

Ingeborg, født Paulsen blev gift 2° den 7. april 1780 i Haderslev (*opslag 234*) med Hans Mathiasen, laugsskomager i Haderslev.

3. TRINCHE LAUTRUP (1739 - 1827)

født 14. januar 1739 i Skovlund
død 10. december 1827 i Skovlund, begravet 15. december 1827 i Nr. Haksted

hun blev gift 24. juli 1767 i Nr. Haksted Kirke med

JÜRGEN JENSEN,

døbt 23. august 1744 i Bov Sogn, (faddere: Hinrich Hinrichsen, Kruså, Hans Hinrich Jürgensen J.J.s (farbror), Anna Söncksen, Kruså)

søn af JENS JÜRGENSEN og DOROTHEA JENSES (JENS' KONE) i Smedeby i Bov Sogn.

Jürgen Jensen var bødker.

Børn af Trincke og Jürgen Jensen:

Ved Trincke Jürgensens død anføres 2 børn i live:

3.1. CHRISTINA DOROTHEA JÜRGENSEN
3.2. JENS JÜRGENSEN

Der er ikke foretaget yderligere undersøgelse af efterkommere af Hans Lautrups søskende.

Om Hans Lautrup fortælles næste side.

HANS LAUTRUP

A. MØLLERFAMILIE, MØLLEDRIFT OG MØLLEPRIVILEGIUM

Tilbage i det 18. og 19. århundrede har ægteskaberne oftest været fornuftsægteskaber. Almindelig kendt er situationen, hvor en ung præst overtager et embede og gifter sig med "enken på kaldet". Som det ses af de forrige sider, er denne skik ikke kun udbredt i præstekredse. Den gælder også for Hans Lautrups bror Edlef Lautrup og hans families vedkommende, - ligesom den gælder for Hans Lautrup og hans efterkommere!

Således giftede *Hans Lautrup* sig 1761 til møllen i Bjerndrup i Kliplev Sogn og kom derved samtidig i besiddelse af en solid formue og en pæn årlig indkomst fra møllen. Dermed tager "Lautrup-møllerfamilien"s historie sin begyndelse.

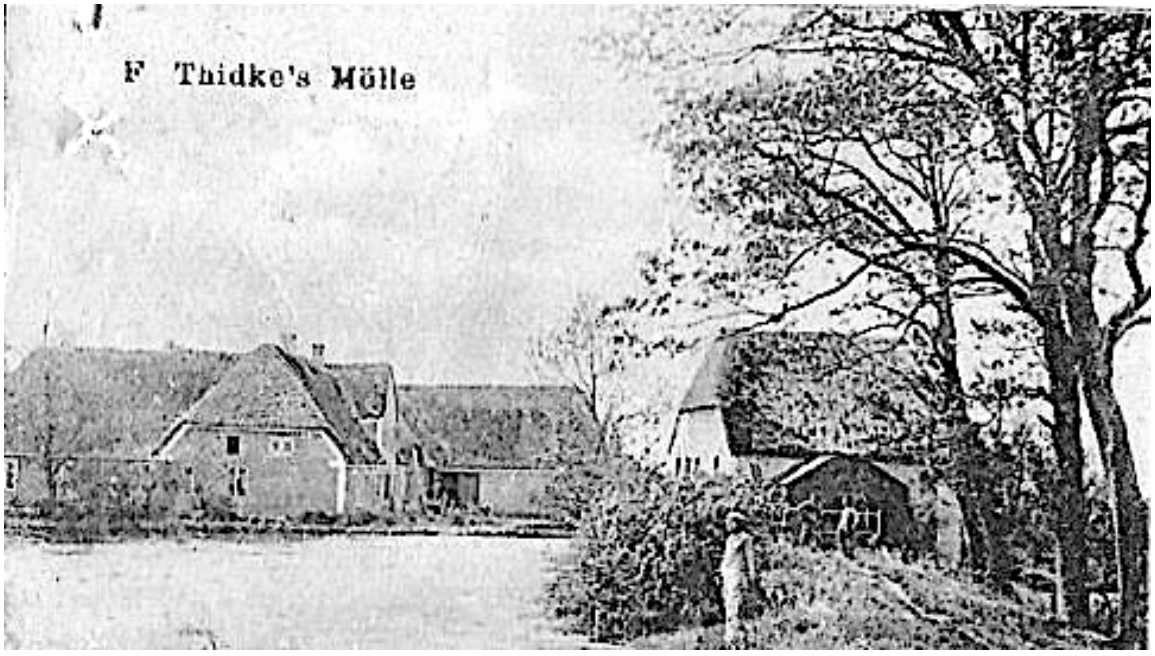

En del af Bjerndrup Mølle brændte i 1819. Postkortet viser møllens udseende 1900-1920 (Arkiv.dk)

En afgørende forudsætning for forståelsen af denne historie er ***mølletvangen***: Inden for et nærmere bestemt område, et *'mølleområde'* [Mühlenbezirk] var bønderne, der med en forskønnende omskrivning kaldtes mølle*gæster* [Mühlengäste], pligtige at lade deres korn male på en bestemt mølle[14].

Mølletvangen var almindelig i hertugdømmerne, mens den var sjælden i kongeriget (d.v.s. nord for Kongeåen). Den kunne dog forekomme på krongodset. Den gamle landskabslov Jyske Lov fra 1241 kendte ikke til mølletvang. Siden middelalderen var mølledrift dog efterhånden blevet et kongeligt privilegium i de kongerigske enklaver, mens det i den øvrige del af hertugdømmet var et hertugeligt privilegium.

Når der her er forskel på Sønderjylland og det øvrige Danmark, hænger det formentlig sammen med den stigende tyske indflydelse, hvor lensvæsenet (feudalvæsenet) i det 13.-17. århundrede bredte sig sydfra. Herremændene - og før reformationen også kirken - opkøbte eller overtog ejendomme rundt omkring i Sønderjylland. Kirken fik ikke mindst ejendomme efter besiddere, der på denne måde købte sig fri af skærsilden - til skade for deres efterkommere! Efterhånden fik kirken og herremændene en række spredte jordbesiddelser, hvis fæstere hørte under kirkens - og efter reformationen under kongens eller herremandens retsudøvelse (jurisdiktion) og beskatning. Jyske Lovs herredsinddeling blev gennemhullet. Herredsfogeder blev til lensfogeder. I den enkelte landsby kunne *nogle* gårde høre til én godsbesiddelse, *andre* til en anden, atter andre til en tredie osv. De enkelte borge eller klostre

[14] At mølletvangen er et særkende for hertugdømmerne og delvis for krongodset, fremgår af Salmonsens Leksikon, samt af en beskrivelse af Skovlund Mølle: 'Die Wassermühle zu Schafflund', udgivet af Arbeitskreis Dorfgeschichte Schafflund i sept. 1979. Denne artikel bygger på en artikel af Hans Petersen, Kiel: 'Zur Entwicklung der Mühlenpflicht im mittleren Schleswig' i 'Jahrbuch für die Schleswigsche Geest', 1975. I Hans Petersens bog: 'Geschichte der Mühlen zwischen Eider und der Königsau' (1987) er ovenstående forklaring på det nærmeste forsvundet blandt en lang række andre forklaringer på mølletvangens opståen. Ordene mølleområde og møllegæster findes egentlig ikke på dansk. Derfor er de tyske gloser her tilføjet i parentes.

havde egen mølle (f.eks. Tørning, der omtales senere). Derudover ejede godsherrerne ofte møller rundt omkring på deres besiddelser. Skovlund Mølle hørte således oprindelig til Slesvig Stift, og Munkemølle på nordsiden af Flensborg Fjord hørte - som navnet antyder - til et kloster, nemlig Ryd Kloster i Angel syd for fjorden. Det lå, hvor Lyksborg Slot ligger i dag.

Bispen, klostret eller herremanden forlenede eller bortforpagtede så møllerne. Mølleren skrev under på et fæstebrev og betalte en årlig afgift. Nogle gange fik han senere - naturligvis mod øget årlig betaling! - arvefæstebrev på møllen, så familien kunne beholde den. Det siger sig selv, at mølleren var stærkt afhængig af godsejeren.

Til gengæld havde de enkelte møller så *monopol* på mølleri for en bestemt gruppe gårde, hvor fæstebønderne var forpligtede til at søge til netop denne mølle for at få malet korn. Det siger sig selv, at mange bønder havde længere til møllen, hvor de havde møllepligt, end til nærmeste mølle, - og dengang var vejene ofte kun hjulspor. Bønderne var desuden pålagt forskellige former for hoveri [på tysk kaldet 'Hand- und Spanndienst'], der kunne omfatte kørsler, vedligeholdelse af møllevejen, opgravning af mølledammen, vedligholdelse af vandløbet, ind imellem også vedligeholdelse af møllen. Der skulle også erlægges en bestemt procentdel af kornet som betaling til mølleejeren, - den såkaldte mølletold eller "Matte" (igen et tysk ord). Disse restriktive regler skabte naturligvis utilfredshed blandt bønderne, hvor det gang på gang kom til stridigheder med mølleren. Her kunne kun møllerens forbindelse opad i systemet sikre hans position over for bønderne. Mølletvangen i Sønderjylland blev først ophævet et par år efter treårskrigen (1848-50), nemlig i 1853.

B. BJERNDRUP MØLLE

Bjerndrup Mølle hørte under godset Søgaard (øst for Kliplev), som efter Ahlefeldternes konkurs i 1722 var blevet overtaget af hertugen af Augustenborg.

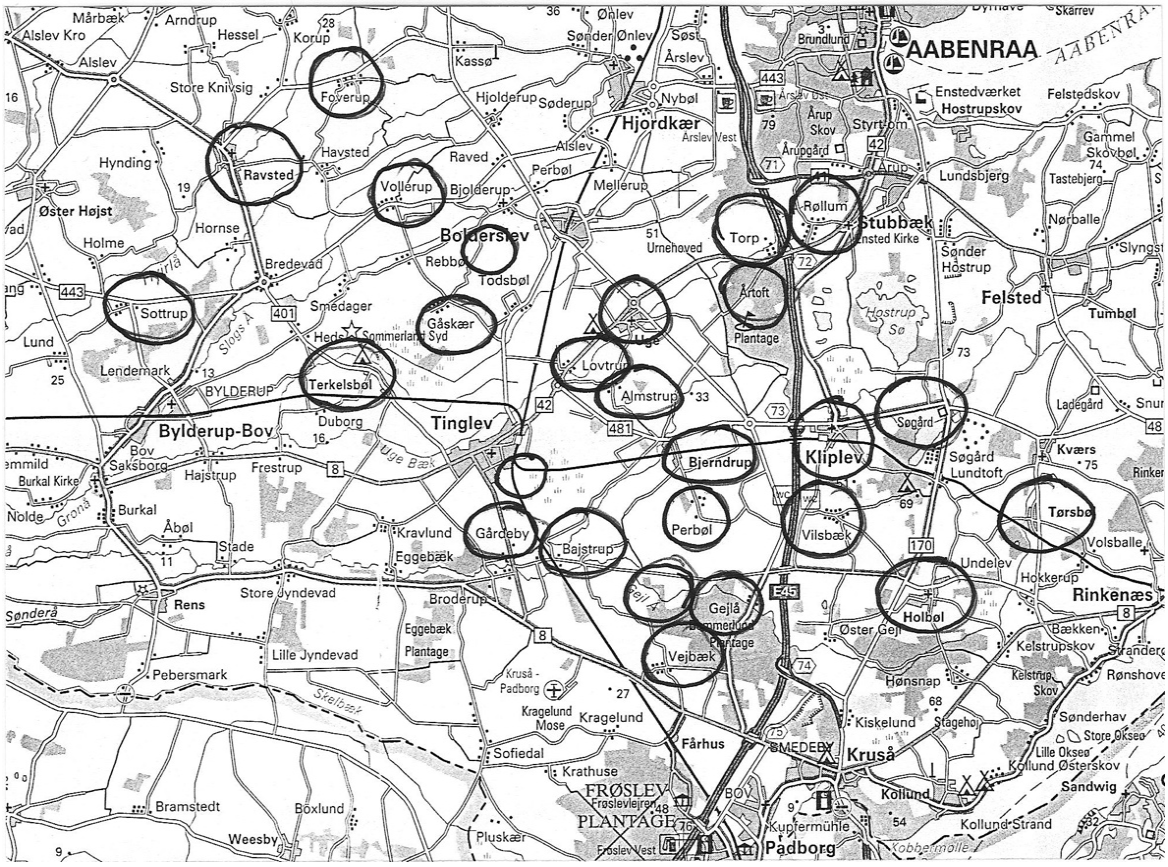

Cirklerne viser de steder, hvor gårde med møllepligt til Bjerndrup Mølle lå.

Ialt 280 bønder i et område, som fremgår af kortet herover, var møllepligtige til Bjerndrup Mølle. Vigtig for forståelsen af det følgende er imidlertid, at bønderne i *Ensted Sogn* var delt mellem Bjerndrup Mølle og Felsted mølle. Bønderne fra Røllum og Torp hørte under Bjerndrup Mølle, mens de øvrige - det vil sige bønderne fra Stubbæk og Sdr. Hostrup - skulle lade deres korn male på Felsbæk Mølle i Felsted Sogn.

Der findes ned gennem tiden flere opgivelser over bønder med mølletvang, hvor man får et indtryk af, hvor langt de har haft til møllen i Bjerndrup. På grund af bl.a. hertugdømmets indviklede ejerforhold mellem godsejerne og kongen, måtte nogle bønder køre endda meget langt for at få deres korn malet på møllen. Mølletolden, 'matten' på Bjerndrup Mølle var $^{1}/_{24}$[15]. Desuden måtte bønderne levere strå til tækning af møllen og bidrage til nye møllesten ved at afhente dem helt nede i Husum i Sydvestslesvig

Intet under, at der blandt bønderne var megen utilfredshed med mølletvangen. Med tiden løsnedes møllepligten da også noget, men ophævet ved lov blev den som sagt ikke før i 1853.

Da Lautrup byggede Laksmølle i Ensted Sogn i 1778-79, var møllepligten endnu ikke ophævet. Han havde derfor ingen bønder, der var møllepligtige til Laksmølle, men møllepligtige til hans mølle i Bjerndrup har måske fået lov til at tage til den nye Laksmølle? Og hvad gjorde så den nabo, der var møllepligtig til den nu fjernere liggende Felsbæk Mølle?

Spørgsmålet var også (og måske ikke mindst), hvad en møller, modtagelig for nye ideer i tiden, kunne finde på at bruge møllen til. Dette sidste spørgsmål drejer ikke mindst historien om Laksmølle (*side 26*) og Christiansdal (*side 31*) sig om.

Bjerndrup Mølles forpagtere har været i familie med hinanden ihvertfald tilbage til 1711, - muligvis endnu længere tilbage[16]:

I 1711 bliver

GORRIS ASMUSSEN

født omkring 1676 (bestemt ud fra dødsår og -alder)

begravet 6. april 1755 i Kliplev (*opslag 173: 'Dom. Quasimod. Gorris Asmussen Müller in Behrendorf 79 Jahr'*)

forpagter af Bjerndrup Mølle. Det er han frem til 1717 og igen fra 1722 til 1741. Han kom fra Munkemølle - eller var måske 1717 - 22 ansat på Munkemølle[17] i Rinkenæs Sogn.

Gorris Asmussen var gift med

STIENKE ... .

født o. 1667 (bestemt ud fra dødsår og -alder

begravet 8. juni 1747 i Kliplev (*opslag 170: 'd. 8. Junÿ Stienke Gorris Asmussen (-) 80 Jahr')*

De fik en datter:

ANNE CATHRINE

fødselsår ukendt

der blev

gift 1° den 27. juli 1730 i Kliplev (*opslag 125*) med

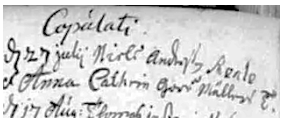

NIELS ANDERSEN RENLEFF

født 1708 (bestemt ud fra dødsår og -alder)

død 11. marts 1731 (*opslag 163: Dom. Judica: Niels Andersen Renleff aus Berndorf 23 Jahr*)

Niels Renleff dør allerede året efter brylluppet, kun 23 år gammel.

Anne Cathrine blev herefter

gift 2° den 25. juli 1732 i Kliplev (*opslag 125*) med

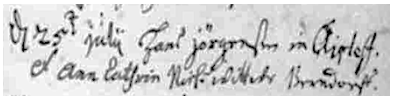

HANS JÜRGENSEN[18]

født 1707 i Kliplev (bestemt ud fra dødsår og -alder)

død 30. oktober 1758 i Bjerndrup, begravet 8. november 1731 i Kliplev (*opslag 175: 'd 8 Nov: Hans Jörgensen Müller aus Berndorf 51 Jahre starb d 30 Oct'*)

søn af JÜRGEN CHRISTENSEN, også kaldet: 'JÜRGEN KRÜGER' [tysk for 'Jørgen kromand'], på 'Carstensens kro' i Kliplev, og ANNA MARGRETHE .... .

Hans Jürgensen fæstede i 1741 - eller måske allerede omkring 1732? - Bjerndrup Mølle.

Under Hans Jürgensen blev møllebolet og møllekådnerstedet forenet (sanktioneret af Sø-

---

[15] Målet, der brugtes på møllen, skal være afleveret til museet på Sønderborg Slot.

[16] F. eks. kunne en oplysning i kirkebogen for Kliplev sogn om en Margrethe, død 23. oktober 1746, 37 år gammel, datter af *møller Hans Jürgensen*, godt være en oplysning om forfædre til familien på møllen.

[17] Munkemølle lå ved Flensborg Fjord øst for Rønshoved. Den hed Munkemølle, fordi den hørte under Ryd *Kloster* syd for Flensborg Fjord. (Ryd Kloster lå, hvor Glücksborg Slot nu ligger).

[18] En bror til Hans Jürgensen, Peter Jürgensen, født 1698, død 22. december 1779, er far til Jürgen Jürgensen, der bliver kroejer på Povlskro, og til Henning Jürgensen, der 17. juni 1774 bliver gift med (Cathrine) Margrethe Jürgensen (*som er nr. 7 på side 17).*

gaard gods 19.8.1741). Han dør 1758, hvorefter hans enke Anne Cathrine driver møllen til omkring 1760.

Anne Cathrine og Hans Jürgensen fik 9 børn, hvor de 5 blev voksne:

1. CHRISTIN JÜRGENSEN

døbt 10. februar 1733 i Kliplev (*opslag 21: 'Hans Jürgensen auf der Bernstorfter Christin, nøddåb ‚faddere: Elsabe Catharin Peters, Kliplev'.* (Resten er svært læseligt)
begravet 22. februar 1733 (*opslag 164: Dom Quinq: Hans Jürgensen auf der Berndorfer Mühle Christin*)

2. CHRISTINE JÜRGENSEN

døbt 14. december 1735 i Kliplev (*opslag 24: ' 3 Advent Hans Jörgensen auf der Berndrup Mühle Tochter Christin Gefatern [faddere]: Jacob (-) Apenrad. Jfr. - Jessen ibid. [sammesteds] Jürgensen, (-) Rinchenis [Rinkenæs]. Mons. Tücho Volquardsen, Flensburg* ' (Resten er svært læseligt))

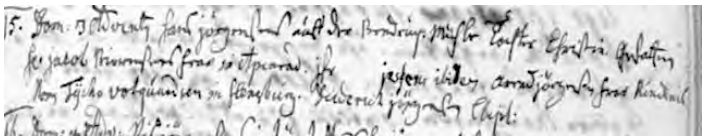

Hun blev gift med Hans Lautrup (*se <u>videre side 19</u>*).

Kort fra o. 1806, der viser, hvorledes Kliplev kro og Povlskro dengang ikke lå afsides, men på den vigtige hærvej op gennem Jylland: Hærvejen/Oksevejenkommer fra syd (ved pilen) og går vest om Flensborg. Fra Flensborg er der en stikvej mod nord til Hærvejen ved Bov (Bau). Herfra går Hærvejen videre mod nord over Gejlå [Geilau] ved Bommerlund, hvorefter den deler sig med vejen over Kliplev [Clipleff] til Aabenraa og vejen forbi Povlskro [Paulskrug] til Ålborg og Viborg. Sydvest for Povlskro ses B(j)erndrup med møllen ved åen nordvest for byen.

(Hærvejen var 'stammen' i det jyske vejsystem og kaldtes derfor også 'Adels- eller Odelsvejen (svarende til byernes Adelsgade eller Odelsgade: D.v.s. byens hovedgade, hvorfra byens andre gader udgik)

3. MARGRETHE JÜRGENSEN

døbt 1. januar 1738 i Kliplev (*opslag 28: 'in Die fest. circumciss. Hans Jürgensen auf der Behrndorfer Mühle, Tochter Magaret'*)
begravet 23. oktober 1746 i Kliplev (*opslag 170: 'Dom 20 post Trin: Hans Jürgensen Müllers in Behrend. Tölein Margarath (-)'*)

4. ANN CATHARIN JÜRGENSEN

døbt 4. april 1738 i Kliplev (*opslag 30: 'Dom Canta[te]: Hans Jürgensen auf der Berndorfer Mühle Tochter Anna Catharin: Gefathern die Pastorin Brecklings (-)'*)

5. JØRGEN JÜRGENSEN

døbt 24. september 1741 1743 i Kliplev (*opslag 33: '17 post Trin: Hans Jürgensen Müller auf (-) Gefathern* bl.a. *Jes Nissen in Povls Krug'*)[19]
Han er formentlig død som lille.

6. SOPHIA ELISABETH JÜRGENSEN

døbt 14. juli 1743 i Kliplev (*opslag 36: Dom 5 post trin: 'Hans Jürgensen Müller in Behrndorf mit seine Ehefr[au] Catharina (-) Sophia Elisabeth Gefathern (-)'*)
begravet 2. maj 1745, omkring 2 år gammel i Kliplev (*opslag 169*)

[19] Kroejer Jes Nissen bliver senere svigerfar til Hans Lautrup.

7. (CATHRINE) MARGARETH JÜRGENSEN (CATHRINE MARGRETHE)
døbt 6. februar 1746 i Kliplev (*opslag 39: Dom: 'Septuages Hans Jürgensen Mülleraus Behrndorf mit seine Ehefr[au] Anna Catharina (-) Tochter Margareth Gefathern (-)'*)

Hun er formentlig i 1795 fadder til Christina Lautrup, Skovlund Mølle, (- og bor da i Ravsted)).
Hun var gift med Henning Jürgensen (*jvf.* note 17, *side 15*).

8. HANS PETER JÜRGENSEN
født 19. oktober 1747 i Bjerndrup, døbt 26. oktober 1747 i Kliplev (*opslag 41: 'Hans Jürgensen Müller af de Berndorfer Mühle mit seiner Ehefr. Ann Catharin (-) Sohn Hans Peter (-) d 19 Oct: gebohren; Gefattern (-)*) *Jes Nissen. Pouls Krug'*)

9. NICOLAI HINRICH JÜRGENSEN
født 8. januar 1750 i Bjerndrup, døbt 2. februar 1750 i Kliplev (*opslag 46. 'Dom Septuages: Hans Jürgensen Müller in behrendorg mit seiner Ehefr: Anna Catharina (-) Sohn Nicolai Hinrich 8-) 18 Jan: gebohren. Gefatter (-)'*)

Slotsmøllen i Kolding[20] bliver i 1765 afhændet i forbindelse med frasalget af Koldinghus' besiddelser. I 1773 køber Hans Lautrup møllen og overdrager den samtidig - eller efter nogen tid - til svogeren Nicolai Henrich Jürgensen. Her handler Hans Lautrup altså - for første gang? - med møller.

C. HANS LAUTRUP PÅ BJERNDRUP MØLLE

HANS LAUTRUP (ane 24)
født 30. juni 1735 i Skovlund i Nr. Haksted Sogn
død 30. marts 1827 på Laksmølle, begravet 5. april 1827 i Ensted (*hovedministerialbogen, opslag 788*)
søn af HANS CHRISTENSEN LAUTRUP og ANNA MARGRETHE HANSDATTER eller IWERSEN.

Faderen var - som anført *side 8* - kådner. Det betyder, at de har haft et lille husmandssted på 10-15 tdr. land her på de magre jorder vest for den jyske højderyg (svarende til de sandede jorde i Vestjylland).

På sådanne små brug har man ofte måttet skaffe sig ekstra indtægt ved andet arbejde. Måske har faderen ind imellem arbejdet på vandmøllen i Skovlund? Måske har Hans Lautrup efter konfirmationen, hvor de unge skulle ud at tjene, arbejdet på vandmøllen i Skovlund?

Ihvertfald kom han på et eller andet tidspunkt til Bjerndrup Vandmølle. Dermed var hans skæbne beseglet.

Siden 19. marts 1741 var Bjerndrup Mølle forpagtet til møller Hans Jürgensen. Efter hans død den 30. oktober 1758, driver enken Anne Cathrine Gorrisdatter møllen, hjulpet af Hans Lautrup, der skal være kommet til møllen som svend[21] .

Det fortælles, at enken følte sig forsmået, fordi Hans Lautrup interesserede sig mere for hendes datter Christine. Hun ville derfor rydde ham af vejen, men det skulle se ud som et ulykkestilfælde. Da Lautrup en vinterdag ville rense vandhjulet for is, åbnede hun for mølleslusen. Hjulet lod sig imidlertid ikke dreje på grund af isen, så mordplanen mislykkedes.

Denne historie - sand eller ikke - er jo en god historie. Anledningen til den er nok ikke så vanskelig at finde: Det naturlige ville have været, at Lautrup havde giftet sig til møllen ved at gifte sig med møller*enken*. Det gjorde han ikke. Han giftede sig med hendes datter Christine, velsagtens fordi hun ventede deres første barn[22], da hun og Hans Lautrup blev gift. Samtidig med giftermålet forpligtede han sig som ansvarlig for møllens drift over for sin svigermor. Krontrakten kan læses på *næste side*.

---

[20] Slotsmøllen i Kolding blev opført ved slotssøens udløb i 1568-71 af Christian III's dronning Dorothea til afløsning for den nordligere beliggende Borgemølle. Hertil var kronbønderne møllepligtige.
Koldinghus' (='borgen's) jord blev frasolgt 1765-66. Her blev Slotsmøllen købt af Nikolaj H. Jürgensen, der i 1769 afhændede den til Ernst Braat. Måtte han afhænde den af økonomiske grunde? Ihvertfald købte Hans Lautrup møllen i 1773, hvorefter han allerede året efter solgte eller bortforpagtede den til sin svoger Nikolaj Henrich Jürgensen, som dermed atter var møller på Slotsmøllen. Det var han frem til 1809, hvor den gik i arv til hans søn Hans Jürgensen, der sad på møllen frem til 1832. Møllen brændte efter et lynnedslag i slutningen af 1700-tallet, men blev bygget op pånv.
Søen forblev dog kongens ejendom, og det blev (17. januar 1802) pålagt Nicolaj Henrik Jürgensen og senere fæstere (her er de altså ikke ejere af møllen? - eller er de "fæstere *af søen*"?!) at holde "en bekvem båd", som kunne udlånes sammen med fiskeredskaber ved kongelige personers gennemrejse. Oplysningerne om Slotsmøllen er fra P. Eliassen: "Kolding fra middelalder til nutid" s. 80 f. og fra Jens Jørgen Fyhn: Kolding i tidsrummet 1848-60".

[21] Jens Jaenicke: Bjerndrup Vandmølle (Fra Kliplev Sogn 2003, s. 5).

[22] Dengang delte man "bord og seng" efter trolovelsen - en skik, der er ældre end den kirkelige vielse.

Hermed kundgøres det [Kund und zu wissen sey hierdurch], at der mellem sal. møller til Bjerndrup Hans Jürgensens efterladte enke Anna Catharina på den ene side, og dennes ældste datter Christine og hendes ægtemand Hans Hansen Lautrup på den anden side, i anledning af den førstes overdragelse til de sidste, af den møllerenken Anna Cartharina Jürgens, i kraft af det greveligt-Ahlefeldtske fæstebrev af 10. april 1722, i hendes livstid bestående forpagtningsret til Bjerndrup Mølle, såvel som den fremtidige udnyttelse af ---- det hidtil hafte (Herrschafftlichen) halve Bjerndrup-bol, er aftalt og besluttet følgende overdragelses- samt overtagelseskontrakt

1.
Hun overlader ikke alene fæstebrevet af 1722 hendes fader, moder og hende på livstid tilkendte rettigheder, men også bedriften af det halve bol til sin datter Christine og hendes ægtemand Hans Hansen Lautrup med tiltrædelse Martini d.a. 1761[= 11. november][23]. Så længe hun lever, skal hun i fællesskab med datteren og svigersønnen være delagtig i at nyde godt af såvel møllen som af det halve bol, og hun skal tillige være villig til at deltage i den daglige husholdning.

2.
Til gengæld skal Hans Hansen Lautrup og hans kone forpligte sig til rettidigt at betale ikke kun den til Martini forfaldne fæsteafgift [Mühlen-Häure], men også den til maj 1762 osv., idet de står inde herfor med alt, hvad de ejer foruden retten til fæstet.

3.
De skal omgås Anna Catharina med ærefrygt, være omgængelige, give hende den nødvendige beklædning af linned og uld uden vederlag, stille en vogn til rådighed, såfremt hun vil i kirke eller et andet begrundet nødvendigt sted hen, - dog ikke i så- eller høsttiden. Årligt skal de give hende 8 mark lübsk i lommepenge [Hand-Schilling]. Hvis det er Guds vilje, at [es Gott gefallen möchte, daß ..] hun bliver syg, skal de give hende en kristelig pleje og behandling, men at også Anna Catharina bliver tålmodig, opfører sig fornuftigt og fredeligt, sådan som det nu bør være af en kristelig og tålmodig mor. At deres samliv bliver således, at ikke øvrigheden iblandes.

4.
Skulle det alligevel ske, at de ikke kan forliges, eller at hun hellere vil være alene på aftægt, er Hans Hansen Lautrup og hans kone forpligtet på for egen regning at indrette møllehuset til beboelse for hende og i en sådan stand, at hun virkelig kan bo i det ..... . (Derefter følger en opgørelse af dyr og inventar, som hun kan tage med på aftægt, samt betingelserne herfor).

5.
Såfremt Anna Catharina tager sin yngste og umyndige datter Margaretha Elisabeth med sig på aftægten, skal der af Hans Hansen Lautrup og hans hustru Christine ydes følgende:
Fri bolig til datteren.
græs til to køer
3 læs hø til vinterfoder til hver ko, ialt 6 læs hø fra den såkaldte Holm,
1 eng, hvorfra der kan bjerges 6 læs hø til græsning ..... vinterfoder til 4 får + 4 drag strå
3 tdr. brødkorn
10 skæpper boghvede
12 skæpper malt
4 pund humle
1 1/2 skæpper havre“grød”
2 skæpper salt
1 fedesvin - eller i stedet for dette16 mark lübsk
20 læs tørv frit [bragt til] hus
3 mark lübsk i lommepenge [Handgeld].
Omvendt er moder og svigermoder Anna Catharina Jürgensen også skyldig at give sin umyndige datter det nødvendige underhold af sin andel og forsyne hende med den nødvendige påklædning, at drage omsorg for hendes kærlige opdragelse, og - som det sømmer sig for en kristen mor - flittigt holde hende til skole og gudsfrygt.

Ovenstående gælder til datteren er fyldt 18 år.

Kontrakten er afskrevet oversat i 1974 af Henning Detlefsen, (som kun har medtaget de vigtigste punkter). Kontrakt og afskrift findes i lokalarkivet i Kliplev.

Enken overdrog svigersønnen møllen og det halve bol i 1761[24]. Ifølge godsregnskaberne tiltrådte Hans Lautrup som fæster i 1762. Arvefæstebrevet er først underskrevet 29. og 30. november 1764.

[23] I Hertugdømmerne sluttede bondens arbejdsår den 11. november, 'Martini' (Mortensdag). Her var Mortensdag derfor skiftedag og terminsdag.

[24] Jens Jaenicke: Bjerndrup Vandmølle (Fra Kliplev Sogn 2003, s. 5). Det forekommer mærkeligt, at møllen ikke overdrages til en af sønnerne, men til svigersønnen Hans Lautrup.

Kontrakten viser måske også, at forholdet mellem Anne Cathrine Gorrisdatter og datteren og svigersønnen ikke var det bedste *(se f. eks. kontraktens pkt. 3 og 4)*. Den er udfærdiget på foranledning af godsejeren på Søgaard, Hans Thienen, i forbindelse med udstedelsen af fæstebrevet til Hans Lautrup,

Bjerndrup Mølle var under opsyn af inspektøren på Søgaard Gods. Det var på Lautrups tid en inspektør Rømer, der boede i Kliplev. Da familien Rømer står fadder til flere af Lautrups børn, må Lautrup have haft et godt forhold til ham (hvilket nok omvendt har været et problem for bønderne). At Lautrup i forbindelse med en udstykning i 1764, som han selv ledede, blev tildelt 160 tdr. land god jord, peger i samme retning.

Samme år, den 29. november 1764, fik Lautrup godsejerens stadfæstelse som arvemølleforpagter på møllen, samt tilladelse til for egen regning at indrette en boghvedekværn. For overtagelsen betaler han 800 rdl.[25], og for papirarbejdet 10 rdl. Forpagtningssummen er på 200 rdl. årligt.

Da der alle dage - især om sommeren - havde været problemer med en tilstrækkelig vandforsyning fra åen, får Lautrup den 23. december 1766 tilladelse til at bygge en vindmølle på betingelse af, at han selv afholder alle udgifter og betaler en årlig ydelse i 'vindpenge' (en ret smart måde af godsejeren til at skaffe sig en indtægt på).

Godt 100 år senere, i 1879, blev vindmøllen taget ned for at blive genopført i Vejbæk (nordvest for Frøslev).

Hans Lautrup blev
gift 1° i Kliplev kirke den 30. april 1760 (*opslag 133: 'Hans Hansen Lautrup mit Christina Hans Müllers [enke?] in Berendorf*') med
CHRISTINE HANSDATTER JØRGENSEN/JÜRGENSEN (ane 25)

født i Bjerndrup, døbt 11. december 1735 i Kliplev Kirke
død 18. december 1769 i Bjerndrup, begravet 30. december 1769 i Kliplev (*hovedministerialbogen, opslag 185*)

Parret fik 5 børn:

1. HANS JØRGEN LAUTRUP

født 10. august 1760 på Bjerndrup Mølle, døbt 17. august i Kliplev Kirke (*opslag 60: 'Hans Hansen Lautrups mit seine Ehefr[au] Christin (-) Sohn, Hans Jörgen Lautrup, (-) d 10 Aug: gebohren* Faddere: *Peter Jörgensen Voigt Briggel (-) Riggel Arendtsen og Catharina Hansdtr., Bjerndrup'*)

2. HANS LAUTRUP

født 4. oktober 1762 på Bjerndrup Mølle, døbt 10.oktober 1762 i Kliplev kirke (*opslag 63: 'Hans Hansen Lautrups Müller in Behrendorf mit seine Ehefrau Christin (-) Sohn (-) 4. Oct, Hans gebohren,* faddere: *Joh. Philip Jürgensen, Søgaard, Niss Christensen, Bjerndrup, Marie Jesses, Povlskro (det må være kromand Jes Nissens 3. kone Marie Holm'*))
død 1. el. 2. januar 1763 på Bjerndrup Mølle, knap 3 mdr. gammel, begravet Helligtrekongersdag, 6. januar i Kliplev (*opslag 177.* Samme dag som kromand Jes Nissen, Povlskro, der er far til Hans Lautrups anden kone).

3. HANS LAUTRUP

født 18. august 1765 på Bjerndrup Mølle, døbt 25. august 1765 i Kliplev kirke (*opslag 71: 'Dom 12 post Trin: Hans, der Müllers Hans Hansen Lautrups in Behrendorf und Christin Lautrups ehelieblіher Sohn 4. Oct, Hans gebohren,* faddere*: Casper Kühl, Møller i Skovlund, Hans Peter Hansen, Bjerndrup, Anna Margrethe Swennesen, Bummerlund'*)

4. og 5. CHRISTIAN LAUTRUP og dødfødt pige

født 10. december 1769 på Bjerndrup Mølle. Han blev døbt 15. december 1769 i Kliplev Kirke (*opslag 81: 'Christian Lautrup, der Mühlers Hans Hanssen Lauderup und Christina Hanses in Behrendorff ehl. Sohn Gewitteren waren: Inspektør Römer, Kliplev, Nikolai Heinrich Hansen og Margreth Lenor Hanses, beÿde ins Behrenorff')*
Pigen blev begravet 17. december 1769 i Kliplev (*opslag 185: 'Der Mühlers Hans Hansen Lauderup in Behrendorff todt gebohrend Töchterin'*)
Christian døde 1. august 1770, og blev begravet den 5. august i Kliplev (*opslag 185: Christian der Mühlers Hans Hansen Lauderup Sohn in Behrndorff, alt 32 Wochen*)

Moderen døde 8 dage efter den dødfødte tvillingedatter, 34 år gammel.

Hendes mor, Anne Cathrine, enke efter Hans Jürgensen, døde den 14. april 1772 i Bjerndrup og blev begravet 20. april i Kliplev, 63 år og 16 uger gammel (*opslag 186*).[26]

---

[25] Oplysningerne stammer fra Jens Jaenicke: Bjerndrup Vandmølle i 'Fra Kliplev Sogn' 2003. Her står der ikke rdl. [rigsdaler], men rbdl. [rigsbankdaler]. Da rigsbankdaleren først indførtes efter statsbankerotten i 1813 skulle der givetvis stå rdl. i stedet for rbdl.

[26] Kirkebogen anfører, at hun efterlader sig 4 børn: Hans Peter, Nicolai Henrich, Ann Cathrin og Margreth Lisbeth, samt to børnebørn efter datteren Christina og Hans Lautrup: Hans Jørgen og Hans.

Hans Lautrup blev
gift 2° ved en hjemmevielse på Bjerndrup Mølle den 5. juli 1771 (*opslag 140: 'Der Wittener Hans Hansen Lauterup, Mühler in Behrendorff der Käthners Hans Christensen Lauterup und Margretha Lauterups ins Schaftlund ehel[iche] Sohn, mit Anna Maria Nissens, der Krügers [kromand] Jes Nissens ins Paulskrug, ehel. Tochter, im Hause zufolgi vorgeheister(?!) Consession copuliert.'*) med
ANNA MARIE NISSEN (ane 25),

født 20. november 1748 på Povlskro, døbt 24. november 1748 i Kliplev
død 5. april 1803 på Laksmølle, begraet 13. april 1803 i Ensted (*opslag 689*)

datter af afdøde kroejer JES NISSEN (ane 50) og hustru ANN(E) MARIE SCHMIDT (ane 51, *se indskud om Povlskro og Anna Marie Nissens aner side 22 flg.*)

Anna Marie og Hans Lautrup fik 8 børn:

6. CHRISTINE LAUTRUP

født 9. februar 1772 på Bjerndrup Mølle, døbt 11. februar i Kliplev (*opslag 84: 'Christina, des Müllers Hans Hansen Lauterups und Ann Mari Hansens in Behrendorff, eheleibl: Tochter. Gewitteren: Margreth Lisbet Hans Tochter, in Behrendorff, Monsieur Carl Geissler in Clipleff'*)

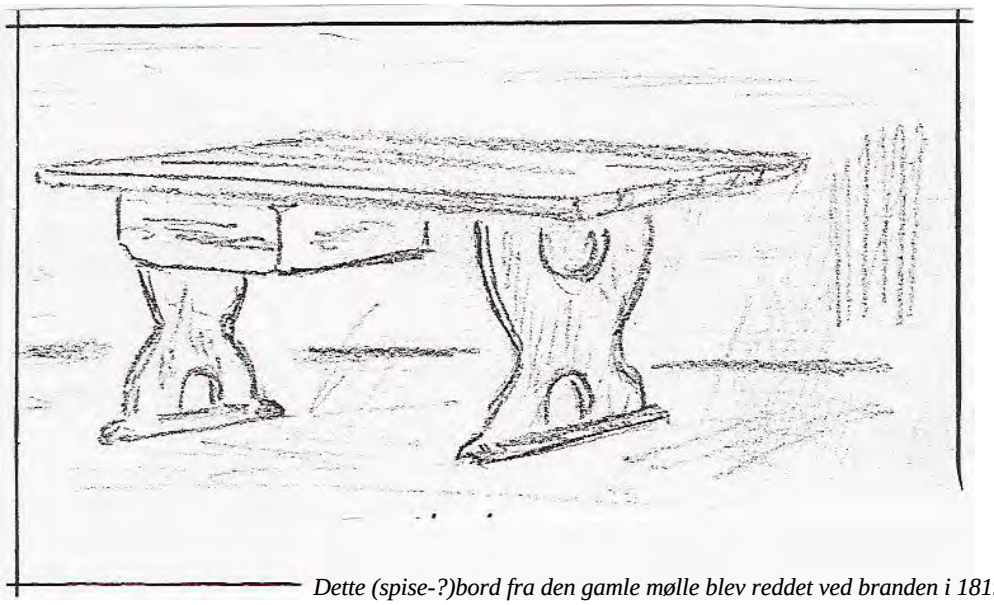

Dette (spise-?)bord fra den gamle mølle blev reddet ved branden i 1819

7. JES LAUTRUP

født 21. oktober 1774 på Bjerndrup Mølle, døbt 24. oktober 1774 i Kliplev (*opslag 89: Faddere:' Inspektør Nikolai Römer, Kliplev, Jürgen Jürgensen, Povlskro, Ann Johannsen, Bjerndrup'*)
død 23. november 1774 på Bjerndrup Mølle, begravet 27. november 1774 i Kliplev (*opslag 190*)

8. JES LAUTRUP

født 26. september 1775 på Bjerndrup Mølle, døbt 29. september 1775 i Kliplev (*opslag 91: 'Faddere: Sönnick Sönnicksen, inspektør på Stoltelund, Nicolai Jürgensen, Kliplev, Kiestin Boyssens, Ahrenstoft'*)

9. CHRISTIAN LAUTRUP

født 5. maj 1777 på Bjerndrup Mølle, døbt 8. maj i Kliplev (*opslag 94: faddere: 'Nis Clausen, Kliplev, Nikolai Heinrich Hansen, Bjerndrup, Christina Kirbels, Povlskro'*)
(konfirmation ikke fundet)

10. ANNA MARGRETHE LAUTRUP

født 19. november 1778 på Bjerndrup mølle, døbt 24. november i Kliplev (*opslag 92:* Faddere: *'Fru inspektør Cathrina Maria Römer, Anna Magdalena Petersen, begge Kliplev, Jürgen Jürgensen, kromand, Povlskro'*)
død 6. juni 1800 på Laksmølle (børnekopper), 22 år gammel, begravet 11. juni 1800 i Ensted (*opslag 679*)

11. ALBRECHT LAUTRUP

født 26. december 1780 på Bjerndrup Mølle, døbt 28. december i Kliplev (*opslag 101:* Faddere: *'Andreas Petreus, forpagter på Søgaard, stud teol. Hans Chr. Henrichsen, Søgaard, Christina Chrestensen, Rørkær, Hostrup Sogn (øst for Tønder'*).
død 8. marts 1781 på Bjerndrup Mølle, godt 2 mdr. gammel, begravet 11. marts 1781 i Kliplev (*opslag 199*)

12. ALBRECHT LAUTRUP (ane 12)

født 26. august 1782 på Bjerndrup Mølle, døbt 30. august 1782 i Kliplev (*opslag 104:* faddere: *'Henning Jürgensen, Kliplev (kro), Chr. Schwenningsen, 'Bomerau' (= Bummerlund kro?), Maria Margretha Jürgensen, Povlskro'*)

13. CATHRINE MARIE LAUTRUP

født 13. november 1783 på Bjerndrup Mølle, døbt 17. november 1783 i Kliplev (*opslag 197: 'Cathrin Mari Lautrup,* faddere: *pastorinde Sophia Cathrina Klincker, madam Ida Christina Friderica Römer, mons. Peter Brecklin'* (præstefamilien, der som de andre er fra Kliplev))

Den 4. juni 1785 overdrager Hans Lautrup Bjerndrup Mølle til sønnen Hans Jørgen Lautrup. Den 22. maj 1785 har Hans Lautrup sendt en allerunderdanigste ansøgning (gengivet i afsnittet Albrecht Lautrups søskende, Bjerndrup Mølle, *side 35*) om at få ændret fæstebrevet, så det ikke er Hans Jørgens Lautrups ***brødre***, der skal arve møllen, hvis han skulle dø før dem, men Hans Jørgen Lautrups ***efterkommere***. Hvis kontrakten ikke ændres, vil Hans Jørgen Lautrups kommende svigerforældre nemlig ikke give deres datter en medgift, som Hans Lautrup tydeligvis er stærkt interesseret i kommer til udbetaling. Forklaringen ligger nok lige for. Han har brug for penge, fordi han omkring 1779 har bygget sin nye mølle: Laksmølle ved Aabenraa Fjord.

Selv flytter Hans Lautrup hertil og driver Laksmølle, indtil han går konkurs i 1817 eller 1819 (*herom fortælles side 26 flg.*).

Om Albrecht Lautrups søskende og halvsøskende: Se side 34 flg.
Om Albrecht Lautrup: Se side 62.

D. INDSKUD OM POVLSKRO OG ANNA MARIE NISSEN OG HENDES ANER

Povlskro blev muligvis flyttet fra landsbyen Uge til sin nuværende plads efter Svenskekrigene (30-årskrigen) og Uges brand i 1627. Med flytningen lå kroen i Kliplev Sogn. Udflytningen skete formentlig, fordi Hærvejen (grundet studedriften også kaldet Oksevejen) blev flyttet fra ruten gennem Uge til ruten over den lerede Urnehovedbanke. Det korrekte årstal for kroens udflytning kendes ikke. Den nævnes første gang i Kliplev kirkebog i 1670, hvor en person (en gæst?) ved navn Daniel dør på kroen.

Kroen var ét af de 14 udskænkningssteder, hvor der indtil midten af det 19. århundrede serveredes for folk på Hærvejen på strækningen fra Toldsted til Flensborg - i gennemsnit en kro for hveranden kilometer! Det fortæller noget om, hvor befærdet vejen dengang var.

Samtidig sørgede kroejeren for græsning til studedrifterne, og han kunne tjene på at opfede de køer, der i første omgang ikke kunne klare turen sydpå.

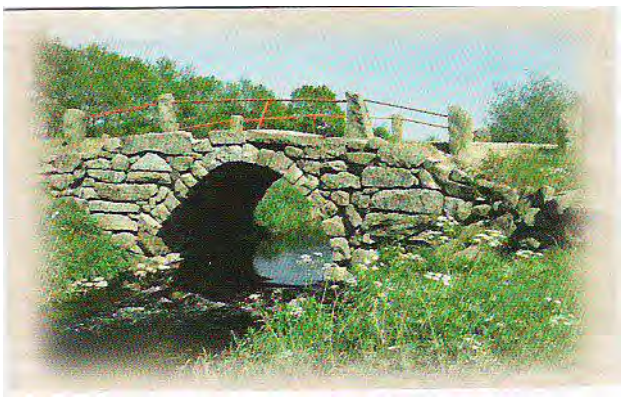

Den nuværende hærvejsbro af delvist tilhugne sten er anlagt i 1844. Den erstattede en brøstfældig træbro. Hvornår det tidligere vadested erstattedes af den første træbro, vides ikke, men man ved, at ejeren af Søgaard Gods anlagde en ny træbro i 1742, - altså mens Jes Nissens var kroejer - , efter at der var blevet klaget over overgangsforholdene ved åen. Povlsbro har sit navn efter kroen Povlskro.

Allerede i 1774 mistede Povlskro en god del af sit kundeunderlag, fordi postruten Aabenraa-Flensborg dette år blev forlagt over Stubbæk via Ensted Kirke til Kliplev.

Efter bygningen af Aabenraa-Flensborg-landevejen i 1874 blev der endnu mere stille ved Povlskro.

På billedet ses Hærvejen over Povlsbro, set mod nord, hvor den fortsætter gennem lunden i baggrun-den. Nord for denne, ca. 200 m. fra broen, ligger Povlskro (billedet på side 25 (foto 2005).

Listen over ejere viser, at de skiftede hyppigt, og det hævdes, at kroen sjældent forblev i samme familie. Der er dog undtagelser:

I 1730'erne overtages kroen af
THOMAS JESSEN,
efter at han den 17. august 1730 var blevet gift i Kliplev Kirke (*opslag 125*) med
MARTHA OFFTEN.

Thomas Jessen døde i 1735 og blev begravet den 27. april i Kliplev (*opslag 165*).

Martha Offten bliver så

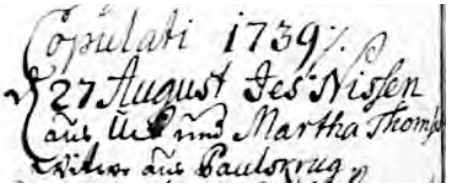

gift 2° den 27. august 1739 i Kliplev (*opslag 128: 'Copulati 1739 / 27. August Jes Nissen aus Uck und Martha Thomses Wittwe aus Paulskrug'*) med

JES NISSEN fra Uge (ane 50)

døbt 20. oktober 1709 i Uge, 21. søndag efter Trinitatis (ny scanning, *opslag 30, se herunder*)

død 30. december 1762 på Paulskro, begravet 6. januar 1763 i Kliplev (*ny scanning opslag 176*)

- der dermed gifter sig til kroen.

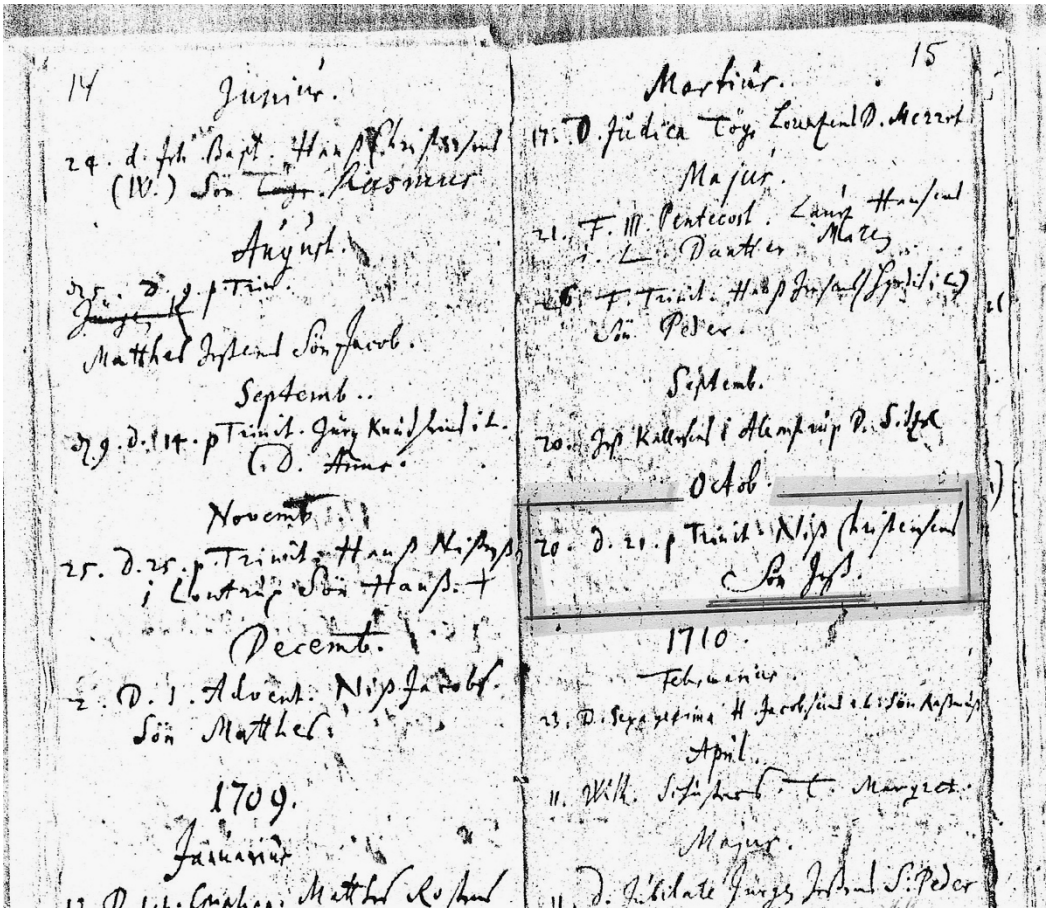

Som det ses, er personoplysningerne yderst sparsomme i den lille kirkebog. I feltet, jeg har indrammet, står: Octob. 20. d. 21. p. Trinit [20. oktober, den 21. søndag efter trinitatis] Niß Christensens Søn Jeß (navnet er understreget af mig).

Anna Marie og Hans Lautrups søn Jes (født 1775) er givetvis opkaldt efter sin morfar, Jes Nissen. Denne Jes Lautrup står siden fadder til sin nevø Jes Lautrup, som derfor nok er opkaldt efter ham. Navnet Jes kan således føres tilbage i familien til 1700-tallets begyndelse, og kirkebogen i Uge (kopi herover) er nok det første officielle sted, hvor 'familienavnet' Jes er anført.

Som det ses af anetavlerne på næste side, kan navnet Jes føres endnu længere tilbage.

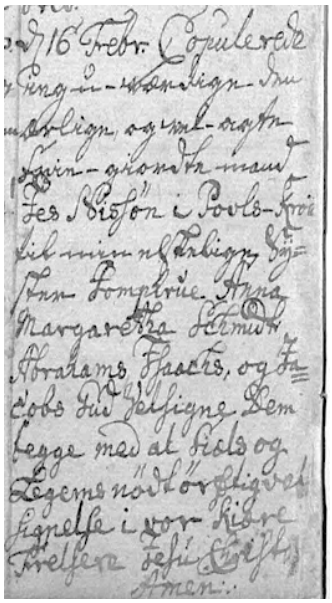

Efter Martha Offtens død - som ikke er fundet i kirkebogen i Kliplev - bliver Jes Nissen

gift 2° den 16. februar 1748 i Hjordkær (*ny scanning, opslag 13, kopi til højre: d. 16 Febr. Copulerede ieg u--wærdige den ærlige og welagte (-) giordte Mand Jes Nissen i Povls-Kroe til min elskelige Syster Jomfrue Anna Magaretha Schmidt. Abrahams Isaachs og Jacobs Gud Velsigne Dem begge med al Siæls og Legems nødtørftig velsignelse i vor kiære Frelsers Jesu Christii - Amen*)

med

ANNA MARGRETHE JENSDATTER SCHMIDT, (ane 51)

døbt 16. april 1719 i Slagelse

død på Paulskro, begravet 29. juli 1750 i Kliplev (*ny scanning opslag 170*)

Præsten oplyser, at bruden er hans *' søster'*. Det forklarer, at hun er kommet fra Slagelse til Hjordkær *(se anetavlen på næste side).*

I Flensburger Geschlechterbuch III, Ahnentafeln, slægt 45, i Stadtarchiv i Flensborg (anetavle for Chr. Wilhelm Aage Tramsen, udarbejdet af Peter Tramsen (<u>se side 113 og 115</u>) opstilles følgende stamtavle for Jes Nissen:

JES ..... (ane 400) ∞ N.N.

CHRISTIAN JESSEN ∞ N.N.
(BAISTRUP) (ane 200)
gårdmand i Uge
død marts 1695 i Uge (*opslag 64, se herunder*)

Jes ... (ane 202) ∞ N.N.

NIS CHRISTENSEN (ane 100) ∞ ANNE JESDATTER (ane 101)
gårdmand i Uge — død 3. juli 1740 i Uge (*opslag 77, se herunder*)
født / døbt 1667 — viede 19. november 1702 i Uge (*opslag 53*)
død 14. december 1746 i Uge (*opslag 84, se herunder*)

JES NISSEN (ane 50)

- og følgende anetavle for Anna Margrethe Jensdatter Schmidt:

MARGRETHE JENSDTR.
* 1616
begr. 6.11.1690 i Slagelse
(ane 413) ∞ N.N.

ANDERS JESPERSEN (ane 410) ∞ N.N.
borgmester i Slagelse
(boede her 1630)

CHRISTEN NIELSEN (ane 204) ∞ KAREN ANDERSDATTER (ane 205)
† 30. januar 1701 i Slagelse — død 11. juni 1713 i Slagelse
smed i Slagelse
viede 22. januar 1654 i Slagelse (ikke fundet)

NIELS RASMUSSEN (ane 206) ∞ KAREN MICHELSDATTER (ane 207)
død før 1683 — i Slagelse
viede 17. september 1676 i Slagelse, Sct. Peder (*opslag 162*)

JENS CHRISTENSEN (ane 102) ∞ ANNA MARIA NIELSDATTER RASMUSSEN (103)
født ... 1654 i Slagelse — døbt 26. oktober 1677 i Slagelse, Sct. Mikkel (*opslag 22*)
død 7. juli 1724 (*dokumentation herunder*) — død .....
kleinsmed i Slagelse
viede 4. december 1701 i Slagelse (ikke fundet)

ANNA MARGRETHE SCHMIDT (ane 51)

Anna Margrethe Schmidt stammer fra Slagelse og er givetvis kommet til Hjordkær, fordi hendes bror var præst her. Fra 1741 som kapellan, fra 1747 til 70 som sognepræst (iflg. Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra reformationen til 1864). Det er formentlig via oplysningerne om præsten i 'Gejstligheden i Slesvig og Holsten', at Peter Tramsen har fundet frem til hendes forældres navne og hjemsted i Slagelse.

<u>Dokumentation, Uge kirkebog</u>:

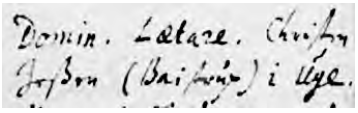

Døde, opslag 64: Dom. Lætare = 4. søndag i fasten [1695] = 10. marts Christen Jessen (Baistrup) i Uge

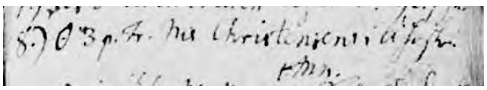

Døde, opslag 77: 03 p. Tr. [3. søndag efter trinitatis 1740] = 3. juli Nis Christensens i U[ge] Hustru

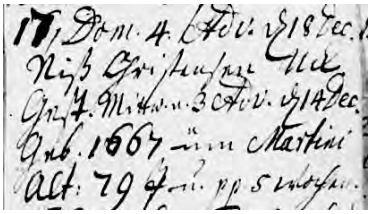

Døde, opslag 84: 17 Dom 4. Adv. d. 18 Dec. [1746] [begravet] Nis Christensen, Uch [Uge]. Gest.[død] Mittw. [onsdag] 3. Adv. d 14 Dec. Geb. [født] 1667 im Martini [i marts måned] Alt. [alder] 79 Jahr p. p. 5 Wochen [uger].
(anetavlens 'Baistrup', står ikke i kirkebogen)

<u>Dokumentation, St. Peders Sogns kirkebog, Slagelse</u>:

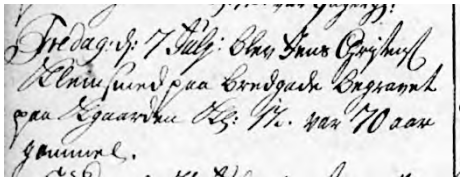

Sct. Peders Sogn, opslag 84:
Fredag d. 7. juli [1724] blev Jens Christens Kleinsmed paa Bredgade begravet paa K[irke]gaarden (-) var 70 aar gammel.

<u>Anna Margrethe og Jes Nissen fik 2 børn:</u>

1. ANNA MARIE NISSEN (<u>ane 25</u>)

født 20. november 1748 på Povlskro, døbt 24. november 1748 i Kliplev Kirke (ny scanning, *opslag 44*: *'Dom: 24 post Trin: Jes Nissens in Paulskrug mit seiner Ehefr. Anna Margrethe gebohren [født] Schmidt (-) Tochter Anna Marie (-) d 20 Nov: gebohren'.* Faddere bl.a. *'Ann Catharin Hanses aus Behendorf'* (vel Hans Lautrups kone), Christin Peters datter, Kliplev, *'Nis Nissen, aus Uge'*, Hans Johansen fra Bjerndrup).

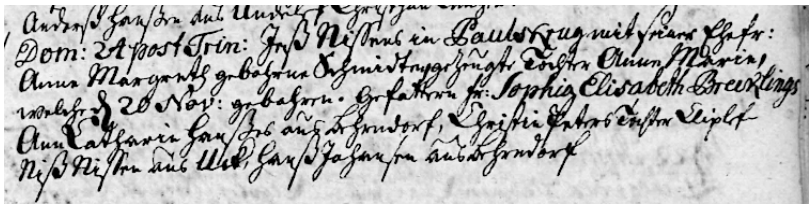

Hun blev gift med Hans Lautrup (*Se videre <u>side 20</u>*).

2. NIS NISSEN

født 25. juli 1750 på Povlskro, døbt 29. juli 1750 i Kliplev Kirke (ny scanning *opslag 46: 'd. 29. julij Jes Nissens i Paulskrug mit seiner Ehefr. Anna Margetha (-) Sohn Niss (-) d. 25 July gebohren, die Mutter aber in diesem Tage begraben (-) gefatter (-) Pastor Albert Schmid aus Jordkierer [moderens bror]. Chr. Nissen, [faderens bror] aus Uge*[27]*. die (sic!) Kind starb auf d. 25 octob: 1750'.*

død 25. oktober 1750, begravet 1. november i Kliplev (*kirkebogskopi herunder*)

Anna Margrethe døde i forbindelse med eller kort efter sønnens fødsel, kun 31 år gammel. Sønnens dåb og hendes begravelse fandt sted den 29. juli 1750 i Kliplev.

Kliplev kirkebog, begravede 1750 (ny scanning *opslag 170*): Som nr. 8 står: *'d 29 julij Anna Margretha Jessens (sic!) aus Paulskrug. 31 Jahr' [år, rettet fra 32 år]*. Som nr. 13 står:

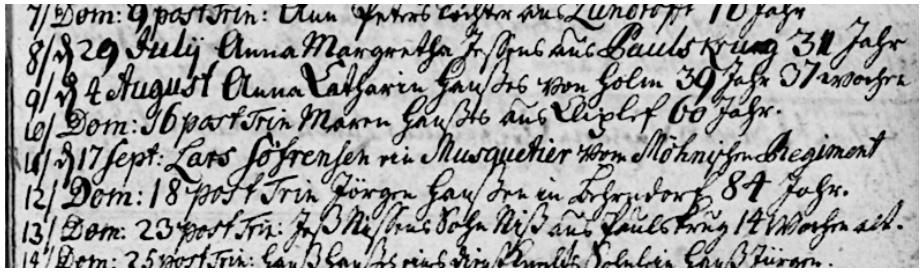

'Dom: 23 post Trin: Jeß Nissens Sohn Niß aus der Paulskrug 14 Wochen alt. [uger gl.']

Jes Nissen bliver herefter gift 3° den 23. marts 1753 i Kliplev (ny scanning *opslag 131: 'd 23 marts: Jes Nissen in Paulskrug med Maria Holms aus Bollersleben'*) med MARIE HOLM fra Bollerslev.

Jes Nissen døde den 30. december 1762 på Povlskro, 53 år gammel og blev begravet 6. januar 1763 i Kliplev (*ny scanning opslag 176*: *'Anno 1763 Sepulti [begravede] [folio/side] 185*

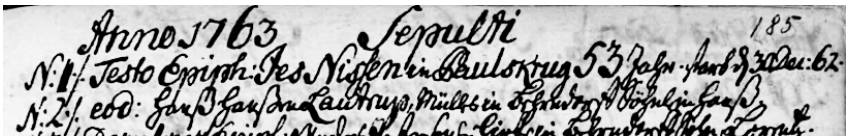

N:1 / Testo Epiph [Hellig tre Konger, 6. januar]: Jes Nissen in Paulskrug 53 Jahr. Starb [døde] d 30. Dec. 62. N:2 / eod[em die - samme dag Hans Hansen Lautrup, Müller i Behrndrups Söhnlein im Haus'.

Som det ses ovennfor blev Jes Nissen begravet samme dag som drengen Hans, søn af Christine og Hans Lautrup på Bjerndrup Mølle. Jes Nissens 3. kone Marie Jesses, (født Holm) var fadder til drengen, så de blev måske begravet samtidig?). Jes Nissens efterfølger på Povlskro er Jürgen Jürgensen, en bror til Hans Jürgensen (<u>*side 15*</u>). Jürgen Jürgensen er fadder til flere af Anne Marie og Jes Nissens børn. Her er tre kroejere på Povlskro altså i familie med hinanden.

Med Jürgen Jürgensen er der desuden en forbindelse til Kliplev Kro.

Gården 'Povlskro' (foto 2005)

[27] Fadderen *Christian Nissen* er altså Jes Nissens bror fra Uge. *Nis Nissen*, Uge, som er fadder ved Anna Maries dåb, er vel en anden bror? *Kristin Petersdatter* fra Kliplev er måske familie fra Kliplev kro.

E. HANS LAUTRUP OG LAKSMØLLE.

Laksmølle ligger på et lille næs i Ensted Sogn på sydsiden af Aabenraa Fjord. I dag Varnæsvej 35 a. Stedet er med tiden blevet delvis skjult af Enstedværket.

Her var der oprindelig et lille jæger- og kådnersted, med laksefangst som bierhverv. Laksen var en delikatesse for herskaberne på Årup og i Gråsten. Hertugen af Augustenborg var meget interesseret i fiskeopdræt og havde fiskerettigheder i søerne og vandløbene langs sydsiden af Aabenraa Fjord. Karpedammen på Laksmølle, som Lautrup anlagde, stammer fra hertugens tid. Stedet hørte under godset Årup, ca 3 km. syd for Aabenraa, der ejedes af Ahlefeldterne på Søgaard i Kliplev Sogn frem til konkursen i 1722, hvorefter det kom under hertugen i Augustenborg. Efter oprøret i 1848-50, hvor hertugen af Augustenborg havde søgt at bemægtige sig den danske trone, købte den danske regering 1852 alle hertugens godser og besiddelser for godt 3 mio. rigsdaler, imod at hertugen lovede fuld loyalitet mod Danmark på sin egen og sin slægts vegne.

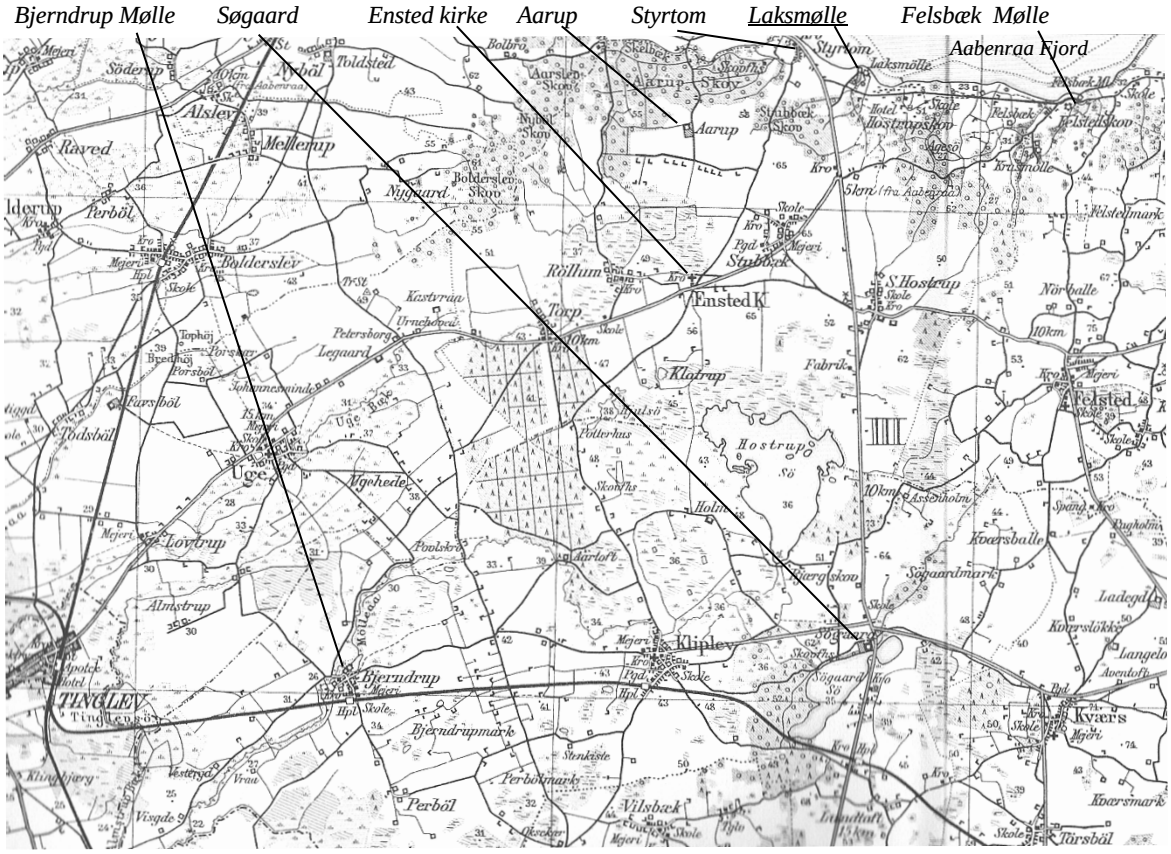

(1 cm. kort . Geodætisk Institut 1935)

Laksmølle er en af de møller, der opstår i slutningen af det 18. århundrede som et modtræk mod tvangsmøllerne. Lautrups interesse i at bygge en ny mølle her er ikke vanskelig at få øje på: Bønderne i Ensted havde længere til Lautrups tvangsmølle i Bjerndrup end til tvangsmøllen i Felsbæk. Godt nok måtte Laksmølle, som andre nye møller, ikke male mel, kun gryn, men de gamle møllere klagede selvfølgelig gang på gang over ulovligheder på de nye møller.

Således skal mølleren på Felsbæk Mølle øst for Laksmølle have ligget på lur i Styrtom og set ejeren fra Årup køre korn til Laksmølle. Da man vendte tilbage med læsset fra Laksmølle, hævdede man, at der var gryn eller boghvede i sækkene, men Felsbæk-mølleren forlangte naturligvis, at sækkene skulle åbnes. Ejeren på Årup og mølleren på Laksmølle var blevet taget på fersk gerning[28].

28. december 1778 overtager møller Hans Lautrup fra Bjerndrup næsset, der har været jæger- og kådnersted siden omkring 1652. Han får lov til at anlægge en boghvedevandmølle og en grubbegrynkværn; eventuelt en vindmølle. Samtidig skal laksefiskeriet på stedet kunne

[28] fortalt af Ottomar Loff, Aabenraa (2004).

Maleri af den 69-årige Hans Lautrup, malet af Aabenraa-maleren Jes Jessen i februar måned 1804.

Lautrup har tyndt, gråt, tilbagestrøget hår, gråsort frakke og hvid toradet vest med blomstermønster og en lille opretstående flip. I højre hånd har han en passer. Med tommestok og tegning af et møllehjul på bordet foran sig, med passer i hånden, og med et møllehjul bag sig har Lautrup ladet sig male som møllebygger. Og motivet bag forhænget? Ja, der er nok ingen tvivl om, at det - vellignende eller ikke - skal forestille Laksmølle på næsset set fra vest.

Billedet hang på Laksmølle indtil 1993 og hang i november 2005 på Samsø. I 2024 hænger det i Barrit ved Juelsminde.

Den synlige del af billedet måler på 62 x 77 cm. foto 2024

På maleriets bagside står:
Hans Lautrop
ist gebohren [er født] Anno 1735 den 20 Juny
gemalt anno 1804 im February
von Jes Jessen in Apenrade

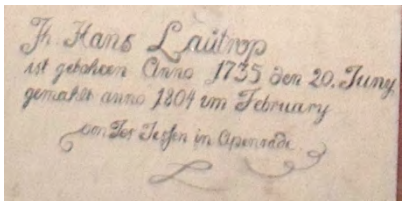

Laksmølle set fra syd med mølledammen i forgrunden. Mellem bygningerne anes Jørgensgård Skov, hvor Jørgensgaard Teglværk lå. (foto 1960)

28. dec. 1778 får møller Hans Lautrup fra Bjerndrup arvefæstebrev på det til godset Årup hørende Jæger- og Laksfangerkåd, beliggende i Stubbækskov, for sig og sine efterkommere på følgende betingelser:

1. Overdragelsen sker med de byrder, som kirken i Ensted er berettiget til. Han kan gøre med sine besiddelser, hvad han vil, bygge på dem, bortforpagte dem, sælge dem, dog med forbehold for hertugens godkendelse (Beispruchrechts).
2. På grunden må han anlægge en boghvede-vandmølle og en grynmølle og den nødvendige mølledam. Såfremt der ikke er tilstrækkeligt med vand, må han bygge en vindmølle på grunden.
3. I betragtning af de høje anlægsudgifter betaler han ingen fæsteafgift, men årligt til martine (mortensdag) og første gang 1779, 12 rdl. kurant (12 Rtlr. in grober klingender Kurantmüntze) og efter anlægget af grynmøllen endvidere 5 rdl. i samme mønt til den hertugelige kasse i Gråsten.
4. Han er fuldstændig fritaget for al hoftjeneste og kørsel, også for kongelig kontribution og alt ekstraordinært, også for herre- og fripenge. (Herren- und Freigeldern)
5. Dog skal han anerkende jurisdiktionen i Gråsten, også Ensted kirke og dens betjening, ligesom Feldbæk Mølles hævdvundne rettigheder skal respekteres.
6. Da den hertugelige laksefangst vil indgå i indretningen af en mølledam, skal han have frihed til at anlægge et laksefangersted i strømmen og være pligtig til at forsyne køkkenet på Årup med laks så meget som muligt og nødvendigt, når hertugen opholder sig her, samt årligt forsyne hofhusholdningen i Gråsten med to måltider laks af mindst 14 pund.
7. Den nuværende ejerinde af kådet må bebo dette til påsken 1779 og derefter bryde huset ned og tage det med sig. Endvidere skal han godvilligt eller efter taksation af uvildige betale for frugttræerne.
8. Det er forbudt at bygge huse på kådnergrunden eller at lade daglejere flytte ind, der kan blive en byrde for hertugen eller sognet.
9. Enhver forandring i ejerforholdet (Herrschaft) og for arvefæstebesidderen, skal approberes i arvefæstebrevet, for hvilket der betales 2 rdl. kurant (2 Rtlr. in grober klingender Kurantmüntze) til den hertugelige kasse.

fortsætte, og han er pligtig at levere laks til godset på Årup og sørge for et måltid laks på 14 pund til hoffet i Gråsten (Augustenborgerne) to gange om året.

Fæstebrevet anfører intet om jordens eller jordtilliggendets størrelse.

Ifølge en protokol over opmåling af jorde under godset Årup, udgør møllepladsen med dertil hørende jord i 1791: 1 td. land, 6 skæpper og 80 kvadratfod.

Kort tid efter underskrivelsen lod Lautrup vandløbet stemme op i en mølledam og installerede en vandmølle med fire overfaldshjul på stedet. Møllen stod færdig i 1780.

Opførelsen af bygninger, mølledam og tilkørselsvej slugte flere penge end Lautrup var i besiddelse af, så han måtte optage flere lån, hvoraf ét først betaltes af konkurs-summen i 1820. Møllen var imidlertid en god forretning, og i de følgende årtier opstod en blomstrende virksomhed, der var søgt af omegnens bønder og af folk fra Aabenraa og Løjt, der kom ad søvejen.

Desuden var der en slibemølle, hvor omegnens smede og bønder fik deres leer slebet.

Da forretningen gik godt, løste Lautrup i 1786 et nyt arvefæstebrev for bryggeri- og brændevinsrettighederne under Årup gods.

De nye aktiviteter krævede nye lån, som blev tilbagebetalt temmelig hurtigt.

Den 10. april 1792 foretog Erik Rossen og Lautrup et mageskifte under medvirken af herredsfoged Henriksen med flere.

Den 21. marts 1786 løste Hans Lautrup arvefæstebrev nr. 2:

1. De godset Årup tilhørende brygge- og brændevinsrettigheder overdrages besidderen af Laksmølle.
2. Dog består kroen Dybkjærs og herredsfoged Rossen i Røllums brygge- og brændevinsrettigheder stadig.
3. Hans Lautrup er pligtig at levere upåklageligt øl og kornbrændevin, hvis pris ikke overstiger den nærliggende stad Aabenraas og at levere kromændene hver 20. tønde gratis som det er skik og brug.
4. Herredsfoged Rossen har kun ret til udskænkning i sit eget hus.
5. Arvefæsteren har ikke lov til at anlægge andre kroer end de hidtil værende; men i sit hus og i nabobygningerne må han indrette en kro, hvor han må udskænke alle former for bryg.
6. Herfor skal årligt betales 13 rdl. i klingende sølvmønt. Ved enhver ændring af ejendomsforholdet og for arvefæstebesidderen, skal til bekræftelse betales 1 rdl. kurant.

Herved erhvervede Lautrup sig en hel del jord fra fæstegården og kroen Dybkær. Prisen for jorden er bemærkelsesværdig: Den skulle betales med 20 læs gødning, som Rossen ovenikøbet selv skulle afhente!

Lautrup fik Laksmøllen stablet på benene i en tid, hvor respekten for møllepligten var dalende. I hertugdømmerne blev formalingen af byg og boghvede til finmalede byggryn og gryn dog først frigivet efter talrige kampe med ejerne af tvangsmøllerne. Denne frihed blev stadfæstet den 29.11.1811 (Den fuldstændige ophævelse af møllepligten kom først i 1853). Lautrup var imidlertid en bjergsom og initiativrig møller! Det fremgår af den omtale han fik, ligesom det fremgår af portrættet, han fik malet af sig selv *(afbildet side 27)*.

I Tinglev Menigheds Krønike, ført af præsten Peter Møller Johannsen (1846 -1909), findes en beretning om en snedker og møllebygger Andreas Bonnichsen, som virkede i Tinglev omkring 1770-1800: Engang var Andreas Bonnichsen *'på vandring til Aabenraa. Som han nu går gennem skoven tæt ved fjordens sydside, ser han en plads, som tilsyneladende aldrig har været benyttet til noget nyttigt og hensigtsmæssigt. Gennem marken flyder en bæk. Bonnichsen tænker: "Her er en velegnet plads til en vandmølle". Da det var et smukt og stille vejr, tog han et ark papir frem af sin jakkelomme, satte sig ned og tegnede en skitse til en sådan mølle og tænkte på, at han sammen med sine sønner nok kunne fuldføre arbejdet ved Vorherres hjælp. Bare han nu kunne fæste eller forpagte jordstykket. Hos en mand fra Ensted fik han at vide, at parcellen kunne lejes gennem Aabenraa bys magistrat, der havde fuldmagt til dette af ejeren. Bonnichsen gik fluks op på magistratskontoret og spurgte, om det var muligt at fæste eller leje arealet, og fik et bekræftende svar, men uden at binde sig. Derpå vendte han tilbage til stedet for endnu engang at tage dette og de nærmeste omgivelser i øjesyn. Imidlertid dukkede en gammel bekendt op, møller Hans Lautrup fra Bjerndrup, som han betroede sine planer til. "Du! giv mig dit rids, så vil jeg ordne det for dig", sagde Lautrup og fik tegningen. Bonnichsen kom hjem til Tinglev, så glad som han aldrig havde været, og hele hans familie glædede sig med ham. Nogle dage efter tog han igen til Aabenraa og henvendte sig til magistraten, men en rådsherre meddelte ham: "Det er desværre for sent. Møller Hans Lautrup har skrevet under på papirerne, og stedet er nu hans". Da Bonnichsen kom hjem til familien, satte han sig på en stol og sukkede dybt, hvorefter han udbrød i lydelig hulken.'*[29]

Om denne beretning - der er nedskrevet over 100 år senere - er udtryk for en historisk kendsgerning, får stå hen. Den fortæller ihvertfald, at Hans Lautrup har været lidt ud over det sædvanlige og derfor har været et samtaleemne på egnen. Samme indtryk får man af en beretning i en lille bog af en tysk rejsende, en A. von Essen, der efter et besøg på Laksmøllen i 1797 begejstret skildrer, hvordan Lautrup har forvandlet *'en vild og bundløs sump'* med *'et afgrundsdybt morads'* til en *'Edens have'*!

Her følger hans lovprisning i dansk oversættelse:

'Her [ved Laksmøllen] finder man i det små et henrivende anlæg. Sprudlende kilder, dejlige spadserestier, tætte løvsale, kløverenge, strømmende og stillestående vand, små yppige kornmarker på bakker og i dale yder – her ved den nære fjord – næsten ved hvert skridt et nyt, overraskende syn.

Ejeren af denne mølle hedder Lautrup. Hans skarpsindige, ukunstlede forstand, hans rastløse virksomhed, hans praktiske økonomiske kundskaber gør ham til en af de interessanteste mænd på denne egn. Han har ikke rejser, ikke undervisning, ikke læsning at takke for sin viden. Han er alt af egen kraft, og han alene er skaber af denne lille Edens Have.

For 17 år siden var dette sted en vild, bundløs sump. På en bakke stod der et kådnerhus [eine Kathe], som han købte for 14 daler. Intet stykke kvæg fandt her sit underhold i dette afgrundsdybe morads. Han opsøgte disse kilders og vandløbs udspring, han forenede dem i et vandreservoir, han afgravede høje, han fyldte dale, og hans flid blev rigeligt belønnet. Vandet stemtes højere op, end han havde ventet, og han så sig snart i stand til at anlægge en overfaldsmølle med flere hjul. Oven for denne byggede han desuden en slibemølle, hvor

[29] Her citeret fra J. Kongsted Lampe: Laksmølle ved Aabenraa, Sønderjysk Månedsskrift 6-97, s.159 f. Den kan i dag ses i Mediestream: Lyna - Eine Wochenschrift, 34tes Stück, 20. august 1797, side 534 – 536.

bønderne fra egnen lader deres leer slibe. Det hele er som et lille gods, forsynet med nye massive bygninger, hvor det rummelige stuehus ligger ved stranden, 40 skridt fra fjorden.

Han har indført staldfodring med kløver hos sig, og han ernærer 4 køer og to heste med grøntfoder fra én tønde land udsæd.

At forvandle en sådan bundløs ødemark i løbet af 17 år til frugtbar agerjord, til et så anseeligt grundstykke og til et så yndigt opholdssted - det må skænke værkets skaber en ubeskrivelig glæde.

Kopi af en usigneret akvarel af Laksmøllen fra begyndelsen af 1800-tallet. Foran gården ses mølledammen. Er 'skuret' i forgrunden til højre slibemøllen? I baggrunden til venstre ses Aabenraa med Brundlund Slot. På den modsatte side ses Lindsnakke (med Jørgensgaard Teglværk).
- Enten var trafikken på Aabenraa havn den dag meget stor eller også kunne kunstneren godt lide at tegne skibe. Akvarellen, der måler knap 48x38 cm, hænger på Aabenraa Museum.

En agtværdig mand som denne fortjente visseligen en æresmedalje til belønning for sin flid og til opmuntring for andre bønder - lige så fuldt som den [fortjener det], der avler en smuk hest, for nationalrigdommen fremmes jo ved begge dele: Både ved forbedringen af jordbundens kultur og ved landmandens velstand.

Ejeren af denne fordums ødemark er ikke forblevet ukendt for hertugen af Augustenborg, på hvis område han skabte dette romantiske og nyttige anlæg, og denne [hertugen] skal være vant til at fremdrage fortjeneste og talent af enhver art. Hertugen har flere gange besøgt den brave mand og givet ham beviser på den venlighed og agtelse, hvormed denne fyrste overalt plejer at opmuntre og skatte fortjenstfuldheden.

Her får den virkelig ikke for lidt. Men sandt er det, at Hans Lautrup var en fremsynet mand. Hvor kløverdyrkning før 1800 var ukendt, anlagde han altså *'i de gode år lige før og efter år 1800 kløverenge på Laksmølle og drev staldfordring med kløver'*[30].

Laksmølle hørte (som Bjerndrup Mølle) under Aarup, der tilhørte Augustenborgerne, og som A. von Essens beretning viser, havde hertugen bemærket Lautrups succes og besøgt ham flere gange. Det var vel denne kontakt til hoffet i Augustenborg, der senere var med til at føre familien Lautrup over i den tyske lejr. Essen havde måske ligefrem fået stillet opgaven at beskrive Augustenborgernes område?

[30] jvf. "Ensted Sogn", red. af Lars Henningsen (hvis kilde vel nok er Essens beretning).

Som sagt handlede Lautrup med møller. Hvor mange det drejer sig om, ved jeg ikke, men én af de første, han købte (måske den første), var *Slotsmøllen i Kolding*, som han erhvervede i 1773 og allerede året efter solgte / overdrog til sin første kones bror, Nikolaj Henrich Jørgensen *(som omtalt side 17).*

Sct. Jørgens vandmølle. Efter akvarel fra o. 1840

En anden mølle, Lautrup erhvervede ret tidligt, var *Sct. Jørgens Mølle* i Adelby Sogn lige øst for Flensborg, som han købte den 28. juni 1778 for 5.300 rdl.

(Mere herom i afsnittet om Albrecht Lautrups søskende side 52).

F. CHRISTIANSDAL

Ét af Lautrups mere specielle køb var erhvervelsen af *Christiansdal* vest for Haderslev Dam, et foretagende, der var andet og mere end en mølle: Det var resterne af, hvad man kalder "Det første industriforetagende i Sønderjylland".

Christiansdal ligger i Haderslev-tunneldalen, der strækker sig fra Vojens i Vest til Lillebælt i øst. Tre vandløb fra vest er her stemt op til en stor sø, Stevning Dam, der har leveret vandkraft til Tørning Mølle under borgen Tørning.

I slutningen af 1700-tallet opstår den bevægelse i Europa, som kaldes merkantilismen. Den går ud på, at staten skal støtte og fremme en produktion, hvor udlandet køber så mange varer som muligt, mens der indføres så få varer som muligt.

En pensioneret major Blekingberg får derfor den ide at starte en fabrik, *'der efter al Forhaabning vil blive Fædrene-Landet til Nytte og Fordeel, (-) Et Sted i Provinsen, hvor der skal fremstilles Blikplader. Den skal være i gang inden to Aar. Hvis den er hensigtsmæssigt indrettet og økonomisk sikret, må der i 10 år ikke gives Tilladelse til at oprette lignende Virksomheder'*. Første citat er fra Blekingbergs ansøgning, mens det sidste er fra den tilladelse, han fik i 1771, underskrevet af Christian VII og Struense. Blekingberg valgte den smalle eng Hindemaj ved Haderslev Dam, en lille kilometer øst for Tørning Mølle.

Fabrikken fik navnet "Blikfabriquen Godthaab". Den var færdig i 1772 og var til at begynde med en succes. Produktet var nemlig *'en Artikel, som bruges i enhver Huusholdning, og hvorfore hidindtil anseelige Penge af Landet ere udgaaet, siden her i Rigerne ey er anden saadan Fabrique'*. På grund af ledelsens manglende handelsmæssige erfaringer kom fabrikken alligevel i økonomiske vanskeligheder i 1776 og staten - nu regeringen Høegh Guldberg - ville ikke længere støtte projektet.

Fabrikken måtte lukke. Blekingberg døde. Sluse og bygninger forfaldt.

Nye ejere kom til: En englænder Moore og en grosserer Black fra København, der begge havde været aktionærer i Godthaab. De agtede at oprette en blegeanstalt, et lærredsvæveri og en stampemølle i bygningerne. Denne gang hoppede regeringen på ideen og gav støtte, hvorefter man i løbet af 1780 restaurerede fabrikken og indkøbte nye maskiner. På den nye fabrik, der fik navnet Christiansdal, fremstillede man nu lærred af hør og blår på store væve, mens man på blegeanstalten og på stampemøllen efterbehandlede de stoffer, som man havde lært bønderne at fremstille på egnens gårde.

Nu havde Moore nok sat tingene i gang, men han var mere interesseret i en lignende virksomhed i Esrum i Nordsjælland. Han indsatte derfor en opsynsmand på Christiansdal. Denne var imidlertid ikke opgaven voksen, og i løbet af få år gik det atter ned ad bakke for fabrikken. I 1793 søgte regeringen derfor at få Brødremenigheden i Christiansfeld til at overtage forretningen. Det lykkedes ikke, og i 1796 anmodede Commercecollegiet (den tids økonomiministerium) amtmand Møsting i Haderslev om at overtage Christiansdal på regeringens

vegne og få den afsat. Fristende annoncer blev indrykket i de lokale dagblade, men uden held, og man pålagde gentagne gange amtmanden at foranledige virksomheden solgt ved offentlig auktion. I et af brevene til Møsting spørger man så, om det ikke ville være formålstjenligt i en særlig skrivelse at gøre '*Møller Hans Lautrup'* opmærksom på, at *'Christiansdal er til salg, da Mølleren før i Tiden har ytret Ønske om at erhverve Ejendommen, og det var jo ikke sikkert, at Lautrup så Annoncerne i Bladene'*.

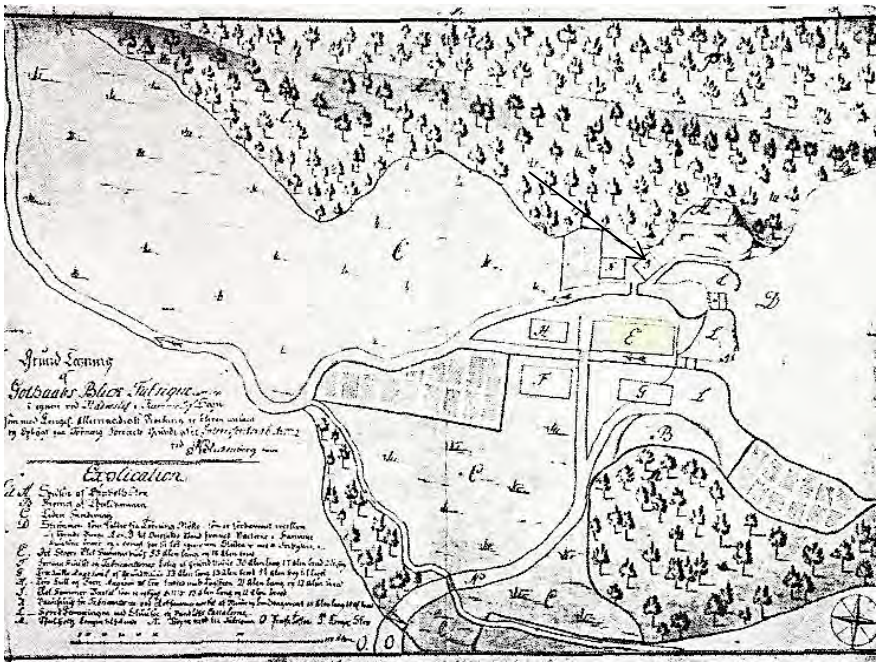

Grundplan over Fabrikken Godthaab i 1772. C: Engen Liden Hindemae. D: Strømmen fra Tørning, som er opstemmet mellem A og B til brug for et overfaldsvandhjul. E: Blikhammerhuset. J (markeret med pil): Rokhammerhuset. F: Fortinningshus og fabrikantbolig. K (ved siden af J): Arbejderboliger. N: Vejen til fabrikken. Bygningerne: G: Trækulsmagasinet og H: Tørv-, kul- og jernmagasinet, der var opført i træ, er måske fjernet i 1798.

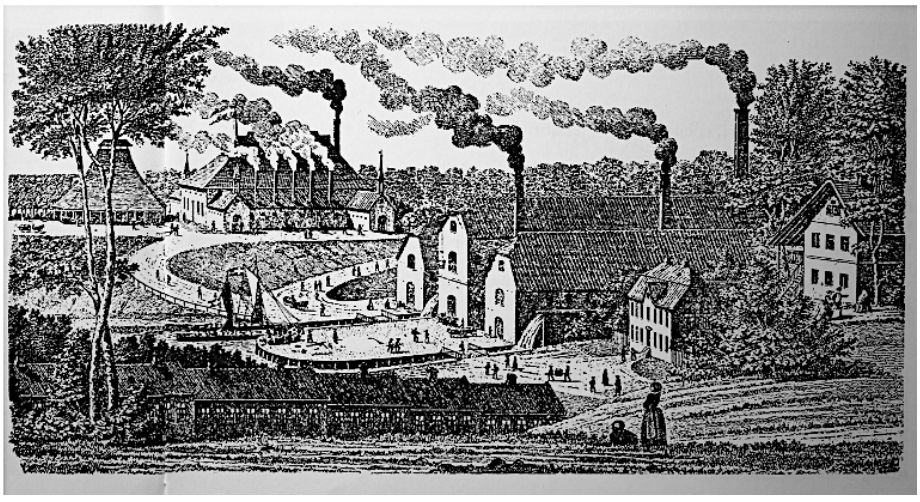

Blikfabrikken Godthaab set fra nord. Bag arbejderboliggerne i forgrunden ses anløbsbroen med et skib. (*Fra internettet*)

Af en rapport fra den 22. november 1797 fremgår det, at Lautrup har set på virksomheden og fundet, at sluseværket var fuldstændig forfaldent og burde repareres før salget.

Den 11. juli 1798 bevilger Collegiet 100 rdl. til reparation af sluseværket, men det er stadig vanskeligt at få det afhændet. Collegiet rykker for en afgørelse, men først i begyndelsen af oktober bliver Lautrup den højstbydende med 1400 rdl. Collegiet mener dog, at den laveste sum, ejendommen kan gå for, er 1800 rdl.

14. oktober 1798 kan husfoged Breckling meddele, at Lautrup nu er gået med til at betale de 1800 rdl., - dog på betingelse af, at alle materialer, som Moore har efterladt (der nævnes træ og jern), går med i handlen.

Ejendommen bestod ved overtagelsen af

a) das Blechhammerhaus (blegeanstalten)

b) das Rokhammerhaus (valkemøllen)

c) die ehemahligen Fabriquantenwohnung (hidtidige fabrikantbolig)

d) das Nebengebäude, was der Aufseher Chresten Jensen bisher bewohnt hat. (Nabobygningen, hvor opsynsmanden Chresten Jensen hidtil har boet). (Chresten Jensen havde

været ansat som opsynsmand i de år, virksomheden havde ligget stille, og boet i arbejderboligerne på fabrikken.)

Den 17. februar 1799 underskrev Hans Lautrup købskontrakten.

Lautrups planer gik ud på, at valkemøllen og blegeanstalten skulle fortsætte, men for at få det fulde udbytte af vandkraften indrettede han desuden *en oliemølle* til fremstilling af planteolie af den olieholdige raps og af hørfrø, som man på den tid var begyndt at dyrke på egnens marker. På gårdene havde man overladt vævningen af vadmel og lærred til håndværk og industri for i stedet at specialisere sig i hør- og rapsdyrkning. Affaldet fra oliefremstillingen udnyttede Lautrup til fremstilling af foderkager, og ved at benytte dem til kraftfoder til køerne om vinteren opnåede bønderne en betydelig forøgelse af smørproduktionen.

Hans Lautrup indsatte nok med det samme sønnen Jes Lautrup som møller på møllen, idet denne ved folketællingen i 1803 anføres som møller på Christiansdal. I januar 1807 får Jes Lautrup overdraget Christiansdal af faderen (*mere herom side 57*).

G. ENDEN PÅ HISTORIEN

De lån, Hans Lautrup måtte optage for at bygge Laksmølle og få gang i bryggeri- og krovirksomheden, var ikke store og blev stort set alle betalt tilbage ret hurtigt. Men hans handel med vandmøller m.m. medførte, at sønnerne efterhånden måtte skyde penge i foretagendet i form af en række 4½% lån. Den 11.1.1810 måtte Hans Lautrup 'junior'[31] på Skovlund Mølle indskyde 1.500 rdl. Den 8.6.1810 måtte Christian Lautrup på Sct. Jørgens Vandmølle i Flensborg indskyde 1.000 rdl. Den 2.4.1812 måtte de igen hver indskyde 1.000 rdl. Derudover indskød Jes Lautrup, Tørning, den 3.6. 1813 1.600 rdl.[32] Det var enorme summer, der langt oversteg, hvad Laksmøllen med tilhørende bryggeri- og brænderivirksomhed kunne kaste af sig. Men det var nødvendigt, fordi Lautrup handlede med møller og derfor var kommet i så store økonomiske vanskeligheder, at det ikke var muligt at overvinde dem. 1819 (måske tidligere) måtte han erklære sig konkurs. Den danske statsbankerot, med efterfølgende nedskrivning af alle faste værdier, havde gjort netop denne form for handel risikabel. Desuden havde Lautrup købt Jørgensgaard Teglværk ved Aabenraa[33], hvilket ifølge en udtalelse af hofråd Thomsen også havde belastet ham.

Ved konkursen overtog sønnen Hans Lautrup ('junior') på Skovlund Mølle Laksmøllen i året 1822, (ændringer i ejerforholdet blev noteret 19.6.1822). Med 'juniors' overtagelse kunne Hans Lautrup 'senior' blive boende på sin mølle.

Her døde han knap 92 år gammel den 30. marts 1827 og blev begravet den 5. april 1827 i Ensted ved siden af sin anden kone, Anna Marie, født Nissen. Hun var død på Laksmølle knap 24 år tidligere, den 5. april 1803 og blev begravet i Ensted den 13. april 1803.

Kilder o. 1960: Jørgens Winds optegnelser over slægten Lautrup

Kilder i 2004: *Om Laksmølle:*

Skolekonsulent Fr. Christensen: Aus der Geschichte des Kirchspiels Enstedt. Schriften der Heimatkündlichen Arbeitsgemeinschaft für Nordschleswig.
Hæfte 15, årgang (1967): Nye gårdes opståen s. 100 flg.: Laksmølle
Lars Henningsen (red): Ensted Sogns historie. Historisk Samf. for Sønderjylland 1984.
Ib Andersen: "Gårde og slægter i Ensted Sogn" (særlig s. 132-137)
Jens Kongsted Lampe: "Laksmølle ved Aabenraa" (Sønderjysk månedsskrift 6-97, s. 158 flg.
A. von Essen: Fragmente aus dem Tagebuche eines Fremden" (Kbhvn. 1800) s. 142 ff.

Om Christiansdal:

H.V.Gregersen: Tørning, 1982.
A.B.Keck: "Industriens vugge stod ved Haderslev" i Slesvigske Fodregiments årsskrift 1984 s. 16 flg.

[31] I Søgaard godsarkiver kaldes han 'Hans Lautrup junior'.

[32] I Skolekonsulent Fr. Christensens artikel om Laksmølle står her endnu engang 'je' [hver], hvilket formentlig må være en fejlskrivning.

[33] Omtalt udførligere i afsnittet om sønnen Albrecht Lautrup og Jensine Albertine Thornam *side 62 flg*.

ALBRECHT LAUTRUPS HALVSØSKENDE OG SØSKENDE, SAMT DERES EFTERSLÆGT.

Af Hans Lautrups 13 børn (i 2 ægteskaber) bliver de 8 voksne. De 7 stifter familie.

De 7 var: nr. 1: Hans Jørgen, nr. 3: Hans, nr. 6: Christine, nr. 8: Jes, nr. 9. Christian, nr. 12: Albrecht og nr. 13: Cathrine Marie. For sønnernes vedkommende finder overtagelse af mølle (Albrecht: teglværk) og vielse sted nogenlunde samtidig.

De 5 ældste børn enten gifter sig til en mølle eller arver/overtager en mølle, som Hans Lautrup har købt, samt Laksmølle, som han har bygget. Da deres og deres efterslægts historie samtidig vil være beretningen om en bestemt periode i en *mølles* historie, inddeles dette afsnit for overskuelighedens skyld i en række underafsnit - først og fremmest under møllernes navne.

A) *Bjerndrup Mølle,* som Hans Laudrup overdrager sin ældste søn *Hans Jørgen,* da denne bliver gift.

B) *Skovlund mølle,* som den næste søn *Hans* gifter sig til. Formuen i denne mølle bliver et vigtigt aktiv. Hans Lautrup på Skovlund Mølle er således i stand til at overtage faderens værk, *Laksmølle* efter dennes konkurs omkring 1820, hvorefter Laksmølle forbliver i familiens eje indtil 1993-94.

C) *Laksmølle,* som *Hans* på Skovlund Mølle køber på tvangsauktion. I Søgaard/Gråstengodsarkivet kaldes han 'Hans Lautrup *junior'*. Da hele 4 med navnet Hans Lautrup efterfølger hinanden på Laksmølle kaldes 'Hans Lautrup junior' i det følgende gerne for 'Hans Lautrup *den anden'*.

D) *Christiansdal*, som overtages af sønnen *Jes*, hvorefter han bliver gift med enken på den nærliggende *Tørning Mølle*.

E) *Sct. Jørgens Mølle* ved Flensborg, som faderen har købt i 1788, overtages af sønnen *Christian*.

F) Sidste underafsnit omhandler datteren *Christine* gift med Andreas Petersen, møller på *Rødding mølle,* samt datteren *Anna Margrethe* og datteren *Cathrine Marie,* der bliver gift med Niels Grønnech fra Havklev, der var nabogård til Laksmølle, og hvor der var teglværk. Året før vielsen sælger han Havklev.

Samtidig med sit giftermål blev den sidste søn *Albrecht* (ane 12) indsat på Jørgensgaard Teglværk, som faderen har købt eller skudt penge i.

Hans historie behandles i ***næste afsnit, side 62.***

Underafsnittene i dette afsnit er:

A. Bjerndrup mølle	side 35
B. Skovlund Mølle	side 38
C. Laksmølle	side 45
D. Sct. Jørgens Mølle	side 52
E. Christiansdal	side 56
F. De sidste 3 søskende	side 60

HANS JØRGEN LAUTRUP

født 10. august 1760

død 27. januar 1855 i Skovlund, begravet 2. februar 1855 i Sdr. Haksted

overtager som den ældste søn Bjerndrup Mølle efter faderen den 4. juli 1875. Måneden efter, den 1. juli, bliver han gift.

Før brylluppet sender Hans Lautrup (*den første*) en ansøgning til godsejeren (*gengivet herunder*), for at få arvefæstet ændret. Med henvisning til godsejerens 'verdenskendte' og for undersåtterne - 'og ikke mindst for Lautrup og hans pårørende velkendte nåde'(!) henvender Lautrup sig allerunderdanigst og ydmygt for at få en formulering ændret i arvefæstebrevet:

22. May Ao. 1785

Hochwohlgebohrner Herr Landrat
Gnädiger Herr!

Euer Hochwohlgeb: verzeihen aus der hochdenenselbe angestammten weltbekannten, besonders gegen Hochderoselben getreuen Unterthanen und auch gegen mich und die meinigen bewiesenen Gnade, daß ich mich unterwinde, gegenwärtige Unterthänige Vorstellung beÿ Euer Hochwohlgeb. einzureichen.

Diese betrieftt eine Angelegenheit die mir am Hertzen liegt, und wodurch ich, wo nicht selbst wenigstens doch einer meiner Söhne, glück- oder unglücklich werden kann.

Euer Hochwohlgeb: haben es außer meinem unterthänigen Erinnern zweifels ohne in hohem Andencken behalten, wie schlecht die Umstände der Behrndorffer Mühle vorhin gewesen sind. Ich habe solche Mühle mit Verwendung einer fast unglaublichen Summe Geldes in gutem Stande zu setzen getrachtet, bin auch darin so glücklich gewesen, daß ich meinem mir vorgesetzten Gewercke dermaßen erreicht habe, das Euer Hochwohlgeb: Unterthanen und andere dazu belegene Mühlen-Gäste ..eitzt*) zu jeder JahresZeit unaufhältlich befördert werden können. Alleine diese Arbeit habe ich, wie Hochdieselben gnädig zu bemercken geruhen wollen ohne Contrahirung anseelicher Schulden und unter Verwicklungen/Bewirckungen*) nicht zu Stande bringen können.

Um mich indessen so viel möglich aus solchen, beÿ meinem herannahenden Alter heraus zureißen, habe ich beschloßen, die Behrendorffer Erbpachts Mühle cum pertinentiis an meinen ältesten Sohn zu überlaßen, bin auch mit demselben darüber um ein gewisse Summe Geldes einig geworden. Dießer mein Sohn hat daher darauf bedacht seÿn müßen, auf die Erheÿratung einer Person bedacht zu seÿn, die nicht nur den Eigenschaften einer guten Hausfrau, sondern auch einige Mitteln hatte, damit er so wohl im Stande seÿn mögte, die anzutretende Haushaltung zu führen als auch die zwischen ihm und mir accordirt gewor-dene Summe Geldes zu bezahlen. Er ist auch so glücklich geweßen eine solche Person zu finden und als Erbpächter der von mir in Aufnahme gebrachten Behrndorffer Mühle ein bündiges Eheversprechen zu erhalten.

Allein, nachdem der Vater der Braut meines Sohnes, den mir von Euer Hochwohlgeb: gnädig verliehenen ErbpachtContract gesehen, und darin der Ausdruck: daß die Mühle mir und meinen Erben in niedersteigender Linie in Erbpacht eingethan seÿ: Bemercket hat, scheint er seÿn Wort zurückziehen zu wollen, wenigstens hat er sich gegen mich declariret, daß er seine Tochter meinem Sohne nicht ehender zur Ehe geben wolle, als bis ich diese Worte dahin extendieret erhielte, daß die Berndorffer Mühle mir und meinen Erben, von Erben zu Erben von Euer Hochwohlgeb: in Erbpacht eingethan seÿ.

Ich bin gewiß versichert, daß der ersterwähnte Ausdruck beÿ Ausfertigung das Erbpächte Contracts nur so von ungefähr demselben einverleibet worden ist, und daß, wenn an deren statt der letzte, nemlich von Erben zu Erben eingeschaltet worden wäre, es Euer Hochwohlgeb: einerleÿ gewesen seÿn würde. Nach allen Clausulen des mehrerwähnten Erbpacht-Contracts könnte es auch, meines unterthänigen Ermessens, eins und dasselbe seÿn, und ich würde auch für meine Person nie um die Abänderung dieses Ausdrucks angesuchet haben. Da indeßen mein künftiges besseres fortkommen und meines Sohnes zeitliches Wohl alleine itzo darauf ankommt, daß deßen künftiger Schwiegervater seinen Willen erhält, so will ich es als ein besonderer zusatz Euer Hochwohlgeb: mir und die meinigen bisher erzeigte Gnade ansehen, wenn Hochdieselben geruhen 2) wollen, die in meine Ebpachts Contract gesetzte Worten: in niedersteigender Linie: dahin zu extendieren, daß die Mühle mir und meinen Erben, von Erben zu Erben, /: als desjenigen Ausdrucks, welches in den mehresten Erbpacht-Contracten sonsten gebraucht wird, :/ in Erbpacht und Erbfeste eingethan seÿ.

Als warum ich Euer Hochwohlgeb: unterthänig ersuche.

In der unterthänigsten tiefniedrigste Ehrfurcht verharrende.

Behrendorff den 22. maÿ 1785

Euer Hochwohlgeb:

Unterthäniger Knecht und Unterthan.
Hans Hanssen Lautrop (med o)

**) utydelige eller vanskelige ord: belegene = indskrevne; geruhen = behaget; cum pertenensis = på behørig vis; Aufnahme = overtagelse; Eheversprechen = ægteskabsløfte; ehender = før; extendiere: her vel = fortolke derhen; einerley = kan være [landråden] lige meget; eingethan = indskrevet; verharrende = forblivende.*

Selvom Lautrup vel udtrykker sig i tidens stil, virker det meget voldsomt. Efter den yderst underdanige indledning fortæller Lautrup, at hans anliggende betyder lykke eller

ulykke for hans søn. Han gør landråden opmærksom på, hvor elendig en forfatning møllen var i, da han overtog den, men ved anvendelse af en utrolig sum penge har han bragt møllen i en sådan stand, at alle møllegæster nu straks kan blive betjent. Men dette har naturligvis ikke kunnet lade sig gøre, uden at han har måttet stifte en anseelig gæld, ligesom han har løst mange problemer.

For nu at frigøre sig fra alt dette, og ikke mindst på grund af hans fremrykkede alder, har han besluttet sig for at give sin ældste søn møllen i arvepagt, og de to er da også blevet enige om en afståelsessum.

Hans søn gør sig derfor tanker om at gifte sig, og han har også fundet en person, som ikke alene vil være god til at forestå husholdningen - vedkommende vil også kunne betale en betydelig medgift. (Den betydelige medgift er tydeligvis det vigtigste!)

Men nu har den tilkommende bruds far læst arvefæstekontrakten og fundet ud af, at den indeholder en formulering, som betyder, at det er Hans Jørgen Lautrups *brødre*, der skal arve møllen, såfremt han dør før dem, så nu vil brudens far ikke give sit samtykke til brylluppet, - *medmindre* der foretages en ubetydelig ændring af en tilfældig formulering i fæstebrevet, så møllen arves *'fra arving til arving'*.

Sker dette, vil det være Lautrup en ekstra nåde.

Brevet slutter: *'Deres allerunderdanigste, allerdybeste i ærefrygt afventende [et svar]. - Deres højvelbårenheds underdanigste tjener og undergivne. - Hans Lautrop'*.

Ansøgningen imødekommes, hvorefter sønnen vel må have fået en pæn sum penge af sin svigerfar, som han så har kunnet bruge til at betale faderen overtagelssummen af *'den veldrevne Bjerndrup Mølle'* med[1].

Alligevel har medgiften måske ikke rakt til?

I hvert fald optager Hans Jørgen Lautrup allerede i 1785 et lån på 500 Mark lybsk og et på 450 Mark lybsk. - Og han optager adskillige lån de følgende år.

Hans Jørgen Lautrup blev
gift den 1. juli 1785 på møllen i Bjerndrup (Kliplev kirkebog *opslag 173*) med
METTE MARIE PAULSEN (hun bærer moderens slægtsnavn)
født 2. januar 1766 på Østergaard Mølle, døbt 6. januar 1766 i Hoptrup kirke (*opslag 16*)
død 16. februar i Bjerndrup, begravet 24. februar i Kliplev (*opslag 345*)
datter af MAREN PAULSEN og NIS PEDERSEN på Østergaard Mølle, - ca. 2 km. vest for Hoptrup i Hoptrup Sogn. Mette Marie er søster til Helene Boysen, født Paulsen, på Tørning Mølle, der er gift med Hans Jørgen Lautrups halvbror Jes Lautrup på Christiansdal (*se side 57*).

Bryllupsfesten præges af, at ansøgningen er imødekommet: Godsinspektøren fra Kliplev, der var med til brylluppet, skriver bagefter til godsejer Thienen, at *'der var mange "såkaldt store" tilstede, der havde udbragt flere skåler på godsejerens vel. "Es lebe Herr Landrath Thienen! Er lebe lange!". (-) Skålerne havde været så hjerteligt ment, at en del af gæsterne, der ikke var fra godsdistriktet, var lige ved at føle sig dårligt tilpas' [beübelt]*[2].

Mette Marie og Hans Jørgen Lautrup fik 4 børn, der - bortset fra Hans - døde som små:

1. HANS LAUTRUP
født 22. maj 1786 i Bjerndrup, døbt 26. maj 1786 i Kliplev kirke (*opslag 51*)
død 23. april 1826 i Øster Højst, begravet 1. maj 1826 i Højst (*opslag 331*)
2. MARIA CHRISTINA LAUTRUP
født 1. februar 1788 i Bjerndrup, døbt 4. februar 1788 i Kliplev kirke (*opslag 56*)
død 22. april 1793 i Bjerndrup, 5 år gammel, begravet 1. maj 1793 i Kliplev (*opslag 282*)
3. MARIE LAUTRUP
født 14. juni 1789 i Bjerndrup, døbt 19. juni 1789 i Kliplev kirke (*opslag 59*)
død 11 januar 1791 i Bjerndrup, 1 1/2 år gammel, begravet 16. januar 1791 i Kliplev (*opslag 275*)

[1] Møllen overdrages Martinii 1814 (= Mortensdag, den 11. november). Efter tysk tradition slutter bondens arbejdsår den 11. november, som derfor var skiftedag og terminsdag, mens det efter dansk tradition er 1. november og 1. april, der er skiftedag og terminsdag).

[2] H. V. Gregersen: 'Messe og Marked' side 21 flg.

4. dødfødt dreng
født/død den 5. juni 1792 (*opslag 66: 'todtgebohrener Sohn'*), begravet 10. juni 1792 i Kliplev (*opslag 279*)

I 1814 overdrager Hans Jørgen Lautrup møllen til sønnen Hans, der imidlertid får så store økonomiske problemer, at han bliver erklæret konkurs i 1817, hvorefter møllen udbydes i offentlig licitation. Første gang den 31. juli. Anden gang den 28. august samme år. Ved auktionen byder Hans Lautrup *('den anden'*) i Skovlund på møllen. Han har i 1811 givet broderen Hans Jørgen et lån på 1.000 rdl., som han måske har i klemme her?

Ved auktionen startede Nikolaj Lundt, Flensborg, med at byde 8.000 rdl.

Hans Lautrup i Skovlund bød herefter 9.000 rdl.

Hans Lautrup sluttede med et bud på 10.000 rdl., hvorefter Lundt fik møllen for 10.100 rdl. med købmand Andreas Christiansen i Flensborg som kautionist. Dokumentet er underskrevet af Nikolaj Lundt.

I 1818 brændte møllen.

I 1828 døde møller Lundt. Her viste det sig, at han var så forgældet, at en tvangsauktion igen var nødvendig.

Andreas Christiansen i Flensborg afgav højeste bud og solgte herefter møllen til Jürgen Friedrich Thiedje.

Siden har møllen været i familien Tiedje's eje.

I dag er der ikke noget tilbage af den gamle mølle. Mølledammen er derimod blevet genetableret i 2002.

Bjerndrup mølle og den nye mølledam (foto 2005)

Efter overdragelsen af møllen til sønnen Hans i 1814 blev Mette Marie og Hans Jørgen Lautrup formentlig boende på møllen indtil konkursen 1817. Efter konkursen dør Mette Marie Poulsen den 16. februar 1819 i Bjerndrup.

I 1826, hvor Hans Jørgen Lautrup sælger et mindre jordstykke, anføres det, at han bor på Povlskro. Da han i 1840 indkaldes som vidne i en proces mellem Tiedje og Mylord på Aartoft om mølleåens vandmængde, bor han på Laksmølle, hvad han også gør ved folketællingen i 1840 (*side 47*). Senere må han være flyttet til familien på møllen i Skovlund, eftersom han dør her den 27. januar 1855, 94 år gammel.

Sønnen Hans Lautrup havde kun møllen i Bjerndrup i tre år, fra 1814 til 1817. Derefter blev han gårdejer i Holm i Øster Højst Sogn.
Han blev gift den 5. november 1814 i Kliplev (*opslag 181*) med
HELENE PETERSEN
født 11. juni 1792 på Hellevad Mølle, døbt 11. juni 1792 i Hellevad Kirke (*opslag 61*)
datter af JØRGEN PETERSEN og ANNA CHRISTINA CHRISTENSEN på Hellevad Mølle.

Helene og Hans Lautrup fik ihvertfald ét barn:

1.1 JÛRGEN PETERSEN LAUTRUP
født 23. maj 1820 i Øster Højst, døbt 2. juni 1820 i Højst Kirke (*opslag 110*)

Ved Hans Lautrups død den 1. maj 1826 i Øster Højst anføres Helene og sønnen som efterlevende. Hvordan det siden gik dem er ikke undersøgt.

Bjerndrup Mølle, i dag Bjerndrupvej 35, var altså i *Lautrupernes* besiddelse fra 1761 til 1817. - I *slægtens* besiddelse havde den været siden 1711, hvor Gorris Asmussen første gang blev forpagter (*se side 15*).

Kilder: Jørgen Hansen: Gårdene i Bjerndrup, i 'Fra Kliplev Sogn 1989', s. 59 f.
Forskellige optegnelser af Henning Detlefsens i lokalarkivet i Kliplev.
Jens Jaenicke: Bjerndrup Vandmølle i 'Fra Kliplev Sogn 2003', s. 3 f. (en lidt usikker kilde)
Kopier af fæstebreve på Bjerndrup Mølle, (på lokalarkivet i Kliplev).

Knap 30 år gammel bliver den næste søn (nr. 3 *side 20*)
HANS LAUTRUP,

født 18. august 1765 på Bjerndrup Mølle
død 8. oktober 1846 på Skovlund Mølle, begravet 14. oktober 1846 i Nr. Haksted

hjemmeviet på Skovlund Mølle den 8. juli 1791 med enearvingen til møllen
BOTILLA MARIE CARSTENSEN (/CHRISTENSEN)

født 1769 i Perbøl (andet steds: Sande), Enge Sogn, Sydslesvig
død 4. april 1805 i Skovlund, begravet 9. april 1805 i Nr. Haksted[3]

Ved vielsen anføres det, at han er møller på Jørgensby Vandmølle ved Flensborg[4]. Denne mølle havde faderen købt i 1788. Året efter vielsen står han i 1792 som fæster af Skovlund Mølle - vandmøllen i hans fars fødeby.

Botilla Marie Carstensen var datter af Christian Carstensen fra Perbøl, der oprindelig var gårdejer i Enge Sogn i Sydslesvig. Men da hans hustru, Trine Clausdatter Kühl (død 1805 i Skovlund), var den sidste overlevende af slægten Kühl, stod hun som forpagter fra 1782 til 1791 og Christian Carstensen blev dermed møller på Skovlund Mølle, hvor han døde 26. juni 1784.

Året efter overtagelsen i 1782 står en møllerbolig i forlængelse af møllen mod syd færdig i 1783.

Møllerboligen
opført 1783
foto 2004

En opgørelse fra 1778 viser, at 102 gårde i et område fra Flensborg til marsken var møllepligtige til Skovlund Mølle. Fra den fjerneste gård var der hele 45 km. til møllen i Skovlund.

Som det ses af slægtstavlen på *side 40* havde slægten Kühl haft Skovlund Mølle i arveforpagtning helt tilbage fra 1636, hvor Caspar Kühl giftede sig til møllen og fik oprettet en arvepagt. Trine Carstensen, født Kühl, var sidste efterlevende efter Claus Kühl (*se kopi fra side i familiebiblen side 41*). Han var gift 2 gange og fik ikke mindre end 18 børn, men bortset fra Trine døde de alle tidligt. Som den sidste af slægten Kühl havde Trine Kühl Skovlund Mølle i forpagtning fra 1782 - 91.

I 1791 blev datteren Botilla så gift med Hans Lautrup, der samme år fik møllen i arveforpagtning[5].

---

[3] Kirkebogen, Nr. Haksted: Ved sin død i 1805 efterlod Bothilla Marie Lautrup sig to sønner: Christian og Hans, og 3 døtre: Trien [Trine], Christien [Christine] og Botilla Maria (stavemåden på de to første pigenavne viser, at man talte sønderjydsk i sognet)

[4] Kirkebogen, Nr. Haksted, viede: Ungkarl .... møller H.L. ...., Bjerndrup, ... *Adelby Sogn,* en søn af .... med frk. Botilla Maria Carstens (dtr. af) Christian Karstensens og ... Trine Carstens, født Kühlin, Skovlund Mølle, deres ægteskabelige datter. Hjemmeviede efter forud vist Consession 1.7.1791 fra det kgl. embede i Tønder)

[5] Iflg. Pöge: Die Wind- und Wassermühlen des Kreises und der Stadt Flensburg (1980) fik Lautrup først møllen i arveforpagtning i 1807.

I 1797 og 1818 opkøber Hans Lautrup jorden til to naboejendomme (i dag Käthnerweg 3 og Hauptstr. 13). I 1807 oprenser han mølledammen. I 1818 køber han jord i Kleiserkoog i Vestslesvig (i nærheden af Risum, hvor et par af børnenes faddere kommer fra, - ikke så langt fra Enge, hvor svigerforældrene havde haft deres gård.)

Tønder

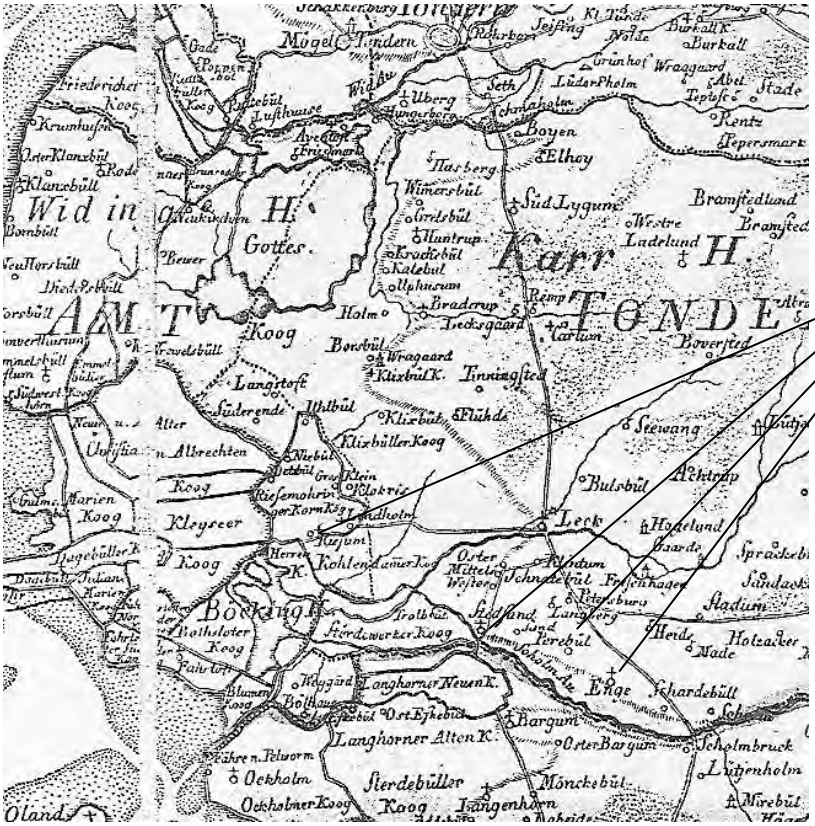

På kortet ses Tønder lige akkurat i nord.

Linierne peger (så nogenlunde) på:

Den trelængede gård ved møllen er opført af Hans Lautrup i 1816. foto 2004 (Lautrups initialer står over porten i midten, se side 44).

Slægtstavle for familien Kühl samt efterfølgende arveforpagtere af møllen.

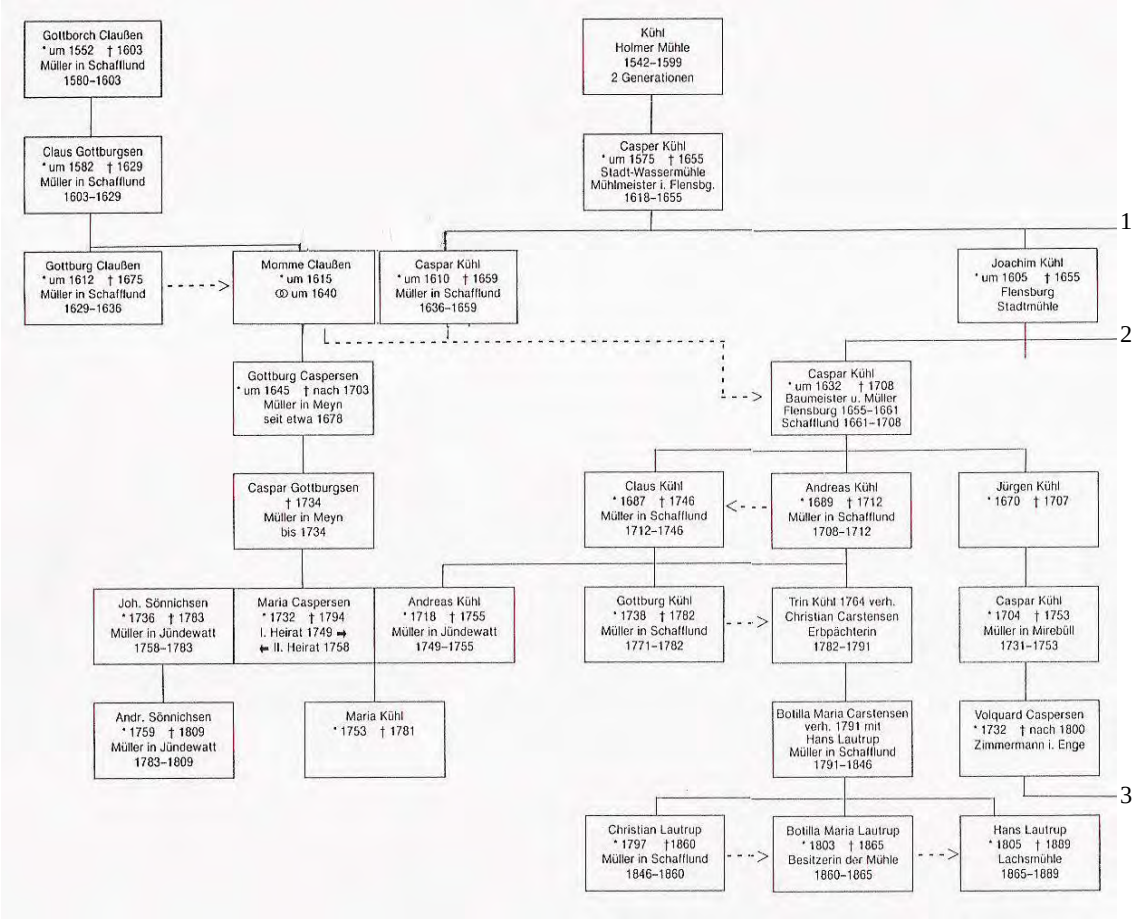

De stiplede linier med pile viser, hvem der overtager møllen, hvor den ikke går i arv fra far til søn.

Slægtstavlen findes i Hans Petersens bog: Geschichte der Mühlen zwischen Eider und Königsau.
Da en del af tavlen er skåret fra, fortsætter 3 linier mod højre 'ud i det blå':
1 *(den øverste linie) viser slægtsforbindelsen til Kühl'er på Kruså vandmølle.*
2 *viser en forbindelse til Flensborg Mølle.*
3 *viser, at bogens forfatter, Hans Petersen, nedstammer fra Volquard Caspersen. Slægtsforbindelsen forklarer Hans Petersens interesse for vandmøllerne i Sønderjylland, hvor bogens omtale af Skovlund Mølle er ret omfattende.*

Af tavlen fremgår det, at en Gottborch Claussen sad på Skovlund Mølle fra 1580 til sin død 1603. Herefter gik møllen to gange i arv fra far til søn, hvorefter den sidstes søster, Momme Claussen, gift med Caspar Kühl, overtog møllen.

Efter Caspar Kühl er det en nevø af samme navn, der overtager møllen, hvorefter det er dennes søn Andreas og efter ham hans ældre bror Claus - (mærkeligt nok er det ikke omvendt).

Denne Claus Kühl får i to ægteskaber hele 18 børn. De 17 dør imidlertid ugifte. Til sidst er der kun Trin [=Trien, sønderjysk for Trine] tilbage. Hun var blevet gift med Christian Carstensen og boede med ham på en gård ude i Enge Sogn. Hun overtager som eneste overlevende af de 18 børn møllen i 1782, hvorefter parret må være flyttet fra gården i Enge til Skovlund Mølle.

9 år senere, i 1791, overtager svigersønnen Hans Lautrup (den anden) møllen.

Fra 1846 bliver det hans børn Christian, Bothilla og Hans (den tredie) der på skift sidder på møllen frem til 1889.

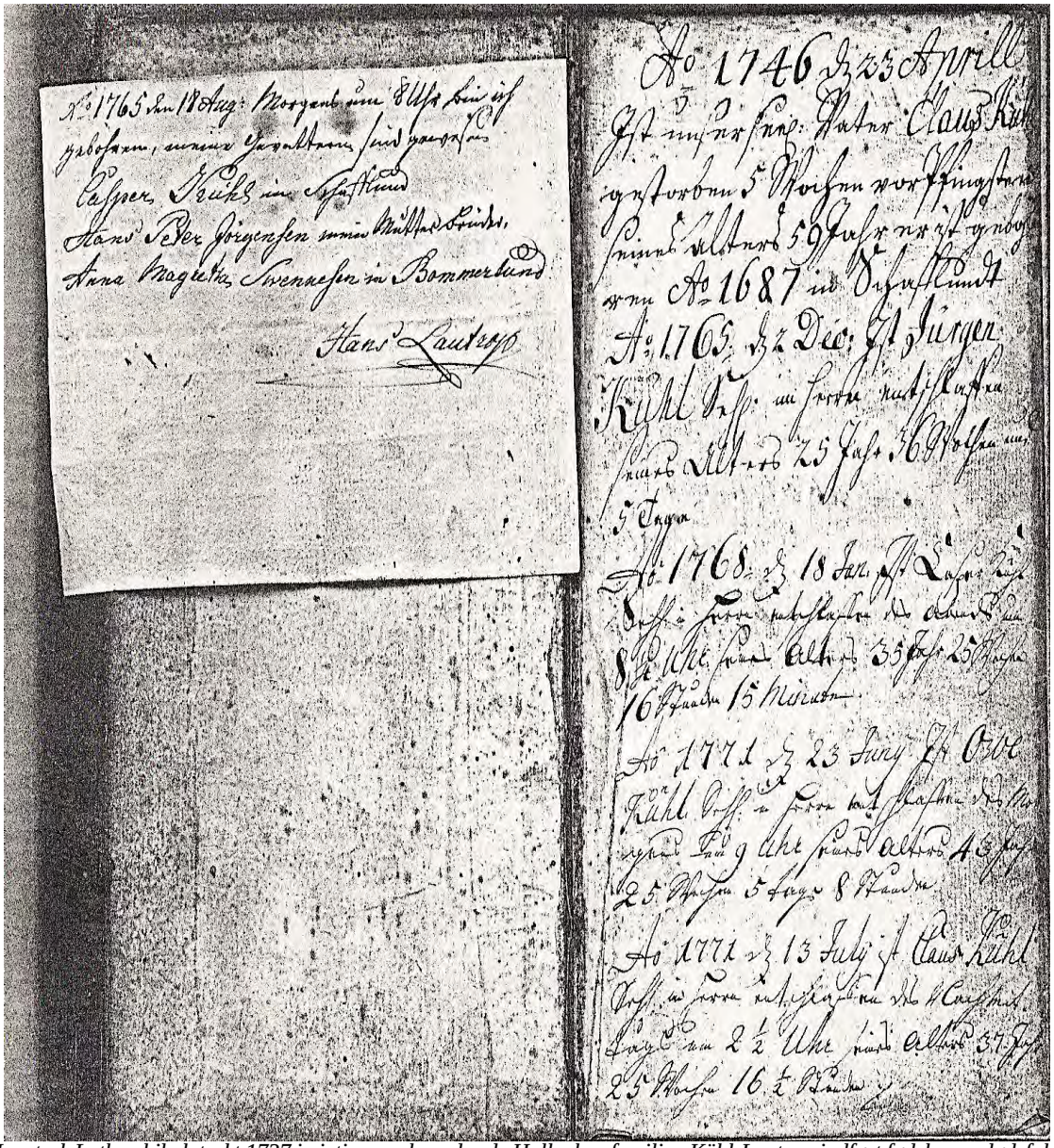

I en tysk Luther-bibel, trykt 1737 i pietismens hovedsæde Halle, har familien Kühl-Lautrup indført fødsler og dødsfald. Ovenfor ses et par sider af biblen.

På venstresiden har Hans Lautrup indlagt en seddel, hvorpå han har skrevet:

Aº 1765, den 18. Aug. Morgens um 8 Uhr bin ich gebohren, mein Gevattern sind gewesen: [År 1765, den 18. aug. kl. 8 morgen blev jeg født. Mine faddere var:] Casper Kühl in Schafflund - Hans Peter Jürgensen mein Mutter Brüder - Anna Margretha Swennesen in Bommerlund. Hans Lautrop

Sedlen har han forsynet med sin underskrift (Lautrop staver han med o – et vidnesbyrd om at han var tysktalende).

På højresiden den første indførsel i biblen: Faderens, *Claus Kühls* død i 1746 med angivelse af hans alder. Derefter følger 5 af hans 18 børns død, hvor aldersangivelsen går helt ned til ¼ time!

Ao 1746, den 23. April ist unser Seelig Vater Claus Kühl gestorben 5 Wochen vor Pfingsten. Seiner Alters 59 Jahr. Er ist gebohren Ao 1687 in Schafflundt.

Ao 1765 den 2. Dec: ist Jürgen Kühl Seelig im Herrn entschlafen. seiner Alters 25 Jahr, 36 Wochen und 5 Tagen.

Ao 1768 den 18. Jan. ist Caspar Kühl Seelig im Herrn des Abends um 8¼ Uhr. Seine Alters 35 Jahr 25 Wochen 16 Stunden 15 Minuten.

Ao 1771 den 23. Juny ist Owe Kühl Seelig im Herrn entschlafen des Morgens um 9 Uhr. Seines Alters 43 Jahr, 25 Wochen, 5 Tage, 8 Stunden.

Ao 1771 den 13 July ist Claus Kühl Schl(?) in Herrn entschlafen des Nachmittags um 2½ Uhr. Seine Alters 37 Jahr, 25 Wochen, 16 ½ Stunden.

Sidste indførsel i biblen er Christian Lautrups død 15. januar 1860.

Den velhavende Kühl-familie, som sandsynligvis har været præget af pietistisk fromhed og arbejdsomhed, skænkede i 1713 Nørre Haksted Kirke en smukt udskåret prædikestol, som Trine Carstensen og siden i 1852 Christian Lautrup lod restaurere. Også møllen i Skovlund var præget af Kühl-familiens rigdom. Her var fine træskærerarbejder omkring dørene og smukke møbler. En del af dem og et brudeværelse *(ses på side 43*) findes på Flensborg Museum. En brudekiste fra slutningen af det 16. århundrede befinder sig muligvis stadig på et museum i København.

I 1797 bygger Hans Lautrup en ny stampemølle, som han moderniserer til en særdeles rentabel valkemølle i 1813. Af regnskaberne ses det, at fabrikanter/forhandlere kommer helt fra Slesvig, Flensborg og Husum for at få deres stoffer behandlet her. Lautrup søger da også - forgæves! - at få eneret på den givtige valkning af stoffer i et område med en radius af omkring 3 mil fra Skovlund.

Fra 1810 må han - som allerede omtalt - indskyde lån i faderens foretagender, men han er stadig så velhavende, at han i 1813 kan nedbryde den gamle stald eller lade over for (og parallelt med) møllehuset og opføre en 3-længet bygning syd for møllen (murankre har årstallet 1816. Over porten ses et HL (*side 44*)).

Efter faderens konkurs kan Hans Lautrup af sin formue i Skovlund Mølle købe faderens konkursramte livsværk Laksmølle[6], som han formentlig forvalter fra Skovlund.

I 1835 overdrager han Skovlund Mølles drift til sønnen Christian, som får møllen i arveforpagtning ved faderens død den 8. oktober 1846. Faderen, Hans Lautrup (*'den anden'*) døde på Skovlund Mølle og blev begravet i Nr. Haksted den 14. oktober 1846[7].

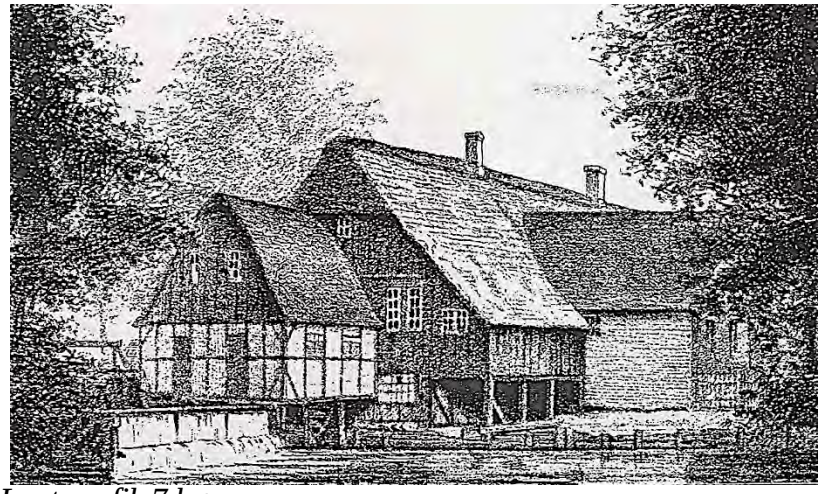

Litografi af Skovlund Mølle set fra nordvest ukendt årstal

Bothilla Marie og Hans Lautrup fik 7 børn:

3.1. TRINE LAUTRUP

født 17. maj 1792 i Skovlund (i kirkebogen. I bibelen 17. marts), døbt 23. maj 1792 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: Pastorinde Momcke Elisabeth Esmarck, *Christina Lautrup, Laksmølle* og *Peter Kühl, Skovlund Mølle.*
død ugift 18. februar 1830 i Skovlund, begravet 21. februar 1830 i Nørre Haksted

3.2. HANS LAUTRUP

født 19. januar 1794 i Skovlund, døbt 24. januar 1794 i Nr. Haksted. Faddere: *Hans Lautrup, Laksmølle,* Karsten Stensen, Nr. Risum og *Mette Marie Lautrup, Møllerske, Bjerndrup (side 36)*
død 5. juli 1794 i Skovlund, knap 1/2 år gammel, begravet 10. juli 1794. i Nr. Haksted

3.3. CHRISTINA LAUTRUP

født 4. maj 1795 i Skovlund (i kirkebogen. I bibelen 4. marts), døbt 8. maj 1795 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: *Anna Catharina Pauls i Ravsted (moderens moster?),* Lena Maria Lorentzens i Risum (formentlig familie på moderens side), og *Jes Lautrup, Laksmølle*
død ugift 15. september 1847 i Skovlund, begravet 21. september i Nørre Haksted

3.4. CHRISTIAN LAUTRUP

født 28. juni 1797 i Skovlund, døbt 5. juli 1797 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: *Nikolay Chr. Carstensen* i Perbøl, Enge Sogn, *Chr. Lautrup*, Jørgensby [Vandmølle ved Flensborg], Ancke Jensens, Massbøl, Risum (formentlig familie på moderens side).
død ugift 15. januar 1860 i Skovlund, begravet 23. januar 1860 i Nørre Haksted

Han bestyrer møllen i Skovlund fra 1835 til faderens død i 1846, hvor han arver den for at stå som fæster frem til 1860, hvor han dør ugift. Da han de sidste år bliver svagelig, bestyrer søsteren Bothilla (3.7) møllen fra 1758. Efter Christian Lautrup arver broderen Hans Lautrup (*'den tredie')* på Laksmølle Skovlund Mølle, som fortsat bestyres af Bothilla.

---

[6] Under godset Søgaard, hvor han i godsarkiverne kaldes 'Hans Lautrup junior'

[7] Kirkebogen anfører: Efterlevende børn: Hans Lautrup på Laksmølle, Christian Lautrup, Christin Lautrup og Botilla Maria Lautrup. Alder 81 år, 9 uger og 5 dage.

3.5. HANS LAUTRUP

født 22. januar 1800 i Skovlund, døbt 28. januar 1800 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: *Hans Lautrup*, Laksmølle, Jens Jürgensen, Flensborg og Dorothea Christiansens fra Hørup (i Nr. Haksted Sogn)
død 9. marts 1800, 6 uger gammel, begravet 16. marts 1800 i Nørre Haksted

3.6. BOTHILLA MARIA LAUTRUP

født 12. juli 1801 i Skovlund, døbt 17. juli 1801 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: Margretha Christiansens, Nord-Risum, Hanna von Eitzen, Syd Risum, samt *Albrecht Lautrup*, Laksmølle (de to første faddere er formentlig familie på moderens side).
død 8. august 1801 i Skovlund, 4 uger gammel, begravet 16. august 1801 i Nørre Haksted.

Møllens brudeværelse
med fornemt træsnitværk over de malede døre.
Det står i dag på Flensborg museum.

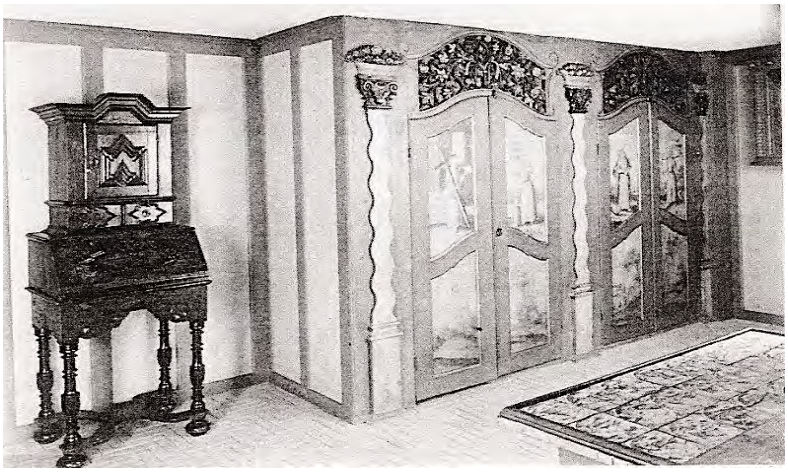

3.7. BOTHILLA MARIA LAUTRUP

født 5. februar 1803 i Skovlund, døbt 10. februar 1803 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: *Mette Maria Lautrup*, Bjerndrup, *Catharina Maria Lautrup*, Laksmølle, og Jens eller Iwer Mathiesen, Kandidat, Skovlund
død 5. august 1865 i Skovlund (rettet til 7. august i familiebiblen), begravet 10. august 1865 i Nørre Haksted.

Hun bestyrer møllen fra 1858 - først for broderen Christian frem til 1860 - derefter for broderen Hans Lautrup, som dette år arver møllen[8]. I 1860 anlægger hun en park omkring mølledammen og en allé ved siden af Meyn-vejen. Mølleparken bliver kendt og benyttet af folk på egnen, ja af folk helt fra Flensborg! Ikke underligt, at hun roses for at have drevet møllen med stor dygtighed.

I kirkebogen berømmes hun som en højt begavet og estimeret kvinde. Også hun døde ugift.

3.8. HANS LAUTRUP (*'den tredie'*)

født 22. marts 1805 i Skovlund, døbt 28. marts 1805 i Nr. Haksted Kirke. Faddere: *Hans Lautrup* på Laksmølle, Jacob Nikolay Clement, Haksted, og FILIA NATU MACER MEA [*'min [præstens?] af fødsel magre datter'* hvordan det så skal forstås -] Anna Margaretha Lützens, Nr. Haksted.
død 28. august 1888 på Laksmølle,
begravet 3. september 1888 i Ensted (*opslag 275*)

Han indsættes i 1822 af faderen som bestyrer på Laksmøllen, hvor han bor sammen med sin bedstefar Hans Lautrup, der dør her i 1827.

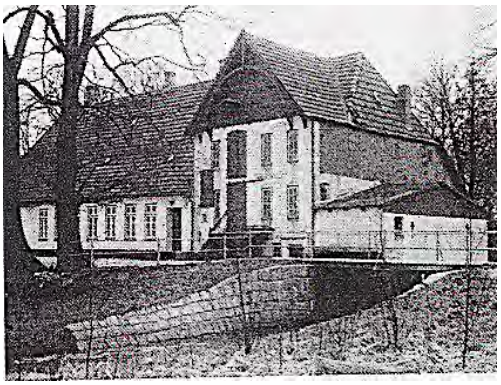

Skovlund Mølle i 1967, set fra nordøst.
Møllen har her fået en førstesal.
Vandet føres under broen i forgrunden
til møllehjulet, som er i den lille udbygning.
foto fra Pöge

[8] Eller de to brødre har været værger for Bothilla, fordi kvinder skulle have en værge ligesom i Kongeriget (kaldet en lavværge)?

Efter Botilla Lautrups død i 1865 bestyrer Hans Lautrup *('den tredie')* på Laksmølle møllen i Skovlund. Da hans søn Hans Lautrop *('den fjerde')* overtager Laksmølle i 1861, bosætter han sig måske derfor i en periode på Skovlund mølle? Senere bestyrer han den gennem en forvalter frem til sin død i 1888. (Efter hans død fortsætter forvalteren mølle-driften på familiens vegne frem til 1889, hvor den bliver solgt til Fritz Arp, på Sollerup Mølle). Om Hans Lautrup ('*den tredie'* på Laksmølle) fortælles iøvrigt i underafsnit C: Laksmølle.

Kilder: Hans Petersen: Geschichte der Mühlen zwischen Eider und Königsau (1988)
G. Pöge: Die Wind- und Wassermühlen des Kreises und der Stadt Flensburg (1980) Arbeitskreis Dorfgeschichte: Die Wassermühle zu Schafflund (1978)
Friedrich Drübe: Mühlen in Schleswig-Holstein.
Fotokopier af diverse artikler (uden kildeangivelser), tilsendt mig af Ursula Hortmann, født Germer, i 2004.

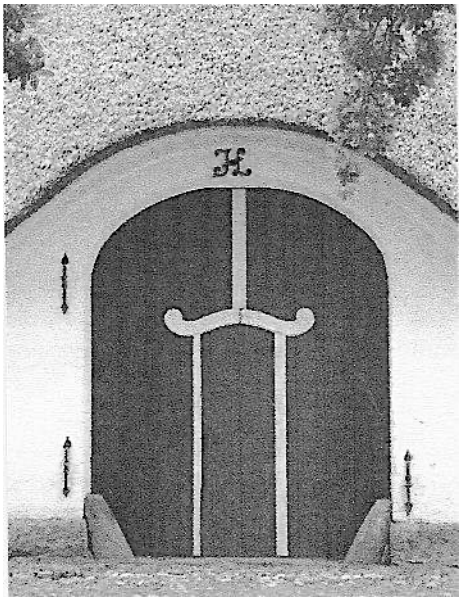

Hans Lautrup 'den andens' initialer over porten til gården, som han byggede i 1867.
(se foto side 39)
foto fra Grænseforeningens Årbog 2005

C. LAKSMØLLE - i slægtens besiddelse 1787 - 1993/94.

Som tidligere fortalt bygger Hans Lautrup 'den første' Laksmølle i årene 1787- 88 og går siden konkurs i årene efter statsbankerotten 1813.

Efter faderens konkurs køber Hans Lautrup 'den anden' (side 20), født 18. august 1765 på Bjerndrup Mølle, Laksmølle i 1819 (ejerforholdet stadfæstes 19.6.1822) og lader sin søn Hans 'den tredie' (side 43) bestyre møllen, mens han selv bliver boende på Skovlund Mølle. Hans Lautrup (den første) bliver boende på Laksmølle og dør her i 1827.

Den 5. oktober 1827 sendte Hans Lautrup *'den anden'* en - temmelig snørklet og noget uklar - ansøgning til hertugen af Augustenborg. Uklarheden skyldtes, at han søgte at få lovliggjort den ulovlige del af møllevirksomheden på møllen uden at indrømme ulovligheden. Han ansøgte om *'at måtte drive Laksmøllen med de deri værende formalingsanlæg og andre værker og indretninger videre og på den hidtidige måde og uden indskrænkninger af nogen tredie at besidde og benytte, derudover at anlægge og drive en ny vand- og eventuelt tillige vindmølle i forbindelse med et stampeværk oven for Laksmøllen.'*

Herefter forlangte overinspektoratet i Gråsten, at Lautrup oplyste, om der i strid med arvefæstebrevet var anlagt anden mølledrift end den i arvefæstebrevet tilladte boghvede- og byggrynmølle!

Det var et pinligt spørgsmål for Lautrup! Gennem retsadvokat Johannsen i Flensborg svarede han, at *'de i ansøgningen anvendte ord om at han ønskede sig en vandmølle nr. 2 med boghvede-, byggryn-, gryn- og melkværn ligesom dem, der allerede var i den eksisterende mølle, øjensynlig var blevet misforstået, fordi [ansøgningen] ikke havde fået oplysende tilføjelser. Der er ikke tale om misbrug ved hjælp af en usædvanlig eller ulovlig møllekværn, nemlig til "ulovlig begrænsning" [Beeinträchtigung] af tvangsmøllernes område, hvor der males korn, som er møllepligtigt til disse møller, men udelukkende om en kværn, som dels er uundværlig i alle gryn-, byggryn- og boghvedemøller, dels er almindelig i andre møller såvel som i Laksmøllen, og som har været til stede lige siden dens opførelse og derfor også i 1822 ved overdragelsen, uden at han siden købet og mens møllen har været i hans besiddelse, har anlagt en ny kværn eller et nyt værk i møllen. At der allerede fra starten har været indrettet en melkværn, vil ikke kunne anses for usædvanligt eller utilladeligt, fordi det er absolut nødvendigt, at der i en byggrynmølle, især på landet, er en mel- og en byggrynkværn. I Laksmøllens nabolag bliver der i forvejen kun yderst sjældent brugt byggrynkværne [på gårdene], og hvor de findes, bliver de i så fald brugt til maling af mel, de middelfine og fine grynkværne dog mest til mel, og så længe Laksmøllen har eksisteret, er dette mel blevet formalet der. Da Laksmøllen derudover, på grund af brændevinsbrænderikoncessionen, er blevet inspiceret en gang årligt, er en sådan kværn allerede her påkrævet til formaling af kornet til brændevinen. Hvad angår den dermed forbundne boghvedemølle, så vil en melkværn ikke kunne undgås her, når der til videreforarbejdning skal males boghvedemel, - i Laksmøllens nabolag er det ikke meget brugt. At melkværnen ikke er nævnt i arvefæstebrevet, er ikke noget særskilt. Sådan er det også ved andre møller, (f.eks.) Aabenraamøllen og Färbersmøllen. Kværnens eksistens har aldrig været ukendt.*

Ved hans tiltræden var der også et forfaldent slibeværk ved møllen. På given foranledning ville det ikke være ubekvemt for de omkringliggende smedier, der ellers måtte rejse en lang vej til nærmeste slibemølle med deres leer og skæreknive, om der igen blev bygget et slibeværk.'

Såvidt ansøgningen.

Det er ikke til at vide, om der virkelig *var* behov for en udbygning af møllen. Mølletvangen var ihvertfald *ikke* blevet ophævet, så Stubbæk og Stubbækskov, Hostrup og Hostrupskov var stadig møllepligtige til Felsbæk Mølle, som lå på Felsbækjord, mens Røllum og Torp var møllepligtige til Bjerndrup mølle i Kliplev Sogn. I modsætning til Laksmølle lå begge tvangsmøller altså uden for sognet. Desuden *var* mølletvangen blevet løsnet *en smule* med årene. Det er vel baggrunden for Lautrups ansøgning.

Om Lautrups ansøgning udtalte herredsfoged, hofråd Thomas Thomsen[9], følgende:

'Laksmøllen er for Felsbæk Mølle og Krusmølle, der ligeledes hører under Felsted, hvad Dalsgaard Mølle er for Munkemølle, nemlig en anledning til hyppige kontroverser. For møllegæsterne er det underordnet, hvor de får deres korn malet. For dem er det et spørgsmål om bekvemmelighed. Ansøgerens far, den gamle Lautrup, klarede sig godt med Laksmølle, der også i dag kan give sin mand udkomme. Ja selv fra Aabenraa og Løjt sniger de sig over vand til Laksmølle. Den gamle Lautrup handlede i sin tid med møller og havde et teglværk ved Aabenraa. Havde han været tilfreds med møllen, havde han ikke haft nødig at udstede veksler [Bonis zu cediren]. Skovlund-Lautrupperen er rig og har købt Laksmølle, som han kender fra sin ungdom, til sin voksne søn, der driver den. Han vil have meget, intet give [er will viel haben, nichts geben], det er hans karakter. Han vil indrette alt, hvad der er lovligt i Laksmølle og måske et ulovligt værk derudover. Når gryn og byggrynsværket ikke kan drives med vand, må der bygges en vindmølle. Ikke uden grund har ansøgeren sat advokat Johannsen i sving. Denne ved, hvordan en erfaren styrmand undgår alle klippeskær.'

Hofråd Thomsen har tydeligvis anset Lautrup (*den anden*) for at være temmelig bjergsom, ligesom han anser advokaten for at være "lovlig dygtig". Advokatbistanden hjalp ikke Lautrup til det ønskede mål: Den 26. februar 1828 blev ansøgningen afvist, og det blev beordret, at de ulovlige kværne skulle sættes ud af drift, og derved forblev det til efter treårskrigen, hvor den gamle mølletvang i 1853 blev ophævet ved lov.

HANS LAUTRUP *('den tredie'*, barn nr. 3.8.)

født 22. marts 1805 på Skovlund Mølle
død 28. august 1888, begravet i Ensted den 3. september (*opslag 275*).

overtager Laksmølle omkring 1833, - givetvis samtidig med at han bliver gift. Inden overtagelsen har han allerede bestyret møllen i flere år. Han blev gift den 7. juni 1833 på Laksmølle (*opslag 159*) med

ANNA CATHRINE BOYSEN,

født 24. marts 1807 i Østerby i Medelby Sogn i Sydslesvig
død 30. maj 1883 på Laksmølle begravet 7. juni 1883 i Ensted (*opslag 258*)

datter af HENRIK BOYSEN, indsidder og stenhugger i Østerby, og ANNA MARGRETHE TRUELSEN.

Den ældre - nu nedrevne - møllebygning (med gangbro til den nye). Foto 1960.

I Hans Lautrup *'den tredies'* tid kommer Laksmølle ind i en blomstringsperiode. Men treårskrigen 1848-50 og krigen i 1864 prægede naturligvis også denne egn. Fra treårskrigens begyndelse berettes således om et dansk krigsskib, der har beskudt de slesvigholstenske oprørere øst for Laksmølle, mens det lå på Aabenraa Fjord omtrent ud for møllen.

Som et par andre familier i Ensted Sogn var familien på Laksmølle tysksindet, og de lod derfor deres børn undervise af en tysk privatlærer på Årup. I 1849 er Hans Lautrup medunderskriver på en adresse, der vender sig mod Sønderjyllands [Slesvigs] løsrivelse fra Holsten. Adressen afspejlede tildels hertugen af Augustenborgs indflydelse som ejer af de gråstenske godser. Tysksindetheden har vel givet familien vanskeligheder i tiden frem til 1864, ligesom det nok heller ikke altid har været lige nemt i den tyske tid efter 1864 (hvor sønnen Hans Lautrop *'den fjerde'* fra 1861 sad på Laksmølle). Egnen var dansksindet og på nær nogle få undtagelser var den loyal over for den danske konge og regering. Overgrebet i 1864 med den efterfølgende indlemmelse i Prøjsen betød, at den slesvigske særfølelse blev opgivet og forening med Danmark blev løse-

[9] Hofråd Thomas Thomsen var fra 1807 til 1842 overinspektør og justitiarius over de gråstenske godser.

net hos det dansksindede flertal.

Økonomisk set var tiden imidlertid med mølleren på Laksmølle, der forstod at udnytte konjunkturerne.

For det første var landbrugsdrift nu igen blevet rentabel. Hans Lautrup *'den tredie'* foretog derfor fra 1837 flere opkøb og fik siden foretaget en række mageskifter, så hans jorder kunne samles.

For det andet gik det omkring 1840 atter fremad for teglværksdriften ved Aabenraa Fjord. Af kådner Hans Christensen i Hostrupskov købte Lautrup derfor dennes ejendom med tilhørende teglværk, med alt løsøre, hvorefter Christensen gik på aftægt.

Købsprisen på 2.040 rdl. og overtagelsesbetingelserne viser, at det drejede sig om en anseelig ejendom. Lautrup byggede ud, anlagde have for aftægtsfolkene og leverede årligt et læs gødning til haven. Aftægten ophørte først i 1873 under Lautrop *'den fjerde'* (Lautrop staves nu med o). Arealstørrelsen angives ikke, men efter prisen at dømme har arealet været stort. I 1838 og 1841 søgte og fik han koncession til at oprette teglværk og kalkbrænderi[10].

Man kan få et indtryk af familien og folkeholdet på Laksmølle, når man ser, hvem der boede på møllen ved folketællingen i 1845[11]:

navn:	alder:	civilstand:	erhverv:	fødested:
Hans Lautrup	*41*	*gift*	*møller*	*Skovlund*
Anna Cathrina Boisen	*37*	*gift*	*hans ægtefælle*	*Medelby*
Hans Lautrup	*12*	*ugift*	*deres barn*	*Laksmølle*
Anna Bothilde Marie Lautrup	*10*	*ugift*	*deres barn*	*Laksmølle*
Christian Lautrup	*6*	*ugift*	*deres barn*	*Laksmølle*
Hans Jürgen Lautrup	*85*	*enkemand*	*se nedenfor*	*Kliplev*
Johannes Petersen	*23*	*ugift*	*huslærer*	*Løgumkloster*
Anna Maria Hansen	*17*	*ugift*	*tjenestepige*	*Gredstedbro*
Peter Hansen Gram	*23*	*ugift*	*møllersvend*	*Brøns*
Hans Heinrich Møller	*23*	*ugift*	*møllersvend*	*Nordborg*
Jens Peter Heisel	*26*	*ugift*	*'Bauknecht'*	*Røllum*
Peter Jensen	*21*	*ugift*	*tjenestekarl*	*Bevtoft*
Anna Maria Gram	*31*	*ugift*	*tjenestepige*	*Østerlinnet*
Anna Maria Grøn	*28*	*ugift*	*tjenestepige*	*Hostrupskov*
Birgitta Dorthea Schmidt	*17*	*ugift*	*tjenestepige*	*Hostrupsko*

'Under erhverv' står der ved Hans Jürgen Lautrup: 'wird von dem!! Hausvater unterhalten'. De to udråbstegn ledsages desværre ikke af en forklaring. Betyder de, at den 85-årige Hans Jürgen Lautrup stadig er møllens ejer?

Efter familiemedlemmerne følger først en huslærer: De tre børn undervises altså nu hjemme - givetvis på tysk. Derudover er der to møllersvende, en tjenestekarl og 4 tjenestepiger, samt en Bauknecht ['bygningskarl'?]. Det er en mærkelig stillingsbetegnelse. Er han en slags altmuligmand, der sørger for bygningernes vedligeholdelse og/eller har han med teglværket at gøre? Har teglværket iøvrigt slet ingen ansatte? Bor de på egnen? Eller arbejdede møllens tjenestefolk også ved teglværket, så teglværksdriften klaredes uden andre ansatte?

I årene efter 1840 oplevede de vigtigste teglværker i Hostrupskov, heriblandt Lautrups, deres storhedstid. I 1841 hed det sig ligefrem, at *'Styrtom var ganske omgivet af teglværker'*[12].

Produktionen kulminerede i 1850'erne. Efter den almindelige økonomiske krise i 1857 satte et vist tilbageslag ind, og teglværk på teglværk blev nedlagt. Lautrops teglværk indstillede senest driften i 1869. Forinden havde han dog fået bygget en ny mølle af sten fra eget teglværk (*se nedenfor*).

---

[10] Fr. Christensen: Laksmølle.
[11] Folketællingen i 1845 findes under Slesvig, Årup Gods *opslag 3*.
[12] Lars Henningsen: Ensted Sogn.

Og så var der jo den temmelig gennemhullede mølletvang. Efter kongens overtagelse af det hertugelige gods i 1852 (sammen med prinsen af Nøhr havde hertugen af Augustenborg som bekendt ledet oprøret mod Danmark 1848-50) søgte Lautrup endnu engang om tilladelse til at opføre en vandmølle, hvor alle kornsorter kunne males til mel eller gryn på Laksmølle. Ensted Sogn hørte nu til Aabenraa Amt og dermed under amtmanden i Aabenraa, kammerherre Heltzen. Denne gang stillede overinspektoratet i Gråsten sig imødekommende og gjorde opmærksom på, at der i Felsted Sogn er to vandmøller, Felsbæk og Krusmølle, og en halv mil herfra Laksmølle. Hverken Ensted eller Uge Sogn har imidlertid en vandmølle, så Laksmølle ville utvivlsomt opfylde et behov.

På det foreliggende grundlag besluttede amtmanden den 21.1.1853 at udvide ansøgerens rettigheder. I maj 1853 støttede sognets beboere i en petition til ministeriet Lautrups ansøgning og bad om, at mølletvangen blev ophævet, så de kunne lade deres korn male på Laksmølle. - I realiteten var mølletvangen allerede ophævet, og *'Laksmøllen havde fra tidernes morgen været sognets eneste mølle'* (i den folkelige bevidsthed bliver en sådan situation hurtigt den, der altid har hersket). En tur til Laksmølle havde desuden den fordel, at man samtidig kunne gøre sig en tur til byen.

Således kom befolkning og øvrighed hinanden imøde. Før den endelige beslutning kunne træffes, måtte det imidlertid overvejes, hvorledes man kunne tilgodese tvangsmølleejerne. Hvornår den endegyldige godkendelse blev tildelt, ses ikke af akterne, men det skete i løbet af 1850'erne.

Anna Cathrine og Hans Lautrup fik 3 børn:

3.5.1. HANS LAUTRUP *('den fjerde') -*
født 12. august 1833 på Laksmølle, døbt 4. oktober 1833 i Ensted (*opslag 32*)
død 27. november 1878 på Laksmølle, begravet den 3. december 1878 i Ensted (*opslag 235*)
Han overtog Laksmølle efter faderen, *se nedenfor*.

3.5.2. ANNA BOTHILLA MARIA LAUTRUP
født 18. april 1835 på Laksmølle, døbt 28. maj 1835 i Ensted kirke (*opslag 38*)
død 20. april 1852, begravet 26. april 1852 i Ensted (*opslag 258:' døde af mæslinger, 17 år gammel'*).

3.5.3. CHRISTIAN LAUTRUP
født 18. oktober 1839 på Laksmølle, døbt 17. november 1839 i Ensted kirke (*opslag 53*)
døde ugift 1. juli 1867 på Søgård Mølle, begravet 5. juli 1867 i Ensted (*opslag 176: 'ulykkestilfælde'*)
Han forpagtede Søgaard Mølle.

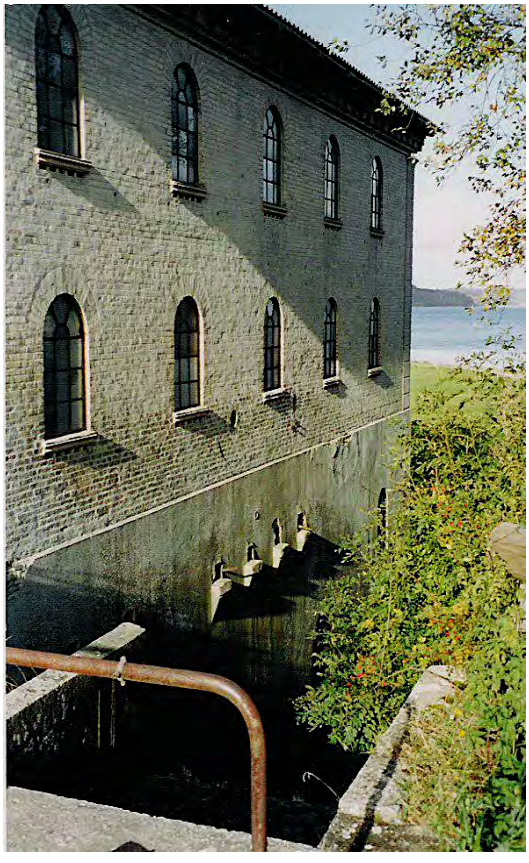

Fra 1860 til sin død 1888 overtager Hans Lautrup *'den tredie'* Skovlund Mølle i arveforpagtning. Den har formentlig givet en pæn indtægt. Det er måske derfor, at han året efter, i 1861, overlader Laksmøllen til sønnen 3.5.1. Hans Lautrop *'den fjerde'*.

Denne optog i årene før krigen i 1864 et stort lån til en række nybygninger på møllen, som han lod opføre i 1863 (eller 1864) - naturligvis af sten fra eget teglværk.

Den nye møllebygning,
bygget af Lautrups egne teglsten.
Den gamle møllebygning,
der lå i forlængelse af den nye
ud mod vandet,
er blevet fjernet.
(foto 2004)

Blomstringstiden satte sig spor på Laksmølle. I 2005, hvor en stor del af de gamle bygninger var revet ned, kunne man stadig se den nye og smukt udførte solide mølle-bygning, som Lautrop lod opføre af sten fra eget teglværk.

Efter at have været *'syg i omtrent 1 år og svagelig i 6 uger'* døde Hans Lautrup i 1867 kun 45½ år gammel - af *'tarmsvindsot*' (kirkebogen).

Han døde dermed før forældrene. Moderen, Anna Cathrine Lautrup, døde på Laks-mølle den 30. maj 1883, mens faderen, Hans Lautrup *den tredie* døde 28. august 1888.

3.5.1. Hans Lautrop *'den fjerde'*, 1833-78)
blev gift 1° den 14. juni 1861 i Ensted Kirke (*opslag 5*) med
ANTONIE MARIE DOROTHEA MUNDERLOH
født 5. oktober 1839 i Soltbro i Solt Sogn, Angel i Sydslesvig
død den 12. juli 1863 på Laksmølle, begravet 16. juli 1863 i Ensted (*opslag 281*)
datter af kaptajn von MUNDERLOH og JULIANE MØLLER.
Antonie og Hans Lautrop fik 2 børn:
3.5.1.1. ANNA CATHRINE MARIE JULIANE LAUTROP,
født 4. marts 1862, døbt 11. marts 1862 i Ensted (*opslag*) Faddere: *Anna Cathrine Lautrup,* Laksmølle, *Christian Lautrup,* Laksmølle, og *Wilhelmine Munderloh,* Kiel.
død 5. januar 1863 på Laksmølle, begravet 12. januar 1863 i Ensted (*opslag 280*).
3.5.1.2. HANS LAUTROP *'den femte'*
født 27. januar 1863, døbt 22. marts 1863 i Ensted (*opslag 3*: Faddere: *Hans Lautrup* ('den første') på Laksmølle, *Johs. Munderloh*, Kiel, Marie Hansen, Flensborg)
død ugift ("af indtæring") 9. februar 1884 på Laksmølle, begravet 14. februar 1884 i Ensted.
Antonie Marie Dorothea, født Munderloh døde allerede i 1863.
Hans Lautrop 'den fjerde' blev knap tre år senere
gift 2° den 4. maj 1866 i Ensted Kirke (*opslag 17*) med
CATHRINE ELISABETH LAUSEN fra Pøl på Als
født 17. januar 1842 i Pøl, døbt 20. februar 1842 i Nordborg Kirke (*opslag 95*)
død 18. september 1912 på Laksmølle, begravet 23. september 1912 i Ensted (*opslag 26*)
datter af boelsmand JES LAUSEN og ANNA MARIA CHRISTENSEN.
Cathrine og Hans Lautrop fik 3 børn:
3.5.1.3. CHRISTIAN LAUTROP
født 14. november 1866, døbt 20. december 1866 i Ensted (*opslag 23*: Faddere bl.a. ung-karl *Chr. Lautrop,* Søgaard Mølle og jomfru *Jensine Grønnebec*k, Dyrhave, Løjt Sogn (se underafsnit E)).
3.5.1.4. ANNA CATHRINE MARIE LAUTROP
født 11. januar 1869, døbt 12. marts 1870 (*opslag 36*)
3.5.1.5. CATHARINE ANTONIE ELISABETH LAUTROP
født 3. januar 1872, døbt 4. februar 1872 i Ensted (*opslag 53*: Faddere bl.a. *Anna Catharina Lautrup,* født *Boisen* på Laxmøllen)

Gennem 8 generationer er Laksmølle i slægtens besiddelse igennem godt 200 år. Dette underafsnit skal derfor slutte med en kort oversigt over møllens ejere:

1778: Hans Lautrup *'den første'* (1735 - 1827) bygger og driver Laksmølle
gift 1° 1760 med Christina Jørgensen, Bjerndrup Mølle (1735 - 69)
gift 2° 1771 med Anna Maria Nissen, Povlskro (1748 - 1803)
1819: Hans Lautrup *'den anden'*, søn af forrige, 1. ægteskab (1765 - 1846)
gift 1791 med Botilla Marie Carstensen, Skovlund Mølle (1769 - 1805)
Han lader sin søn (*'den tredie'*) bestyre møllen frem til ca. 1833.
ca. 1833: Hans Lautrup, *'den tredie'*, søn af forrige (1805 - 1888)
gift 1833 med Anna Cathrine Boysen, Medelby, Sydslesvig (1807 - 1883)
ca. 1861: Hans Lautrop, *'den fjerde'*, søn af forrige (1833 - 1878)
gift 1° 1861 med Antonie M. D. Munderloh, Soltbro, Angel (1839 - 1865)
gift 2° 1866 med Cathrine Elisabeth Lausen, Pøl, Als (1843 - 1912)
1878: Hans Lautrops enke Cathrine Elisabeth, født Lausen

ca. 1889: Christian Lautrop, søn af forrige, 2. ægteskab (1866 - 1931)
gift 1889 med Thyra Petersen (1869 - 1938)

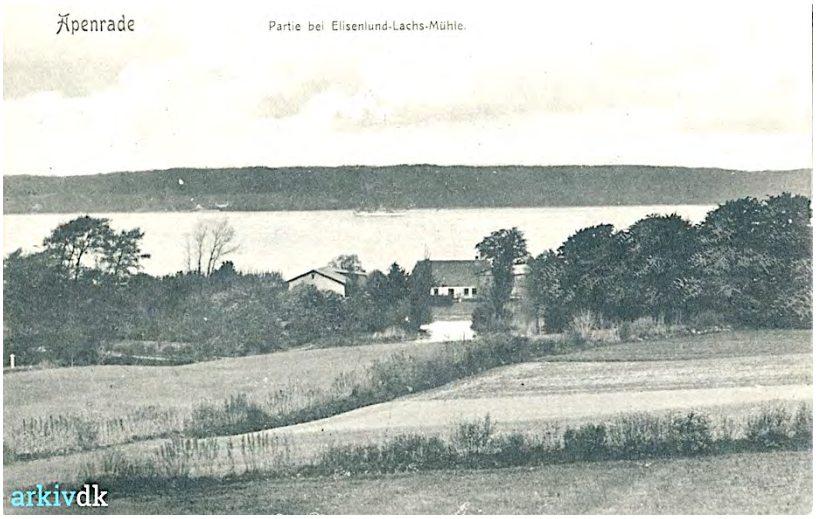

Laksmølle 1907. Jørgensgaard Teglværk anes over de udgåede træer. Arkiv.dk

1923: Johannes Peter Wieding (1892 - 1966)
gift 1921 med Maren Lautrop (1892 - 1981), datter af forrige

ca. 1947: Mølledriften ophører

1964: Elisabeth Lautrop Wieding, datter af forrige (1921 -
gift med ....?.... Germer

ca. 1979: Hans Dieter Germer, søn af forrige (1943 -) gift med Ruth Hasselmann

ca. 1993: Møllehus og - bygninger bliver solgt.

Laksmølle med med alléen til møllen, fotograferet fra Enstedværkets skorsten. (foto fra Institut for Sønderyllands Lokalhistorie)

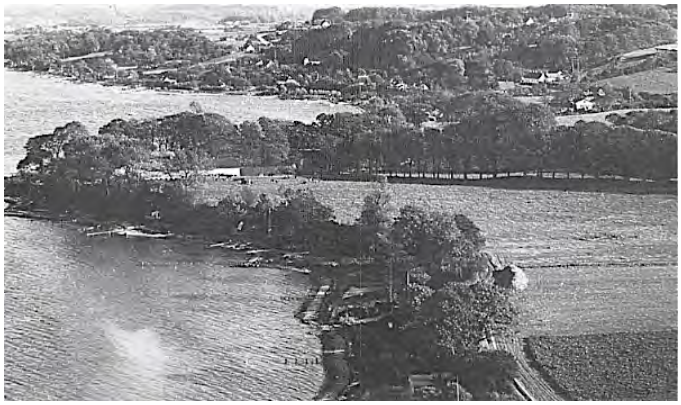

Dette kortudsnit viser, hvorledes det lille næs, hvorpå Laksmølle ligger, i dag er forsvundet bag Enstedværket. På nordsiden af fjorden ses Lindsnakke, hvor Jørgensgaard Teglværk lå. Det blev nedrevet i 1912. Øst herfor ligger Dyrhave, hvor Grønnebeck'erne boede (se underafsnit F i dette afsnit)

Kilder o. 1960: Jørgens Winds optegnelser over slægten Lautrup

Kilder i 2004-06: Skolekonsulent Fr. Christensen: Aus der Geschichte des Kirchspiels Enstedt. Schriften der Heimatkündlichen Arbeitsgemeinschaft für Nordschleswig. Hæfte 15, årgang 1967: Nye gårdes opståen: Laksmølle
Lars Henningsen (red): Ensted Sogns historie. Hist. samf. for Sønderjylland 1984.
I 2004 har jeg modtaget en del materiale i fotokopi om Laksmølle og Skovlund Mølle af Ursula Horstmann, Løjt (søster til Laksmølles sidste ejer, Hans Dieter Germer).

Laksmølle 1920.
(Fra Sønderjysk Månedsskrift)

Laksmølles stuehus under istandsættelse i 2004

Møllebygningen som blev opført omkring 1863 foto 2004

CHRISTIAN LAUTRUP, nr. 9 *side 20*

Chr. Lautrup (senior)

født 5. maj 1777 på Bjerndrup Mølle
død 4. juli 1851[13] på Sct. Jørgens Vandmølle, begravet 7. juli 1851 i Adelby

Han overtager i 1802 - samme år som han bliver gift - Sct. Jørgens Vandmølle i Adelby Sogn efter faderen, der har købt grynmøllen den 28. juli 1788 for 5.300 Rdl. Christian Lautrup drev møllen frem til 1846 (5 år før sin død), hvor han overdrog den til sønnen Christian. Han blev

gift 4. august 1802 i Ensted Kirke (*opslag 136*) med
HELENE ÆGIDIUS,

født 10. april 1780 på Philipsborg, Ullerup Sogn? (ikke fundet)
død 13. oktober 1861 på Sct. Jørgens Vandmølle, Flensborg, begravet 4. november 1861 i Adelby

datter af PETER ÆGIDIUS, forpagter på Philipsborg, senere gårdejer på Skovbølgaard i Felsted Sogn (i nærheden af Laksmølle) og ANNA MARIA THOMSEN.

Foto (Stadsarkivet, Flensborg) efter oliemaleri af Sct. Jørgens Vandmølle, set fra syd. Maleriet angives at være fra 1810 (efter at året 1840 er overstreget). De mange bygninger tyder på, at billedet er yngre end billedet på side 31. Til venstre ses indsejlingen til Flensborg. I baggrunden skovene ved Kruså.

Helene og Christian Lautrup fik 6 børn:

9.1. ANNA MARIA MARGRETHE LAUTRUP

født 3. december 1802 på Sct. Jørgens vandmølle, døbt 8. december 1802 i Adelby kirke
død 24. januar 1879 i Sct. Nikolai Sogn, begravet 28. januar 1879 i Flensborg

gift den 18. oktober 1829 i Adelby kirke med
ANDREAS BOYSEN TRAMSEN,

født 20. april 1806 i Sct. Nikolai Sogn, Flensborg, døbt 4. maj 1806 i Sct. Nikolai, Flensborg
død 15. november 1881 i Sct. Nikolaj Sogn, begravet 21. november 1881 i Flensborg

søn af købmand og deputeret borger (nr. 6764) i Flensborg DIDRIK TRAMSEN og ANNA ELSABE HEDEVIG KRÜGER.

Andreas B. Tramsen var ølbrygger i Flensborg (borgerbrev 22.5.1837). Han sad i årene 1840-43 i ledelsen af Nikolai Kirke i Flensborg, men efter krigen 1848 - 50, (hvor Flensborg i 1851 for første gang fik en dansktalende præst, der ikke var ansat og betalt af byen, men af den danske konge, efter at kirkesagen havde fået høj prioritet i København) var A. B. Tramsen den ene af to ansete borgere, der i 1854 meldte sig ind i den lille danske menighed ved Helligåndskirken. *'Disse to indmeldelser var af ikke ringe betydende'*, fremhævede den danske præst, Gomme Graae, og det så meget mere som Tramsen var deputeret borger i byen.

Tramsen var desuden medlem af Borgerforeningen i Flensborg og sad i ledelsen 1853 / 1854. Tramsen var altså med i det nationale røre i samtiden og valgte det danske fremfor "det respektable" [d.v.s. det tyske] i byens overklasse.

Familien boede ved folketællingen i 1845 på Holm i Flensborg og ved folketællingen i 1855 ved byporten i Frisergade. I 1868-69 boede de på Friserbjerget, hvor Andreas Tramsen tillige var 'landmand'. Det betyder vel, at han som avlsbruger havde nogle dyr på et mindre jordstykke. I Pust: 'Socialgeschichte' er Tramsen omtalt som dansk[14].

[13] Datoen er rettet fra 1. til 4. juli
[14] Ifølge Gerhard Kraack: Bürgerbuch der Stadt Flensburg

Anna Maria og Andreas Boysen Tramsen fik 8 børn:

9.1.1. DIEDRICH TRAMSEN
født 26.9.1830.
Han var købmand i Flensborg (Borgerbrev 28.8.1857) og var gift med ANNA CATHARINA DETHLEFFSEN (de havde 1 søn). De flyttede senere til Berlin, hvor faderen døde.

9.1.2. HELENE MARIA TRAMSEN
født 21.4.1834, død 20.2.1907
gift 3.7.1857 med AAGE EDUARD COLDING (5.1.1826-7.2.1906), der var secondløjtnant af reserven, og blev vinhandler i Rådhusvinkælderen i Flensborg (borgerbrev 28.3. 1853). Han blev et fremtrædende medlem af den danske Menighed i Flensborg[15] og medlem af Borgerforeningen, hvor han sad i ledelsen 1872-78 og 1883-8..). Parret boede først på Holm, siden Storegade 61 (de havde ingen børn). Eduard Tramsen, søn af Anna og Chr. Detlef Tramsen (9.1.3.) overtog firmaet (*se videre side 125*).

9.1.3. CHRISTIAN DETLEF TRAMSEN
født 22.3.1836, død 22.8.1919 i Flensborg
gift 1° med MARIE ELSE HENRIETTE MØLLER (2 sønner), gift 2° med ANNA MAGDALENA MARGARETHA VOß (5 sønner og 4 døtre). Sæbefabrikant i Flensborg (Borgerbrev 2.12.1859). Familien boede ved folketællingen i 1905 Moltkesgade 1 (*se videre side 126*).

9.1.4. HEDWIG MARGARETHA TRAMSEN
født 14.7.1838
død 6.7.1854 i Flensborg
Hun var ugift.

9.1.5. HERMANN KRÖGER TRAMSEN
født 11.2.1840
død 4.11.1840 i Flensborg

9.1.6. ANDREAS BOYSEN TRAMSEN
født 30.8.1841
død 26.6.1890 i København
Han blev gift med CECILIE MARIE EEFSEN, 4 sønner. Han var bagermester i Haderslev, senere i København (*se videre side 130*).

9.1.7. HANS HERMANN TRAMSEN
født 20.6.1843
død 23.11.1871
Han var ugift, og var forvalter på Nyrupgaard ved Sorø.

9.1.8. ANNA MARIA TRAMSEN
født 4.8.1847
død 16.12.1910 i Lyksborg
Hun var ugift. Hun medlem af den danske menighed i Flensborg.

9.2. MARGARETHE LAUTRUP.
født 5. september 1804 på Sct. Jørgens Vandmølle, døbt 12. september 1804 i Adelby
død 4. januar 1895 i Flensborg, Sct. Nikolai Sogn, begravet 9. januar 1895 i Adelby
Hun var ugift og boede på møllen, hvor hun var husholderske for broderen Christian (9.6), - formentlig til møllen blev solgt i 1871. I 1884, hvor der blev udgivet en Flensborg-vejviser, boede hun Storegade 5 (sammen med en enke). Da vejviseren udkom i 1890 boede hun Holmen 20 (en større ejendom, hvor der boede 12-14 personer). Her døde hun i 1895 som rentier. Byarkivet (Stadtarchiv) i Flensborg har en række tegninger og akvareller, som hun har udført.

9.3. HELENE LAUTRUP
født 10. april 1806 på Sct. Jørgens Vandmølle, døbt 18. april 1806 i Adelby kirke
Hun blev gift 21. september 1832 i Adelby Kirke med
JACOB PETERSEN KOLL
søn af JACOB KOLL, Flensborg og MARIE N. N.
Han var proprietær på Ejsbølgård ved Haderslev.

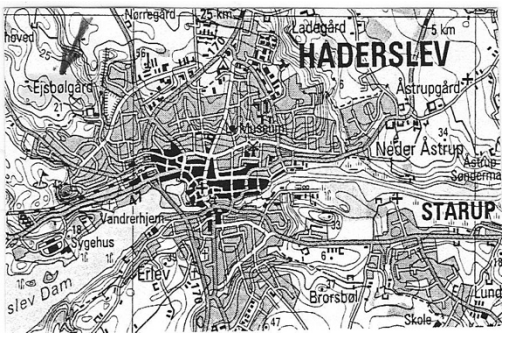

Pilen peger på Ejsbølgaard

[15] Omtalt - som A.B.Tramsen og andre af familien - i Lars Henningsen: Sprog og kirke. Dansk gudstjeneste i Flensborg 1588-1921 (2006).

Helene og Jacob Koll fik 4 børn:

9.3.1. JACOB EDUARD KOLL
født 15.9.1833 i Eisbøl, døbt 5.10.1833 i Gammel Haderslev (*ny scanning 71*)

9.3.2. ANNA HELENA Koll
født 3.4.1835 i Eisbøl, døbt 10.5.1835 i Gammel Haderslev (*ny scanning 79*)

9.3.3. ELISE MARIE KOLL
født 30.6.1837 i Eisbøl, døbt 21.7.1837 i Gammel Haderslev (*ny scanning 93*)

9.3.4. MARIA CATHRINE KOLL
født 20.4.1839 i Eisbøl, døbt 9.5.1839 i Gammel Haderslev (*ny scanning 107*)

9.4. HANS LAUTRUP
født 5. august 1808 på Sct. Jørgens Vandmølle, døbt 28. august 1808 i Adelby kirke
død ugift 16. januar 1843 på Sct. Jørgens Vandmølle, begravet 23. januar 1843 i Adelby

9.5. ÆGIDIUS LAUTRUP
født 2. november 1810 på Sct. Jørgens Vandmølle, døbt 9. november 1810 i Adelby kirke

Han blev gårdejer på Lindsgaard i Skjoldager ved Gram, som han købte efter at have været forvalter på flere gårde i Angel. Han blev
gift den 26. november 1836 i Bjerning (hjemmevielse) (*opslag 124*) med
HANNE SOPHIE SCHRØDER
født 7. december 1816 i Stenderup, døbt 13. december i Stenderup (*opslag 61*)
datter af skovrider NIS SCHRØDER og ANNEKEN BEECK

Hanne Sophie og Ægidius Lautrup fik 8 børn:

9.5.1. CHRISTIAN LAUTRUP
født 25. august 1837, døbt 15. oktober 1837, faddere: *Chr. Lautrup*, Sct. Jørgens Vandmølle, *Asmus Boisens hustru, Ane*, Tørning Mølle, godsejer *Hans Lautrup Schrøder*, Skjoldager.

9.5.2. NIS LAUTRUP
født 18. marts 1839, døbt 21. april 1839, faddere: Skovrider Nis Schrøder, Ulfshuus. Gæstgiver Nissens hustru, Gram, Casper Schrøder, Ulfshuus

9.5.3. HELENE LAUTRUP
født 4. november 1840, døbt 26. december 1840. Faddere bl.a. skovrider Peter Schrøder, Wilhelmsdal ved Horsens
konfirmeret 1856 i Helligåndskirken i Flensborg, formentlig fordi hun var i huset hos Anna Maria og Andreas Boysen Tramsen i Flensborg (*side 53*)

9.5.4. ANE LAUTRUP
født 12. februar 1843, døbt 4. april 1843 (faddere uden betydning)

9.5.5. MARIE LAUTRUP
født 5. april 1845, døbt 22. juni 1845, faddere bl.a. (kro-?)forpagter Nissen, Gram. † 22.2.1880, begravet 28.2.1880 i Gram.
Hun blev gift med SØREN TØSTESEN BENNETZEN i Skjoldager.

9.5.6. HANNE SOPHIE LAUTRUP
født 4. oktober 1847, døbt 21. november 1847 (fadderne u. betydn.)

9.5.7. MARGRETHE LAUTRUP
født 20. september 1849, hjemmedøbt 1. marts 1850, faddere bl.a.: *Helene Boisen*, Tørning Mølle

9.5.8. HANS LAUTRUP
født 3. november 1851, døbt 1. januar 1854, Faddere bl.a. *Asmus Boisen*, Tørning Mølle

9.6. CHRISTIAN LAUTRUP (*'junior'*)
født 6. marts 1814 på Sct. Jørgens Vandmølle, døbt 17. marts 1814 i Adelby kirke
død 11. november 1878 på Sct. Jørgens Vandmølle, begravet 15. november 1878 i Adelby

Han var ugift.

Ved folketællingen i 1835 (Flensborg Hospital Adelby, *opslag 9*) boede 9.2. Margrethe på 40 år og 9.4. Hans Lautrup på 36 år hjemme.

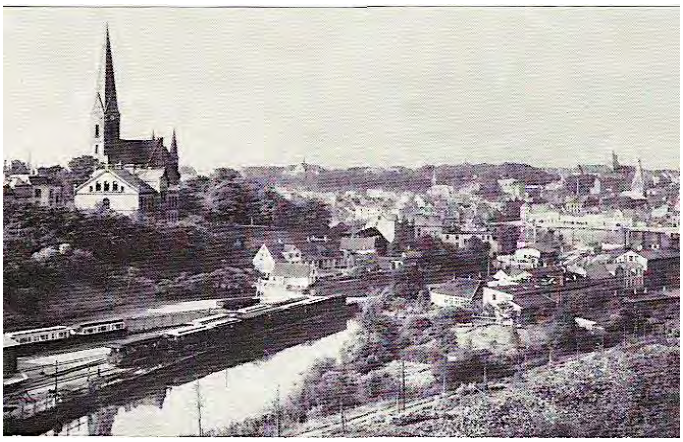

Flensborg 1935
set fra øst hen over havnen.
I forgrunden til højre ligger
den tidligere
Sct. Jørgens Vandmølle.

Christian Lautrup (*'junior'*) overtog 1846 Sct. Jørgens Vandmølle efter faderen. Ved folketællingen i 1855 (*opslag 2058*) bor han på møllen med moderen og søsteren Margrethe, der står for husholdningen. Derudover er der en møllersvend, en lærling og en tjenestepige.

I 1870 indleder Christian Lautrup et samarbejde med en Johan Friedrich Jensen, der netop har oprettet en dampmøllebrødfabrik i Wilhelmstraße i Flensborg. Allerede året efter (1871) sælger han Sct. Jørgens Mølle til brødfabrikanten, måske fordi han - 56 år gammel - er uden arvinger.

Tilbage er at fortælle, at faderen Christian Lautrup (senior) døde på Sct. Jørgens Vandmølle den 4. juli 1851. Oplysningerne ovenfor om svigerbørns og børnebørns data er fra kirkebogen, i forbindelse med faderens, Christian Lautrups død. - Efter denne indførelse i kirkebogen står der: Herefter fortsættes på dansk. Dette gælder frem til 1864 og dermed også ved indførelsen af moderens, Helene Lautrups (født Ægidius) død og begravelse i 1861.

Selvom familien Lautrup kun ejede Sct. Jørgens vandmølle i en begrænset periode (fra 1802 - 1871), blev den blandt folk kaldt for 'Lautrupsmøllen', og 3 år efter Margarethe Lautrups død fik vejen ved møllen i 1898 navnet Lautrupsweg ligesom bækken hedder Lautrupsbach [Lautrupsbækken].

I dag er der kun få spor tilbage efter møllen, men bækken hedder stadig Lautrupsbach, og to små krogede gader på stedet hedder 'Unterer Lautrupsweg' og 'Oberer Lautrupsweg'.

Den gule bygning er én af bygningerne efter Sct. Jørgens Vandmølle. Den ligger på Unterer Lautrupsweg (foto 2005)

Side 118 flg. fortælles om ægteparret Colding, samt de to halvfætre Helge Andreas Boysen Tramsen og Peter Tramsen, begge oldebørn efter Anna Maria, født Lautrup, og Andreas Boysen.

Tørning Mølle og Christiansdal ligger på hver sin side af motorvejen over Haderslev-tunneldalen, der strækker sig fra Vojens i Vest til Lillebælt i øst. Begge møller får kraft fra den store opstemmede sø, Stevning Dam, som siden middelalderen leverede vandkraft til Tørning Mølle under borgen Tørning. Borgen var tilbage i middelalderen en vigtig fæstning ved Hærvejsforbindelsen fra Immervad mod Haderslev og videre mod Fyn. På nordsiden af borgen - i dag borgbanken - ligger Tørning Mølle, der uden tvivl er lige så gammel som borgen. En mølle var nemlig selve forudsætningen for, at en herremand kunne udnytte alt det korn, som hans undergivne var pligtige at levere. Møllen havde derfor sin selvfølgelige plads ved dette store borganlæg. Den nævnes første gang i forbindelse med borgens salg i 1494. På dette tidspunkt har Tørningborgen allerede mistet sin militære betydning. Hertug Christian, fra 1537 Christian III, opholdt sig kun sjældent - måske kun en enkelt gang - på Tørning, og da hans yngre broder Hertug Hans overtog Tørning Len og Haderslev Amt, opførte han renæssanceslottet Hansborg i Haderslev, hvorefter Tørningborgen forfaldt.

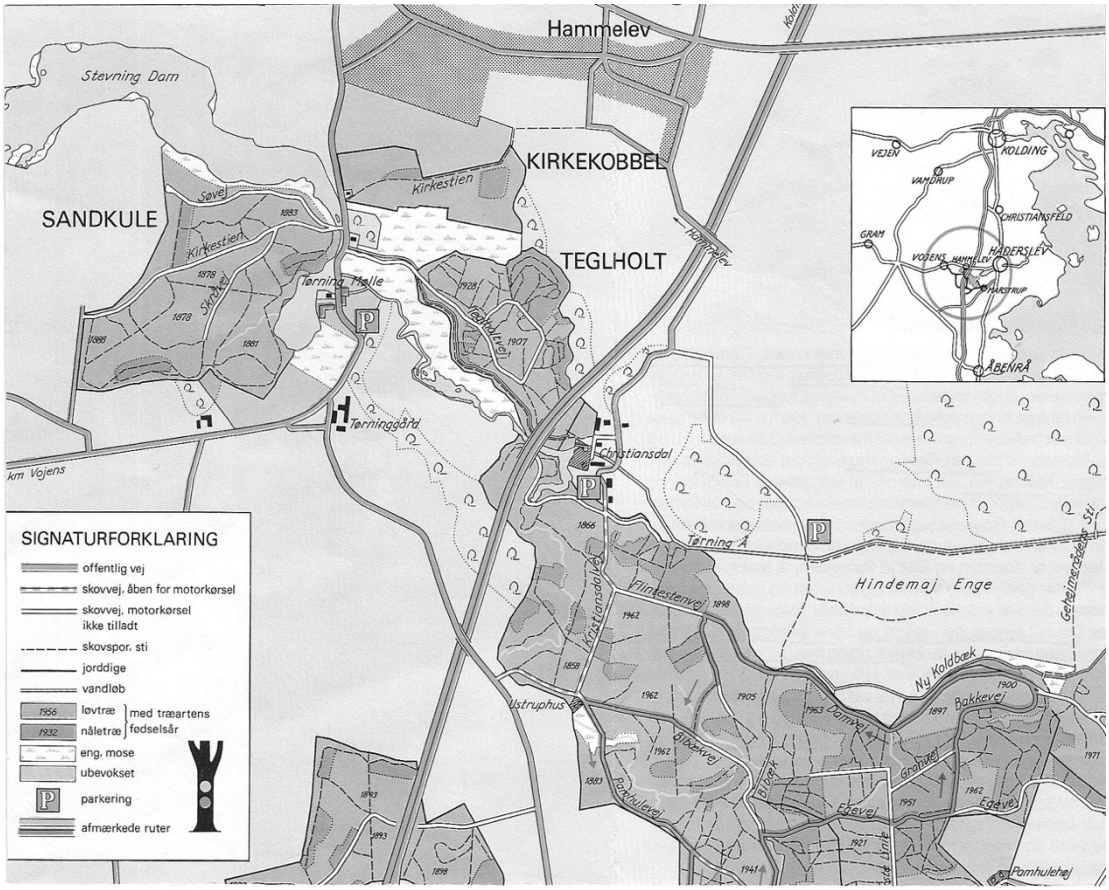

Tørning Mølle ses til venstre. Umiddelbart øst for motorvejen ligger Christiansdal.

I 1597 meddeler Ribebispen i et kort notat, at '*Taarninghuss affbrende altsammen*'. Dette år er borgen altså nedbrændt totalt. Herefter skilles Tørning Mølle fra ladegårdens drift og gives i arveforpagtning.

Forpagtningen af møllen overtages i 1749 af Johann Christian Beeck. Hans nærmeste nabo bliver Peter Christian Holm, der er herredsfoged over Gram Herred, - en mand, som ikke gik af vejen for at misbruge sin magt.

Da Beeck tiltræder på møllen i 1749 flytter Holm til den kro, der i 1708 siges at ligge lige op til Tørning mølledam, som er en slags forlængelse af Stevning dam.

Kort efter anlægger Beeck sag, fordi Holm laver en sti fra ladegården over møllegrunden til kroen. Ved - betalte? - vidners hjælp vinder Holm sagen, og i 1753 bliver det ovenikøbet pålagt Beeck at grave en vej gennem borgbanken til kroen. Som det ses af billedet på side 58, har borgbanken en anseelig størrelse, så det har været et stort arbejde, Holm fik pålagt mølleren. Vejen (som ses på kortet ***side 59***) eksisterer den dag i dag.

Herredsfoged Holm blev begravet på Hammelev kirkegård i 1779, men gik ikke desto mindre igen. Efter sigende måtte man efter tur tilkalde hele tre præster, før det lykkedes at få Holm manet ned på ret vis med en pæl i mølledammen uden for hans bolig, 'Herredsfoged Holms Hus'. Rokker man ved pælen, sukker det fra dybet: *'Tag bedre fat!'* Det var, hvad Holm ustandselig havde krævet af sine hovbønder.

I 1784 blev Tørning Mølle købt på en offentlig auktion af Hans Boysen fra Grøngrøft ved Gråsten. Han var gift med Helene, født Paulsen. Hans Boysens døde den 5. april 1806. Da sønnen Asmus Boysen blev voksen, overtog han Tørning Mølle i arvepagt, hvorefter efterslægten sad på Tørning Mølle frem til 1960.

Året efter Hans Boysens død blev hans enke, Helene Boysen,
hjemmeviet på Tørning Mølle den 9. maj 1807 (*opslag 70*) med
JES LAUTRUP (nr. 8, *side 20*)

født på Bjerndrup Mølle den 26. september 1775
død på Tørning Mølle 24. marts 1842, begravet i Hammelev 31. marts 1842 (*opslag 165*)

Han blev formentlig indsat som bestyrer på Christiansdal af faderen, Hans Lautrup, den 17. februar 1799, da denne (*se side 31 flg.*) købte fabrikken og indrettede en oliemølle. Jes Lautrup optræder i hvert fald her ved folketællingen i 1803 (*opslag 8*)[16]:

Jes Lautrup	*28*	*ugift*	*husfader*	*møller på Christiansdal*
J. Gottberg	*26*	*ugift*	*mestersvend*	
Niels Hansen	*41*	*gift*	*møllersvend*	
Nis Jürgensen	*28*	*ugift*	*tyende*	
Maria Elisabeth Thomsen	*52*	*gift*	*tyende*	

Hans Lautrup havde overdraget Christiansdal til Jes Lautrup den 24. januar 1807 - $3^1/_2$ måned før han blev gift med
HELENE BOYSEN, født PAULSEN

født den 18. juli 1767 på Østergaards Mølle i Hoptrup, døbt 19. juli i Hoptrup (*opslag 35*)
død 1. marts 1839 på Tørning Mølle, begravet 6. marts i Hammelev (*opslag 232: 'Madam Helene Lautrup af Tørning Mølle. Hun er født i Østergaards Mølle af Ægteforældrene Hr. Møller Nis Petersen og Maren, fød Paulsen. Hun var gift tvende Gange. 1 med Arvepagter af Tørning Mølle Hr. Hans Boisen, der døde 5te Apr. 1806. I dette Ægteskab avledes een efterlevende Søn, -?- Arvepagter af Tørning Mølle, Hr. Asmus Boisem; - 2 med Hr. Jes Lautrup, nu efterlevende Ægtemand og Aftægtstager i Tørning Mølle. I dette Ægteskab avledes ingen Livsarvinger. Hun har opnaaet en Alder af 71 Aar, 7 Maaneder og 14 Dage.'*)

Hun var datter af møller NIS PETERSEN på Østergaard Mølle i Hoptrup Sogn og hustru MAREN PAULSEN, der var søster til Mette Marie Paulsen, gift med Jes Lautrups halvbror Hans Jørgen Lautrup på Bjerndrup Mølle (*side 36*).

Efter at Helenes søn, Asmus Boysen (født 1899), overtog Tørning Mølle (vel som 25-årig?), er Lautrup-parret måske flyttet over i 'Herredsfoged Holms Hus',

I året 1809 opstår der et par mystiske brande på Christiansdal, der begge opdages af forpagter Christian Baages kone Johanne, men hendes forklaringer på deres opståen kan ikke stå for en nærmere prøvelse. Forhørene ender med at sagerne henlægges, da der ikke kan kastes lys over forbrydelsen ['kein Licht über das Verbrechen gegeben hat'].

Den 16. juni 1833 kan man i Lyna, eine Wochenschrift, læse følgende (i oversættelse):

Tirsdag den 30. juli dette år bliver den i en smuk skovbevoksning, en lille mil fra Haderslev beliggende oliemølle cum pert[inentiis] des Boniscedenten (med tilliggender af b---)] sat på offentlig auktion af Jes Lautrup på Christiansdal ved Hammelev. Bygningerne, der til dels er opført med brandsikker mur og meget

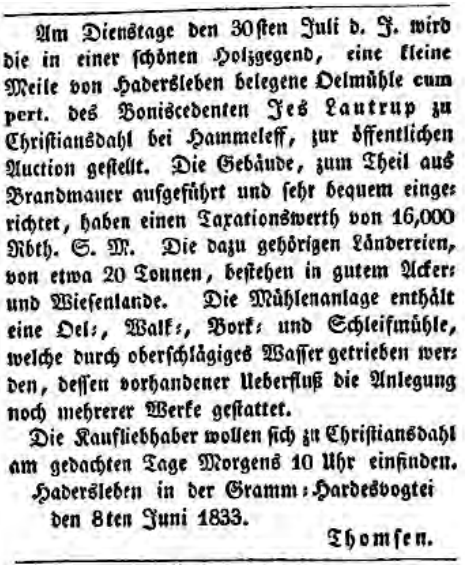

Am Dienstage den 30sten Juli d. J. wird die in einer schönen Holzgegend, eine kleine Meile von Hadersleben belegene Oelmühle cum pert. des Boniscedenten Jes Lautrup zu Christiansdahl bei Hammeleff, zur öffentlichen Auction gestellt. Die Gebäude, zum Theil aus Brandmauer aufgeführt und sehr bequem eingerichtet, haben einen Taxationswerth von 16,000 Rbth. S. M. Die dazu gehörigen Ländereien, von etwa 20 Tonnen, bestehen in gutem Acker- und Wiesenlande. Die Mühlenanlage enthält eine Oel-, Walk-, Bork- und Schleifmühle, welche durch oberschlägiges Wasser getrieben werden, dessen vorhandener Ueberfluß die Anlegung noch mehrerer Werke gestattet.

Die Kaufliebhaber wollen sich zu Christiansdahl am gedachten Tage Morgens 10 Uhr einfinden.

Hadersleben in der Gramm-Hardesvogtei den 8ten Juni 1833.

Thomsen.

[16] Folketællingsoplysningen er hentet på internettet under 'folketællinger'.

bekvemt indrettet, har en taksationsværdi på 16.000 Rbd. S.M.[sølvmønt]. Den tilhørende jord er på ca. 20 tdr. land, bestående af god ager- og hedejord. Mølleanlægget omfatter en olie-, valk-, bork- og slibemølle, som drives af [et] overfaldsvand[hjul], som kan drive flere foretagender(?).

Interesserede købere bedes indfinde sig på Christiansdal den pågældende dag kl. 10.

Haderslev, [under] Gram Herredsfoged

den 8. juni 1833. Thomsen

Oliemøllen blev ikke solgt i 1833. Den 25. maj 1835 kan man finde den bekendtgørelse i Lyna - igen uden at møllen bliver solgt. I december måned 1835 rykker man gennem amtet for *'rückständige Brandkassegeldern von der Concoursmasse der Jes Lautrup gehörigen Christiansdaler Oehlemühle'*. I Lyna den 10. april varsles så en ny auktion den 14. maj 1836, hvor der nu er licitationsbetingelser, som kan fås hos Gram-Herredsfogden. Denne gang køber et interessentskab af gårdmænd på egnen fabrikken for 2.070 rdl. courant eller 3.312 rigsbankdaler sølvmønt - altså langt undertaksationsværdien. Købernes interesse i fabrikken fortæller om leverandørernes og producentens gensidige afhængighed af hinanden.

Herefter er Jes Lautrup færdig som fabrikant, og dermed er Lautruppernes tid på Christiansdal forbi.

For nu at gøre en lang historie kort får Christiansdal siden endnu en kort storhedstid som spejlfabrik, senere er her en kort tid papirfabrik. Den 1. juli 1907 nedbrændte det store fabrikskompleks. Derefter købte et konsortium stedet og byggede et elværk, drevet af en turbine. Til forskel fra møllehjulet, der drives af vandets vægt, drives turbinen af vandets masse og hastighed.

Litografi fra Magazin for Natur- og Menneskekundskab 1847. Under den vældige borgbanke med en rest af ruinen ses møllerhuset og møllen, der har en etage med vinduer lige under vejens niveau, så man får indtryk af opstemningen. De tre store møllesten fortæller, at der er tale om en mølle.

Ifølge en arveforpagtningskontrakt fra 1743 har Tørning Mølle eneretten til udnyttelse af den i dag statsejede Stevning Dam. På grund af monopolet har fabrikken Godthåb, og sidenhen Christiansdal måttet betale vandafgift til Tørning Mølle. Monopolet har stadig gyldighed, hvor der betales vandafgift til møllen.

Tørning Mølle. Herredsfoged Holms hus, hvor Helene og Jes Lautrup senere flyttede ind, ligger til højre for vejen, tildels skjult af træet i forgrunden.

Helt op til vor tid kaldtes vejen, der sydfra fører til Christiansdal, "Oliemøllevejen".

Helene og Jes Lautrup fik ingen børn. Måske er det derfor, de har taget sig af Jes Lautrups nevø af samme navn (som han var fadder til), da dennes far, Albrecht Lautrup,

givetvis var økonomisk dårligt stillet efter at have måttet forlade Jørgensgaard Teglværk. Sikkert er det, at nevøen Jes Lautrup (ane 6) blev konfirmeret i Hammelev kirke Palmesøndag 1831 (*opslag 109*) (*se videre afsnittet Jes Lautrup side 74*).

Af 'Haderslev Forsørgelsesinstituts Contrabuch 1801-1557' fremgår det, at Jes Lautrup på Tørning har været bidragyder til instituttet frem til 1811. Arbejdsanstalten, hvor Jes Lautrups bror Albrecht boede og døde, hørte under forsørgelsesinstituttet.

Helene Lautrup døde den 1. marts 1839 og blev begravet den 6. marts i Boysens familiegravsted i Hammelev. Jes Lautrup døde tre år senere, den 24. marts 1842, og blev begravet den 31. marts i Hammelev, men ifølge gravstenen ikke i Boysens familiegravsted.

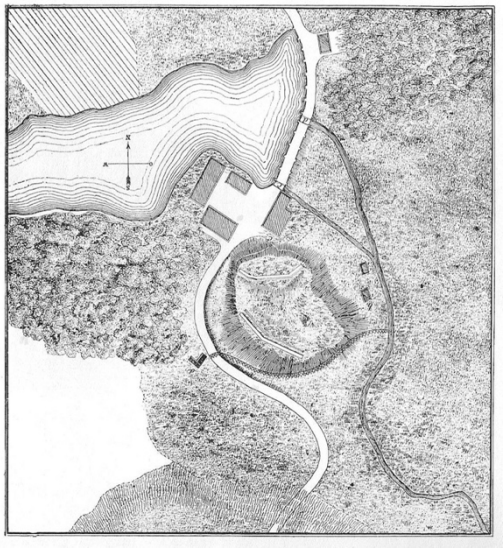

Kortet til højre viser, hvorledes en dansk styrke under Treårskrigen i 1848-50 havde taget opstilling ved Tørning Mølle: Forsvarslinien går syd om borgbanken.

Kompasrosen er anbragt midt i dammen. Bygningen nærmest kompasrosen eksisterer ikke mere. Næste hus ved dammen er Herredsfoged Holms hus, hvor der blev drevet kro i den første tid efter husets opførelse.

Fra gammel tid var Tørning tingsted. I 1848 holdt tinget til i det lille hus ved vejen øverst på kortet. Huset er siden revet ned. I 1840'-erne ville man i dette hus opsætte en tavle med et lille vers med tak til Christian VIII for indførelsen af dansk skole- og retssprog i Nordslesvig: 'I Lov og Rettens Sale / Han løste bunden Tale / Nu skal alene klinge / Vort Modersmaal på Tinge.' /

Men herredsfogeden fjernede den, fordi 'tinghuset var herredets ejendom'. Sagen vakte betydelig opsigt i København og 'Tavlesagen fra Haderslev blev den første store mærkesag i den nationale vækkelses historie, hvor folket rejste sig mod det tyske embedsmandsvælde. - På tinghusets sted står i dag en sten med det vers, der stod på tavlen. Tavlesagen er beskrevet i museet i Herredsfoged Holms Hus.

Den stærkt dansksindede Boysen-familie har et stort gravsted på Hammelev Kirkegaard, hvor Jes Lautrups navn ikke er anført, så han har haft et andet gravsted.
På møllen er der museum. Her kan man få et indtryk af stuerne i det hjem, hvor Jes Lautrup og hans nevø Jes Lautrup har boet.
(Billederne er fra internettet: Tørning Mølle).

Kilder: 'Christiansdal eller - om drømme, der atter og atter brast' af H.V.Gregersen (særtryk af H. V. Gregersens bog: Egnen omkring Vojens).

A. B. Keck: 'Industriens vugge stod ved Haderslev'. Slesvig Fodregiments Årsberetning 1984 (eller -85).

Johs. Chr. Nielsen: 'Christiansdalfabrikker 1771-1868' i Haderslev-Samfundets Årsskrift 1958.

Kortmaterialet og en del af billederne er fra disse artikler samt fra Skov- og Naturstyrelsens folder: 'Pamhule Skov og Haderslevdalen'.

F. DE TRE SIDSTE SØSKENDE TIL ALBRECHT.

6. CHRISTINE (CHRISTINA) LAUTRUP,
født 9. februar 1772 på Bjerndrup Mølle
død 30. januar 1842 i Diernæs, begravet 9. februar 1742 i Hoptrup (*opslag 250*)
hun blev hjemmeviet den 24. maj 1794 på Laksmølle, Ensted Sogn (*opslag 507*) med
ANDREAS PETERSEN
født (ikke fundet i Ravsted Sogn)
død før 18.12.1824, uvist hvor
søn af kancelliråd, herredsfoged HANS PETERSEN i Ravsted og GERTRUD N. N. Andreas Petersen blev ***møller i Rødding***. Senere er han ejer af Hovgaard i Hoptrup Sogn (iflg. Jørgen Wind). Møllen i Rødding var formentlig en vindmølle.
Parret havde ved Christine Petersens død 2 døtre:
1. ANNA MARIA PETERSEN
født omkring 1796, uvist hvor (46 år ved moderens død)
gift 18. december 1824 i Hoptrup Sogn (*opslag 154: hjemmevielse*) med
PEDER JOHANNES HALLENSEN
2. CHRISTINE MARGRETHE PETERSEN
født omkring 1803, uvist hvor (var 39 år ved moderens død)
gift 30. april 1826 i Hoptrup Sogn (*opslag 119: hjemmevielse*) med
JESS LORENZEN ANDERSEN
Christine er den sidste af de ialt fem (første) børn af Hans Lautrup, der fortsatte i møllerfamilier.

10. ANNA MARGRETHE LAUTRUP,
født 19. november 1778 på Bjerndrup mølle,
død den 6. juni 1800 på Laksmølle, begravet 11. juni 1800 i Ensted (*opslag 679*)
Hun døde ugift 21 år gammel af børnekopper. Hun skal have været forlovet med en Bredahl fra Ultanggaaard i Halk Sogn.

13. CATHRINE MARIE LAUTRUP,
født 13. november 1783 på Bjerndrup Mølle
død 14. august 1851 på Laksmølle, begravet 17. august i Ensted (*opslag 252: 'i Ægteskab med (-) med 7 Børn, hvoraf de 5 var døde og 2 endnu lever, neml. Kapt. Niels Christian Grønnebeck gift med (-) og Hans Grønnebeck, der endnu er ugift'*)
gift 10. maj 1810 på Laksmølle (Ensted Sogn, *opslag 139*) med
NIELS ANDRESEN GRØNNEBECK
født 27. april 1783 i Egernsund, døbt 29. april 1783 i Broager Kirke (*opslag 44*)
død i november 1849 i Dyrhave, begravet 4. december 1849 i Løjt (*opslag 3*)
Han var fra Laksmølles naboejendom, gården Havklev, i dag Varnæsvej 329, og var søn af CHRESTEN ANDRESEN GRØNNEBECK (der havde taget sin kones slægtsnavn som efternavn) og ELLIN DIENSEN GRØNNEBECK.

Chresten Andresen var gift 1° med Ellin, 2° med Maren Richelsen. Han erhvervede i 1786 kådnerstedet Havklev i Hostrupskov (hvor der var oprettet teglværk i 1783[17], efter at der i 1770'erne blev mere brug for teglsten til nybyggeri); men ved folketællingen i 1803 er det ikke ham, men derimod hans første svigerfar, Niels Diensen Grønnebeck, tidligere teglværksmester i Egernsund, der er 'Hausherr' og 'Ziegler' [teglbrænder] her og derfor bor her med sin hustru Cathrin Maria Thomasdatter og dattersønnen Niels, samt to tjenestefolk.

I 1805 arver Niels Grønnebeck gården og teglværket, men allerede 4 år senere - omkring 1809 - sælger han kådet med teglværket og jordstykket Bænkemose for ca. 3.000 rdl. Året efter bliver han gift med Cathrine Marie Lautrup, og de får sønnen

[17] Allerede i 1710 nævnes en teglværksejer i Hostrupskov og flere kom til. I 1783 opnåede en Claus Clausen fra Avnbøl tilladelse til at oprette teglværk på Loffs senere gård i Havklev i Hostrupskov. Teglværksdriften på gårdene ved fjorden var imidlertid beskeden, bl.a. fordi Ensted-virksomhederne kun måtte sælge over land, ikke ad søvejen (forklaringen følger *side 62*), og teglværkerne var meget konjunkturfølsomme. Efter statsbankerotten 1813 var byggeriet beskedent, så teglværket ikke kastede noget af sig. Det blev nedlagt 1815.

Niels Christian, mens de er inderstefolk i Hostrupskov. Herefter skulle de ifølge Ib Andersen[18] være flyttet til Over Jerstal. I så fald må nogle af deres børn være født her, men det bekræftes ikke af kirkebøgerne i Bevtoft eller Vedsted. Omkring 1814 skal de opholde sig på Borre Mølle[19] ved Kolding. I 1819, hvor de får sønnen Peder, er de *'lejefolk'* i Rebæk på sydsiden af Kolding Fjord.

Borre Vandmølle ses i Dyrehaven NNØ for Kolding (pilen)
Rebæk ses på fjordens sydside

<u>Cathrine Marie og Niels Andresen Grønnebeck skal have fået 7 børn</u>[20]*,*
af dem har jeg fundet nogle få oplysninger om 3 sønner og en datter:

13.A. NIELS CHRISTIAN GRØNNEBECK

født 27. august 1810 på Felstedgaard i Hostrupskov[21], døbt 5. september 1810 i Ensted (*opslag 85)*
død 4. januar 1869 i Dyrhave, begravet 9. januar 1869 i Løjt (*opslag 9*)

Han fik borgerbrev i Aabenraa 28. juni 1838 som skibskaptajn og blev gift den 30. november 1838 i Løjt Kirke (*opslag 266*) med

CHRISTINA STYDING

født 15. maj 1818 i Dyrhave, døbt 23. maj 1818 i Løjt (*opslag 114*)
død 16. februar 1907 i Dyrhave, begravet 21. februar 1907 i Løjt (*opslag 49*)

datter af skibskaptajn JENS STYDING og KIRSTINE BRUHN, Dyrhave 6. Ejendommen overtages omkring 1840 af Christina og Niels Chr. Grønnebeck [22]

<u>Christina og Niels Christian Grønnebeck får i Dyrhave i Løjt Sogn børnene</u>:[23]

13.A.1. JENS	født:	08.09.1839; (*faddere bl.a.: Jens Styding og Hans Lautrup*)		
13.A.2. JENSINE CHRISTINE	-	06.09.1844;	viet: 21.09.1877;	
13.A.3. NIELS CHRISTIAN	-	20.09.1847;	-	død: 20.09.1870
13.A.4. NIS/NIELS	-	15.07.1853;	-	død 04.12.1849
13.A.5. CATHRINE MARIE	-	01.02.1857;	viet: 22.04.1892;	-
13.A.6. JENNY BOTHILDE	-	18.11.1859;	- : 14.12.1894;	

13.B. PEDER ANDREASEN GRØNNEBECK

født 8. januar 1819 i Rebæk, døbt 11. januar 1819 i Dalby (*opslag 49*)
død 16. november 1837 i Styrtom, begravet 20. november 1838 i Ensted *(207*)

Kirkebogen i Ensted anfører, at han som 16-årig kom syg hjem efter at have været til søs i 2 år og døde i en lejebolig i Styrtom den 16. november 1838.

13.C. HANS GRØNNEBECK

født uvist hvor og hvornår (navnet er oplyst af H. Detlefsen)

13.D. ANNA MARIA GRØNNEBECK

født uvist hvor og hvornår (navnet er oplyst af H. Detlefsen)

Ensted kirkebog anfører, at sønnen Peder kommer syg *hjem* til Styrtom og dør her 2 år senere i 1838, så forældrene har boet her i mindst 2 år 1836-38. Da Niels Andresen Grønnebeck dør den 4. december 1849 i Dyrhave, må de siden være flyttet til Dyrhave - måske til sønnen Niels Christian (der bliver gift $^1/_2$ måned efter broderens død i Styrtom).

Efter mandens død må Cathrine Marie Grønnebeck, født Lautrup, være flyttet tilbage til Styrtom eller snarere til Laksmølle, eftersom hun dør her den 14. august 1851.

---

[18] Ib Andersen: 'Gårde og slægter i Ensted Sogn'.

[19] Ifølge Ib Andersen. Navnet Borre er det samme som Borge, d. v. s. Kolding*borgens* mølle, som siden afløses af Slotsmøllen i Kolding. Borre Mølle lå i Dyrehaven nord for Kolding og kaldtes derfor også Skovmøllen.

[20] H. Detlefsen (Lokalarkivet i Kliplev) anfører, at parret får 7 børn (som det også er anført ved Cathrine Marie Grønnebecks død), bl.a. Niels Chr., Hans, Anna Maria og Peder.

[21] Ved Niels Chr. Grønnebecks fødsel er forældrene inderstefolk på Felsbækgård

[22] Jes M. Holdt: Gårde og slægter i Løjt Sogn (1982)

[23] Oplysningerne stammer fra Løjt Sogns kirkebogsregister, der er rekonstrueret, efter at de originale kirkebøger for årene 1833-67 (fødte) og årene 1848-67 (døde) gik til ved præstegårdens brand i 1867.
Iflg. Jes M. Holdt: Gårde og slægter i Løjt Sogn (1982) s. 296 var Niels Chr. Grønnebeck kaptajn og overtog omkring 1840 sin svigerfars, kaptajn Jens Stydings hus, Dyrhave 6.
Iflg. Holdt har *<u>Christina og Niels Chr. Grønnebeck fået børnene</u>*:
13.A.1. PETER, der døde *'til søs'*.
13.A.2. JENSINE, gift med kaptajn George Moos. De overtager huset omkring 1875 og bor her til 1909.
13.A.3. NIELS, født 1847, død til søs 1870.
13.A.4. MARIE, gift, boende i Dyrhave,
13.A.5. JENNY BOTHILDE, gift, boende Dyrhave, og
13.A.6. JENS, født 1839, død til søs 1858.
Af Holdts bog fremgår det, at mange i Dyrhave var søfolk, hvilket - som det ses - også gælder familien Grønnebeck.

JØRGENSGAARD TEGLVÆRK

Navnet Sct. Jørgen stammer i Aabenraa (som i en lang række andre købstæder) fra et Sct. Jørgens Hospital, som var et spedalskhedshospital, der på grund af smittefaren skulle ligge langt fra byen. I Aabenraa blev det oprettet i begyndelsen af 1300-tallet i skoven nordøst for byen.

I dag er de eneste synlige spor nogle gravede render i skoven, hvor munkene har taget ler til teglbrænding. Fra 1619 var Jørgensgaard navnet på skoven og en avlsgaard. Fra 1672 var det tillige navnet på et teglværk, der fik tildelt en række privilegier af hertug Christian Albrecht.

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort fra 1770, der viser Jørgensgaard Teglværks placering: Teglgaard (pilen).

Jørgensgaard Teglværk i Jørgensgaard Skov eksisterer ikke mere (det blev nedbrudt 1911-15), men det lå på Lensnakke/Lindsnakke (og kaldes derfor også Lindsnakke Teglværk) ved Aabenraa fjord. Stedet havde den store fordel, at mur- og teglsten kunne transporteres fra teglværket ad vandvejen. Ét af teglværkets privilegier var netop eneretten til udskibning af teglsten fra Aabenraa Fjord, så da der i slutningen af 1700-tallet opstår en række teglværker på gårdene langs fjorden, var deres afsætning hæmmet af Jørgensgaard Teglværks privilegium. Mange lokaliteter ved Aabenraa Fjord var fra naturens hånd som skabt til teglværksdrift, idet der var ler tillige med tørvemoser, hvorfra der kunne hentes tørv til teglbrændingen. Således skrev præsten i Ensted Sogn på fjordens sydside i 1768: *'I de fleste kobler ved stranden findes der en uvurdelig guldgrube (-). Jeg tænker på det fine ler, af hvilket der kan fremstilles de bedste bygningssten og tagpander' [teglsten].*

Der opstod da også en række teglværker ved fjorden. På sydsiden blandt andet et teglværk under Laksmølle og Havklev Teglværk (*se underafsnit C og F i forrige afsnit*). Problemet var bare, at transporten var alt for besværlig over land. Når den Aabenraa'ske teglværksindustri alligevel fik et betydeligt omfang, skyldtes det hovedsagelig det store Jørgensgaard Teglværk.

Til eksempel tilbød provst Koch, som i 1705 havde fået Jørgensgaard Teglværk i arveforpagtning, i 1730 at levere 200.000 mursten og 100.000 teglsten til København (efter Københavns brand i 1728). Efter Kochs død blev teglværket videreført af hans enke Ida, derefter af sønnen. Da denne døde, overtog hans tre søstre teglværket.

I 1813 - året hvor Danmark går bankerot - overdroges forpagtningen af Jørgensgaard Teglværk til *Albrecht Lautrup*[24], der samtidig blev gift. Det blev givetvis købt af Albrecht Lautrups far. Trods teglværkets privilegier bestyrer Albrecht Lautrup det kun ganske få år. Ifølge en udtalelse af hofråd Thomsen synes teglværket at have belastet faderen: *'Den gamle Lautrup handlede i sin tid med Møller og havde et Teglværk ved Aabenraa. Havde han været tilfreds med Møllen, havde han ikke haft nødig at udstede Veksler'.*

Hofrådens udtalelse viser, at Albrecht Lautrups far, Hans Lautrup stod bag overtagelsen af teglværket.

---

[24] Aabenraa Bys Historie II, side 98 f. (der ligeledes er kilde til de to foregående afsnit).

Herover: postkort med Jørgensgaard Teglværk 1908. Arkiv.dk.

Om Albrecht Lautrup ikke har været i stand til at drive teglværket forsvarligt, eller om faderen Hans Lautrup har sat sig i for store udgifter, er mig bekendt ikke dokumenteret, men hofråd Thomsens udtalelse tyder på det sidste. Ihvertfald er det en kendsgerning, at den gamle Hans Lautrup går konkurs i 1819, og at Albrecht Lautrup samme år sælger teglværket, hvorefter familien Albrecht Lautrup forlader det.

Til højre: Jørgensgaard Teglværk ved Aabenraa Fjord, set fra øst. Ukendt årstal. Arkiv.dk.

Året før, den 8. februar 1818, kunne man på side 47 i 'Lyna. Eine Wochenschau' læse følgende: **Teglværks-salg**

Da Albrecht Lautrup agter under hånden at sælge sit ved Aabenraa umiddelbart ved havet beliggende Jørgensgaard Teglværk cum pertinentiis [med tilliggende], søger han herved liebhavere, der snarest muligt vil henvende sig til ham på det pågældende teglværk og høre om de nærmere betingelser.

Til det nævnte teglværk hører en meget god skibsbro, hvor skibene umiddelbart kan lægge til, gode bygninger, godt gennemvædet ler, hvoraf der kan brændes lyse sten, og $21^1/_2$ tdr. land, hvoraf de 3 tdr. er med ungskov.

Derudover er der et teglværket tilhørende grundstykke på Klingenberg i Aabenraa med en god blegeplads, hvor der er et vaskehus med rindende vand og en bolig på 18 fag. Det er planen, at dette grundstykke, som årligt indbringer 100 rbdl., kan sælges sammen med eller adskilt fra teglværket.

Det bemærkes tillige, at en stor del af købesummen kan stå som 1. prioritet i foretagendet, hvor den forrentes.

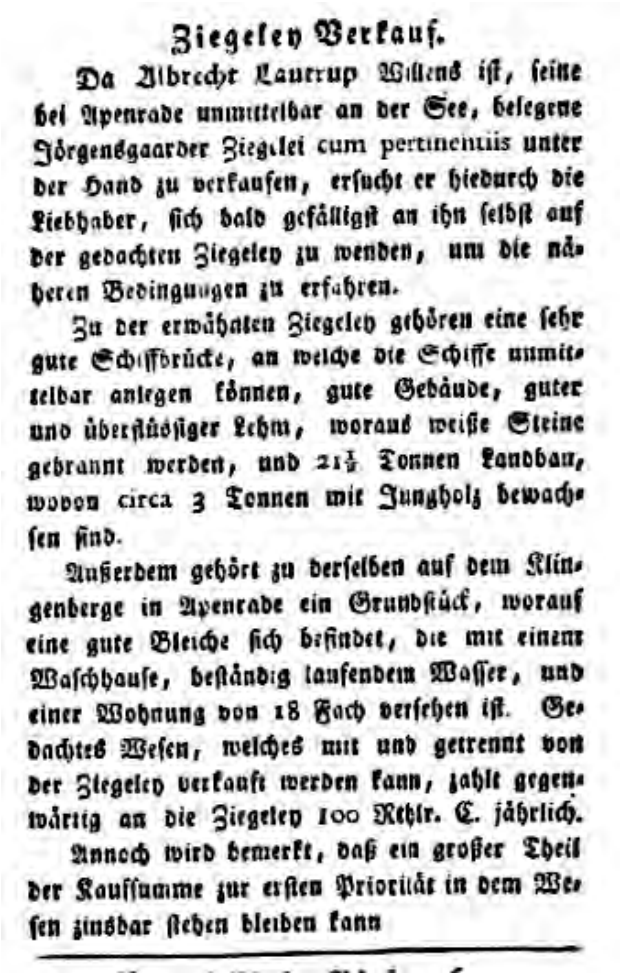

Ziegeley Verkauf.

Da Albrecht Lautrup Willens iſt, ſeine bei Apenrade unmittelbar an der See, belegene Jörgensgaarder Ziegelei cum pertinentiis unter der Hand zu verkaufen, erſucht er hiedurch die Liebhaber, ſich bald gefälligſt an ihn ſelbſt auf der gedachten Ziegeley zu wenden, um die näheren Bedingungen zu erfahren.

Zu der erwähnten Ziegeley gehören eine ſehr gute Schiffbrücke, an welche die Schiffe unmittelbar anlegen können, gute Gebäude, guter und überflüſſiger Lehm, woraus weiße Steine gebrannt werden, und 21½ Tonnen Landbau, wovon circa 3 Tonnen mit Jungholz bewachſen ſind.

Außerdem gehört zu derſelben auf dem Klingenberge in Apenrade ein Grundſtück, worauf eine gute Bleiche ſich befindet, die mit einem Waſchhauſe, beſtändig laufendem Waſſer, und einer Wohnung von 18 Fach verſehen iſt. Gedachtes Weſen, welches mit und getrennt von der Ziegeley verkauft werden kann, zahlt gegenwärtig an die Ziegeley 100 Rthlr. C. jährlich.

Annoch wird bemerkt, daß ein großer Theil der Kaufſumme zur erſten Prioritåt in dem Weſen zinsbar ſtehen bleiben kann

ALBRECHT LAUTRUP

født 26. august 1782 på Bjerndrup Mølle, døbt 30. august 1782 i Kliplev
død 8. december 1861 i Haderslev, begravet 13. december 1861 på Klosterkirkegården, Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 300*)

Han blev født som nr. 11 af en børneflok på 13 og opkaldt efter en bror (nr. 10), der var

død kort forinden, $2^1/_2$ år gammel. Da han var 4 - 5 år gammel flyttede familien fra Bjerndrup Mølle til Laksmølle.

31 år gammel overtog han i 1813 Jørgensgaard Teglværk.

Samtidig med at Albrecht Lautrup rykker ind på Jørgensgaard Teglværk, bliver han gift den 16. juli 1813 i Herlufsholm Kirke (*opslag 106: 'Juni 27. [1813] | lyst til Ægteskab for Ungkarl Albrecht Loutrup af Apenrade og Jfr. Jensine Alberthine Thornam af Lille Næstved. - At intet i nogen Maade kan hindre dette Ægteskab efter Loven, derfor indestaar: H. Bentzon [brudens stedfar] [og] Petersen Vielsen fuldbyrdet d. 16de juli. –'*

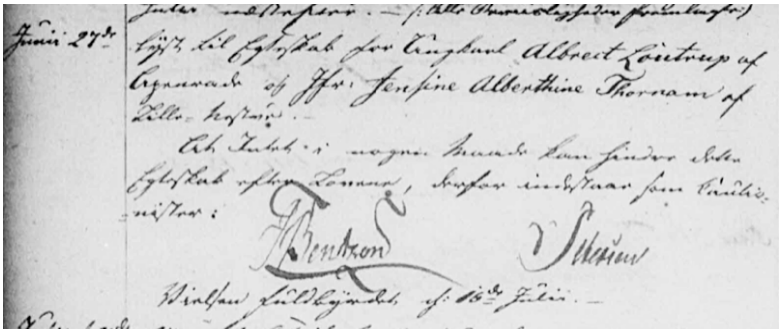

med

JENSINE ALBERTINE THORNAM (ane 13)

født 21. oktober 1784 i Ørslev (hendes dåb er ikke fundet i kirkebogen)
død 28. september 1840 i Haderslev, begravet 3. oktober 1840 på Klosterkirkegaarden, Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 305*)

datter af JACOB FREDERIKSEN THORNAM, tidligere præst i Ørslev og Bjerre sogne på Sydsjælland, og ULRIKKE CATHRINE PEDERSDATTER FISCHER. Parret blev skilt, hvorefter moderen blev gift 2° den 18. maj 1800 med Hans Martini Bentzen i Næstved (*se Jes Lautrups mødrene aner*). Ved folketællingen i 1801 bor den 16-årige Jensine Albertine ikke hos moderen i Næstved.

Hvordan går det til, at Jensine Albertine fra Sjælland bliver gift med en møllersøn fra Laksmølle i Sønderjylland? Det har jeg desværre ikke noget endegyldigt svar på, men sikkert er det, at Jensine Albertine Thornam på et tidspunkt fik en brosche som hun fik, da hun *' var i køkkenet på Augustenborg. Hun fik den af en prinsesse'*[25]. - Udover Augustenborg Slot - og Gråsten Slot - havde hertugfamilien residens tæt på Amalienborg i København. Her må Jensine Albertine Thornam være blevet ansat - måske før 1816 - og er så fulgt med, når hertugfamilien boede på Augustenborg, hvor hun arbejdede i køkkenet.

Og man kan så gætte på, at hun på Augustenborg eller Graasten Slot har truffet Albrecht Lautrup, der var blevet sendt til slottet for at aflevere den pligtige halvårlige portion laks fra Laksmølle (*side 28*)

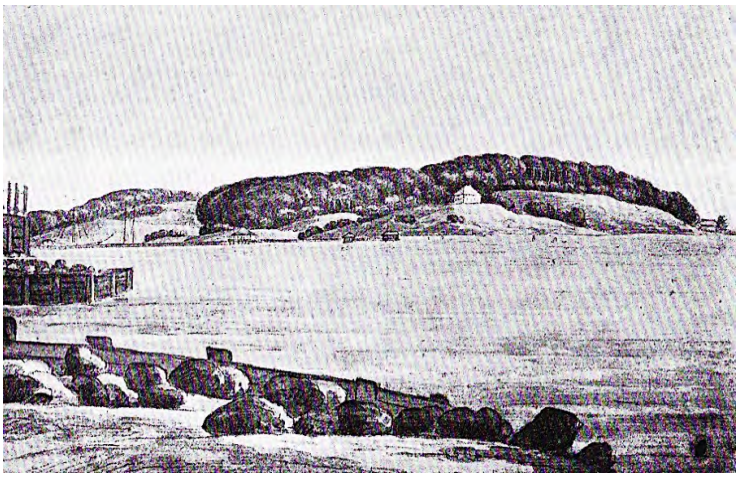

Tegning - ukendt årstal - af Jørgensgaard Skov med skibsredervillaen 'Laimun', set fra Aabenraa. Jørgengaard Teglværk anes på pynten yderst til højre.

Parrets tre ældste børn blev født på Jørgensgaard Teglværk:

1. HANS MARTIN ULRICH LAUTRUP

født 21. marts 1814 på Jørgensgaard Teglværk, døbt den 27. marts 1814 i Aabenraa Kirke (*opslag 139*: *Faddere: Hans Lautrup (senior). Laksmølle, Christian Lautrup, Skovlund Mølle, Christine Pedersen (faster fra Rødding), Hans Lautrup (junior) Bjerndrup Mølle*)
konfirmeret i 1829 i Vor Frue kirke i Haderslev

[25] Oplyst af Jensine Albertine Thornams tipoldebarn Ida Sørensen,. Broschen er gået i arv i familien. - Hertugen på Augustenborg, Frederik Christian (1765- 1814), var gift med prinsesse Louisa Augusta af Danmark (1771 – 1843), hvilket forklarer, at min mor kalder hende "prinsesse på Augustenborg". - Prinsessen blev i øvrigt kaldt "kærlighedsbarnet", fordi hun var datter af Struense og dronning Caroline Mathilde.

2. JES LAUTRUP (ane 6)

født 3. juni 1815 på Jørgensgaard Tegværk, døbt 12. juni 1815 i Aabenraa kirke (*opslag 150: 'Jes Lauterup, ehelicher Sohn [ægtefødt søn af] der Besitzer der Jürgensgaarder Ziegelei [ejeren af Jørgensgaard teglværk] Albrecht Lauterup und der Jensine Albertine geb[oren, [født] Tornam.*
Zeug*: [vidner]*: *Jes Lauterup aus Törning, Christian Lauterup aus Schafflund, Catharina Petersen aus Faaburg'*)

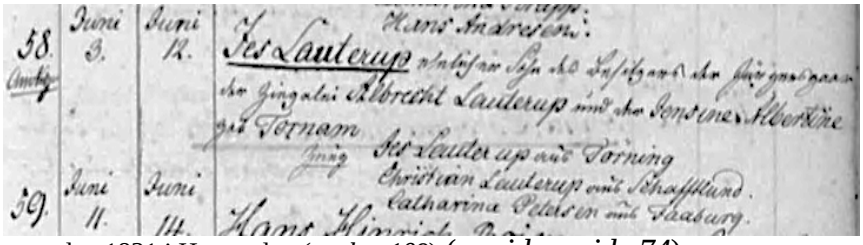

konfirmeret palmesøndag 1831 i Hammelev (*opslag 109*) (*se videre side 74*).

3. CHRISTIAN LAUTRUP

født 10. februar 1817 på Jørgensgaard Teglværk, døbt 29. februar 1817 i Aabenraa Kirke. (*opslag 167*: *Faddere: Asmus Boysen, Tørning Mølle, Cæcilia Petersen, Iwer Berthelsen Nissen*)
konfirmeret 1832 i Vor Frue Kirke i Haderslev

På dette opmålingskort fra 1777 bruges kådnerstedet (pil) (hvor Laksmølleblev bygget i 1786) sammen med tegværket på fjordens nordside (pil) som pejlemærker

Man har kunnet se til hinanden over fjorden, (- så længe det varede....).

Som allerede anført sætter Albrecht Lautrup Jørgensgaard Teglværk til salg den 8. februar 1819. På dette tidspunkt venter de deres fjerde barn, sønnen med kælenavnet 'Fritz', der bliver født og døbt på Tørning Mølle.

4. PETER FRIEDERICH LAUTRUP

født 8. juli 1819 på Tørning Mølle, Hammelev Sogn, hjemmedøbt 9. juli 1819 på Tørning Mølle, Hammelev Sogn (*opslag 32*: *'Peter Friederich Lautrup, en ægte Søn af Herr Albrecht Lautrup og Mad. Jensine Albertine Thornahm, blev paa deres Reise fra Jørgensgaarder Teglgaard ved Apenrade til Ersøe [Erritsø] Mølle ved Fredericia født i Tørning Mølle og døbt i Huset'.* Faddere: *Jes Lautrup*, samt en karl og en pige på Tørning Mølle.
Hans konfirmation er ikke fundet i Haderslev

Udover at stave Thornam med to x h har præsten indført en for sammenhængen her vigtig oplysning: Familien er i disse dage *'på rejse til Erritsø Mølle ved Fredericia'*.

Hertil ankom de knap 4 måneder senere, eftersom kirkebogen i Erritsø oplyser (*Erritsø kirkebog, opslag 69*), at familien ankom til Erritsø Vandmølle fra Fyn(!) med en tjenestepige og en møllerkarl den 1. november 1819.

Kopi af maleri af Erritsø Vandmølle.

Da familien er tilført Erritsø kirkebogs til- og afgangslister er de vel nærmest blevet opfattet som tyende, selvom Albrecht Lautrup var mølleforpagter. Møllens forpagtere var i denne periode kun et par år på møllen, fordi den var vanskelig at drive på grund af vandmangel. Den fik derfor tilføjet en vindmølle i 1839.

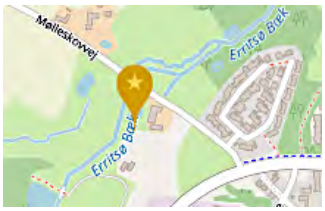

Den 1. november 1821 forlod de Erritsø Mølle og flyttede til Haderslev (*Erritsø kirkebog, opslag 91*).

JENSINE ALBERTINE OG ALBRECHT LAUTRUP I HADERSLEV

De er formentlig kommet til Haderslev i slutningen af året 1821. Albrecht Lautrup er da 39 år gammel, mens Jensine er 37 år og venter deres næste barn - født 6. februar 1822. De 4 sønner er i alderen 7 til 2 år. Måske bliver sønnen Jes allerede på vejen til Haderslev betroet Albrecht Lautrups bror Jes i Tørning? Friederich optræder ikke ved folketællingen i 1835. Om han også er anbragt hos andre, vides ikke.

Familien flytter tilsyneladende ikke til Haderslev, fordi Albrecht Lautrup har fået arbejde her, for ved datteren Anna Marias dåb 3 måneder senere er Albrecht Lautrup anført uden stillingsbetegnelse, hvad han også er ved de næste tre børns dåb: Hvor kirkebogen ved dåb anfører faderens erhverv, er Albrecht Lautrup ved de 4 børns indført uden titel. Er han syg - eller er han svækket? Og hvorfor er de flyttet til Haderslev, uden at han tilsyneladende får et arbejde her? Det har jeg ikke noget svar på

Familien bor *'auf dem Stadtgrunde zur Miethe'* (d.v.s. de bor til leje på en af bygrundene, en adresse, som bruges hyppigt i kirkebogen, fordi der skelnes mellem "bygrunde"/ og "slotsgrunde", hvor "slotgrundene" frem til 1844 var en selvstændig kommune i byen).

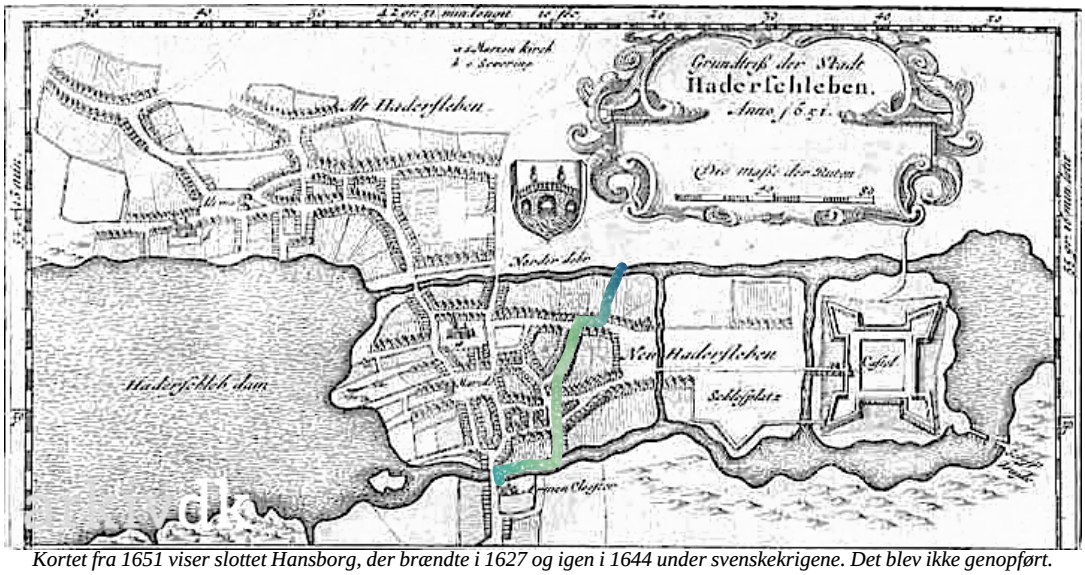

Kortet fra 1651 viser slottet Hansborg, der brændte i 1627 og igen i 1644 under svenskekrigene. Det blev ikke genopført. Kortets "Neu Hadersleben" angiver slotsgrundene mod øst, mens "Alt Hadersleben" angiver bygrundene mod vest. Den grønne linie markerer nogenlunde skellet mellem slotsgrundene og bygrundene. Kort fra Arkiv.dk.

I Haderslev havde Albrecht Lautrups farbror Edlef Lautrup (der døde i 1778) været skomagermester, og Edlef Lautrups søn Hans Lautrup var skomagermester her til sin død i 1822 (*se side 9*). Kun én eneste gang optræder et medlem fra denne gren af familien som fadder ved de 4 børns dåb 1822-31.

Om Albrecht Lautrup havde arbejde den første tid i Haderslev, står altså hen i det uvisse. En annonce i 'Lyna, Eine Wochenschau' den 10. marts 1822 (*ses til højre*) viser, at Jensine Lautrup kort efter det 5. barns fødsel har søgt at skaffe sig et arbejde. Samtidig får vi at vide, at familien i 1822 bor i kvarteret Gammelting.

Til næſte Paaſke agter jeg at give Information i Brodering, alle Slags Syening, Strikning og Tegning, baade i Sort og Couleurer; de ſom agte at underviſes deri, behage at henvende ſig til mig, ſom boer paa nærværende Tid hos Vagtmeſter Wittemeyer, men til Paaſke hos Stolemageren ved Gammelting.

Jenſine Lautrop.

Til næste påske agter jeg at give information [undervisning] i brodering, alle slags syning, strikning og tegning, både i sort og kulører; de som agter at undervises deri, behage at henvende sig til mig, som bor på nærværende tid hos vagtmester Wittemeyer, men til påske hos stolemageren ved Gammelting. Jensine Lautrop

Den 4. december 1823 får Albrecht Lautrup borgerskab i Haderslev som gæstgiver - måske kun for en kort tid? Han anføres i hvert fald ikke som borger eller gæstgiver ved nogen af de 3 børns dåb.

Ved folketællingerne i 1835 og 1840 (*se side 67 og 68*) anføres det, at Albrecht Lautrup er bud [Botenläufer] - vel for byens råd - og at han derudover får understøttelse fra byen. Ved begge folketællinger bor de i Gåskærgade i kvarteret Gammelting ligesom i 1822, så måske bor de hele tiden her?

Parret får i Haderslev 4 børn:

5. ANNA MARIA LAUTRUP

født 6. februar 1822 i Haderslev, døbt 22. februar 1822 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 32: 'Gewitt [vidner, d.v.s. faddere]: Madame Nissen, Frk. Maria Lautrup*[26]*, Chr. Juhl'*)
konfirmeret foråret 1836 i Vor Frue Kirke, Haderslev (*opslag 78*)

6. MAGDALENA BOTHILLA LAUTRUP

født 10. december 1826 i Haderslev, døbt 7. januar 1827 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 104: 'Gewitt: Madam Hansen, Demoiselle Sophia Magd. Rübner, Hr. Candidat Schwartz'*[27])
død 12. marts 1828 i Haderslev, begravet 16. marts 1828 i Haderslev (*opslag 286*)

7. CARL ETLØF HANSEN LAUTRUP

født 9. januar 1829 i Haderslev, døbt 5. februar 1829 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 136: 'Gewitt: Herr Langheim, Herr Mathias Eriksen, Jungfrau Schrøder'*)
død 2. juni 1842 på sygehuset i Haderslev, $13^1/_2$ år gammel, begravet 6. juni 1842 i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 328*)

8. HELENE BOTHILLE LAUTRUP

født 7. januar 1831 i Haderslev, døbt 6. februar 1831 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 168: 'Gewitt: Gertrut Drewitz, Anna Bothilla Wraa, Erich Erichsen, (-) Kandidat Schwartz'*)
konfirmeret i Vor Frue Kirke i Haderslev i 1846, ingen dato (*opslag 20*)

Herunder et lang senere kort over Haderslev (1862 fra Trap: Slesvig), hvor kvarteret Gammelting er stærkt udbygget.

Den nye Arbejdsanstalt, hvor Albrecht Lautrup døde.

Gåskærgade, hvor familien boede i 1835 og 1840, lå ikvarteret Gammelting, der omfatter området op mod Torvet (der var Gammelting).

I en købmandsgaard i Store Papegøje og derefter i Lille Papegøje boede sønnen Hans Ulrich Lautrup med sin familie (<u>side 71</u>).

I 1868 boede Hans Ulrich Lautrups Apotekergade 5, i 1874-84 Apotekergade 3.

Gaden Klingbjerg, hvor datteren Botille blev anbragt hos en familie.

Klosterkirkegården, hvor Jensine og Albrecht Lautrup og tre døtre blev begravet.

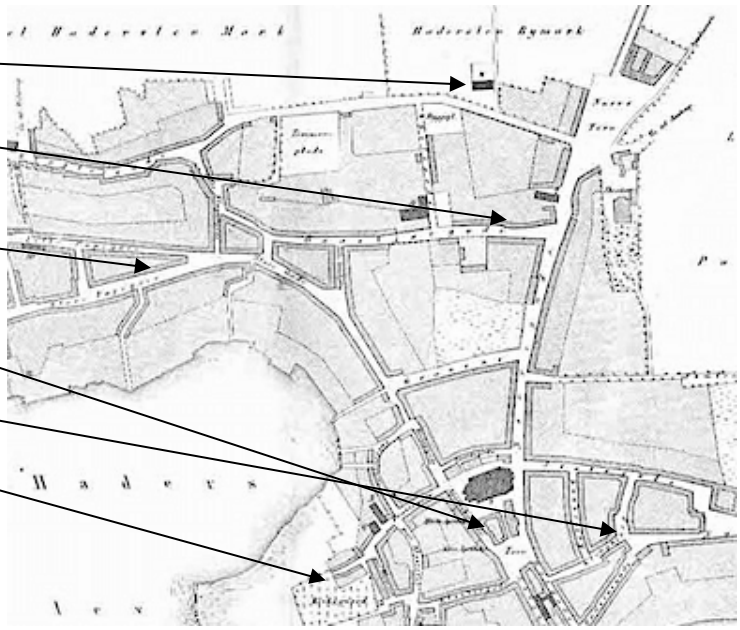

Ved folketællingen i 1835 (*opslag 106*) er familien nr. 628 og bor i Gåskærgade i kvarteret Gammelting:

Albrecht Lautrup	*52 [år]*	*[gift]*	*Botenläufer [på Amtsstuen, d. v. s. bud for byens råd]*
Jensine Albertine Thornam	*50 [år]*	*[gift]*	*Seine Frau [hans kone]*
Christian Lautrup	*18 [år]*	*[ugift]*	
Anna Maria Lautrup	*13 [år]*	*[ugift]*	
Carl Lautrup	*6 [år]*	*[ugift]*	*Ihre Kinder [deres børn]*
Helene Bothille Lautrup	*4 [år]*	*[ugift]*	

Husrækken i Gåskærgade på et matrikelkort fra år 1800. Det er desværre ikke muligt at angive, hvilket hus, de boede i. Min udpegning af et hus i den tidligere udgave, er ikke korrekt.

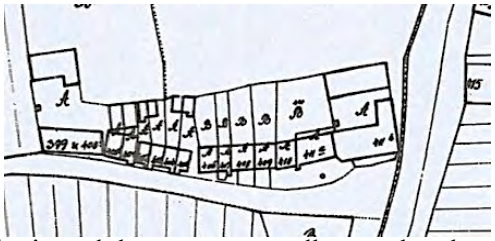

Hans Martin Ulrik og Jes er i lære som henholdsvis sadelmager og snedker og bor hos deres mestre. Om Peter Friederich vides i denne tid intet.

Ved folketællingen i 1840 side 220 (*opslag 100*) er familien stadig familie nr. 628 og bor

[26] Det må være Marie Lautrup (1.1.3. <u>*side 11*</u>), der levede ugift i Haderslev til sin død i 1851.

[27] Hvor familiemedlemmer har stået fadder til de børn, der er født på Jørgensgaard Teglværk, finder man blandt fadderne til børnene, født i Haderslev kun ét familiemedlem: Marie Lautrup. Iflg. arkivaren på byarkivet i Haderslev tilhørte Sofie Rübner, (fadder til nr. 6) og Anna Bothilla Wraa (fadder til nr. 8), de finere kredse i byen.

i Gaaskærgade:

Albrecht Lautrup	*57 [år]*	*[gift]*	*Botenläufer [på Amtsstuen, d. v. s. bud for byens råd]*
Jensine Albertine Thornam	*55 [år]*	*[gift]*	*Seine Frau [hans kone]*
Hans Lautrup	*25 [år]*	*[ugift]*	*Sattelmeister [Sadelmagermester]*
Carl Lautrup	*11 [år]*	*[ugift]*	*Ihre Kinder [deres børn]*
Helene Bothille Lautrup	*9 [år]*	*[ugift]*	

Hans Lautrup er nu mester og bor hjemme. Jes Lautrup er *'på valsen'* i København. Christian er formentlig ude at sejle. 18-årige Anna Maria må være ude at tjene - uvist hvor. Om Fritz vides stadig intet - noget taler for, at han er ude at sejle ligesom Christian (*se side 71*).

Den 28. september 1840 - godt et halvt år efter folketællingen - døde Jensine Albertine Lautrup, 56 år gammel. Hun blev begravet ved sine 2 børn på Klosterkirkegården vest for domkirken den 3. oktober 1840. Som det ses af kopien fra kirkebogen *herunder*, efterlod hun sig 6 børn.

*Kirkebogen, Vor Frue Kirke fol. 596 (opslag 305): [1840, død] **28**de [septem-ber, begravet] oktober **3**die [på Klosterkirke-gården]: Jensine Albertine Lautrup, der Pastor Tornam zu Oerslew auf Seeland u(nd) die N [=ukendt] zu N('s) ehe(liche) Tochter [ægtefødte datter] Eheschlist mit [gift med] Albrecht Lautrup. Hinterläst sich aus dieser Ehe [efterlader sig af dette ægteskab] 6 Kinder: Hans - Jes - Maria - Fritz - Carl Edlöff Hansen u[nd] Helena Bothilla Lautrup - Alter = 56 J[ahre]*

(Albrecht Lautrup eller hans børn har tilsyneladende ikke kendt Jensine Albertines forældres navne).

Ved folketællingen i februar 1845 er Albrecht Lautrup ikke fundet, så han bor vel på Arbejdsanstalten (*se herunder*). Datteren Helene Bothille optræder hos en familie Johann Gottlieb Henzel på Klingbjerg (*opslag 19*): *Helene Bothille Lautrup - Pflegetochter der Stadt.* Helene Bothille er altså sat i pleje på byens regning hos en familie Henzel.

Albrecht Lautrups død er anført i Vor Frue Sogns kirkebog i Haderslev (*ny scanning opslag 85*): *['1861, død] **8**. [dec.], [begr.] **13**. [dec.] Albrecht Lautrup, Enkemand, Søn af afd[øde] Forældre i N. [ukendt sted] Møller Hans Lautrup. Han havde været gift med Albertine Jensen (sic!) Thornam og efterlader af sit Ægteskab 5 Børn: Hans - Jes - Fritz - Maria [Anna Maria] gift Haar, her i Byen(?)* (har jeg heller ikke fundet ved folketællingen i 1845) *- og Helene Bothille Lautrup, gift i Amerika. død paa Arbejdsanstalten. 79 A[ar].'*

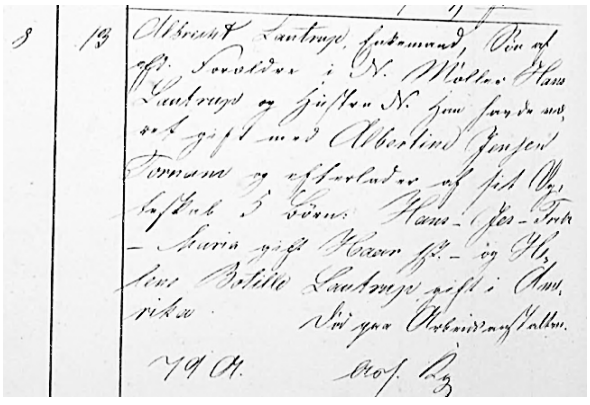

Arbejdsanstalten blev opført i 1838 og lå dengang på en markvej på Byens Markjorde - i dag Laurids Skausgade 8 (*ses på kortet side 67*). Dens beboere er ikke fundet ved folketællingerne i 1845, 1850, 1855 og 1860.

I et forsøg på at finde ud af, hvornår Albrecht Lautrup endte på Arbejdsanstalten, gennemså jeg i sin tid 'Haderslev Forsørgelsesinstituts Contrabuch 1801-1557'. Bogen indeholdt desværre ikke navne på støttemodtagere, men derimod på bidragydere. Blandt disse var (som nr. 108) *Jes Lautrup*, Tørning (Albrecht Lautrups bror), der er fratrådt i 1811. Derudover står opført (som nr. 83): *Arvinger efter Hans Lautrup*. Det kan næsten kun være arvingerne efter laugsskomager Hans Lautrup, søn af Albrecht Lautrups farbror, Edlef Lautrup. Disse arvinger står frem til 1839 opført som ejere af ejendommen Storegade 5 i Haderslev, hvor familien Hans Lautrup havde boet.

I Henrik Fenger: Haderslev Bys Historie 1800-1945, bind I side 227-242 findes en grundig bekrivelse af fattigforholdene i byen og af dagliglivet i Arbejsanstalten.

Og så en privat kommentar:

Da jeg i 1958-60 aftjente min værnepligt ved Slesvigske Fodregiment i Haderslev, lå jeg som

rekrut i en ejendom - en tidligere tysk skole - i Laurids Skausgade, mens kasernen ligger på det område, hvor der på det største kort *side 67* står 'Bymark'. Jeg passerede derfor den tidligere arbejdsanstalt adskillige gange dagligt uden at ane, at min tiptipoldefar endte sine dage her - muligvis også hans søn Hans Martin Ulrich (*side 71*), der også endte sinde dage som fattiglem i Haderslev.

Laurids Skausgade 8, forhuset, hvor der var arbejdsanstalt, set fra syd. Hvad de ydre rammer angår må man sige, at byen har gjort noget for sine fattige. Bygningen anses i dag for bevaringsværdig. Foto fra 1930.

Jeg vil slutte dette afsnit med et lille hjertesuk: Det er trist, at der i netop dette afsnit om tiptipoldeforældrene Jensine og Albrecht Lautrup skal være så mange huller og en så mangelfuld beskrivelse, mens der for så mange andre grene af slægten kan gives langt fyldigere og veldokumenterede oplysninger.

Her er et af de steder, hvor jeg godt kan ærgre mig over, at jeg ikke i tide fik flere oplysninger - om det så bare var formodninger - fra min oldemor, Henriette Jensine Gynther, født Lautrup, der fik sit ene fornavn efter sin farmor Jensine Albertine Lautrup, født Thornam.

Hjertesukket gælder desværre også det senere afsnit om min oldemors far Jes Lautrup. Der er imidlertid noget, der tyder på, at Jes Lautrup måske heller ikke har kendt så meget til sin familie. Han døde så sent som i 1904, hvor hans svigersøn, Søren L. Gynther måske allerede har haft kontakt til Thornam-slægten, formentlig Johan Chr. Thornam (*se Jes Lautrups aner på mødrene side, 1. udgaven side 58, 2. udgaven side 59*).

Jeg bygger min formodning på Søren L. Gynthers forsøg på at få hold på sin svigerfar, Jes Lautrups familie (*kopi til højre*):

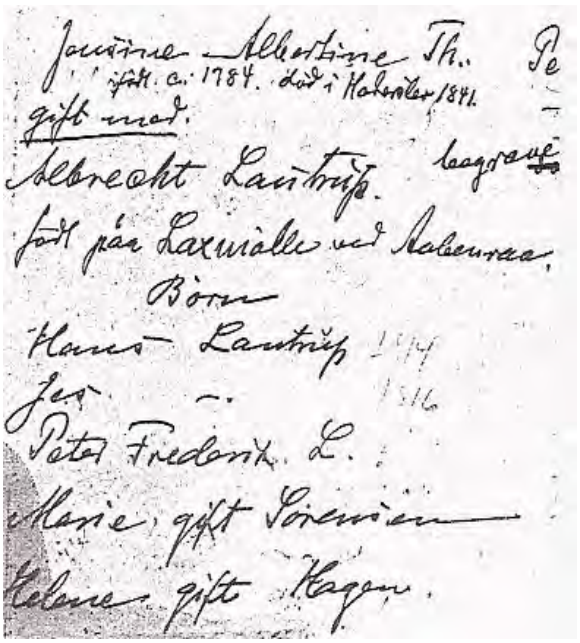

Her optræder en Marie, gift Sørensen, som den næstyngste, hvor nr. 5 i søskendeflokken, Anna Maria, faktisk bliver den næstyngste, da de to efterfølgende børn, nr. 6 Magdalena og nr. 7 Carl Etløff, dør som små. Anna Maria blev imidlertid ikke *gift* Sørensen, men var *født* Sørensen (som der står) og gift Haar (*side 72*).

Jes Lautrups ældste bror, Hans Martin Ulrich, der boede i Haderslev, blev gift med en Marie Frost Sørensen fra Binderup ved Sdr. Bjert. Det må være hende, Søren Gynther forveksler med den næstyngste søster.

Søren Gynther har ikke kendt til Jes Lautrups bror, Christian, men har vidst, at der var endnu en bror: Peter Frederik, kaldet Fritz. Desværre fortæller - eller véd - han ikke noget om ham.

Hvad navneopkald angår, er navnene Hans, Jes og Botille/Botilla tydeligvis navneopkald efter forfædre i Lautrup-familien.

Peter Frederik må være opkaldt efter moderen, Jensine Albertine Thornams 7 år ældre bror, der på grund af de ulykkelige familieforhold har været som en far for sine søskende, som der er fortalt om i Jes Lautrups aner på mødrene side.

Om Jes Lautrups søskende og deres efterslægt: Se side 70.
Om Jes Lautrup: Se side 74.

JES LAUTRUPS SØSKENDE OG DERES EFTERSLÆGT

1. HANS MARTIN ULRICH LAUTRUP

født 21. marts 1814 på Jørgensgaard Teglværk
død 14. august 1899 i Haderslev, begravet 18. august 1899 i Frue Sogn, Haderslev (*opslag 132: 'Tidligere sadelmager, fattiglem'*).

Han blev sadelmager i Haderslev og fik borgerbrev (nr. 2235) i 1839[1]. Han er måske kommet ind i dette fag på grund af laugsskomagermester Hans Lautrup, der døde i Haderslev den 21. juni 1822 (*se side 9*). Han blev gift den 4. december 1842 i Sdr. Bjert (*opslag 55*) med

KIRSTEN MARIE SØRENSEN FROST

født 29. juli 1813 i Binderup, Sdr. Bjert Sogn (*opslag 89*)
død 11. maj 1904 i Haderslev, begravet 18. maj 1904 i Frue Sogn, Haderslev (*opslag 231*).

datter af gårdmand SØREN TRUELSEN JENSEN, Juhlsminde, Binderup, og ELSE MARIE HANSDATTER. Hun havde værge, fordi faderen døde, før hun blev født.

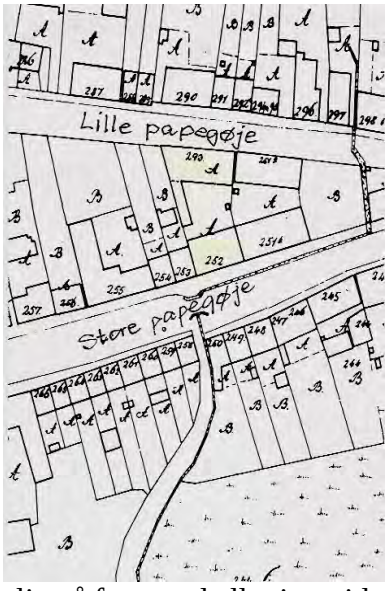

Parret har *måske* lært hinanden at kende, efter at Hans Martin Ulrichs bror Jes var blevet snedker i Sdr. Bjert mellem 1840 og 1841 (*se side 77*).

Storegade 58 er ejendom nr. 252 på matrikelkortet til højre. Ejendommen går igennem til Lille Papegøje nr. 293, som er købmandens lagerbygning. Bemærk renden, der løber i gaden foran huset og videre ned i engen ved Haderslev Dam. Den fortæller lidt om, hvordan man har levet dengang. På denne strækning hed Storegade dengang Store Papegøje.

Ved folketællingen februar 1845 bor familien formentlig på første sal eller i en sidebygning - i en ejendom, der ved folketællingen har nr. 463. Det er en købmandsgård i Storegade 58 (der dengang hed Store Papegøje). Købmandens husstand er på 11 personer, derefter følger Lautrup-familien, som er på tre personer:

Hans Lautrup	*31 år*	*gift*	*født i Aabenraa*	*sadelmager [tysk: Sattler]*
Marie Sørensen	*32 år*	*gift*	*født i Bjert*	*dennes kone*
Jensine Lautrup	*2 år*	*ugift*	*født i Haderslev*	*deres barn*

(Herefter opregnes endnu en husstand på ialt 7 personer).

I 1868 bor familien Apotekergade 5, mens den i 1874-1884 er flyttet ind i naboejendommen Apotekergade 3.

Hans Martin Ulrich Lautrup endte - ligesom faderen - som fattiglem. Han døde i 1899. Adresse er ikke anført.

Kirsten Marie Lautrup, født Sørensen Frost døde 88 år gammel i 1904 i Haderslev. Hun er ikke anført som fattiglem. Adresse er ikke anført.

Kirsten og Hans Martin Ulrich Lautrup fik ihvertfald 2 døtre, hvor kun den ældste overlevede dem:

1.1. JENSINE CATHRINE LAUTRUP

født 15. juni 1843 i Gammel Haderslev, døbt 5. juli 1843 i Haderslev (*opslag 134*)
død 25. februar 1920 i Odense, begravet 29. februar i Odense, Sct. Knuds Sogn (*opslag 251*)

Hun blev gift 7. september 1873 i Odense, Sct. Hans Kirke (*opslag 21*) med filehugger

ADOLPH SCHANDORFF

født 3. august 1847 i Haderslev, døbt 1. september 1912 i Haderslev, Vor Frue Kirke (*opslag 41*)
død 17. august 1912 i Horsens Klostersogn (*opslag 107*), begravet 22. august 1912 i Odense

1.2. Datter. Er ikke fundet.

3. CHRISTIAN LAUTRUP

født 10. februar 1817 på Jørgensgaard Teglværk

Christian Lautrup var matros. Han blev gift den 12. april 1837 i Sct. Jørgens kirke i Gammel Haderslev Sogn (*opslag 280*) med

BODIL MARIE WOJEM

født og hjemmedøbt 21. december 1809 på Agerskov Hede, Agerskov Sogn (*opslag 43*)

[1] Skatteligningsreg. 4, 1863. Ifølge Ths. O. Acelis: Bürgerbuch der Stadt Hadersleben bis zum Jahre 1864, 1. Teil, 1940. Herefter Acelis.

datter af indsidder JEPPE HANSEN SKOV, Agerskov Hede, og ANNA MARIE WOYEM.

Ved datterens fødsel i 1838 boede familien til leje i Haderslev. Christian Lautrup nævnes ikke ved moderens død i september 1840, hvor han derfor nok må være død. Hans død/begravelse er ikke fundet i Haderslev. Er familien flyttet fra byen, er han druknet eller er han død i fremmed havn?

Bodil Marie og Christian Lautrup fik ihvertfald ét barn:

3.1. JENSINE ALBERTINE LAUTRUP (opkaldt efter farmoderen)

født 28. maj 1838 i Haderslev, Vor Frue Sogn, døbt 15. juni 1838 i Haderslev, Vor Frue kirke (*opslag 104*. Faddere: Ikke familie).

død 27. august 1838 i Haderslev, Vor Frue Sogn, begravet 1. september 1838 I Haderslev, Vor Frue Sogns Kirkegård (*opslag 280*).

4. PETER FRIDERICH LAUTRUP / PEDRO FEDERICO LAUTRUP

født 8. juli 1819 på Tørning Mølle, Hammelev Sogn

død 5. juni 1895 i Valparaiso, Chile[2] af en hjerneblødning, begravet på den katolske kirkegård.

I kirkebogen ved forældrenes død (*side 68*) kaldes han 'FRITZ'. Han er vel som ung taget til Tyskland, senere til Chile. Han var gift med

MARGARITA SOFIA STEIMANN

født 1833 i Blasheim, Minden-Lübecke, Tyskland

død i 1909 i Valparaiso, Chile

datter (formentlig) af MICHAELIS STEIMANN og CATHARINA COTILLON.

Parret er fundet i havnebyen Valparaiso i Chile. Under hendes navn er de 6 børn fundet, hvor de 4 dør som små. Den 30. januar 1885 er døtrene Clara Poulina og Adela Carolina indført i Civilregistret i Valparaiso, hvor han - 67 år gammel - er indført som dampskibskaptajn med navnet PEDRO FEDERICO LAUTRUP. Man kan se hans underskrift i registerprotokollen:

Ved sin død kaldes han sømand.

Parret har ihvertfald 6 børn

4.1. HEINRICH LAUTRUP

født 1851 - død 1859 i Valparaiso

4.2. JOHANN LAUTRUP

født 1852 - død 1853 i Valparaiso

4.3. EMMA D. LAUTRUP

født 1854 - død 1855 i Valparaiso

4.4. CLARA PAULINA LAUTRUP

født 1856 i Valparaiso - død 9. marts 1920 i Valparaiso

Hun var gift med

ROBERT POTTS

Parret havde ihvertfald to døtre og en søn.

4.5. EMMA A. LAUTRUP

født 1863 - død 1866 i Valparaiso

4.6. ADELA CAROLINA LAUTRUP

født 8. august 1870 i Valparaiso - død 1938 - i Valparaiso?

Hun blev gift 12. august 1905 i Valparaiso med

GUSTAVO BRANT KNUDSEN

født 1866 - død 1952

5. ANNA MARIE LAUTRUP

født 6. februar 1822 i Haderslev

død 21. april 1892 i Haderslev, begravet 24. april 1892 i Haderslev (*opslag 410*)

Hun blev

gift den 10. september 1842 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 18*) med

HANS HAAR.

født 24. december 1815 i Kolding, hjemmedøbt 25. december, fremstillet 18. februar 1816 i Nikolaj Kirke i Kolding (*opslag 6*)

død 31. maj 1907 i Haderslev, begravet 6. juni 1907 i Haderslev (*opslag 8*)

---

[2] Oplysningerne her - og oplysningerne om 6. Helene Botille - er fundet i Family Search, hvor begge søskende er indført i Registro Civil Arcivo General, og Pedro Federicos død / begravelse er registreret i Valparaiso.
Kortet over Chile er - ligesom kortudsnittet side 73 - fra internettet. Målelinien nederst på kortet er på knap 600 km.

søn af SØREN HAAR af 'Kolding' og ANNA MARIA JØRGENSDATTER. Faderen har borgerbrev 1817 i Haderslev (nr. 1589) som 'Reifergesell' [tøndemager-/hjulmagersvend] (iflg. Acelis)).

Hans Haar fik borgerbrev (nr. 2168) som sadelmager[3] i Haderslev. Ved børnenes fødsler kaldes han 1843 - 51 sadelmager, 1853 - 62 arbejdsmand eller daglejer, i 1866 igen sadelmager. Ved sin død var han *'rentemodtager'*.

Hans Haar og Anna Marie Lautrup fik i hvert fald 12 børn:

5.1. ANNA MARIE HAAR
født 11. marts 1843 i Haderslev, døbt 21. marts 1843 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 86*)
Hun er anført i kirkebogens register som død, men hendes død/begravelse er ikke fundet i kirkebogen.

5.2. CARL CHRISTIAN FREDERICH HAAR
født 4. september 1844 i Haderslev, døbt 13. september 1844 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 136*)
død 2. juli 1845 i Haderslev, begravet 6. juli 1845 i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 475*)

5.3. CARL CHRISTIAN FREDERICH HAAR
født 6. juni 1846 i Haderslev, døbt 28. juni 1846 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 190*)
Han boede ved moderens død i 1892 i Odense.

5.4. HANS HAAR
født 16. august 1848 i Haderslev, døbt 22. august i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 264*)
død 22. august 1848 i Haderslev, begravet 26. august 1848 i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 561*)

5.5. JENSINE ALBERTINE HAAR
født 3. maj 1850 i Haderslev, døbt 6. maj 1850 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 320*: Faderen er sadelmager, faddere bl. a. *madam Lautrup [hvem er det??] og Helene [Bothille] Lautrup*,)
død 10. maj 1850 i Haderslev, begravet 11. maj i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 626*)

5.6. JES HAAR
født 10. juli 1851 i Haderslev, døbt 24. juli 1851 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 362*: Faderen er sadelmager, faddere: *Jes Lautrup, Jes Haar, Helene [Bothille] Lautrup*)
Han blev gift med
KJESTINE MARIE JESSEN
født o. 1860

Kjestine Marie og Jes Haar fik ihvertfald 5 børn:

5.6.1. NICOLAI HAAR
født 30. september 1881 i Ødis, døbt 20. november 1881 i Ødis kirke (*opslag 74*),
død 14. februar 1889 i Haderslev, begravet 17. februar 1889 i Haderslev (*opslag 370*)

5.6.2. HANS HAAR
født 31. maj 1884 i Stenderup, Grarup Sogn, døbt 6. juli 1884 (*opslag 65*)

5.6.3. ALBRECHT LAUTRUP HAAR
født 12. december 1886 i Haderslev, døbt 16. december 1886 i Haderslev (*opslag 91*)

5.6.4. NICOLAI HAAR
født 26. august 1889 i Haderslev, døbt 1. september 1889 i Haderslev (*opslag 136*)
død 14. februar 1889 i Haderslev, begravet 17. februar 1889 i Haderslev (*opslag 370*)

5.6.5. JES HAAR
født 20. maj 1892 i Haderslev, døbt 15. juni 1892 i Haderslev (*opslag 180*)

5.7. HANS HAAR
født 11. juni 1853 i Haderslev, døbt 2. juli 1853 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 30*: Faderen er arbejdsmand, Faddere bl. a. *sadelmager [Hans Martin Ulrich] Lautrup,*)
død 1. januar 1858 i Haderslev, begravet 5. januar 1858 i Vor Frue Sogn, Haderslev (*opslag 545*)

5.8. JENSINE ALBERTINE HAAR
født 27. maj 1855 i Haderslev, døbt 17. juni 1855 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 128*)
Ved moderens død i 1892 var hun gift Leopold og boede i Hamburg.

5.9. HELENE HAAR
født 3. januar 1858 i Haderslev, døbt 13. februar 1858 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 261*)
Hun er ved moderens død anført som gift Bonneberg.

5.10. CHRISTINE BOTILLE HAAR
født 17. juni 1860 i Haderslev, døbt 2. august 1860 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 400*)
Hun er ikke anført som efterlevende ved forældrenes død

5.11. HANS HAAR
født 4. marts 1862 i Haderslev, døbt 6. juni 1862 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 75*)
Han er ved moderens død anført som boende i Amerika.

5.12. DORIS HAAR
født 15. marts 1866 i Haderslev, døbt 28. marts 1866 i Vor Frue Kirke i Haderslev (*opslag 287*)
Hun er ved moderens død anført som gift Henningensen, boende i Hamburg.

---

[3] Haar fik borgerbrev som sadelmager i Haderslev i 1838, - altså før brylluppet (Acelis).

9. HELENE BOTHILLE LAUTRUP / HELENA BOTILLA

født 7. januar 1831 i Haderslev
død i Chile - uvist hvor og hvornår

Som niårig mistede hun (i 1840) sin mor, og faderen Albrecht Lautrup har ikke kunnet tage sig af hende, for ved folketællingen i 1845 er hun sat i pleje på byens regning [Pflegetochter der Stadt] hos en familie Johann Gotlieb Henzel på Klingbjerg. Som plejefamilie fik Henzels et vist beløb af byen. Spørgsmålet er så, om hun blev behandlet godt, eller om hun blev udnyttet som arbejdskraft. Hun er konfirmeret i Vor Frue Kirke 1845/46 og er fadder i Haderslev i maj 1850 og i juli 1851 (til 5.5. og 5.6. *ovenfor*), men er ikke fundet ved folketællingen i Haderslev i 1850.

Ved faderens død (*opslag 69*) er hun anført som gift i USA. Nyere slægtsoplysninger i Family Search bekræfter, at hun er
gift - uvist hvor og hvornår - med
HENRICH NICOLAS HAGEN / ENRIQUE NICOLAS HAGEN

født 25. juli 1824, døbt 1. august 1824 i Heiligenhafen, ved Femern
død i Chile - uvist hvor og hvornår

Han er registreret i en udvandrerbase som udvandret i 1866 til New York. De er ikke fundet i USA, men i Chile, hvor Helenes bror Peter Frederik også boede. Hvad Enrique Hagen arbejdede som, vides ikke.

Helena Botilla og Enrique Nicolas Hagen skal have fået 6 børn, (iflg. en civil registrering i Coronel. Derudover er 9.4. Enricos dåb fundet):

9.1. PAULINA HAGEN

født 2. februar 1860 i Coronel i Chile

Hun blev gift 16. april 1882 i Coronel med
EUGENIO SCHULZE KRAH

9.2. LUISA CHRISTINA ENRIQUETA HAGEN

født 22. marts 1864 i Coronel? i Chile
dødsdato og -sted kendes ikke

9.3. ERNA ELISA HAGEN

født 17. april 1867 i Coronol i Chile
dødsdato og -sted kendes ikke

9.4. ENRICO FEDERICO HAGEN

født 20. april 1869 i Coronol? i Chile, døbt 16. maj 1891 i den katolske kirke del Sagrario, Concepción
dødsdato og -sted kendes ikke

Han blev gift den 5. september 1892 i Chillán i Chile, med
CÁRMEN TORRES

9.5. FEDERICO JUAN LUIS HAGEN

født 17. april 1872 i Coronel? i Chile
død 30. september 1891 i Valparaiso (19 år gammel, '*tømrer*')

9.6. CÁRLOS JUAN HAGEN / CARLOS HAGEN LAUTRUP

født 23. juni 1873 i Coronel? i Chile
død 27. juni 1943 i Santiago i Chile

Han blev gift den 27. januar 1912 i Santiago med
MARGARITA CISTERNAS SANTANDER.

To af drengene bærer navnet Federico. Det betyder vel, at Peter Friederich og Helene Botille trods en afstand på knap 500 km. har været i kontakt med hinanden og måske også i en periode boet nær hinanden? Helene Botille er vel taget til Chile, fordi hendes bror Peter Friederick boede her?

Ida Grønbek, gift Sørensen, barnebarn af Jes Lautrup, har haft en dukke, som er gået i arv fra hendes mormor, Jes Lautrups datter. Den stammede efter sigende fra Amerika. Dukken er måske ikke fra Amerika, men fra Helene Bothille i Chile?

JES LAUTRUP OG 1° HENRIETTE MARIE CORDES, 2° ANNE DORTHEA RAVN

JES LAUTRUP

født 3. juni 1815 på Jørgensgaard Teglværk ved Aabenraa
død 30. april 1904 på Gavsager, begravet 6. maj 1904 i Sdr. Bjert (*opslag 352*)

Han tilbragte de første 4 år på Jørgensgaard Teglværk, der lå i vandkanten på Lensnakke på nordsiden af Aabenraa Fjord.

Faderen Albrecht Lautrup og/eller bedstefaderen Hans Lautrup går konkurs omkring 1819, hvorefter familien 1. november flytter til Erritsø Vandmølle. I november 1821 flytter de til Haderslev.

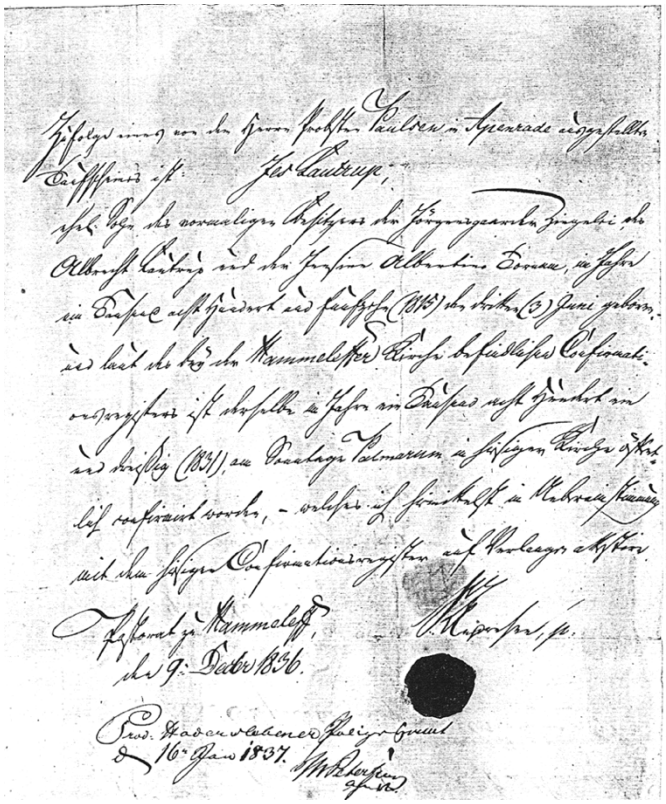

Måske bliver Jes Lautrup allerede i 1821 sat i pleje hos sin farbror samt fadder og navnebror Jes Lautrup på Tørning Mølle (<u>*side 58*</u>)? Sikkert er det, at han blev konfirmeret i Hammelev Kirke palmesøndag 1831(*ny scanning, opslag 58*), så han må have boet hos farbroderen, der kan have taget sig af sin nevøs opdragelse, fordi broderen Albrect Lautrup var økonomisk dårligt stillet. Eller forklaringen kan være, at Jes Lautrup på Tørning Mølle tog sin nevø og gudbarn til sig, fordi han selv levede i barnløst ægteskab med Hans Boysens enke Helene Boysen på Tørning Mølle.

Mindestuen på Tørning Mølle

Jes Lautrups konfirmationsattest - oversat:

Ifølge en af Hr. Provst Poulsen udfærdiget dåbsattest er Jes Lautrup ægtefødt søn af forhenværende besidder af Jørgensgaard Teglværk Albrecht Lautrup og Jensine Albertine Tornam, født året attenhundredeogfemten (1815) den tredje (3) juni, og er ifølge det i Hammelev Kirke eksisterende konfirmationsregister blevet christeligt konfirmeret i herværende kirke i året attenhundredeogenogtredive på søndag palmarum, - hvilket i formel overensstemmelse med herværende confirmationsregister på …. Attestation. (Præstens navn) Hammelev Pastorat den 9. december 1836. (Den sorte klat er seglet).

Prod[uceret] Haderslev Prædikeembede den 16. jan. 1837.

Efter konfirmationen begyndte Jes Lautrup som snedkerlærling hos snedkermester Josva Pedersen i gaden Naffet i Haderslev. Det fremgår af hans svendebrev, dateret 25. juni 1836. Svendebrevet ses på næste side og ses transkriberet her:

Ich Unterschriebener Aeltermann für das Hochlöbische Tischleramt in der Königl. Kaufhandel- und Wandelstadt Hadersleben, und gegenwärtig vier Quartals-Meister thun hiermit kund, daß gegenwärter Jes Lautrup aus Apenrade allhier bei dem Bürger und Tischlermeister Josua Petersen in Hadersleben, die Tischler-Profession zünftig und redlich gelernt hat, und vor dem Hochlöblichen Tischlerwirt in Gegenwart unserer p. t. Herrn Beisitzer am 25ten Junÿ 1836 ausgeschrieben worden ist.

Zu seiner Lehre hat er sich treu, fleißig, ehrlich und friedsam aufgeführt, so daß man von Seiten des Amts allenthalben bei allen auswirtigen Aemtern gegenwärtigen Jes Lautrup auf das beste recommandirt und das hiesige Tischleramt wünscht, das er allenthalben möge auf und angenommen werden. Zur Bekräftigung unter meiner und die vier Quartal-M.: Unterschrift, sammt vorgedrucktem Amtssiegel. *Hadersleben den 25. Juny 1836*

De 4 kvartalsmestres underskrifter *det trykte segl* *Jürgen Lorenzen, Aeltermann*

prod. Hadersleben __ Tischleramt den 25 jun 1836

Underskrift p.t. _____

Svendebrevet oversat: *Jeg, underskrevne oldermand for det højærværdige snedkerembede i den kongelige Købmandshandels- og vandelsby Haderslev, samt vi 4 kvartalsmestre, kundgør hermed at tilstedeværende Jes Lautrup fra Aabenraa her på stedet lavsmæssigt og redeligt har lært (stået i lære) hos borger og snedkermester Josua Petersen i Haderslev, og for den højlovede snedkervært her blevet udskrevet den 25. juni 1836 under tilstedeværelse af vore p.t. de herrer bisiddere.*
I sin læretid har han opført sig tro, flittig, ærlig og fredsommelig, så vi på det bedste kan anbefale ham, og det herværende snedkerembede ønsker, at han overalt må kunne antages.
At bekræfte under min og de fire kvartalsmestres underskrift, samt(?) det fortrykte amtssegl.

Haderslev den 25. juni 1836
Jürgen Lorenzen, Oldermand

Jes Lautrups uddannelse som snedker fremgår tillige af den slesvigske folketælling i 1835 i Haderslev *(opslag 28)*:

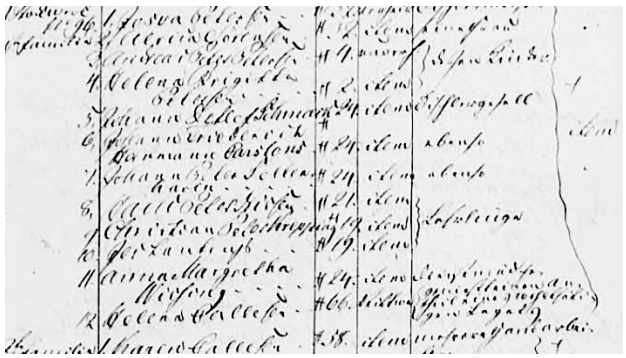

Naff - familie 96:
1. Josva Patersen --- Tishlermesister / snedkermester
derefter hustru, 2 børn, 3 svende, 2 lærlinge og
10. Jes Lautrup, 19 år, Lehrlinge / lærling
derefter 2 tjenestepiger

I kongeriget var der krav om en skriftlig lærekontrakt mellem mester og læredreng, som skulle indføres i lavsbogen. Det har der givetvis også været i hertugdømmet. Læredrengen skulle *'i alle måder være sin mester lydig og hørig, og mesteren skal tilbørlig begegne [tage sig af] drengen'* og omhyggeligt sørge for hans faglige uddannelse. Når læredrengen har tjent sine læreår og *'er god for Svend, maae han ikke særlig Afskeed eller Lærebrev vægres'*.

Lavsforordningen indeholder ikke faste bestemmelser om læredrengens daglige arbejdstid eller læretidens længde, hvorfor der kan være afvigelser inden for de enkelte fag. Læretiden var i almindelighed 4 år, *'naar der gives Penge'*, d.v.s. *'naar Forældre eller Venner betaler for hans Lære og hans Klæde. …. Mens gifver hand ingen Penge,*

oc dog af Mesteren føddis oc underholdis, da 5 Aar.'

Da Jes Lautrup formentlig er i lære fra 1831 til 1836, har han tilsyneladende selv måttet 'betale' for sin uddannelse med en læretid på 5 år.

Den daglige arbejdstid (Kolding lavsskrå art. 13) både for svende og drenge var i normalt fra 5 morgen til 9 aften, undertiden dog fra 4 morgen til 9 aften. Arbejdstiden kunne altså snige sig op på 17 timer daglig

I december 1836, hvor Jes Lautrup er godt 20 år gammel, får han udfærdiget en konfirmationsattest fra Hammelev pastorat, bekræftet i Haderslev den 16. januar 1837 (*vist side 74*). Den skulle han bruge som udlært svend, før han gik på valsen.

Man ved lidt om snedkersvendens særlige indvielse, '*behøvlingen*', som var hovedbestanddelen i snedkerlærlingens *'zünftige'* svendeindvielse[4]. Den bestod i, at den vordende svend blev lagt nøgen op på en høvlebænk, hvorefter man med en stor høvl antydede, at man fjernede alle knaster og kanter, så han blev en værdig og godt udseende svend, der havde aflagt alle læredrengens dårlige manerer. Man så med foragt på den snedkersvend, der ikke havde modtaget denne indvielse. En sådan svend var *'ubehøvlet'*, - et ord, som stadig bruges om én, der optræder uforskammet.

Jes Lautrups vandrestav, som snedkersvenden selv må have skåret. Den er 92 cm.lang.

Efter at være blevet svend tog Jes Lautrup så - som naver - på valsen[5].

Man kunne ikke blive mester, før man havde været på valsen i mindst 3 år og 1 dag. For at få de nødvendige papirer til rejsen, skulle svenden *'krones'*: Han skulle fremsige sin hilsen [*'Gruß'*] - på tysk. Hilsenen var en længere tale, som skulle afsiges, mens oldermanden stod med en krone af flettet tjørn over delinkventens hoved. Gik svenden i stå (hvilket ofte skete) eller sagde han forkert, sænkede oldermanden kronen ned på hans hoved - - - medmindre svenden havde betænkt oldermanden med et pænt kontantbeløb eller en stor bolle punch....

Derefter fik han spændt en ransel på ryggen. Den var tung, for den var mere eller mindre pakket med mursten, alt efter hvor meget svenden havde ofret på oldermanden. Med den skulle han gå gennem byens gader - ud ad den ene byport og ind ad den anden og tilbage igen. Først da var han anerkendt som svend. - Og dog: Hvis han blev grebet i at have vovet at ryge i sin læretid, eller hvis han havde fjantet med pigebørn i arbejdstiden, måtte han desuden ryge en pibe, stoppet med hønsemøg - dog uden for døren - og dertil betale en bøde til lavskassen.

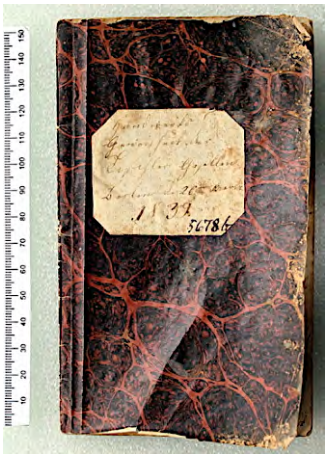

Snedkerlærlingens indvielsesceremoni - hans *'kroning'* - endte med, at mester gav ham en lussing med ordene: *'Und das Leid von mir und von kein ander' [lidelsen er fra mig og ikke fra nogen anden]*.

Til venstre ses vandrebogen med Jes Lautrups indførsler af reglerne for en vandrende svend.

I Jes Lautrups ene vandrebog har han på tysk indskrevet reglerne for, hvorledes han skulle opføre sig som vandrende svend. Den er desvære vanskelig at læse.

Den anden bog er (oversat) en *'Vandrebog for snedkersvenden Jes Lautrup fra Aabenraa. [Bogen] består af 48 paginerede sider, for hvilken der er betalt 13 rigsbankdaler*

[4] *Zünft* betegner kort sagt lavstraditionen inden for et bestemt håndværk, som den har udmøntet sig i en række ritualer, der skal følges for håndværkets æres skyld. Zünft bruges derfor også om hele det ydre apparat med en mængde ceremonier, der fik deres stærkeste udtryk netop ved svendeindvielserne, vandringslivet (at en svend 'skal på valsen'), herbergerne og den kollegiale "Gruss" (hilsen). Afledningen 'zünftig' betyder 'fagligt forsvarlig'. At svenden skulle gøres 'zunftig' betød at han skulle have en faglig (= lavsmæssig) uddannelse.

[5] Det følgende bygger på Axel Andersen, Koldingbogen 1972, s. 187ff., - og på Jes Lautrups vandrebog, som jeg fandt frem til takket være I J.C.B. la Cours 'Danske Gaarde' (1906-18), II Samling, første Bind, hvor der side 599 i beskrivelsen af gården Gavsager står: 'På gården opbevares bl.a. en gammel kobberkedel og Jes Lautrups vandrebog og stav'. (Jes Lautrups første hustru var datter af en kobbersmed). Denne oplysning ledte mig i 2026 frem til rekvisitterne på Koldinghus, nu Museum Kolding (Museum MKH 5678 a-d). De blev (bortset fra kobberkedlen) siden indleveret af sønnen Falle Lautrup.

eller 4 skilling kurant'. På side 2 står, at snedkersvenden Jes Lautrup er født i Aabenraa, er af middelhøjde, har blondt hår og skæg, har blå øjne, et ovalt ansigt, en rund kind med fordybning, en sund ansigtsfarve, men ellers uden særlige kendetegn. - Det var før pasfotoets tid.

Hele vandrebogen er gengivet <u>*side 130*</u>.

Bogen dokumenterer, at Jes Lautrup den 16. januar 1837 vandrer fra Haderslev til sin onkel, Hans Lautrup (<u>*side 38*</u>) i Skovlund. Den 28. januar 1837 vandrer han fra Flensborg til Slesvig. Den 30. januar 1837 fra Slesvig til Egernførde, hvor han arbejder i et år.

Den 31. januar 1838 vandrer han fra Egernførde til Kiel. Den 1. februar 1838 fra Kiel til Plön og derfra videre til Eutin - en tur på omkring 45 km. 2/3 februar 1838 går han fra Eutin til Lübeck. 3. februar 1838 fra Lübeck til Hamborg - en to-dages tur på omkring 75 km.

Frem til 17. april 1838 arbejder han i Hamborg, som han kort efter forlader for at rejse til Perleberg. Herfra går han 21. april 1838 til Berlin - en tur på ca. 300 km. 9. maj 1838 går han fra Berlin til Stettin. Ulæselig test og dato. Fra ? til København. 17.5.1840. Ulæseligt sted.
18.5.1840. Ulæseligt sted. 18.[5].1840 er han ankommet til København.

Efter at have arbejdet i København i 2 måneder tager han den 17.7.1840 fra København til Kiel. Den 1.3.1841 får han afgangsstempel i Kiel, så her må han have arbejdet i knap 8 måneder.
Datoen for hans tilbagevenden til Haderslev er ikke anført.

Sikkert er det, at han kom til Sdr. Bjert efter folketællingen i februar 1840, hvor han ikke er anført, og før 12. juli 1841, hvor han får tilladelse til hjemmevielse i Sdr. Bjert. Men hvorfor kommer Jes Lautrup til Sdr. Bjert? Måske skyldes det en kontakt via broderen Hans Martin Ulrich, der blev gift med Kirsten Marie Sørensen Frost fra Binderup i Sdr. Bjert Sogn (<u>*side 70*</u>), hvor hun før vielsen kan have haft en stilling i Haderslev og dermed skabt forbindelsen til Sdr. Bjert. (Det omvendte kan også være tilfældet).

Jes Lautrup slår sig ned som snedker i Sdr. Bjert. Af folketællingen i 1845 fremgår det, at han har en snedkersvend og en snedkerdreng (*se* <u>*side 80*</u>).

Sdr. Bjert Kirke med skolen, (i folketællingerne kaldet "Skolehuset)" til højre. Fra Arkiv.dk

Ved folketællingen i 1835 (*opslag 3*) og ved folketællingen i 1840 (*opslag 2)* rummer 'skolehuset' [på kirkegårdens sydside] degnefamilien med datteren Henriette Maria og en tjenestepige:

Falle Mitballe	FT 1835:	*49 år*	FT 1840:	*54 år*	*gift*	*degn og skoleholder*
Anne Sophie Tornwald		*60 år*		*65 år*	*gift*	*hans kone*
Henriette Maria Cordes		*22 år*		*27 år*	*ugift,*	*deres datter*
Mette Cathrine Tvist		*31 år*		*36 år*	*ugift,*	*tjenestepige*

Den 12. juli 1841 fik Jes Lautrup og Henriette Maria Cordes kongelig tilladelse fra Gottorp til hjemmevielse:

Wir Christian
der Achte,
von Gottes Gnaden König zu Dännemark,
der Wenden und Gothen, Herzog zu Schleswig,
Holstein, Stormarn, der Dithmarschen und zu
Lauenburg, wie auch zu Oldenburg ꝛc. ꝛc.

Thun kund hiemit, daß Wir, auf geschehenes Ansuchen, allergnädigst concedirt und bewilligt haben; wie Wir auch hiemit und kraft dieses concediren und bewilligen, daß

Haderslebend

sich mit seiner verlobten Braut, Henriette Maria
Cordes,

ohne sonst gewöhnlich vorhergehende öffentliche Verlobung und Abkündigung von der Kanzel, wo und wann sie wollen, durch des Priesters Hand im Hause ehelich copuliren lassen möge. Jedoch mit dem Bedinge, daß dieser Ehe nichts zu Recht Ehehebliches im Wege sei, welches der copulirende Prediger vorher genau zu untersuchen und deßfalls wegen Beibringung und Bewirkung der nöthigen Bescheinigungen oder Beweise das Erforderliche verordnungsmäßig wahrzunehmen hat. Es soll auch Kirchen und Schulen,

sammt deren Bedienten, an der ihnen zustehenden Befugniß hiedurch nichts benommen sein. Wornach sich ein jeder allerunterthänigst zu achten hat.

Urkundlich unter'm vor[illegible] Königlichen Insiegel.

Gegeben auf Unserem Schl[illegible] 22 Juny 1841.

Auf Sr. Königlichen M[illegible]gst allergnädigsten Befehl.

Concession zur Handopulation für

Laubrup in Biert, Hadersl[illegible]

Hadersleben

Henriette Maria
Cordes,

I oversættelse: *'Vi, Christian den 8, af Guds Nåde konge af Danmark - etc - kundgør hermed, at vi, på sket ansøgning, allernådigst har tilladt og bevilget, at snedkeren Jes Lautrup i Bjert, Haderslev Provsti, må lade sig med sin trolovede brud Henriette Maria Cordes, samme sted, uden sædvanlig forudgaaende offentlig forlovelse og lysning fra prædikestolen ægtevi hjemme af en præst hvor og hvornår de vil. Dog på den betingelse, at der intet lovformeligt er i vejen for dette ægteskab, hvilket den giftende præst må undersøge nøje i forvejen og i bekræftende fald må iagttage det lovmæssigt nødvendige ved tilvejebringelsen af de nødvendige attester og beviser. Der må heller ikke fratages kirker og skoler, samt deres ansatte, de dem tilståede beføjelser'.*

Efter hvilket enhver haver sig underdanigst at rette.

Givet på vort Slot Gottorp den 22. juli 1841. På hans Kongelige Majestæts allernådigste befaling

(papirsegl) *(tre underskrifter)*

Jes Lautrup blev herefter
hjemmeviet 1° den 3. september 1841 i Sdr. Bjert - (*ny scanning, opslag 52: Jes Lautrup i Bjert, der er en Ægtesøn af Albrecht Lautrup, forhenværende Besidder af Teglbrænderiet paa Jørgensgaard ved Apenrade og afdøde Jensine Albertine, født Tornam*) med
HENRIETTE MARIA CORDES

født 14. juni 1813 i Sdr. Bjert Sogn, hjemmedøbt af præsten 20. juni 1813 (*opslag 89: faddere: Præstens kone, sognerådsformandens kone, Jens Simonsen Bundgaard i Bjert*)
død 3. juni 1851 i Sdr. Bjert, begravet 7. juni 1851 i Sdr. Bjert (*opslag 279: 'Fik udtale og Ligprædiken'*)[6]

datter af HERMANN HEINRICH CORDES, der ved hendes fødsel betegnes *'p.t. sognedegn til Sdr. Biert Menighed'*[7], og hustru ANNA SOPHIA TORNWALD. - Det lille p.t. [for tiden] antyder, at Hermann Cordes ikke var rask og derfor måtte have en medhjælp. Han døde den 19. marts 1816, hvor Henriette Maria Cordes var knap 3 år gammel.[8]

---

[6] *'Fik udtale'* henviser til en særlig skik i blandt andet Sønder Bjert Sogn, som er behandlet i en artikel af S. Ellkier-Pedersen i Vejle Amts Årbog 1981: "Offerlys og mindeskjolde". Teksten på mindeskjoldene blev siden til en oplæsning ("udtale") af degnen eller præsten med skildring af den afdødes levned. *Se yderligere fra artiklen side 90.*

[7] Kirkebogen, Sdr. Bjert: Hermann Henrich Cordes, død 19.3.1816, begravet 26.3 i Sdr. Bjert (*opslag 312,* NB: fik ikke udtale), sognedegn i Bjert, født i Tønder 26.8.1765, søn af Henrich Cordes og Anna Maria, født Jørgensen. Gift 12.5.1810 med Anna Sophia Tornwald, Sønderborg (desuden V.Uldall Juhl: Sdr. Bjært Sogn, s.184).

[8] Fødestavnsminder 1840-69, udgivet 1917. Forfatteren er Jørgen Lind, bror til Karen Lene Lind, begge født på 'Lindgaard' i Dalby. Karen Lene Lind blev gift med Anne Dorthea Ravns bror, Niels Andersen Ravn på 'Toftedal' i Skartved (*se side 113*).

Herefter blev moderen gift den 22. marts 1817 med sin mands medhjælper og efterfølger Falle Madsen Mitballe, der bliver Henriette Marias stedfar.

Efter vielsen i 1841 flytter Henriette Maria og Jes Lautrup ind i det ene af byens tre grundmurede huse, netop færdigopført i 1841. Det lå nær ved skolen, formentlig på skolens grund. Huset er afbildet og omtalt s. 249-50 i V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn (1968), hvor han citerer "fødestavnsminder" af en "firsårig Lind":[9]

'Det var første gang jeg var i denne by. Jeg mener at mindes rigtigt, når jeg fortæller, at der kun fandtes tre grundmurede bygninger i hele byen: Hans Uldalls lade [-], den gamle skole og snedker Jes Lautrups hus. Dette sidste var et fint hus på denne tid. Ellers var alle af bindingsværk, dog smukt og vel vedligeholdt.'

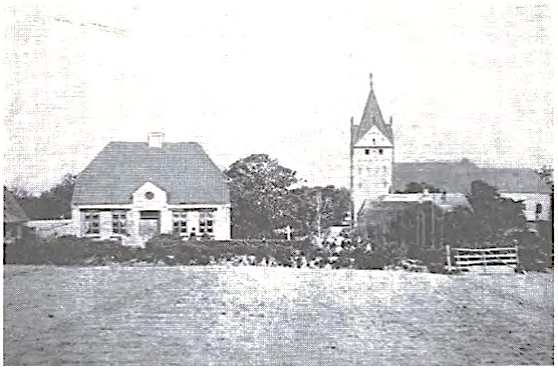

Fra V. Uldall Juhls Bog: Jes Lautrups hus. Til højre foran kirken anes skolen. Foto ca. 1870.

Senere skildrer Lind mændenes festpåklædning:

'Søndag eftermiddag var så at sige alle byens folk på gaden i deres søndagspuds. Denne bestod for mændenes vedkommende af en høj cylinderhat, lidt rødlig af alderdom, kort vadmelstrøje, stribet hvergarnsvest med hvidt blårgarnslærred i ryggen, der nåede nogle tommer neden for trøjen, blå vadmelsbenklæder, der stumpede lidt over fodleddet, med en split forneden, akkurat som man ser det på statuen af 'Den tapre Landsoldat' i Fredericia'.

<u>Henriette Maria og Jes Lautrup fik to børn:</u>

1. JENSINE SOPHIE ALBERTINE LAUTRUP (opkaldt efter farmoderen og mormoderen)
   født 17. oktober 1842 i Sdr. Bjert, døbt 28. oktober 1842 i Sdr. Bjert (*opslag 105*)
   død 18. november 1849 i Sdr. Bjert, begravet 23. november i Sdr. Bjert (*opslag 269: 'Hun døde af Hjernebetændelse i en Alder af 7 Aar, 1 Maned 1 Dag og kom til at hvile ved sin Bedstemoder i samme Kiste og Grav og fik derfor i Forening med hende Udtale og Liigprædiken.'*)
2. UNAVNGIVEN DRENG
   født 30. april 1849 i Sdr. Bjert, død og begravet den 7. maj 1849 i Sdr. Bjert (*opslag 266*: *'Han var sund og rask indtil det sidste Øjeblik, men døde saa pludseligt og ubemærkt, at Faderen, som vaagede ved Konen, ikke opdagede mindste Tegn til Dødens Komme, og derfor blev den paatænkte Daab, som blev opsat formedelst adskillige Forhindringer, ikke fuldført. Han levede blot den 30. April til den 7. Maj. Fik Udtale.'*

Datteren Jensine Sophie Albertine Lautrup døde et halvt år efter sin lillebror og 2 dage efter sin mormor, Anne Sophie Mitballe. De blev begravet sammen den 23. november 1849. Kirkebogen (*opslag 269*) er særdeles udførlig: *'Anne Sophie Mitballe, født Tornwald, der var en Datter af Borgeren og Kobbersmeden Jacob Tornwald i Sønderborg og Hustru Anne Sophie T., født Arlow sammesteds. Hun var født der den 21. Juni 1776. I Aaret 1810, den 12. Juni indtraadte hun i Ægteskab med Hermann Heinrich Cordes, der (-) var kaldt til Degn og Skolelærer i Bjert, hvor han døde den 19. Marts 1816. Af dette Ægteskab lever en Datter, der er gift med Snedkeren Jes Lautrup her i Byen. Den afdødes Datter hedder Henriette Maria Lautrup, fød Cordes; og disse tvende her sidst nævnte Ægtefæller havde ved Svigermoderens død hawt 2 Børn, det første ved Navn Jensine Sophie Albertine Lautrup, der døde den 18. Novbr. i d[ette] A[ar], og kom med sin Bedstemoder i samme Sovekammer. Det andet Barn var en Søn, der fødtes den 30. April i d[ette] A[ar] og døde den 7. Mai i s[amme] A[ar]. Den her afdøde Anne Sophie Mitballe, fød Tornwald, indtraadte den 22. Marts 1817 i andet Ægteskab med Falle Mitballe, Degn og Skolelærer her i Bjert, der modtog dette Embede efter hendes første Mands Død. I dette Ægteskab fødtes ingen Børn. Hun døde af Alderdoms- og Brystsvaghed i en Alder af 73 Aar 9 Maaneder 16 Dage, og fik Udtale og Liigprædiken i Forening med hendes afdøde fornævnte Datters Datter.*' Umiddelbart efter følger i kirkebogen under den 18.-23. november: *'Jensine Sophie Albertine Lautrup, der var en Datter af Snedkeren Jes Lautrup her i Bjert og dennes Hustru, Henriette Maria, fød Cordes.'*

I 1851 står Jes Lautrup fadder i Haderslev til nevøen 5.6. Jes Haar (*<u>side 73</u>*).

[9] Jørgen Lind: Fødestavnsminder 1840-60.

Folketællingen i Sdr. Bjert i 1845 (*opslag 6*) nævner først præstegården, derefter skolen:

1. Falle Mitballe	*59 år*	*gift*	*født i Hostrup Sogn*	*degn og skolelærer*
2. Anne Sophie Tornwald	*70 år*	*gift*	*født i Sønderborg*	*dennes kone*
3. Jes Lautrup	*30 år*	*gift*	*født i Aabenraa*	*snedker*
4. Henriette Maria Cordes	*32 år*	*gift*	*født i Bjert Sogn*	*dennes kone*
5. Jensine Sophie Albertine Lautrup	*3 år*	*ugift*	*født i Bjert Sogn*	*deres datter*
6. Julius Holm	*23 år*	*ugift*	*født i Ålborg*	*snedkersvend*
7. Jørgen Hansen	*19 år*	*ugift*	*født i -----? ---*	*snedkerdreng*
8. Mette Cathrine Tvist	*44 år*	*ugift*	*født i Bjert Sogn*	*tjenestepige*
9. Mette Møller	*80 år*	*enke*	*født i Bjert Sogn*	*aftægtskone*

Når jeg før skrev, at Jes Lautrups hus muligvis lå på skolens grund, skyldes det folketællingen her, der viser, at Jes Lautrup med familie i 1845 henregnes under ***skolen.*** Folketællingen viser endvidere, at han har en snedkersvend og en snedkerdreng ansat. Mette er stadig tjenestepige i huset.

Derudover er der nu en Mette Møller, som er på aftægt her. Ved hendes død anfører kirkebogen, at hun har været gift tre gange, hvor den tredie mand forlod hende nogen tid før han døde. Børn fra hendes første ægteskab boede på egnen. - Hvorfor hun er på aftægt hos Lautrups, ikke hos sin familie, er uforståeligt.

Anne Dorthea, født Ravn, og Jes Lautrup (bryllupsbillede?)

Henriette Maria Lautrup, født Cordes, døde den 3. juni 1851.

Kirkebogen anfører, at *'hun døde nok af Brystsvaghed i Forening med en (-?-) Sygdom og maaske en Inflammation i Underlivet. Hun blev blot 37 Aar, 11 Mdr. og 3 Dage.'*

Efter påny at have fået tilladelse til hjemmevielse[10] den 10. juni 1854 blev Jes Lautrup gift 2° den 1. juli 1854 i Skartved i Sdr. Bjert Sogn (*opslag 180*) med

ANNE DORTHEA ANDERSDATTER RAVN (ane 7)

født 31. oktober 1824 i Skartved, døbt 2. november 1824 i Sdr. Bjert

datter af gårdejer og kirkeværge ANDERS NIELSEN RAVN (ane 14)[11] på gården Toftedal i Skartved, og KAREN NISDATTER NIELSEN (ane 15). (*Se følgende afsnit om Anne Dorthea Ravns aner side 113-114*).

Ved vielsen kaldes Jes Lautrup snedkermester og gårdmand, og hans adresse er '*p.t. Skartved*'. Han må altså bo på gården Gavsager (matr. 11 af Skartved), som Anne Dorthea Ravn har overtaget i 1853. Her har han vel så boet siden 1853? De er formentlig blevet hjemmeviet på Gavsager eller i hendes forældres hjem, Toftedal i Skartved.

---

[10] Attesten – sammen med to koppeattester, kan ses på de næste sider. - Hvor alvorligt man i familien og i samtiden har taget risikoen for kopper (kaldet kokopper), ses af, at kirkebogen noterer hvornår, hvor og af hvem (med titel og det hele), de to brudefolk er vaccineret mod kopper. Koppeattester på de to brudefolk og flere af deres børn er blevet opbevaret af datteren Henriette Lautrup, gift Gynther, (sammen med de to kongelige tilladelser til hjemmevielse (*se bl.a. næste side*)), hvorimod man ikke har gemt nogen af familiens dåbs- eller vielsesattester. At det er Henriette Jensine Lautrup, gift Gynther, og ikke hendes bror Falle Lautrup på Gavsager, der har opbevaret alle familiens attester, er lidt gådefuldt.

[11] Ved hendes død anføres i kirkebogen, at han kaldtes Jacobsen.

Før vielsen blev huset i Sdr. Bjert sat til salg i Dannevirke den 2. december 1853:

Sammen med en anden gårdmand havde Anders Nielsen Ravn købt 'Gavsager', der var i forfald, og havde fået frasolgt næsten hele sit jordtilliggende. Kun marken 'Gavsager', som gården lå på, var tilbage af de oprindelige 79 *slesvigske* tdr. land (et andet sted anføres 100 tdr. land).

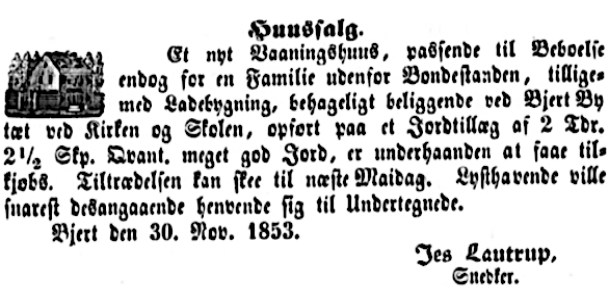

Huusfalg.

Et nyt Vaaningshuus, passende til Beboelse endog for en Familie udenfor Bondestanden, tilligemed Ladebygning, behageligt beliggende ved Bjert By tæt ved Kirken og Skolen, opført paa et Jordtillæg af 2 Tdr. 2½ Skp. Dvant. meget god Jord, er underhaanden at faae tilkjøbs. Tiltrædelsen kan skee til næste Maidag. Lysthavende ville snarest desangaaende henvende sig til Undertegnede.

Bjert den 30. Nov. 1853.

Jes Lautrup,
Snedker.

(Huset i annoncen er avisens faste billede ved hussalgsannoncer og har intet med huset i Sdr. Bjert at gøre)

Denne gård overtager Anne Dorthea Ravn i 1853, hvorefter hun i 1854 bliver gift med Jes Lautrup, der nu - efter titlerne ved vielsen at dømme - fungerer ***både*** som snedker og landmand. Det var måske nødvendigt, at han tillige havde en indtægt som snedker, så længe gården kun havde det markstykke, den lå på. Jes Lautrup indgav ihvertfald tilbud på en licitation ved Bjert Kirke på bl.a. dør til en ny indgang til en 'hal' i tårnet, samt en dobbeltdør mellem tårn og skib. Jes Lautrups underskrift på licitationen er gengivet <u>*her-under*</u>. En af de to kirkeværger var hans nye svigerfar, Anders Ravn, hvis underskrift kan ses på ansøgningen til kirkevisitatoriet for Haderslev provsti. Den er gengivet på <u>*side 113*</u>. Dørene i kirken sidder der - så vidt vides - stadig.

Jes Lautrups underskrift

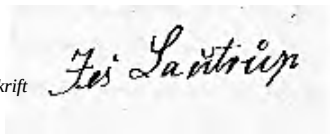

Tilladelsen til hjemmevielse for Anne Dorthea Ravn og Jes Lautrup, givet den 10. juni 1854. Den er nu (efter treårskrigen 1848-50) ikke givet af kongen, men af Haderslev Amt.

'Efter Ansøgning concederes og bevilges herved, at Jes Lautrup af Skartved og hans trolovede Brud Anne Dorthea Ravn, sammesteds, uden Den ellers sædvanlig forudgaaende offentlige Trolovelse og Lysning fra Prædikestolen, maa lade sig af en Præst vie hjemme i Huset, hvor og naar de ville. Dog under den Betingelse, at der intet Lovhjemlet staar i Vejen for dette Ægteskab, hvilket den copulerende Præst i Forvejen nøje faar undersøge, og i denne Henseende forordningsmæssig faar at varetage det Fornødne med Hensyn til Bibringelsen og Udvirkningen af de nødvendige Attester og Beviser. Desuden skal der intet være betaget [frataget] Kirken og Skolen samt disses Betjente af de dem tilkommende Rettigheder.

Kongeligt Haderslev Amtshuus den 10. Juni 1854

Ifølge højere Autorisation
(underskrift)

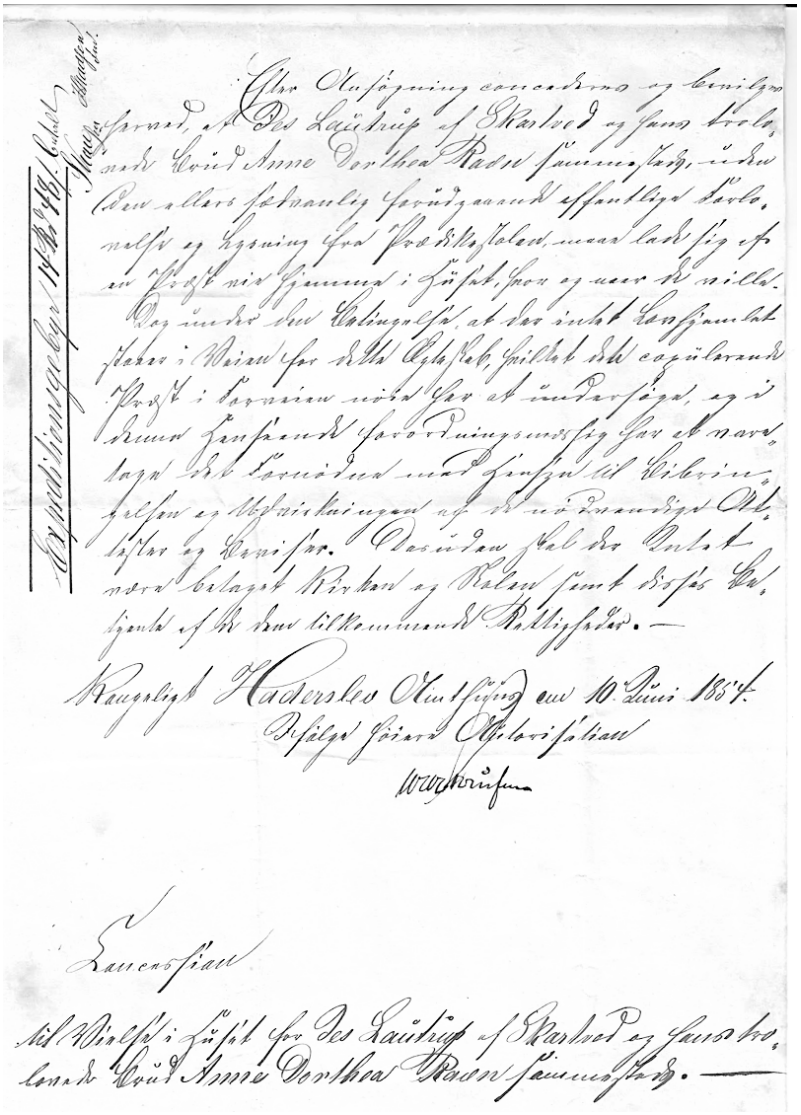

Consession

til Vielse i Huset for Jes Lautrup af Skartved og hans trolovede Brud Anne Dorthea Ravn sammesteds. -

Koppeattester for Jes [Jis!] Lautrup, og for hans anden hustru, Anne Dorthea Ravn. Jes Lautrups attest er fra 1816 og med dansk tekst, selv om den er fra det langt sydligere liggende Aabenraa (skrevet på tysk: Apenrade), mens Anne Dorthea Ravns attest fra Sdr. Bjert er på tysk! Forklaringen skal nok søges i, at hendes attest er udskrevet 9 år senere, i 1825. - Jes Lautrups attest har fået påtegning i Sdr. Bjert den 3. september 1841 til brug for hans første giftermål [copulation]. Anne Dorthea Ravns har fået påtegning ved vielsen til Jes Lautrup.

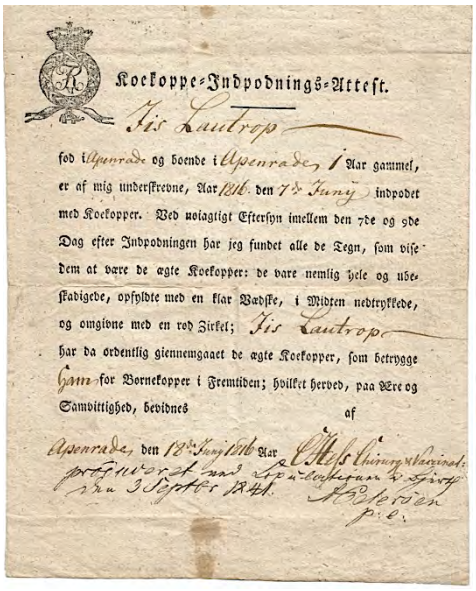

Kockoppe-Indpodnings-Attest.

Jis Lautrop

fod i Apenrade og boende i Apenrader, 1 Aar gammel, er af mig underskrevne, Aar 1816. den 7de Juny indpodet med Kockopper. Ved nøiagtigt Eftersyn imellem den 7de og 9de Dag efter Indpodningen har jeg fundet alle de Tegn, som vise dem at være de egte Kockopper: de vare nemlig ycle og uskadigede, opfyldte med en klar Vædske, i Midten nedtrykkede, og omgivne med en rod Zirkel; Jis Lautrop har da ordentlig giennemgaaet de egte Kockopper, som betrygge Gam for Bornekopper i Fremtiden; hvilket herved, paa Ære og Samvittighed, bevidnes af

Apenrade, den 18te Juny 1816 Aar

Vaccinations-Attest.

No. 346 — 1825.

Dass Anne Dorthea Andersdatter Ravn aus Skartved alt 3/4 Jahr den 2 July ein Jahr 1825 vaccinirt sey, und die ächten Schutzblattern regelmäßig überstanden habe, bezeuge ich hiedurch.

Gastrup d 2 July 1825. Rolf Roos

Ved folketællingen i februar måned 1855 (*opslag 27*) findes under *'Skartved By'*:

1. Jes Lautrup	*40 år*	*gift*	*født i Aabenraa*	*gårdmand (og snedker)*
2. --- [12] *Ravn*	*31 år*	*gift*	*fra sognet*	*hans kone*
3. --- Petersen	*47 år*	*ugift*		*tjenestepige*
4. Falle Mitballe	*69 år*	*enkemand*		*pensionist*

<u>Anne Dorthea Andersdatter og Jes Lautrup fik 3 børn:</u>

1. FALLE MITBALLE LAUTRUP

født 8. juni 1855 på Gavsager, døbt 19. juni 1855 Sønder Bjert i (*opslag 167: 'en Søn af Lodsejer og Snedkermester Jes Lautrup og af dennes Hustru Anne Dorthea, fød Ravn i Skartved. Testes: 1. Ole Juhl i Skartved, 2. Johannes (K?) ibid. 3. Annemarie Westerby, Bjert'*)

død 23. november 1858 i Skartved, 3 år gammel, begravet 27. november 1858 i Sdr. Bjert (*opslag147: 'døde af Hjernebetændelse' 'fik Liigprædiken'* (men ikke udtale))

Han var opkaldt efter Jes Lautrups første kone, Henriette Marie Cordes' stedfar, Falle Mitballe, der boede på Gavsager til sin død 24. november 1862[13].

Falle var det tredie barn, Jes Lautrup mistede. Det må have ramt hårdt. Knap 5 måneder før havde de dog fået en datter:

2. HENRIETTE CATHRINE JENSINE LAUTRUP (<u>ane 3</u>)

født 4. juli 1858 på Gavsager, døbt 6. juli 1858 i Sdr. Bjert kirke (*opslag 17: 'En Datter af Gaardmand og Snedkermester Jes Lautrup og Hustru, Anna Dorthea, fød Ravn i Skartved, gl. 33 Aar. testes: Anna Marie Petersen i Skartved, Mette Christine Lind ibid. og [gårdmand] Niels A. Ravn, ibid.'*).

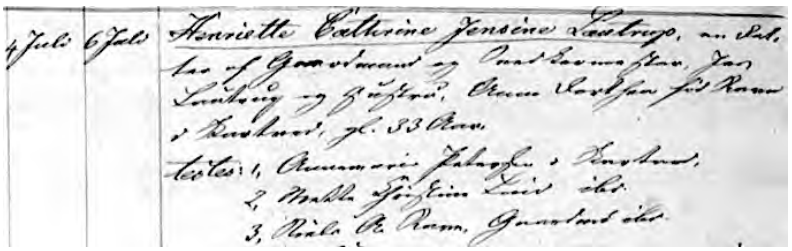

4 Juli 6 Juli Henriette Cathrine Jensine Lautrup, u. Sdt. [illegible]

Hun blev gift den 4. juli 1880 i Sdr. Bjert Kirke med SØREN LAURITSEN GYNTHER (<u>ane 2</u>).

(<u>*Se videre i slægten Gynther/Petersen*</u>)

---

[12] Selv om man ved, hvad der skal stå, er navnet ulæseligt.

[13] Den gamle degn, Falle Madsen Mittballe blev begravet den 1. december. Kirkebogen (*opslag 168*) oplyser, at han var *'Søn af Landboelsmand Mads Hansen og Hustru Johanne Lauritsdatter i Sønder Marstrup i Hoptrup Sogn, hvor han er født d. 9. Februar 1786. PalmeSøndag 1801 confirmeret her i Hoptrup Kirke og flyttede kort Tid derefter med sin Lærer som Medhjælper til Aastrup Sogn(?); blev derpaa efter 2 Aars Forløb ansat som Substitut ved Bjert Skole under Degn og Skolelærer Cordes, hvor han efter dennes Død forestod Degne- og Skoleembedet. Tog derpaa efter 6 Aar paa Seminariet i Skaarup 1810, hvorfra han dimitterede med bedste Kharakteer; derpaa blev han ansat som Kirkesanger og Skolelærer i 3½ Aar i Skoledistriktet Aaby Skov paa Fyen. I Efteraaret 1816 kaldtes han til Degn og Skolelærer her i Bjert. D. 22. Marts 1817 ægteviedes han til sin Formands efterladte Enke Anna Sophie Cordes, fød Thornwald, der døde d. 16. Novbr. 1849 efter at deres Ægteskab havde varet i 32½ Aar. I 36 Aar var han Degn og Skolelærer her i Bjert og var i det hele Lærer i 44 Aar; var almindelig anset og agtet. I efteråret 1852 afgik han med Pension og efterlader ingen Børn. Han døde af Kræft i Underlivet i en Alder af 76 Aar, 9 Mdr. og 15 Dage. Fik Liigprædiken'* (Ikke udtale).

3. FALLE MITBALLE LAUTRUP

født 3. januar 1861 på Gavsager, døbt 7. januar 1861 i Sdr. Bjert (*opslag 32: 'Søn af Gaardmand Jes Lautrup og Hustru Anne Dorthea, fød Ravn, gl. 35 Aar, i Skartved: Testes: 1. Peter Andersen Eeg i Skartved, 2. Niels Andersen Ravn ibid. 3. Pauline Lind ibid.'*)

Med Jes Lautrups overtagelse af Gavsager *'går det atter fremad for den gamle gård,'* fortæller V. Uldall Juhl[14] og fortsætter: *'I 1869 [købte Jes Lautrup] Skartvedhave fra præstegården'*.

Samme indtryk får man ved at se på Jes Lautrups titler ved børnenes fødsler. I 1855 kaldes han lodsejer og snedkermester, i 1858 gårdmand og snedkermester, mens han i 1861 alene er gårdmand. I 1863 købte han Kobbelskovgaard i Sdr. Bjert, som han solgte på auktion i 1870 (Danske Gaarde, III Samling, Bind 1, s. 789 flg.)

Anne Dorthea og Jes Lautrup. foto 1870. Billedet er taget 2 år før hun døde. Arkiv.dk

Et andet indtryk får man i et interview før nytåret 1958/59 med datteren Henriette Jensine, der var født i 1858: *'Jeg er født på en lille gård ved Sdr. Bjert (-). Vi var så fattige, så fattige, at vi aldrig havde gæster sådan ved højtiderne. Vi var kun os selv, og vi spiste nytårsaften i gamle dage lidt steg, fik en kop kaffe og et par kager. Og så gik vi i seng! (-) Far forbød karlene at komme til vor gård. Han var bange for det knalderi, bange for, at det skulle sætte ild på, og jeg kan huske, at han blev så gal, hvis nogen alligevel vovede sig ind!'*- Om krigen i 1864 fortæller hun: *'Min mor græd sådan, da prøjserne kom. Vi måtte rydde en stor trefagsstue, vi havde derhjemme. Mor tog jo gardinerne væk ….. de prøjsere – ødelagde jo bare alt, hvad de kom i nærheden af. Og så stak far nogen knipper halm ind, som de måtte nøjes med!'* (Artiklen er indsat <u>side 85</u>. Måske bliver familiens kår her på årtiers afstand gjort ringere end de i virkeligheden var?).

Ved kreaturtællingen i 1871 havde Jes Lautrup: 2 heste (vallaker), 8 køer, 3 kvier/kalve, 3 får, 3 lam, 2 svin og 3 bistader. (Til sammenligning havde svogeren på Toftedal 4 vallaker, 2 hopper, 23 køer, 7 kvier/kalve, 1 tyr, 1 vædder, 5 får, 8 lam, 2 søer, 6 svin under 1 år og 3 bistader.)

Gården var altså ikke særlig stor. Trods dens ringe størrelse har Jes Lautrup alligevel været anset på egnen. 1867-69 var han indvalgt i sogneforstanderskabet, der var på 9 medlemmer.[15].

Derudover var Jes Lautrup i 1877 med i bestyrelsen for det aktieselskab, der sørgede for, at Sdr. Bjert Sogn fik bygget en lægebolig og dermed fik egen læge[16].

Et dukkechatol, som Jes Lautrup har lavet til datteren Henriette, efter at hun fik en dukke fra sin faster i Amerika (<u>side 73</u>). Den havde et porcelænshoved, mens kroppen var udført i læder. Tændstikæsken viser størrelsesforholdet.

Som omtalt i afsnittet om Anne Dorthea Ravns familie, var denne stærkt vækkelses-præget. Et arvestykke i vores familie er 2 prædikensamlinger, samt en lille publikation af en pastor Leth i Middelfart-Kavslunde. Sammen er de fornemt indbundet i et læderbind med guldsnit.

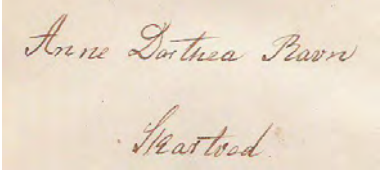

Anne Dorthea Nissen Ravns forbogstaver: A.D.N.R. er trykt på forsiden. På bagsiden står årstallet 1844. På bagerste side har hun skrevet sit navn på hovedet med fin skrift. Bogens prædikener er ikke præget af vækkelsens

[14] V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn, side 127.
[15] V. Uldall Juhl, s. 213.
[16] V. Uldall Juhl, s. 221.

farisæiske holdning. Tværtimod! Et eksempel: I en prædiken til 3. søndag efter Trinitatis (1. samling, side 86) tager Leth afstand fra 'dem, *der mene om sig selv, at de er Guds Udvalgte, Hellige og Elskede, og kækt bryde Staven over dem, som de ikke vil erkende for at høre til dette Samfund, (-) [dem], som holde sig selv for at være Guds Riges sikre Arvinger, mens de uden Betænkning vise andre til Djævelen og Helvede'*. Den forkyndelse rammer mange vakte i Skartved (*se side 88 flg.*).

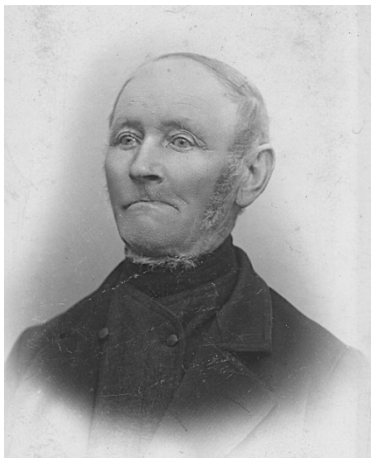

Jes Lautrup på hans ældre dage

Anne Dorthea Andersdatter Lautrup døde den 14. november 1872, 48 år gammel og blev begravet den 23. november. Henriette Cathrine var da 14, og Falle 11 år. De følgende mange år må Jes Lautrup have haft hushjælp (ved folketællingen i 1880 en 18-årig tjenestepige).

Begravelsen foregaar Torsdag den
5. Maj, Kl. 12 fra Hjemmet.

† † †

I Dag hjemkaldte Herren vor gamle Fader og Svigerfader,
Jes Lautrup,
89 Aar gammel.
Skartved, den 30. April 1904.
Falle Lautrup. Dorthea Lautrup,
f. Hansen.

Begravelsen foregaar Fredag den 6. Maj, Kl. 1 fra Sdr. Bjært Kirke.

† † †

At min kære Mand, Snedker **Peter Nielsen**, Hospitalsgade, døde i Nat Kl. 1, ca. 74 Aar gl., bekendtgøres herved for Slægt og Venner.
Karen Kirstine Nielsen.

Begravelsen foregaar Onsdag d. 4. Maj Kl. 12½ fra Kirken.

Godt 75 år gammel overlod Jes Lautrup den 9. marts 1891 Gavsager til sønnen Falle Mitballe Lautrup og gik på aftægt.

Han døde på Gavsager den 30. april 1904, 89 år gammel, og blev begravet i Sdr. Bjert den 6. maj 1904.

Familiens dødsannonce i Kolding Folkeblad den 2. maj 1904. Den har en fromhedpræget tone, hvad annoncen nedenunder ikke har.

Familierne Gynther og Lautrup - vel i Skolegade i Kolding.

Billede, fundet i et fotoalbum med billeder, taget og fremkaldt af Reinhold T. Grønbek. Han har givet billedet titlen: "Familien i Haven"

Stående: Anna Gynther, gift Grønbek, Falle Lautrup, Søren L. Gynther

Siddende: Henriette Cathrine Jensine Gynther, født Lautrup, Anna Kirstine Lautrup, Dorthea Lautrup, født Hansen.

- Da Anna Kirstine er født 1898 må billedet være fra omkring 1908. Anna Grønbæk venter på dette tidspunkt datteren Ida. Hendes toårige søn Poul er mærkeligt nok ikke med på billedet. - Kan billedet være fra 1906 eller tidligere? Mændene har hovedbeklædning.

Om Henriette C. J. Lautrups bror
Falle Mitballe Lautrup og hans efterslægt: Se side 120 flg.

Den 31. december 1958 kunne man i Aarhus Amtstidende læse, at

Aarhus' ældste fejrer i dag nytaar nummer 101

– Nytaarsønske . . . jeg har ingen . . . men jeg tænker paa, om jeg ikke snart har levet livet ud, siger den 100-aarige fru Henriette Gynther, Aarhus

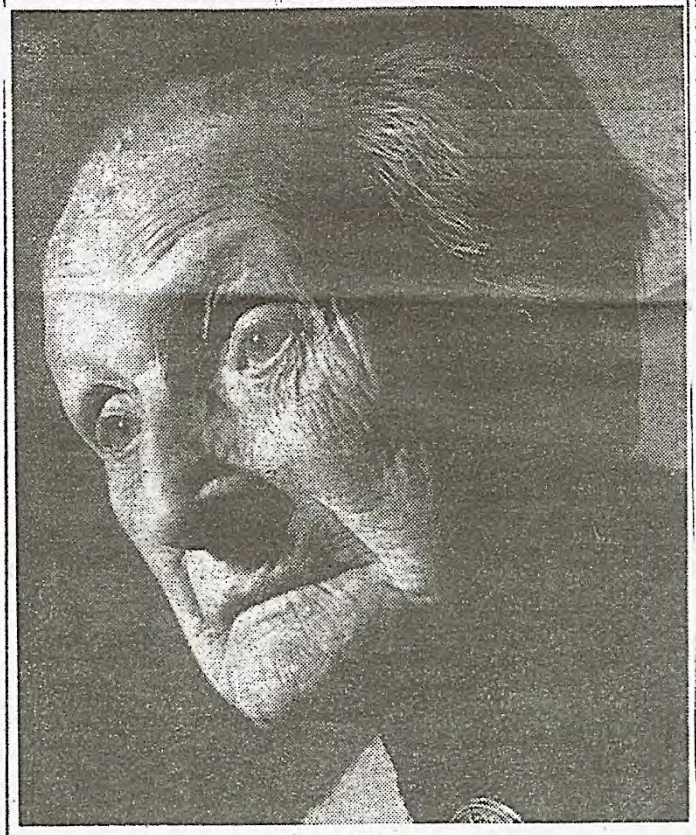

Henriette Gynther

Den ældste i Aarhus og paa Aarhus-egnen, den 100-aarige fru Henriette Gynther paa Dyrehavevej fejrer i dag nytaar nummer 101! — Og til sommer — hvis hun lever saa længe — bliver hun selv lige saa gammel!

Navnet skal endelig staves med dansk »y«. Fru Gynther er sønderjyde og husker 1864, som vi andre husker sidste krig. Hun har bitre minder fra dengang, og derfor blev det tyske »ü« lavet om til et dansk!

● NAAR MAN ER HUNDREDE . . .

Fru Gynther har i de sidste aar boet hos en datterdatter, fru pastor R. Sørensen i Aarhus, og før den tid hos datteren, der døde, efter at hun havde haft sin gamle mor med til sit guldbryllup.

Henriette Gynther har et værelse mod syd ud til haven og tilbringer al sin tid her. Hundrede aar gør et menneske skrøbeligt, og fru Henriette er heller ikke saadan at flytte omkring med. Det er mere end nok, naar hun skal flyttes den ene meter, der er fra sengen over til stolen, hvor hun sidder de fem, seks timer, hun hver dag er oppe.

Naar talen ikke ligefrem er om tyskerne eller prøjserne, som hun kalder dem, er hun mild og yndig at se paa, og hvis man ikke spørger hende om noget, sidder hun bare ligesaa stille og rank og kigger ud i luften. Hendes hud er fin og tynd, fuld af smukke rynker, der alle er minder fra et langt liv, men øjnene er røde og mørke, og de ser ikke mere ret meget af det, der sker.

Men man har heller ikke brug for at se ret meget mere, naar man er hundrede. Fru Henriette følger kun med i børnebørnene og oldebørnene, og det kan være svært nok, men saa har hun til gengæld alle minderne. Og hun husker godt!

● JEG BRUGER STOKKEN!

Sputnikker og maaneraketter forstaar hun ikke noget af og tror, det er bare fantasi, naar nogen fortæller hende derom. Men det er saa inderligt ligegyldigt for hende.

Livet er ikke mere at leve, men at længes. Og længslen, stærk som den er, sigter paa een ting, døden.

— Er det virkelig nytaar igen, siger fru Henriette med en mine, som havde det været nytaar i forgaars ogsaa. — Hvornaar faar jeg dog lov til at komme herfra? Jeg vil saa gerne, men jeg bestemmer det jo ikke selv. Jeg maa vente, til Vorherre kalder paa mig! Andet ønsker jeg ikke. Naar man har hundrede aar bag sig, har man ikke en eneste gave behov!

Fru Gynther ta'r stokken og banker let paa sengen ved siden af. — Saadan faar jeg fat i min datterdatter, ja, har jeg det ikke dejligt? — Bare jeg dog skønner nok paa det, føjer hun spekulativt til.

— Næh, jeg vil nødig opleve at blive 101 til sommer, det er i juli. — Man kan godt blive træt af at leve, naar man har levet saa længe . . .

● FAR BLEV SAA GAL!

— Jeg er født paa en lille gaard ved Sdr. Bjert, fortæller den 100-aarige. — Vi var saa fattige, saa fattige, at vi aldrig havde gæster saadan ved højtiderne. Vi var kun os selv, og vi spiste nytaarsaften i gamle dage lidt steg, fik en kop kaffe og et par kager. Og saa gik vi i seng!

Men karlene kunne osse dengang være slemme med deres skyderi. — Far forbød dem at komme til vor gaard. Han var bange for det knalderi, bange for, at det skulle sætte ild paa, og jeg kan huske, han blev saa gal, hvis nogen alligevel vovede sig ind!

— 1864?

— Min mor græd saadan, da prøjserne kom. Vi maatte rydde en stor trefagsstue, vi havde derhjemme. Mor tog møblerne og gardinerne væk . . . de prøjsere — hendes betoning af ordet levner dem intet — ødelagde jo bare alt, hvad de kom i nærheden af. Og saa stak far nogle knipper halm ind, som de maatte nøjes med!

Fru Gynther kendte Mads Kehlet, som forleden døde — 106 aar gammel.

— Han var murerarbejdsmand for min mand, da jeg som 22-aarig flyttede til Kolding, fortæller hun. — Han var ingen dagdriver, nej . . . han var saa dygtig, sagde min mand altid. Og saa betalte han ham godt!

Og saa kommer kaffen. Det er fru Sørensen, der staar i døren, og kaffe er det, »bedstemor« holder mest af. Hun lyser op og smiler næsten — og giver sig saa til at citere noget af et lille vers fra hendes barndom og siger tilslut:

— Der er ikke meget ved saadan en gammel En som mig . . . og saa er det nytaar. Det kan jeg slet ikke forstaa . . . men »godt nytaar« da . . . I er saa meget, meget unge . . . I har noget at leve for *AL STONE*

ane 7 - ANNE DORTHEA RAVNS ANER MED FAMILIE

ANETAVLE

<table>
<tr><td rowspan="16">Anne Dorthea Ravn 1824-1872 (7)</td><td rowspan="8">Anders Nielsen / Jacobsen (Toftedal) 1787-1858 (14)</td><td rowspan="4">Niels Andersen (Toftedal) 1748 - 1827 (28)</td><td rowspan="2">Anders Jacobsen 1787-1858 (56)</td><td>Jacob Andersen (112)</td><td></td></tr>
<tr><td>Maren Jacobs [kone?] (113)</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Maren Sørensen 1789-1823 (57)</td><td>Søren Sørensen toftemand 1756 -1820 (114)</td><td></td></tr>
<tr><td>Anna Andersdtr. (115)</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="4">Maren Mortensdatter 1764 - 1850 (29)</td><td rowspan="2">Morten Andersen (Agtrup) 1733 - 1806 (58)</td><td rowspan="2">Anders Jensen (Agtrup) (116)</td><td>Jens Andersen (Agtrup) (ane 232)</td></tr>
<tr><td>Mette (ane 233)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Inger Hanses Raun 1733 - 98 (59)</td><td>Maren Mortensdtr. (117)</td><td>Morten Pedersen (ane 234)</td></tr>
<tr><td>Hans Michelsen Raun 1694 – 1760 (118)</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="8">Karen Nisdatter 1789 - 1835 (15)</td><td rowspan="4">Nis Nielsen (Hugger) (Skartved) 1756 - 1820 (30)</td><td rowspan="2">Niels Rasmussen (Skartved) 1719 - 1805 (60)</td><td>Christina Simonsdtr. 1706 - 1772 (119)</td><td>Simon Jensen Bundgaard (ane 238)</td></tr>
<tr><td>Rasmus Nielsen (Heils) (120)</td><td>Maren Jesen (ane 239)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Mette Christendtr. Paaske † 1770 (61)</td><td>Nielle Nielses (121)</td><td></td></tr>
<tr><td>Christen Paaske (Knudsbøl) (122)</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="4">Else Pedersdatter 1759 - 1823 (31)</td><td rowspan="2">Peder Sørensen (Vork) † 1787 (62)</td><td>Mette (Ferup) (123)</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Karen Povelsdtr. 1721 - 1799 (63)</td><td>Povel Madsen (126)</td><td></td></tr>
<tr><td>Anna Povels [Kone?] (127)</td><td></td></tr>
</table>

GÅRDENE PÅ EGNEN

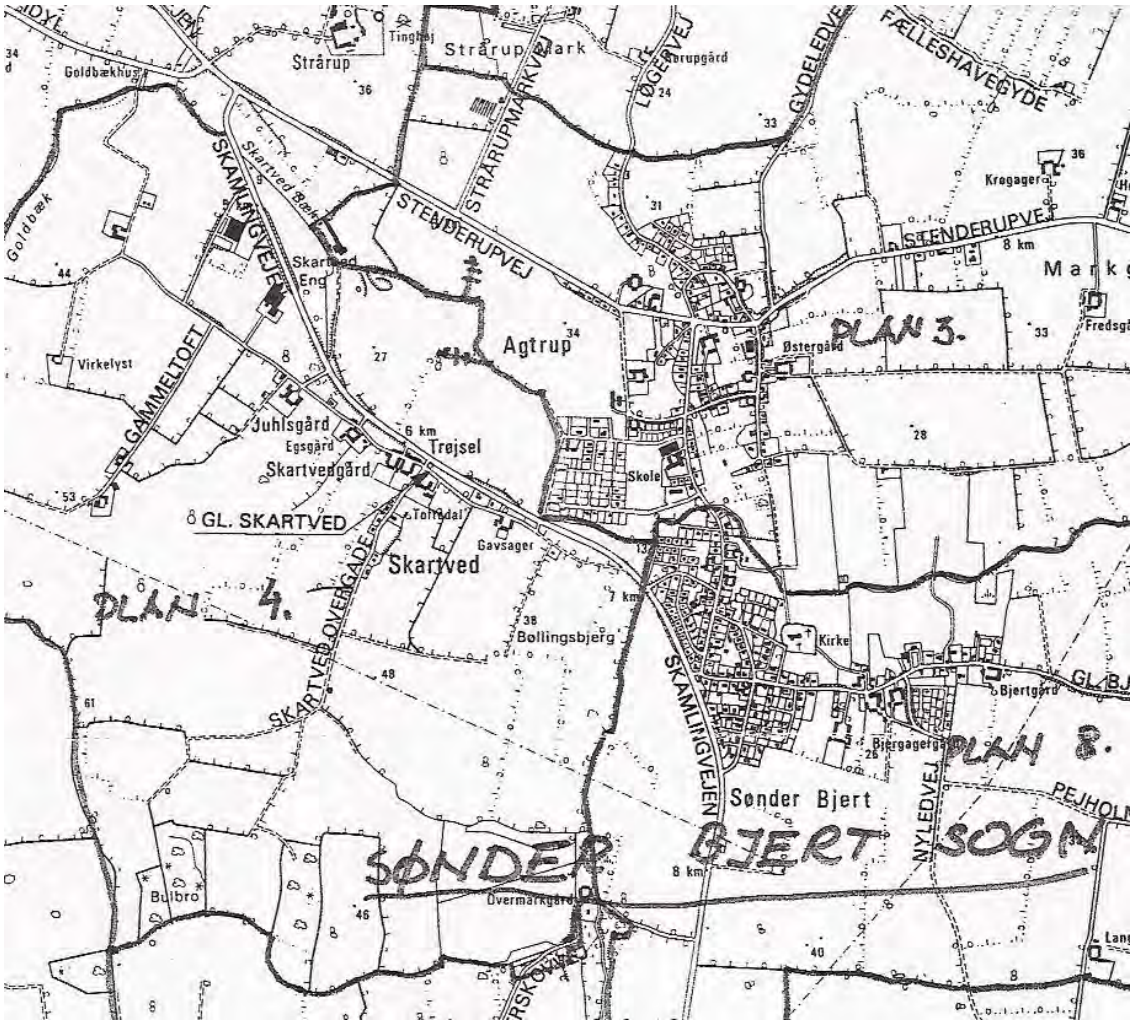

Kortet er af nyere dato og har derfor vejnavne. Skamlingvejen er fra 2. halvdel af 1900-tallet. Gavsager ses nogenlunde midt på kortet ved den gamle vej, der tidligere førte til Sdr. Bjert. NNØ for Gavsager ligger Agtrup, der nu er næsten vokset sammen med Sdr. Bjert. VNV for Gavsager ligger først Toftedal, dernæst (på den anden side Skartved Overgade) Trøjsel, Skartvedgaard og Eegsgaard. Et stykke oppe ad Skartved Overgade syd for Toftedal lå Hummelgaard.

Gårdenes udseende i første halvdel af 1800-tallet får man et lille indtryk af i Jørgen Linds: 'Fødestavns-minder - 1840-60', hvor han (s. 21 - i forbindelse med omtalen af snedker Jes Lautrups hus i Bjært, *(se side 76)*) fortæller, at *'Husene var af Bindingsværk, dog smukt og vel vedligeholdte. Udhusene [udlængerne], de i denne Egn almindelige Træbulhuse, var af massiv Eg, som nok næppe oprindelig indeholdt et eneste Søm, men blot Trænagler. Jeg mindes ikke at have set Udhuse bygget i den form og af samme Materiale norden for Kolding Fjord og Aa.'* V. Uldall Juhl fortæller i 'Sønder Bjært Sogn' (s. 128) om en landmand i Skartved, der i 1840 overtager Else Pedersdatter og Niels Huggers gård i Skartved *(se side 107): 'De begyndte småt, boede første sommer i en jordhule, medens de begyndte at stryge sten og bygge. Derefter flyttede de ind i et rum for vinteren. Først siden blev stuehuset bygget'.*

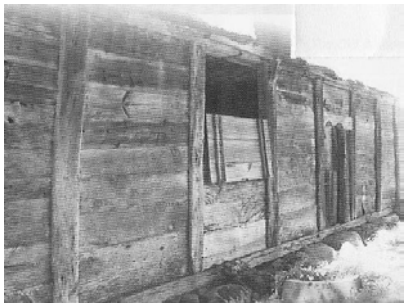

Fredet bullade i egetræ, opført 1668, ved den gamle præstegård i Tyrstrup

Omkring midten af århundredet bliver der bygget mange flotte gårde på egnen, (deriblandt Lindgaard i Dalby).

OM VÆKKELSERNE, GÅRDE OG NOGLE GÅRDMANDSSLÆGTER PÅ EGNEN

Anne Dorthea Ravn nedstammer på fædrene og mødrene side fra indgiftede gårdmandsslægter i Sdr. Bjert Sogn, samt nogle af nabosognene - især Stenderup, Dalby og Hejls. Derudover er der en forbindelse til Vork i Egtved Sogn.

Vækkelserne på egnen

Sdr. Bjert Sogn blev stærkt præget af herrnhutismen, der i 1771 fik Christian VII's tilladelse til at oprette Brødremenigheden Christiansfeld i det nærliggende Tyrstrup Sogn. Herfra udgik nu missionærer - af Brødremenigheden kaldet *'emissærer'* - til de omkringliggende sogne, hvor *'Statsreligionen var døende'*. De vakte i sognene kaldte man *'vennekredsene'* i *'diasporaen'*. Udenforstående betragtede herrnhutismen som et fremmedelement, der *'fornemmelig bestod af udlændinge'*. En *'fremmed Religion'*, der *'trækker Folk fra vore Menigheder til sig'*.

Konventikelplakaten af 1741 forbød lægfolk at samles uden præstelig ledelse. Den gang forvaltede præsten simpelthen den officielle religionsudøvelse i sognet. Dermed var præstens indstilling til herrnhuterne afgørende for deres indgang i hans sogn.

For Sdr. Bjerts vedkommende var det derfor afgørende, at sognets præst fra 1775-84, Ebbe Ebbesen (*'en nidkær Herrens Tjener'*), var ven af Brødremenigheden og holdt forsamlinger søndag eftermiddag i præstegården og særlige møder med *'kor'*, der i 1780 talte 45 medlemmer. Under ham, som under efterfølgeren Oluf Fr. Leth (1784-1826), arbejdede præst, lægfolk og emissærer sammen. Under Leth opstod der endog en større vækkelse, især i de laveste sociale lag i landsbyen Agtrup i Sønder Bjert Sogn.

Denne vækkelse nåede i 1786-88 op på 150 vakte, men herefter gik det så stærkt tilbage, at Leth oplagrede korn i præstegårdens forsamlingssal. Fra 1808 nøjedes emissæren med at besøge de få tilbageblevne. I begyndelsen af 1820'erne opstod *'nyt liv'*, formodentlig med genoptagelse af præstegårdsforsamlingerne. Mange af disse søgte efter 1826 til nabosognet Dalby, hvor vækkelsespræsten Salling virkede til sin død i 1833. Herefter ansatte storbonden Andreas Petersen i Dalby den herrnhutisk vakte cand. teol. Brodersen som huslærer. Brodersen holdt forsamlinger på gården, og snart efter begyndte han at prædike i de vakante embeder på egnen med stor tilslutning, hvad præsterne var utilfredse med. Præsten i Dalby klagede, og Andreas Petersen fik en advarsel. Møderne fortsatte dog, blot mere tys-tys.

Andreas Petersen tjente iøvrigt mange penge på studehandel og opkøbte efterhånden de fleste gårde i Dalby. En af de gårde, der blev tilbage, var Lindgaard (*se side 95*), hvor man var dansksindede. Andreas Petersen var derimod tysksindet og kom efterhånden i modvind i Dalby. Flere af de troende - også i Bjert - støttede ham dog, da troen for dem var det vigtigste. Som aftægtsmand flyttede Andreas Petersen iøvrigt ind hos Brødremenigheden i Christiansfeld.

Men tilbage til Sdr. Bjert Sogn. Statsbankerotten i 1813 og den efterfølgende landbrugskrise var hård at komme igennem for bønderne. Mange måtte i disse år frasælge dele af gården. Flere gik konkurs. Der har derfor været al mulig grund til at oplære børnene i gudsfrygt, nøjsomhed og arbejde. Men nogen vækkelse kom det ikke til i disse år, hvad man nok kan undre sig over.

Leths efterfølger K. Walther (1827-40) fik formentlig embedet, fordi han var rationalist. Han forsøgte til at begynde med at styre vækkelsen ved at lede de genoptagne forsamlinger, men måtte snart opgive det. Kredsen af vakte fortsatte, og man forsamledes privat *'for lukkede døre og nedrullede gardiner med frygt for angivelse'* - og med kontakt til Dalby. Omkring 1830 opstod et nyt pforsamlingsrøre med besøg af omvandrende vækkelsesprædikanter, bl.a. fra Fyn. Også fynske lægprædikanter af grundtvigsk observans, bl.a. Peder Larsen Skræppenborg, forsøgte sig på egnen - dog uden held i første omgang. Det skyldtes et udtrykkeligt forbud fra pastor Walther, men formentlig også Agtrups tilknytning til hernnhuterne. Kontakten til Fyn førte iøvrigt til ægteskaber (f.eks. var Karen Lene Linds mor (*side 95*) fra Flemløse på Fyn).

Til sidst mistede Walter menighedens tillid, fordi han var kommet i gæld til folk i sognet.

Med Walthers efterfølger, Andreas Petersen (1841-68), var rationalismens tid forbi. Han var velvillig over for de vakte. Tilflyttede fynske forsamlingsfolk kunne i 1840'erne holde forsamlinger under ledelse af Skræppenborg og Anders Hansen fra Gamborg. Andreas Petersen ønskede dog at nedbryde partiskellene og arbejdede ihærdigt for at samle alle omkring kirken. I 1847 meddeler han, - måske vel optimistisk - at *'Splittelsen er aldeles hævet'. 'Alle Partier søger Kirken'. 'De fleste, der tager til Christiansfeld, gør det kun for at møde Bekendte og faa en glad dag'*. Nationalpolitisk var Andreas Petersen klart dansk.

I Andreas Petersens tid blev kirkens sydindgang lukket, og kirken fik en ny indgang gennem

tårnet fra vest. Dermed blev der plads til flere kirkegængere. Kirkeværge på dette tidspunkt er Anders Nielsen. Snedkerarbejdet udføres af hans svigersøn, Jes Lautrup[17].

Andreas Petersens efterfølger, provst Mourits Mørch (1868-87), var allerede før han tiltrådte i Bjert kendt for sin danske holdning og modige optræden i Rejsby og Hostrup. Ved hans død skrev en Koldingavis, at han var *'en ualmindelig elskværdig Personlighed, der vakte alles Agtelse og Tillid (-). Hans store, værdige Prælatskikkelse indgød uvilkaarligt Respekt'*.

På denne tid fik de nationale brydninger stor betydning: Efter at Hjort Lorenzen i 1842 havde *'talt dansk og vedblev at tale dansk'* i Stændersalen i Slesvig, fik den danske bevægelse klar støtte på egnen, især fra Bjert, Dalby, Stenderup og Vonsild sogne. Skamlingsbanken, hvor man fra 1843 begyndte at holde nationale møder, lå på egnen, og flere af de lokale fik betydning for Skamlingsbankeselskabet.

Efter 1864 forsvandt den indenrigske toldgrænse ved Kolding (som studehandler Andreas Petersen havde profiteret af), da "De 8 Sogne" kom til Kongeriget. Til gengæld satte den nye landegrænse i 1864 skel mellem de vakte og Christiansfeld.

Da provst Mørch tog sin afsked, sendte man en deputation til København for at bede om en troende præst. Det blev Carl Wied (1888-1901), der blev anset for grundtvigianer, så sognet var skuffet, men skuffelsen blev gjort til skamme. Allerede ved sin tiltrædelsesprædiken gjorde han et godt indtryk. Wied holdt bibellæsninger i sognets skoler, og der var altid fuldt hus. Omkring februar 1889 kom det så til en pludselig indremissionsk vækkelse. Den følgende søndag indskrev de nyvakte sig til altergang - mod hidtidig skik. Dagens tekst var 'Stormen på søen', og Wied sammenlignede i sin prædiken kirken med et skib, der sejler over verdenshavet og fortsatte ifølge næsten enslydende erindringer: *'I Folk her i Bjært sværmer omkring Kirkeskibet med Eders Smaabaade. Det ser ud, som om I vil om Bord, men det er slet ikke Eders Mening. I kredser kun om det; I sejler med Dødssejlere alle til Hobe, men kommer I ikke om Bord paa Kirkeskibet, gaar I alle til Bunds og gaar fortabt'*. Prædikenen gjorde dybt indtryk og fremkaldte røre i sognet, men vækkelsen fortsatte og voksede. Man holdt bedemøder, hvor man bad for de vantro. Det førte til, at man i nabosognene talte om, at der *'var Dommedag i Bjært'*.

Med den nye vækkelse blev der igen trukket skel i sognet. Og som tidligere gik skellet ikke kun mellem de omvendte og de ikke-omvendte. Der var også et skel mellem dem med *'den rigtige omvendelse'* og *'de andre'*, hvilket vil sige mellem de nyvakte og *'de ældste troende'*, der stadig havde forbindelse til Christiansfeld, og som var betænkelige ved de efter deres mening alt for hurtige omvendelser.

Den ældre vækkelse omfattede navnlig en række større gårde. Den betydeligste af de ældste troende var Christian Lind i Skartved. Han *'var en ydmyg Mand med en skarp Forstand'*. En anden var Niels Ulldal på Agtrupgaard. I hans hjem blev der på hans og konens fødselsdage altid holdt stort møde, hvor gæsterne, både fattige og rige, blev bespist ved de veldækkede aftensborde. En tredie var Peder Eeg på Eegsgaard, der var gift med Anne Dortheas søster, Maren Ravn (*side 118*).

Af pladsmæssige grunde måtte de store møder holdes på gårdene, og det blev efterhånden skik, at der i forbindelse med fødselsdage i disse familier eller andre mærkedage samtidig holdtes forsamling med prædiken, hvorefter der var fællesspisning i mange hold![18]

Hos Anne Dortheas bror Niels Ravn på Toftedal blev der altid holdt møde på hans kone Lene Ravns fødselsdag den 8. februar[19] (*se side 115*).

Udover sammenkomsterne i sognet drog man i lange vogntog til Kolding og Taulov for at lytte til indremissionærer her. I det hele taget rejste de troende langt for at komme til sammenkomster med - og for at besøge - ligesindede[20].

En præst, der efter 1889 tænkte på at søge stillingen i Sdr. Bjert, fik følgende beskrivelse af sognet tilsendt fra præsten i Stenderup:

'Indremissionsfolk er Sognets Indvaanere over en Bank og nogle af dem vist endda ikke saa lidt udprægede eller indprægede, hvad man nu har Lyst til at kalde det. Ja, Enkelte endda krasse, saavidt jeg ved at fortælle. Et meget stort indremissionsk Forsamlingshus i Kolding ved Navn Bethel skylder nok hovedsageligen de Bjærter saavel sin Tilblivelse som Vedligeholdelse. Lad mig ikke glemme at tilføje, at skjønt der i Bjært Sogn holdes Masser af Forsamlinger af Indremissionærer, hvis Specialitet sædvanligvis jo er at male Helvede rigtig hedt, saa er Kirken allige-

[17] Oplysningerne om denne istandsættelse har jeg fra Holger Lissner, der tidligere var sognepræst i Sdr. Bjert.
[18] Vækkelse og liv i Sdr. Bjert 1889-1989, udgivet af Sønder Bjert Menighedsråd, side 12
[19] Samme, side 13
[20] Samme, side 13

vel rigtig godt besøgt hver Søndag'.[21]

Stenderuppræsten var tydeligvis ikke indremissionsk. Præsten, der forespurgte, søgte ikke embedet.

De troende har naturligvis sikret sig tjenestefolk blandt de vakte, og de troende gårdmandsfolk har - naturligt nok - næsten følt sig "i familie". Som det fremgår af det følgende, tilhører Anne Dorthea Ravns søskende de troende på egnen, og hendes forældre må givetvis have tilhørt de gammeltroende på egnen. Dette må have ført til, at de unge ofte fandt ligesindede ægtefæller.

Carl Wied har i et brev til svigerfaderen (der var biskop i Ribe) fortalt, at vækkelsen i 1889 greb alle lærerne. Hvordan lærerne tidligere stillede sig til vækkelserne, ved jeg desværre ikke.

Under omtalen af degnene Cordes og Falle Mitballe, som Anne Dortheas mand, Jes Lautrup, blev knyttet til gennem sit første ægteskab, har jeg ikke kunnet finde udsagn om deres stillingtagen til vækkelserne, ligesom jeg ikke har fundet hverken positiv eller negativ omtale af dem i vækkelsesfolkenes skrifter.

Hvor Jes Lautrup selv har stået, ved jeg heller ikke. Jeg ved derfor ikke, om Jes Lautrups andet ægteskab er en følge af en eventuel forbindelse til de vakte, eller om Anne Dorthea Ravn bliver forbindelsesleddet. Formentlig har skellet mellem troende og ikke-troende været så dybt, at de troende normalt ikke fandt sammen med ikke-troende.

Et arvestykke i vores familie, som jeg er i besiddelse af, kunne tyde på, at Anne Dorthea Ravns familie ikke har haft den ret udbredte missionske tilbøjelighed til at se ned på ikke-troende. Det drejer sig om to prædikensamlinger samt en lille publikation, alle af en pastor Albert Leth i Middelfart-Kavslunde. Sammen er de indbundet i et læderbind, af hvis for- og bagside det fremgår, at det sansynligvis er en gave til Anne Dorthea i 1844, hvor hun er 20 år gammel (*se side 84 flg.*). Denne bogs prædikener er - som allerede omtalt på *side 85* - ikke prægede af vækkelsens farisæiske holdning. Tværtimod! Bogen er vel en gave fra Anne Dortheas forældre, som derfor må have sympatiseret med Leth.

Dødsannoncen for Jes Lautrup (gengivet på *side 85*) adskiller sig ved sin inderlighed fra de øvrige dødsannoncer på avissiden, men det fortæller vel kun noget om egnens udtryksmåde på den tid?

Men de store religiøse sammenkomster med spisning i Skartved har vores oldemor Henriette Cathrine Jensine Gynther, født Lautrup, og hendes bror Falle vel været med til, om ikke andet, så hos familien.

Henriette C. Jensine Lautrups mand, Søren L. Gynthers syn på én af vækkelsens udløbere i Kolding får man indtryk af i det eksemplar, han havde af P. Eliassens bog 'Kolding fra Middelalder til Nutid', hvor han på side 463 giver sin mening til kende om en P. Sommers missioneren i Kolding: *'Misnøjen med Sommer kom en hel del af, at der blev stor Spliid mellem Ægtefolk, idet mange Forhold løsnedes mellem Mand og Hustru eftersom den ene eller den anden fulgte S. og løse Forbindelser mellem Tilhængerne stiftedes. Følgerne var Rivninger mellem Ægtefolk og ikke faa Skilsmisser.'*

For nu at afslutte historien om familien på Gavsager og dens holdning til missionen kan jeg fortælle, at jeg i 2004 fik fortalt, at dem 'i den østre ende af Skartved' (hvor Gavsager ligger) ikke var 'så troende' som dem vesterude. De handlede i Brugsen, ikke hos købmanden, og de gik i forsamlingshuset, ikke i missionshuset.

I det følgende vil man se, at kirkebogen ved flere af de afdøde noterer, at de *'havde alterlys'* (*i de ældre kirkebøger: Habeant Cereos*) ved deres bryllup eller begravelse. Eller der står, at de *'fik udtale'*. Alterlysene et givetvis udtryk for en vis fornemhed og velstillethed, men jeg har indtryk af, at det i familierne i Sdr. Bjert nok så meget er et tegn på, at den døde tilhører de vakte i sognet.

S. Ellkier-Pedersens har i artiklen 'Offerlys og mindeskjolde' i Vejle Amts Årbog 1981, gjort rede for disse skikke.

Her følger et referat:

Begravelsesskikken med både brug, offer og bæring af alterlys har dybe rødder langt tilbage i tiden og har i hof- og adelskredse været fulgt i det mindste fra middelalderen og over reformationen op gennem det 17. og 18. århundrede for at ebbe ud med udgangen af det 19. århundrede.

Lysene, der skulle holde de onde ånder borte, bar adelmandens, hofmandens våbenskjold.

Både Fredrik II og Christian IV udstedte forordninger, der begrænsede lysenes antal til 16 par og forbød *'bjældeklang og andet sådant aberi i ligtoget'*.

---

[21] Vækkelse og liv i Sdr. Bjert 1889-1989, udgivet af Sønder Bjert Menighedsråd, side 14.

Med tiden bredte skikken sig til de velhavende og agtværdige i borgerskabet. Heriblandt Jes Lautrups tipoldemor Maren Busch i Faaborg, der i 1718 anklages for at have overtrådt Christian V's begravelsesforordning af 1692, der bestemte, at *'brugen af lys og ligstue og på kirkegulv samt lysbæring i ligfølge skulle ophøre, og at det alene skulle være tilladt ved begravelser at ofre et par alterlys til kirken'* (*Jes Lautrups mødrene aner side 138 (i begge udgaver)*).

Med tiden blev det skik, at man stillede to alterlys på 2 stager, udført til lejligheden, ved den dødes kiste hjemme i stuen. De to lys kunne så være forsynet med et såkaldt mindeskjold - en efterligning af adelens våbenskjolde - med afdødes navn og dødsdato. Skjoldene og stagerne kunne bruges flere gange i familien. Lysene blev normalt båret foran ligtoget til kirken og stillet på altret under begravelsen. (Lysene brugtes tilsyneladende også ved bryllup (*se f.eks. side 94*)).

Fra begyndelsen af 1800-tallet blomstrede skikken op igen, hvor man kender til omkring 250 bevarede lysskjolde eller mindeskjolde, der forekommer parvis. De er håndlavede og er lokalt ret ensartede, hvad angår materiale, udsmykning og forarbejdning. På Koldinghus-egnen bevares traditionen især i visse slægter. Det gælder først og fremmest de otte sogne og - ikke mindst - Sdr. Bjert Sogn.

De to bevarede alterstage på Bjert Kirkes loft er ca 50 cm høje. Blandt de bevarede mindeskjolde på kirkeloftet, som langtfra alle er læselige, findes et enkelt med navnet Eeg fra slutningen af 1800-tallet.

Samtidig viser det sig, at man netop i de samme kredse kan finde de såkaldte *testemonier* (vidnesbyrd, levnedsbeskrivelser), der i kirkebogen noteres med et *'fik udtale'*. Testimonierne var - ligesom lysskjoldene - en arv fra adelskredsene, hvor beskrivelsen indgik som et såre vigtigt led i ligprædikenen. I 1800-årene blev testimoniet (udtalen) et særskilt led i begravelsesceremonien, forfattet af degnen eller præsten i et pompøst sprog og oplæst af degnen eller af præsten, hjemme, i kirken eller ved graven med rosende omtale af afdødes kristelige sind, gode menneskelige egenskaber, ærefulde levned og salige henfart.

I Jes Lautrups familie er den første, der får udtale, den unavngivne dreng, der uventet dør 7 dage gammel (*side 79*). Her må udtalen være skildringen af hans død i kirkebogen. Nogle måneder senere samme år dør søsteren, der får udtale i forening med mormoderen, hvor de begraves i samme kiste (*side 79*). To år senere dør børnenes mor, Jes Lautrups første hustru, der også får udtale, vel om det ulykkelige tab af de to børn (*side 78*)? De øvrige i familien får ikke udtale.

Kilderne til beskrivelsen af vækkelsen er først og fremmest nedenfor anførte værker 1), 2) og 3), hvor der lægges vægt på *såvel* missionsfolkenes som præsternes indberetninger. Dorothea Lind (Kilde 4) benytter sig af kilde 5 (Jonas Brodersen "Fra gamle Dage"), der udelukkende bygger på Brødremenighedens arkiv og indstilling, og som derfor er et ret så partisk indlæg, hvor præster, der ikke arbejder for eller i det mindste sympatiserer med Brødremenigheden simpelthen får det glatte lag. De erindringsprægede (og selvfølgelig missionsk farvede) skildringer hos Dorothea Lind er refereret, som de står hos hende.

De benyttede kilder er:

1) A. Pontoppidan Thyssen: Vækkelsernes frembrud i Danmark i første halvdel af det 19. århundrede, bd. IV, 1967, s. 9 flg. samt s. 128, VII 1977 s. 191-203, 266 og 317.

2) P. Nedergaard: Dansk præste- og sognehistorie, bind X, side 842 flg.: Sønder Bjert.

3) Vækkelse og liv i Sdr. Bjert 1889-1989, udgivet af Sdr. Bjert Menighedsråd.

4) Dorthea Lind: Vækkelsen i Sdr. Bjært Sogn 1889 i: Hjemliv og Trosliv, 17, 1950, s. 138, 141, 150).

5) Jonas Brodersen: Fra gamle dage, 1912 (gengiver udelukkende Brødremenighedens holdning).

6) Lærer Uldall Jensen (der kalder sig 'en fra 1889'): "Omkring Vækkelsen i Sønder Bjært" i: De Gamles Julebog 1926 (s. 5-16).

Kilderne til afsnittet om Anne Dorthea Ravns aner er - udover kirkebøgerne:

7) Gustav Lind: Familien Lind, en Stamtavle (1905)

8) Gustav Lind: Lindslægten fra 'Lindgaard' - af en firsårig Lind (udg. 1955). (Gustav Lind er Anna Dorthea Ravns morbror).

9) Jørgen Lind: Fødestavnsminder - 1840-60 (1917, som også er benyttet ovenfor).

10) V. Uldall Juhl: Bramsen-, Juhl-, Lind- og Uldall-slægten.

11) V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn (1968 - som også er benyttet i det indledende afsnit om vækkelserne)

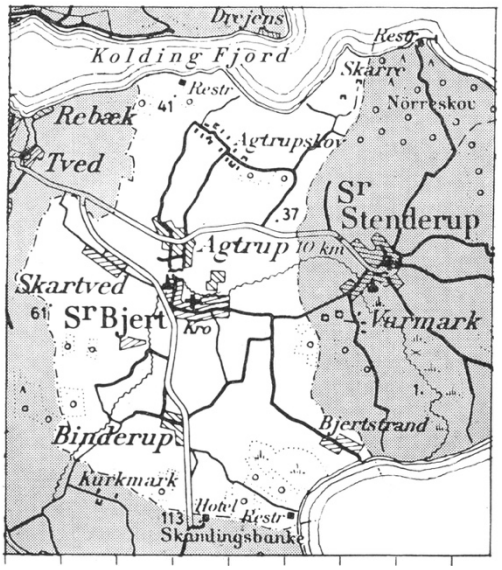

Sdr. Bjert Sogn i nyere kort fra Trap, Damark. (Mod øst ligger Sdr. Stenderup Sogn, mens Tved og Rebæk ligger i Dalby Sogn)

ANNE DORTHEA RAVNS FARS FÆDRENE-LINIE

Slægten kan føres tilbage til Anders Jacobsen, søn af skomager Jacob Andersen og Maren Jacobs' i Sdr. Bjert.
Anders Jacobsen er samtidig den ældste i slægten på gården Toftedal i Skartved, hvor han i 1753 efterfulgte en Hans Petersen.
Frem til 1788 lå gården lidt sydligere end nu. I dag matr. 4.A. på vejen Gl. Skartved nr. 48.

Toftedal 2006

ANDERS JACOBSEN (ane 56)

født 1714 i Skartved, døbt 14. februar 1714 (*opslag 12: [1714]*

d 14 febr. - Jacob Andersen Søn(?) Anders af Schart[ved]')

død 18. januar 1789 i Skartved, begravet 23. januar 1789 i Sdr. Bjert (*opslag 211: 'Anders Jacobsen, en Gaardmand i Schartved født sammesteds 1714, Faderen var ford[um] [afdøde] Jacob Andersen en Skomager og Moderen Maren Jacobs. [Han] begav sig i Ægteskab første Gang med Mette NielsDatter, en Pige i Schartved, 1741, hvilket Ægteskab varede kuns 1 Aar, og hvoraf han efterlader ingen Børn, anden Gang gift med Pigen Maren, SørensDatter fra Warmark 18 Novbr 1742, efterlader af samme Ægteskab 2 Børn, nemlig 1 Søn Niels, som er en Gaardmand, boende i Schartved, og 1 Datter Anne Maria, gift med Gaardmand Anker(?) Larsen i Dalbye, og af hans afdøde Datter Kirstine, som var gift med Jens Jensen en Gaardmand i Eÿstrup i Harthe Sogn [efterlader han sig] 7 BørneBørn (-), alle i ugift Stand, gammel 75 år [minus] 4 uger. - Havde Alterlÿs'*)

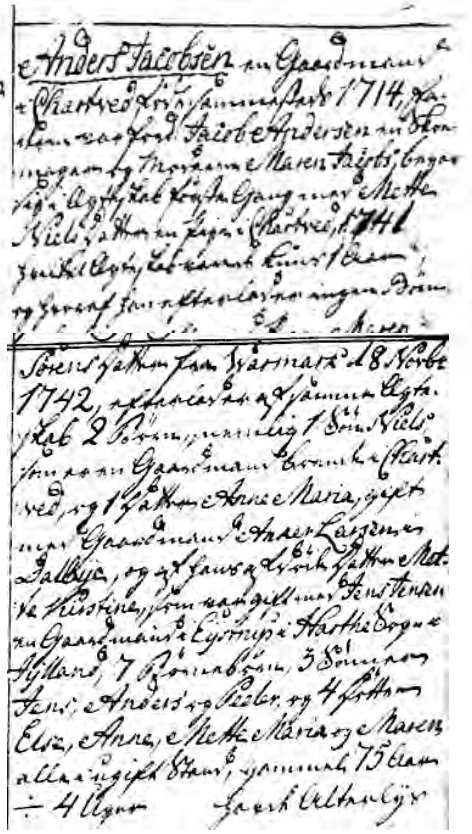

søn af afdøde skomager JACOB ANDERSEN (ane 112) og MAREN JACOBS [kone?] (ane 113).

Anders Jacobsen var fra 1753 gårdmand i Skartved og blev gift 1° i 1741 (ikke fundet) med

METTE NIELSDATTER, *'Pige fra Skartved '*

død 1741-42 i Skartved, begravet 1741-42 i Sdr. Bjert (ikke fundet)

Parret fik ingen børn.

Anders Jacobsen blev gift 2° den 8. november 1742 i Sdr. Bjert (*opslag 60: 'd 8. Nov. Anders Jacobsen, Skartved, som var Enkemand og Maren Sørens d[atter] fra Warmark. | Non hab. Cer. [havde ikke alterlys]*)

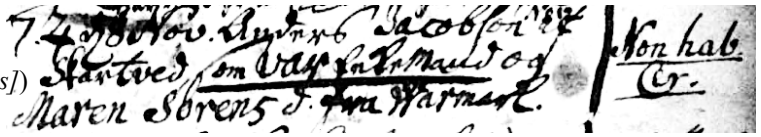

med

MAREN SØRENSDATTER (ane 57)

født i Varmark, døbt 30. august 1711 i Sdr. Stenderup (*opslag 32*)
død 7. september 1786 i Skartved, begravet 12. september 1786 i Sdr. Bjert (*opslag 202: 'Havde Alterlys'*)

Datter af toftmand SØREN SØRENSEN (ane 114) og ANNA ANDERS THYGESEN (ane 115) i Varmark i Sdr. Stenderup Sogn. (ANDERS THYGESEN er derfor ane 230).

Maren og Anders Jacobsen fik 3 børn - ifølge kirkebogsoplysningerne ved faderens død:

1. METTE KIRSTINE ANDERSDATTER
   født 1744 i Bjert, døbt 1. november 1744 i Sdr. Bjert (*kirkebogen 1699-1763, opslag 29*)
   død før faderen (1789) i Eistrup i Harte Sogn (ingen kirkebog over døde og begravede)

   Hun blev gift 18. august 1768 i Sdr. Bjert (*opslag 147*) med
   JENS JENSEN
   døbt 13. februar 1737 i Harte Kirke (*opslag 56*)
   søn af sognefoged og gårdmand JENS JENSEN i Ejstrup i Harte Sogn og ELSE KNUDSDATTER.

   Parret fik 7 børn: JENS, ANDERS, PEDER, ELSE, ANNA, METTE MARIA og MAREN.

B. NIELS ANDERSEN (ane 28)
   født 1748 i Sdr. Bjert, døbt 4. juni 1748 i Sdr. Bjert (*kirkebog 1699-1763 opslag 36*)
   (*se næste side*)

C. ANNE MARIA ANDERSDATTER
   hendes dåb er ikke fundet

   Hun var gift med
   ANKER LARSEN, der var gårdmand i Dalby.
   Oplysningerne om Anne Marie Andersdatter fra kirkebogsoplysningerne ved faderens død er ikke fundet bekræftet andetsteds. Anker Larsen optræder ikke i Laura Meyer Hansens gennemgang af gårdene i Dalby i hendes bog Dalby 1600-1900.

Anne Marias og Mette Kirstine Andersens familie og efterslægt er ikke undersøgt yderligere.

Om Niels Andersen: Se næste side.

NIELS ANDERSEN og 1° METTE NIELSDATTER 2° MAREN MORTENSDATTER

NIELS ANDERSEN (ane 28)

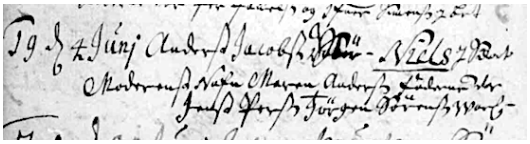

født i Sdr. Bjert, døbt 4. juni 1748 i Sdr. Bjert (*opslag 23: 'Anders Jacobsens Søn Niels, Moderens Nafn Maren Anders[es kone]. Faddere ne Jens Peders's, Jørgen Sørens's Work'*)

død 17. august 1827 i Skartved, begravet 24. august i Sdr. Bjert (*opslag194: Niels Andersen, en Aftægtsmand i Schartved, født sammesteds, hvor hans Fader fordum [afdøde] var Anders Jacobsen, en Gaardmand og hans Moder ford[um] Maren Anderses, [han] begav sig i Ægteskab den 12 Aug. 1786 med Maren Mortensdatter fra Aitrup, (-) af sit Ægteskab efterlader han sig 2 Børn 1. Anders, som har sin faders Gaard i Schartved, 2. Morten i ugift Stand (-). Havde Alterlys*[22])

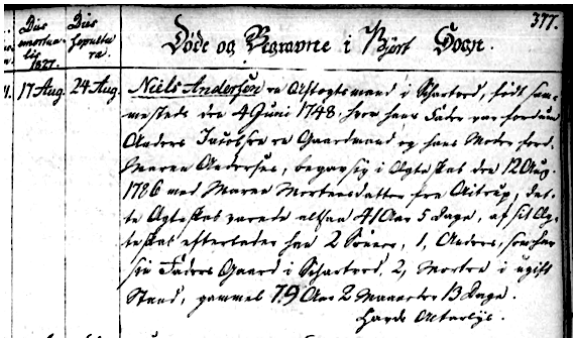

Han overtager i 1786 Toftedal og bliver samtidig gift. Gården var da en halv ejendoms- og halv fæstegård på 51 slesvigske tdr. land. I 1788 flytter han gården til den nuværende toft. I sætningsregistret i 1794 er den på 122 tdr. land med en bonitet på 41 trd. land. Han overlader i 1818 gården til sønnen og går på aftægt og dør på gården i 1827.

Niels Andersen blev

gift den 12. august 1786 i Sdr. Bjert ((*opslag 155: 'havde Alterlys'*) med

MAREN MORTENSDATTER (ane 29)

født 28. september 1764 i Agtrup

død 11. juli 1850 på Toftedal i Skartved, begravet 16. juli 1850 i Sdr. Bjert (*opslag 274 'Maren Nielses, døde af Apopleksi [hjerneblødning] i en Alder af 85 Aar, 9 Mdr. og 13 Dage.'*)

datter af gårdmand MORTEN ANDERSEN (ane 58) og INGER HANSDATTER RAVN (ane 59) i Agtrup (*se side 98*).

Maren Mortensdatter var blind de sidste 10 år af sit liv.

Maren og Niels Andersen fik 4 børn:

1. ANDERS NIELSEN (ane 14)[23]
   født 25. august 1787 i Skartved, døbt 26. august 1787 i Sdr. Bjert (*opslag 66: 'Anders Jacobsen (sic!)*)
2. MORTEN NIELSEN RAVN
   født 11. juni 1790 i Skartved, døbt 13. juni 1790 i Sdr. Bjert (*opslag 80*)
   død 11. juli 1795 i Skartved, begravet 17. juli 1795 i Sdr. Bjert (*opslag 242-43: Havde Alterlys*')
3. dødfødt søn
   dødfødt 31. januar 1795 (*opslag 89 og 239: 'Kom død til verden'*)
4. MORTEN NIELSEN RAVN
   født 15. februar 1806 i Skartved, (*opslag 30: hjemmedøbt samme dag. Faddere bl.a. Gaardmand Nis Nielsen, Gaardmand Anders Pedersen, Maren Rut Erichsen, alle i Skartved*)

Om Maren Mortensdatters aner: Se næste side.
Om Maren Mortensdatters søskende og deres familie: Se side 99.
Om Anders Nielsen Ravn: Se side 113.
Om hans bror Morten Nielsen Ravn med 3 ægtefæller: Se side 105.

[22] En skik på egnen ved både bryllup og begravelse.

[23] Ved fødslen er han i kirkebogen - fuldstændig uforklarligt - indskrevet med navnet ANDERS JACOBSEN. Selv brugte han det - så vidt vides - ikke.

Indskud om MAREN MORTENSDATTERS ANER.
MORTEN ANDERSEN OG INGER HANSDATTER RAUN

JENS ANDERSEN (ane 232)

født omkring 1665 i Agtrup

død i Agtrup, begravet 27. december 1712 i

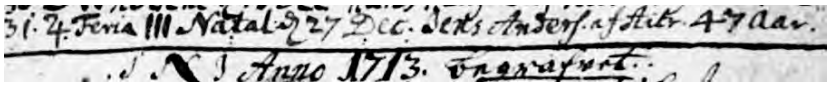

Sdr. Bjert (*opslag 68:' Tertia III Natal. d. 27 Dec. Jens Anders. af Aitr.[Agtrup] 47 Aar'*)

Han er anført i 1708 som fæster af en gård på 79 slesvigske tdr. land i Agtrup (matr. nr. 1 i Zetzungsregister) og er dermed først kendte fæster af gården. Den var krongods under Haderslev Len og lå sydligst i Agtrup Sønderby, men nord for en gård, der kort før 1794 blev lagt sammen med Agtrupgård[24]. Han blev

gift omkring 1697 - givetvis i Sdr. Bjert - med

METTE N. N. (ane 233)

født omkring 1670 i Skartved

død i Agtrup, begravet 9. august 1722 i

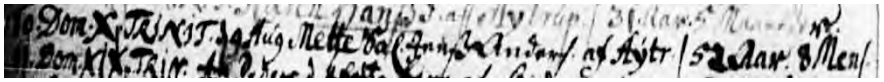

Sdr. Bjert (*opslag 71: 'Dom. X Trinit. d. 9. Aug. Mette, sal. Jens Anders[en] af Aitrup 52 Aar, 8 Mens [måneder]*)

Parret fik flere børn; én af deres sønner var:

ANDERS JENSEN (ane 116)

født 25. november 1698 i Agtrup (bestemt ud fra dødsår og -alder)

død 5. december 1767 i Agtrup, begravet 10. december 1767 i Sdr. Bjert (*opslag 160. 'Anders, Jens Andersens Gaardmands Søn i Aitrup, med hans Hustru Mette Jenses [= Jenses kone]. Gaardmand af Schartved. Hafde med sin Hustru Maren, Morten Pedersens Gaardmands af Tved: 1 Mette, 2 Morten, 3 Else, 4 Kirstine, 5 Jens, 6 Margrete, 7 Ane Mette, [som] haver med Niels Nissen i Aitrup 1 Nis, 2 Maren, 3 Søren, 4 Ane. Morten haver med Inger Hansd. af Stenterup 1 Maren, 2 Kirstine, 69 Aar gammel og 10 Dage -- Habebant Cereos [havde alterlys]*)

Han nævnes 1741 som fæster af en nu nedlagt gård i Agtrup, som må være faderens gård matr. nr. 1 i sætningsregistret. Han blev

gift den 7. juli 1729 i Sdr. Bjert (*opslag 55*) med

MAREN MORTENSDATTER (ane 117).

født omkring 1706 i Tved i Dalby Sogn

død 1751 i Agtrup, begravet 10. november 1751 i Sdr. Bjert (*opslag 79: 'Anders Jens[ens] Hustru af Aitrup 45 Aar 7 Maaneder og Hafde Alter (-)'*)

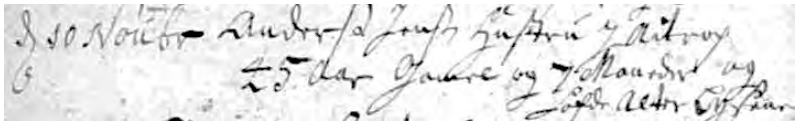

datter af MORTEN PEDERSEN (ane 234) og N. N. (ane 235) i Tved.

Parret fik ihvertfald 7 børn (*som anført ved faderens død*):

1. METTE ANDERSDATTER

   født 14. oktober 1730 i Agtrup, døbt 14. oktober 1730 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 14*)

2. MORTEN ANDERSEN (ane 58)

   født 1733 i Agtrup, døbt 28. februar 1733 i Sdr. Bjert (*opslag 14: d. 28 febr Anders Jensens Søn Morten af Aitrup'*)

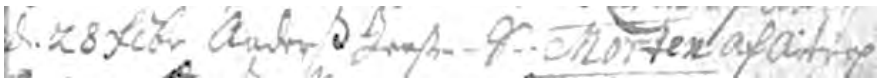

3. ELSA/ELSABE CHRESTINA ANDERSDATTER

   født 16. april 1738 i Agtrup, døbt 16. april 1738 i Sdr. Bjert (*opslag 16*)

4. JENS ANDERSEN

   født 13. oktober 1740 i Agtrup, døbt 13. oktober 1740 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 16*)

---

[24] V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn (1968), s. 113.

5. CHRISTINE ANDERSDATTER
født 29. maj 1742 i Agtrup, døbt 29. maj 1742 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 17*)

6. ANE ANDERSDATTER
født 23. august 1744 i Agtrup, døbt 23. august 1744 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 18*)

7. JENS ANDERSEN
født 29. august 1746 i Agtrup, døbt 29. august 1746 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 21*)

8. MAGRETA ANDERSDATTER
født 3. august 1749 i Agtrup, døbt 3. august 1749 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 24*)

Om Morten Andersens søskende: Se næste side.
Om Morten Andersen: Se side 98.

MORTEN ANDERSENS SØSKENDE OG DERES FAMILIE

1. METTE ANDERSDATTER

født 14. oktober 1730 i Agtrup, døbt 14. oktober 1730 i Sdr. Bjert Kirke
død 30. september 1811 i Agtrup, begravet 4. oktober 1811 i Sdr. Bjert (*opslag 171*)

Hun blev gift den 30. juni 1757 i Sdr. Bjert (*kirkebog II, opslag 103: 'Havde Alterlys'*) med NIELS NISSEN i Agtrup,

født 12. juni 1724 i Agtrup, døbt 12. juni 17324 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 12*)
død 13. august 1798 i Agtrup, begravet 18. august 1798 i Sdr. Bjert (*opslag 237*)

søn af NIS NIELSEN og SARA IFVERSDATTER

Parret havde 4 børn.

3. ELSA CHRESTINA ANDERSDATTER

født 16. april 1738 i Agtrup, døbt 16. april 1738 i Sdr. Bjert
død 2. februar 1803 på Eegsgaard, begravet 10. februar 1803 i Sdr. Bjert (*opslag 141*)

Hun blev
gift 18. august 1769 i Sdr. Bjert (*opslag 148*) med
PEDER HANSEN

født 8. oktober 1742 i Skartved, døbt 8. oktober 1742 i Sdr. Bjert (*kirkebog II, opslag 27: 'Per'*)
død 9. maj 1815 på Eegsgaard i Skartved, begravet 16. maj 1815 i Sdr. Bjert (*opslag 310*)

søn af HANS PEDERSEN, fæster på Eegsgaard i Skartved, og ANNA CHRISTOPHERSDATTER MATHIESEN. Han blev gift 2° den 7. juli 1804 med Kirsten Jørgensdatter, enke efter Erich Michelsen i Sdr. Bjert

Parret havde 3 døtre.

4. JENS ANDERSEN

født 13. oktober 1740 i Agtrup, døbt 13. oktober 1740 i Sdr. Bjert
død i 1741 i Agtrup, begravet 22. januar 1741 i Sdr. Bjert (*opslag 130*)

5. CHRISTINE ANDERSDATTER

født 29. maj 1742 i Agtrup, døbt 29. maj 1742 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 17*)
død 19. januar 1819 på Binderuplund i Sdr. Bjert, begravet 25. januar 1819 i Sdr. Bjert (*opslag 321: 'Christine Iver Michelsen'*)

Hun blev gift 1° den 1. juli 1774 i Sdr. Bjert (*opslag 152*) med
IVER NISSEN

født 10. marts 1730 i Agtrup, døbt 10. marts 1730 i Sdr. Bjert (*opslag 13*)
død 28. marts 1780 i Agtrup, begravet 1. april 1780 i Sdr. Bjert (*opslag 181*)

søn af NIS NIELSEN og SARA IFVERSDATTER
Han var gårdmand i Agtrup.

Parret havde ingen børn.

Hun blev gift 2° den 5. maj 1781 i Sdr. Bjert (*opslag 141, 'havde alterlys'*) med
IVER MICKELSEN

født 1. marts 1758 i Agtrup, døbt 1. marts 1758 i Sdr. Bjert (*opslag 33*)
død 9. januar 1824 på Binderuplund i Binderup, begravet 15. januar 1824 i Sdr. Bjert (*opslag 184*)

søn af MICHEL IFVERSEN og MAREN NIELSDATTER, Rørupgaard i Agtrup.
Han er i 1794 fæster af Rørupgaard, matr. 17 i Agtrup.

Parret havde en søn, der overtog Binderuplund i Binderup, *og en datter*.

6. ANE ANDERSDATTER

født 23. august 1744 i Agtrup, døbt 23. august 1744 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 18*)
konfirmeret 1761 i Sdr. Bjert (*opslag 97*)

Hendes videre skæbne kendes ikke.

7. JENS ANDERSEN

født 29. august 1746 i Agtrup, døbt 29. august 1746 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 21*)

Hans videre skæbne kendes ikke.

8. MAGRETA/MARGRETE ANDERSDATTER

født 3. august 1749 i Agtrup, døbt 3. august 1749 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 24. 'Magreta'*)
konfirmeret 14. april 1765 i Sdr. Bjert (*opslag 33: 'Margrete'*)

Hendes videre skæbne kendes ikke.

MORTEN ANDERSEN OG INGER HANSDATTER RAVN

MORTEN ANDERSEN (ane 58)

født 1733 i Agtrup, døbt 28. februar 1733 i Sdr. Bjert

død 11. juni 1806 i Agtrup, begravet 19. juni 1806 i Sdr. Bjert (*opslag 152: '- hans Fader var fordum [afdøde] Anders Jensen, en Gaardmand i Aÿtrup, og hans Moder fordum Maren Mortens, begav sig i Ægteskab (-) Havde alterlys'*)

søn af ANDERS JENSEN (ane 116) og MAREN MORTENSDATTER (ane 117).

Han overtog i 1763 fæstet efter sin far. Det findes i afskrift[25]: '- *jeg Friderick von Klingberg*

- *Giør hermed vitterlig, at jeg på allerhøystbemeldte Hans Kong. Maytt. min allernaadigste Arve-Konges og Herres Vegne, haver Stæd og Fæst, saasom jeg i Kraft [af] dette hermed stæder og forfæster Morten Andersen udi i Aÿtrup, Een heel Gaard sammesteds som sin Fader Anders Jensen tilforn for hannem beboed, besiddet og udi i Brug havd haver, med ald dens Tilliggelse, det være sig udi i Ager og Eng, Forte, Fiske-Vand og Fægang, samt andet, som befindes ved den samme, inden og uden Markskiel, intet deraf undtagen eller forbeholden udi nogen Maader, mens skal og maa samme have, nyde, bruge og beholde sin Livs-Tiid, ligervis som hans Formænd for[før] hannem og han selv hidindtil den samme nødt[nydt] og brugt haver; Dog skal han herimod være pligtig og skyldig, saavel her udi Amts-Stuen imod Quittering at erlægge Fæste-Penge Fem Rdlr. Lübskschilling Courant, ligesom Fæste-Registeret pro Anno 1762, som den 17de Junii Anno 1763 er sluttet i Munde fører, nemlig at til Fæste af berørte heele Gaard saa meget til Hans Kongl. Maytt. skal afdrages, som og herefterdags den sædvanlige Afgift, Pligt og Tynge, og hvad ellers i Fremtider, af Hans Kongl. Maytt. Allernaadigst skulde vorde paabuden, aarligen og til rette Tiide at udreede, give, giøre og betale, som det sig bør; Desligeste uden min Tilladelse, ey noget deraf maa afhænde, pandsætte, mageskifte, leye eller fæste, eller tilstæde nogen anden at bringe noget af det som Gaarden tilhører, og det altsammen ved sin Fæstes Fortabelse.*

Haderslef den 30 Julii do 1763. *F. Klingberg.'*

Morten Andersen blev gift den 10. juni 1763 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 105: d. 10. Junij [1763] Morten Andersen af Aitrup og Inger Hans datter af Stenderup -- habebant Cereos [havde alterlys]'*) med

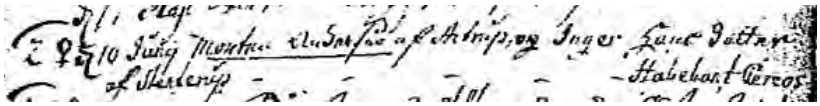

INGER HANSDATTER RAVN (ane 59)

født 1733 i Sønder Stenderup, døbt 6. oktober 1733 i Sdr. Stenderup Kirke (*opslag 6: Inger, Hans Raun dat: d. 6. Octob. Fadd. (-), Peder, Peder Hugger, Jomfru Trine Raun'*)

død 26. april 1798 i Agtrup, begravet 2. maj 1798 i Sdr. Bjert (*opslag 126*)

Hun var datter af gårdmand HANS MICHELSEN RAVN (ane 118) og CHRISTINA SIMONSDATTER (ane 119) i Sønder Stenderup (*se side 104*).

Parret havde 6 børn - de to yngste fik ved dåben slægtsnavnet Ravn:

1. MAREN MORTENSDATTER (ane 29)
   født 28. september 1764 i Agtrup, døbt 30. september 1764 i Sdr. Bjert (*opslag 6*)
2. KIRSTINE MORTENSDATTER
   født 5. september 1766 i Agtrup, døbt 7. september 1766 i Sdr. Bjert (*opslag 10*)
3. METTE MORTENSDATTER
   født 4. oktober 1768 i Agtrup, døbt 5. oktober 1768 i Sdr. Bjert (*opslag 16*)
4. ANDERS MORTENSEN
   født 18. januar 1771 i Agtrup, døbt 20. januar 1771 i Sdr. Bjert (*opslag 22*)
5. HANS RAVN
   født 27. januar 1774 i Agtrup, døbt 28. januar 1774 i Sdr. Bjert (*opslag 7: Hans Ravn*)
6. JENS RAVN
   født 3. december 1776 i Agtrup, døbt 5. december 1776 i Sdr. Bjert (*opslag 16: Jens Ravn*)

Om Maren Mortensdatters søskende og deres familie: Se næste side.
Om Maren Mortensdatter og Niels Andersen: Se side 94.

[25] Afskriften findes hos V. Uldall Juhl side 42. Yderligere omtale findes side 68 og side 113.

MAREN MORTENSDATTERS SØSKENDE OG DERES FAMILIE

2. KIRSTINE MORTENSDATTER

født 5. september 1766 i Agtrup, døbt 7. september 1766 i Sdr. Bjert
død 2. december 1797 i Dalby Sogn, begravet 8. december 1797 i Dalby (*hovedministerialbog, opslag 205: 'Christina Peders'*)

Hun blev
gift den 29. september 1792 i Dalby Kirke (*opslag 162*) med
PEDER MOGENSEN

født 22. september 1748 i Vonsild Sogn, døbt 22. september 1748 i Vonsild Kirke (*opslag 32*)
død 16. februar 1811 i Dalby Sogn, begravet 24. februar 1811 i Dalby (*hovedministerialbog, opslag 216*)

Han fæstede i 1788 gård 4 i Dalby. Han var ved vielsen enkemand for anden gang. Ved folketællingen i 1803 havde han 4 tjenestefolk. Gården blev udparcelleret i 1813.
Parret fik to døtre (*der fik navnet Hatt efter deres fars første kone*):

2.1. CHRISTINA PEDERSDATTER HATT

født 28. maj 1794 i Dalby, døbt 29. maj 1794 i Dalby Kirke (*hovedministerialbogen opslag 15*)

2.2. INGER MARIA PEDERSDATTER HATT

født 21. december 1795 i Dalby, døbt 23. december 1795 i Dalby Kirke (*hovedministerialbogen opslag 17*)

3. METTE MORTENSDATTER

født 4. oktober 1768 i Agtrup, døbt 5. oktober 1768 i Sdr. Bjert
død 7. juli 1833 i Agtrup, begravet 11. juli 1833 i Sdr. Bjert (*opslag 212-13: 'Havde Alterlys'*)

Hun blev
gift den 22. november 1800 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 154*) med
JENS SIMONSEN

født 6. april 1767 i Sdr. Bjert, døbt 8. april 1767 i Sdr. Bjert (*opslag 10*)
død 1. august 1845 i Sdr. Bjert, begravet 8. august 1845 i Sdr. Bjert (*opslag 247*)

søn af gårdmand SIMON JENSEN og KIRSTEN ANDERSDATTER i Bjert.
Jens Simonsen var smed i Agtrup.
Parret fik tre døtre:

3.1. INGER RAVN

født 18. maj 1801 i Agtrup, døbt døbt 19. maj 1801 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 14*)

3.2. MAREN JENSES RAVN

født 6. februar 1804 i Agtrup, døbt døbt 7. februar 1804 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 24*)

3.3. KIRSTEN RAVN

født 14. oktober 1806 i Agtrup, døbt døbt 15. oktober 1806 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 33*)

4. ANDERS MORTENSEN

født 18. januar 1771 i Agtrup, døbt 20. januar i Sdr. Bjert 1771
død 18. juni 1824 i Agtrup, begravet 24. juni 1824 i Sdr. Bjert (*opslag 185: 'Havde Alterlys'*)

Ifølge kirkebogen overtog han gården ved vielsen (1800) og havde den i 23 år. Ifølge V. Uldall Juhl: Sdr. Bjært Sogn, s. 113 overtog han den ved faderens død i 1806. Han havde vanskeligt ved at betale restancer i årene efter statsbankerotten i 1813 med landbrugskrise og måtte afholde auktion. Første gang i 1822, anden gang i 1823, hvor han måtte afhænde gården, der herefter blev opløst. Han døde som indsidder i Agtrup.
Han blev
gift den 1. november 1800 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 104*) med
INGER CHRISTINA SØRENSDATTER HJORT

født 10. december 1780 i Tved, døbt 11. december 1780 i Dalby Kirke (*opslag 21*)
død 24. december 1832 i Agtrup, begravet 29. december 1832 i Sdr. Bjert (*opslag 211: 'Havde Alterlys'*)

datter af toftmand SØREN ESKILDSEN HJORTH og HELENE HANSDATTER i Tved.
Parret fik 5 børn:

4.1. MORTEN ANDERSEN RAVN

født 4. juni 1802 i Agtrup, døbt 5. juni 1802 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 18*)
død 27. november 1802 i Agtrup, begravet 2. december 1802 i Sdr. Bjert (*opslag 140*)

4.2. INGER RAVN
født 30. oktober 1803 i Agtrup, døbt 31. oktober 1803 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 23*)
4.3. SØREN ANDERSEN RAVN
født 4. marts 1806 i Agtrup, døbt 25. marts 1806 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 31*)
4.4. ELSE CATHARINA ANDERSDATTER RAVN
født 25. oktober 1808 i Agtrup, døbt 25. oktober 1808 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 39*)
død 19. august 1810 i Agtrup, begravet 24. august 1810 i Sdr. Bjert (*opslag 166: 'Havde Alterlys'*)
4.5. MORTEN ANDERSEN RAVN
født 24. juli 1811 i Agtrup, døbt 25. juli 1811 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 50*)

5. HANS MORTENSEN RAVN
født 27. januar 1774 i Agtrup, hjemmedøbt 28. januar, fremstillet 13. marts 1774 i Sdr. Bjert
død 23. marts 1832 i Bramdrup, begravet 31. marts 1832 i Ødis (*opslag 211*)

Han giftede sig til en gård i Bramdrup i Ødis Sogn, da han blev
gift den 16. november 1799 i hjemmet i Bramdrup (*kontraministerialbogen opslag 142*) med
INGER HANSDATTER.
født 3. maj 1778 i Bramdrup, døbt 4. maj 1778 i Ødis Kirke (*opslag 25*)
død 28. januar 1828 i Bramdrup, begravet 2. februar 1832 i Ødis (*opslag 203*)
datter af gårdmand HANS PEDERSEN og JOHANNE MARIE POVLSDATTER.
Parret fik 6 dødfødte børn samt 4 børn, hvor to blev voksne:
5.1. dødfødt pige
5.2. PETER HANSEN RAVN
født 25. februar 1802 i Bramdrup, døbt 25. februar 1802 i Ødis Kirke (*opslag 102*)
død 7. maj 1810 i Bramdrup, begravet 14. maj 1810 i Ødis (*opslag 156*)
5.3. INGER MARIE HANSDATTER RAVN
født 26. maj 1804 i Bramdrup, døbt 27. maj 1804 i Ødis Kirke (*opslag 5*)
5.4. dødfødt dreng
5.5. dødfødt dreng
5.6. MORTEN HANSEN RAVN
født 8. maj 1809 i Bramdrup, døbt 11. maj 1809 i Ødis Kirke (*opslag 20*)
5.7. dødfødt dreng
5.8. HANS RAVN
født 2. maj 1814 i Bramdrup, døbt 8. maj 1814 i Ødis Kirke (*opslag 29*)
død 4. marts 1816 i Bramdrup, begravet 13. marts 1816 i Ødis (*opslag 179*)
5.9. dødfødt dreng
5.10. dødfødt barn

6. JENS MORTENSEN RAVN
født 3. december 1776 i Agtrup, døbt 5. december 1776 i Sdr. Bjert Kirke
død 27. januar 1850 i Sdr. Bjert, begravet 5. februar 1850 i Sdr. Bjert (*opslag 272: 'Han døde efter flere Aars svære Gigtlidelser i en Alder af 73 Aar 1 Maaned 24 Dage. Fik Udtale og Lig-prædiken'*)

Han opholdt sig i 1824 hos gårdejer Hans Hansen i Sdr. Bjert. Gården lå mellem Bjertgaard og Elskager, hvor der oprindelig lå 3 gårde, matrikel 8, 9 og 10, der var blevet opløst og solgt. Af jorden fra nr. 9 og 10 beholdt Jens Mortensen Ravn ca. 50 slesvigske tdr. land, hvorpå begge gårdes kobbelhaver lå. På dem byggede han gården i 1836. Den fik navnet Kobbelsgaardog havde matrikelnummer 9. Han afhændede den før 1847, hvor der var en ny ejer. Senere kom den i handelen, hvor blandt andre Jes Lautrup en tid ejede den. Jens Mortensen Ravn blev
gift den 11. februar 1804 i Sdr. Bjert kirke (*opslag 217*) med
ANNE MARIE KIRSTINE HANSDATTER LOLLAND
født 20. marts 1785 i Sdr. Bjert, døbt 21. marts 1785 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 16: Jens Ravn*)
død 27. februar 1871 i Sdr. Bjert, begravet 7. marts 1871 i Sdr. Bjert (*opslag 399: 'Aftægtskone i Bjært. Enke efter Gaardmd Jens Mortensen Ravn. Datter af Gaardmand Hens Hansen i Bjært'*)
datter af gårdmand HANS HANSEN og N. N. i Sdr. Bjert.
Parret havde 11 børn:
6.1. HANS JENSEN LOLLAND
født 19. marts 1804 i Sdr. Bjert, hjemmedøbt 20. marts 1804 i Sdr. Bjert (*opslag 45*)

6.2. MORTEN JENSEN LOLLAND
født 19. oktober 1805 i Sdr. Bjert, hjemmedøbt 19. oktober 1805, i Sdr. Bjert (*opslag 51-52*)
død 29. april 1809 i Sdr. Bjert, begravet 5. maj 1809 i Sdr. Bjert (*opslag 326*)

6.3. TROULS JENSEN LOLLAND
født 16. maj 1807 i Sdr. Bjert, hjemmedøbt 16. marts 1804 i Sdr. Bjert (*opslag 58*)

6.4. MORTEN JENSEN LOLLAND
født 1. maj 1809 i Sdr. Bjert, hjemmedøbt 1. maj 1809 i Sdr. Bjert (*opslag 66*)

6.5. INGER CHRISTINA JENSDATTER LOLLAND
født 26. december 1810 i Sdr. Bjert, døbt 26. december 1804 i præstegården (*opslag 45*)

6.6. ANNA JENSDATTER LOLLAND
født 23. juni 1812 i Sdr. Bjert, døbt 24. juni 1812 i præstegården (*opslag 83*)

6.7. ANDERS JENSEN LOLLAND, tvilling
født 6. september 1813 i Sdr. Bjert, døbt 8. september 1813 i præstegården (*opslag 119*)
død 16. december 1813 i Sdr. Bjert, begravet 21. december 1813 i Sdr. Bjert (*opslag 357*)

6.8. KIRSTEN MARIE JENSDATTER LOLLAND, tvilling
født 6. september 1813 i Sdr. Bjert, døbt 8. september 1813 i præstegården (*opslag 90*)

6.9. MAREN JENSES LOLLAND
født 6. november 1814 i Sdr. Bjert, døbt 7. november 1814 i præstegården (*opslag 97*)

6.10. METTE LOLLAND
født 25. februar 1816 i Sdr. Bjert, døbt 27. februar 1816 i præstegården (*opslag 104-05*)
død 15. juni 1816 i Sdr. Bjert, begravet 20. juni 1816 i Sdr. Bjert (*opslag 381*)

6.11. CHRISTINA LOLLAND, tvilling
født 25. februar 1816 i Sdr. Bjert, døbt 27. februar 1816 i præstegården (*opslag 105*)
død 21. juni 1816 i Sdr. Bjert, begravet 24. juni 1816 i Sdr. Bjert (*opslag 321*)

Indskud om INGER HANSDATTER RAUNS ANER

Ved Inger Hansdatters mor, Christina Simonsdatters (ane 119) begravelse oplyses det, at hendes forældre var

MAREN JESSES (ane 239) og

hendes død og begravelse er ikke fundet

SIMON JENSEN BUNDGAARD (ane 238)

begravet 2. påskedag, 30. marts 1739 i Sdr. Bjert (*kirkebog I, opslag 74 oplyser: II Pasch [2. påskedag?] Simon Bundgaard Bit [Bjert] (ingen aldersangivelse) Hab Cer (havde alterlys*)

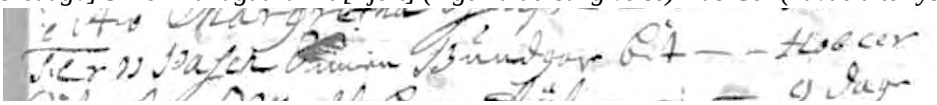

(*kirkebog III, opslag 81: 'II Pasch Simon Bundgaard i Biert i Kirken'*)

Uldall Juhl fortæller side 93 om en nedlagt gård, nr. 1 i Bjert, som hed Bundgaard: *'Bag præstegården lå tidligere en stor gård, der [i sætningsregistret] i 1794 var gård nr. 1 og var på 122 slesvigske tdr. land dels fæste- dels ejendomsjord. 1708 er besidderen Simon Jensen Bundgaard. 1695 fødtes hans søn, Jens Simonsen Bundgaard, der senere blev gift med naboens, Erich Bramsens datter Maren fra Dahlmannsminde. Da [Jens Simonsen Bundgaard] døde i 1739, overtog sønnen Simon Jensen Bundgaard gården.'*

Simon Jensen Bundgaard blev

gift (ukendt tid og sted. De tre Kirkebøger går tilbage til 1699) med

MAREN JESSEN (ane 239)

født- uvist hvor og hvornår

død - uvist hvornår - vel begravet i Sdr. Bjert.

Parret har formentlig fået 3 - måske 4 - børn:

1. JENS (SIMONSEN?) BUNDGAARD

født 1695 (bestemt ud fra dødsår og -alder. Han døde 1739, 44 år gammel)

2. JEP SIMONSEN BONDEGAARD

født i februar måned 1700 i Sønder Bjert (bestemt ud fra dødsår og -alder: Han døde 15. marts 1772, 72 år og 1 måned gammel)

3. CHRISTINA SIMONSDATTER (ane 119)

døbt enten 15. februar eller 28. februar (fastelavnsmandag eller 2. søndag i fasten) 1706 i Sdr. Bjert Kirke

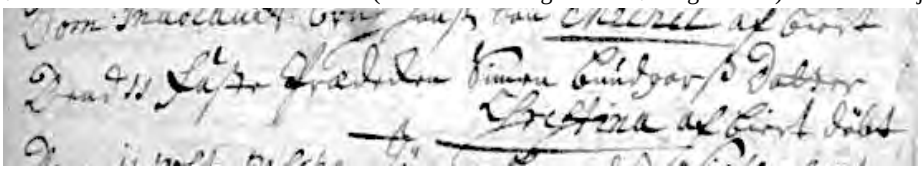

(*opslag 7: 'Dend II Fasten Prædedem(?[26]) Simon Bundgaars Datter Christina af Biert døbt'*)

D. ANE SIMONSDATTER? *'af Bjert'*

ukendt fødselsdato og -år

Hun blev gift 21. juni 1740 i Sdr. Bjert (*kirkebog III, opslag 58*) med

HANS MICHELSEN fra Agtrup

født omkring 1710 (bestemt udfra dødsår og -alder)

begravet sept. eller okt. 1753 i Sdr. Bjert (*kirkebog I opslag 80: 43 år*)

Om Christina Simondatters brødr: Se næste side.
Om Christina Simondatter: Se side 104.

[26] 2. søndag i fasten hedder dom. reminiscere.

CHRISTINA SIMONSDATTERS BRØDRE

1. JENS SIMONSEN BUNDGAARD[27]

født 1695 (bestemt ud fra dødsår og -alder)

begravet 11. marts 1739 (1699-1763, *opslag 80: d. 11 Marti- Jens Bundgor af Bit -- 44 Aar*):

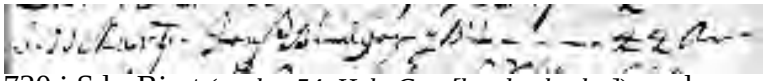

Han blev gift 19. oktober 1730 i Sdr. Bjert (*opslag 54*: *Hab. Cer. [havde alterlys]*) med

MAREN ERICHSDATTER

døbt 3. juli 1709 i Bjert (*opslag 8*)

død 1. juni 1774 i Sdr. Bjert, begravet 8. juni 1774 i Sdr. Bjert (*opslag 147: 'Maren, Erich Jepsens Bramsens, Gaardmands datter af Biert, med hans Hustru Inger, Jens Hansen Wiufs, Gaardmands ægte datter af Binderup, med hans hustru Bodild Ankersdatter af Binderup - [hun] havde med sin Mand Jens Simonsen 1) Erich, 2) Maren, som var døde uden Arwinger, 3) Simon, som med sin Hustru Johanne, Ancher Rasmussens datter af Binderup, efterlader a) Marie Elisabeth, b) Inger Maria, c) Jens, d) Maren, e) Elsa, f) Ancker, [hun blev] 64 Aar gammel 10 Maaneder 8te Dage. Begravet i Kirken. Habebant cereos [havde alterlys]'*)

datter af gårdmand ERICH JENSEN BRAMSEN og INGER JENSDATTER WIUF i Binderup.

<u>Parret havde ved hendes død 3 børn</u>:

1. ERICH, død før moderen uden arvinger
2. MAREN, død før moderen uden arvinger
3. SIMON, gift med JOHANNE ANCHERSDATTER af Binderup

<u>Johanne Anchersdatter og Simon Jensen Bundgaard havde ovenanførte 6 børn</u>.

3. JEP SIMONSEN BONDEGAARD

født i februar måned 1700 i Sønder Bjert (bestemt ud fra dødsår og -alder).

død 15. marts 1772, begravet 22. marts i Sdr. Stenderup (*opslag 148: <u>Jep Simonsen</u>, der ehel. Hüfner in Biert, Simon Jensen Bondgaard, und Maren Simonsen [Simons Jensens kone] eehel. [ægtefødte] Sohn; vereheliihst mit [gift med] Maren Mogensen am Ufer [ved stranden]: hinterlässt eine Tochter, verehe[s]liihst [gift] i Kopenhagen; alt 72 Jahr 1 Monath'*)

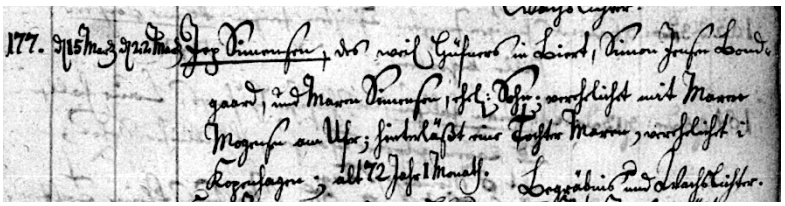

Han blev gårdmand på Stenderup Strandgaard ved Lillebælt efter at han blev trolovet 15. februar og gift 21. juni 1735 i Sdr. Stenderup (*opslag 47*) med

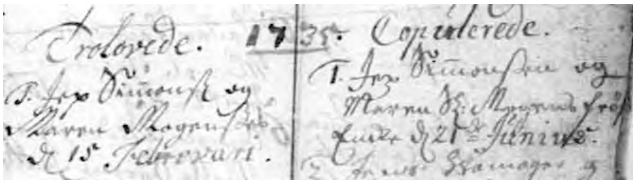

MAREN MOGENSEN,

der var enke efter Rideknægt Mogens Frost på Stenderup Strandgaard, som var død i 1734. I "Hjemstavnsbog - Stenderup Sogns Historie", side 202 flg. kan man læse om gården (der forlængst er nedlagt), at den lå *'et ualmindelig skønt sted'* næsten helt ud til vandet ved Lillebælt, vest for skovridergården. I gamle papirer kaldes den skiftevis Kongelig Enemærke og Stenderup Enemærke eller Enemark. Siden 1649 havde kongen skænket den omtrent afgiftsfrit til veltjente, tidligere ansatte i kongens tjeneste. I 1716 blev den skænket til rideknægt Mogens Frost. I 1735 til Jep Simonsen og i 1760 til Andreas Mogensen Frost (*se <u>næste side</u>*), søn af Mogens Frost. Om Jep Simonsen boede på aftægt her eller et andet sted i Stenderup fra 1760 til sin død i 1772, vides vist ikke.

<u>Parret havde en datter</u>, der (som anført ved hans død) var gift i København.

[27] Navnet Bundgaard er anført i kirkebogen ved hans død, mens navnet Simonsen er anført i kirkebogen ved hans kones død.

INGER HANSDATTERS FORÆLDRE
HANS MICHELSEN RAVN OG CHRISTINA SIMONSDATTER

HANS MICHELSEN RAUN (ane 118)

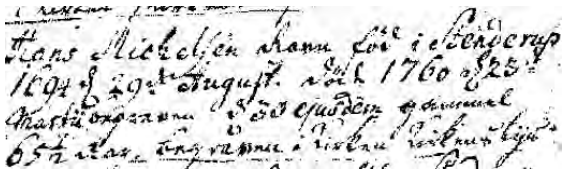

født 29. august 1694 i Sdr. Stenderup Sogn (oplyst i kirkebogen ved hans begravelse)
død 23. marts 1760 i Sdr. Stenderup, begravet 30. marts 1760 i Sdr. Stenderup (*opslag 37 'begraven i Kirken, Kirkens (-)'*)

søn af gårdmand MICHEL MADSEN (ane 236) og INGER THOMASDATTER (ane 237) i Stenderup Sogn. Hans Michelsen Ravn var gårdmand i Stenderup og må have haft en ejendom her. Muligvis har han overtaget faderens ejendom. Han er ikke fundet i "Hjemstavnsbog - Stenderup Sogns H
istorie". Han blev
gift den 22. juni 1730 i Sdr. Stenderup Kirke (*opslag 47: 'Copulerede 1730 Hans Michelsen Raun og Christina Simonsdatter fra Biert d. 22 Junij'*) med
CHRISTINA SIMONSDATTER (ane 119)

døbt enten 15. februar eller 28. februar (fastelavnsmandag eller 2. søndag i fasten) 1706 i Sdr. Biert
død 26. november 1772 i Sdr. Stenderup, begravet 2. december 1772 i Sdr. Stenderup (*opslag 149: 'Stine, der [afdøde] Hufners Simon Jensen Bondegaard (sic!) und Maren Jessen e ehelich. Tochter [ægtefødte datter], vereheschliest mit dem [afdøde] Hufner in Sten-derup, Hans Michelsen Raun, hinterläst 4 Tochter, Maren, Inger, Mette und Dorthe, alt 66 Jahre, 8 Monathe - Begräbnis (-)'*)

datter af SIMON JENSEN BUNDGAARD (ane 238) og MAREN JESSEN (ane 239) i Sdr. Bjert (jvf. kirkebogsoplysningerne herover).

Parret havde ved moderens død 4 døtre:

1. MAREN HANSDATTER RAUN
   født 1731 i Sdr. Stenderup, døbt 16. august 1731 i Sdr. Stenderup (*opslag 5*)
   død 21. april 1810 i Sdr. Stenderup, begravet 27. april 1810 i Sdr. Stenderup (*opslag 182*)

   Hun blev
   gift - uvist hvornår - med
   PETER PAULSEN RAUN
   født 1736 (bestemt ud fra dødsår og -alder)
   død 25. april 1802 i Stenderup, begravet 29. april 1802 i Stenderup (*opslag 177, 66 år og 4 måneder*)

   søn af PAUL NIELSEN og KAREN HANSES.
   Han var gårdmand i Sdr. Stenderup.
2. INGER HANSDATTER RAUN RAUN (ane 59)
   født i Sdr. Stenderup

   (*Se videre side 98*)
3. METTE HANSDATTER RAUN
   født i Sdr. Stenderup, døbt 30. oktober 1735 i Sdr. Stenderup (*opslag 8*)
   død 18. august 1791 i Stenderup Strandgaard, begravet 18. august 1791 i Sdr. Stenderup (*opslag 168*)

   hun blev
   gift den 28. september 1765 i Sdr. Stenderup Kirke (*opslag 116*) med
   ANDREAS MOGENSEN FROST
   født på Stenderupgaard, døbt 20. november 1722 i hjemmet Sdr. Stenderup Sogn (*opslag 53*)
   død 14. februar 1793 på Stenderup Strandgaard, begravet 19. februar 1793 i Sdr. Stenderup Kirke (*opslag 169*)

   søn af MOGENS ERICHSEN FROST og MAREN CHRISTENSDATTER.
4. DORTHE HANSDATTER RAUN
   født i Sdr. Stenderup, døbt 1. marts 1741 i Sdr. Stenderup (*opslag 12*)
   død på Bækkelund i Hejls Sogn 24. januar 1802, begravet 3. februar 1802 i Hejls (*opslag 188*)

   Hun blev
   gift i 1774 med
   JES ANDREASSEN
   født 14. maj 1730 i Hejls
   død 13. december 1785 i Hejls, begravet 19. december i Hejls (*opslag 160*)

   søn af gårdmand ANDREAS JESSEN og hustru ELSE.
   Parret havde 3 døtre.

ANDERS NIELSEN RAVNS BROR: MORTEN NIELSEN RAVN OG
1) JOHANNE MARIE NIELSDATTER WINTHER,
2) ANNE CATHARINE JØRGENSDATTER,
3) KAREN MARIE HANSDATTER WIUF

MORTEN NIELSEN RAVN (*se side 94*), også kaldet LANGAGGER

født 15. februar 1806 i Skartved

død 4. marts 1878 på Bjert Mark, begravet 11. marts 1878 i Sdr. Bjert (*opslag 359: 'Aftægtsmand'*)

I 1833 bliver Morten Nielsen Ravn *'efter jordmoderens afgørelse'* udlagt som barnefader til:

1. MORTEN MORTENSEN RAVN

født 11. juni 1833 i Skartved, døbt 12. juni 1833 i Sdr. Bjert (*opslag 54: Faddere: Gårdmand Anders Nielsen, ungkarl Hans Peter Damm, pigen Karen Pedersdatter, alle i Skartved*)

søn af

JOHANNE MARIE NIELSDATTER WINTHER

født 24. marts 1805 i Agtrup, døbt 26. marts i Sdr. Bjert (*opslag 28*)

død 18. juni 1843 i Skartved, begravet 21. juni 1843 i Sdr. Bjert (*opslag 242: 'Deres levende børn var 1. Morten (-), 2. Niels (-) 3. Maren (-). Hun døde efter Barselsseng. Fik Ligprædiken'*)

datter af NIELS PEDERSEN WINTHER, indsidder i Skartved, og JOHANNE HANSES.

Parret bliver

gift 1° den 19. juli 1834 i Bjert Kirke (*opslag 188*).

Året efter, hvor de er inderstefolk i Skartved, får de sønnen

2. NIELS MORTENSEN RAVN

født 23. november 1835 i Skartved, døbt 28. november 1835 i Sdr. Bjert præstegård (*opslag 67: Faddere: gårdmand Jap Nielsen, Niels, gårdmand Anders Nielsens søn, pigen Anna Elsbe Andersdatter, alle i Skartved.*

Senere flytter de til Bjert Mark, hvor Niels M. Ravn er kådner, og de får børnene:

3. ANDERS MORTENSEN RAVN,

født 10. april 1841 på Bjert Mark, døbt 17. juni 1841 i Sdr. Bjert (*opslag 98: faddere: gårdmand Anders Nielsen, Skartved, snedker Jens Elster, Bjert Mark, pigen Christine Hansdatter Hauge på Langholtgaard*')

4. MAREN MORTENSDATTER RAVN

født 9. juni 1843 på Bjert Mark, døbt 14. juni 1843 i Sdr. Bjert (*opslag 107: faddere: 1. Anne Marie Mortensen i Biert 2. Anna Dorthea Ravn i Schartved, 3. Hans Jessen i Biert*')

Johanne døde *'efter barselsseng'* den 18. juni 1843.

Herefter blev Morten Nielsen Ravn

gift 2° den 3. august 1844 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 205*) med

ANNE CATHARINE JØRGENSDATTER

født 13. marts 1809 i Rise på Ærø, døbt 15. marts 1809 i Rise (*opslag 298*)

død 29. marts 1851 på Bjert Mark, begravet 4. april 1851 i Sdr. Bjert (*opslag 278*)

datter af indsidder JØRGEN PEDERSEN og AHRENGODT SOPHIE PETERSEN i Store Rise på Ærø. Ved vielsen er hun 35 år gammel, mens han skulle være 50 år gammel. (Med denne aldersangivelse burde han være født omkring 1793/94!).

Anna Cathrine og Morten Nielsen Ravn får et ukendt antal børn. Af dem levede i 1850:

5. JØRGEN MORTENSEN RAVN

født 25. november på Bjert Mark, døbt 1. december i Sdr. Bjert (*opslag 117*)

6. JOHANNE MARIE RAVN

født 24. juni 1849 på Bjert Mark, døbt 26. juni i Sdr. Bjert (*opslag 132*)

Anne Cathrine Jørgensdatter døde i 1843.

Morten Nielsen Ravn blev herefter

gift 3° den 24. juli 1852 i Sdr. Bjert kirke (*opslag 172*) med

KAREN MARIE HANSDATTER WIUF

født 20. april 1817 i Sjølund, Vejstrup Sogn, døbt 27. marts april i Vejstrup Kirke (*opslag 298*)

død 7. juni 1893 i Sdr. Bjert, begravet 12. juni 1893 i Sdr. Bjert (*opslag 376: 'Aftægtskone i S. Bjært By og Sogn (-) og enke efter andet Ægteskab med Kaadner Morten Mortensen Ravn på Bjært Mark '*)

datter af JENS PEDERSEN WIUF og KIRSTEN

Parret fik formentlig ingen børn.

ANNE DORTHEA RAVNS MORS ANER
NIELS RASMUSSEN OG METTE CHRISTEN PAASKE

RASMUS NIELSEN (ane 120)

var gift med

NILLE NIELSES (ane 121)

i Hejls (*kirkebogen går tilbage til 1739*).

Parret havde sønnen:

NIELS RASMUSSEN (ane 60)

født 28. juli 1719 i Hejls (ifølge kirkebogsoplysningerne ved hans død)
død 2. september 1805 i Skartved, (*opslag 148: 'aftægtsmand i Schartved født i Heils 1719 d. 28. Julii, hans Fader var fordum Rasmus Nielsen en Husmand sammesteds, og hans Moder Nille Nielses, begav sig i Ægteskab 1750 med Mette Christens Datter fra Knudsbøl i Jylland som forhen ved Døden er afgangen; dette Ægteskab varede i 20 Aar, efterlader af samme Ægteskab 2 Børn nemlig 1 Søn Nis, som er en Gaardmand i Schartved og har sin Faders Gaard, og 1 Datter Mette, som er gift med Ole Hansen. - en aftægtsmand i Biert, gammel 86 Aar 1 Maaned 4 Dage. - Havde Alterlys'*)

Han var gårdmand på gården Havrevang i Skartved, der var købt fra Nihs Nielsens gård[28].

Han døde som aftægtsmand i Bjert - vel hos datteren.

Han blev gift i 1750 - uvist hvor - med

METTE CHRISTENSDATTER PAASKE (ane 61)

født omkring 1716 i Knudsbøl i Jordrup Sogn (bestemt ud fra dødsår og -alder)
død 24. oktober 1770 i Skartved, begravet 28. oktober 1770 i Sdr. Bjert (*opslag 166: '54 Aar gammel'*)

datter af gårdmand CHRISTEN PAASKE (ane 122) og METTE fra Ferup (ane 123)

Parret fik 2 børn:

1. METTE NIELSDATTER
   født i Skartved, døbt 18. juni 1752 i Sdr. Bjert (*opslag 27: [d. 3 Trin.] 'Niels Rasmussens Barn - Mette af Schartved, Moderens Nafn Mette Nielses Faddere (-) Nis Hugger og Nis Hansen af Schartved '*)
2. NIS NIELSEN (ane 30) (ved sin død kaldes han: NIS NIELSEN HUGGER)
   født 17. februar 1756 i Skartved, døbt samme dag (*opslag 30: '17 Febr. blev fød og døbt Niels Rasmussens Søn Nis. Moderen var (-) Mette Nielsdatter af Skartved. Faddere: Nis Hugger (-), Jens Thulesen ibid.'*)

Om Mette Nielsdatter: Se næste side.
Om Nis Nielsen (Hugger): Se side 109.

[28] Ifølge Uldall Juhl s. 128.

NIS NIELSEN HUGGERS SØSTER METTE NIELSDATTER MED FAMILIE

1. METTE NIELSDATTER
født i Skartved, døbt 18. juni 1752 i Sdr. Bjert (*opslag 44*)
død 30. juni 1831 i Sdr. Bjert, begravet 7. juli 1831 i Sdr. Bjert (*opslag 207. 'Havde Alterlys'*)

Hun blev
gift den 9. august 1776 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 153: 'Habebant Cereos' [havde alterlys]*)
med
OLUFF HANSEN (WOLLE) HANSEN
født 12. april 1754 i Agtrup, døbt 12. april i Sdr. Bjert (*opslag 153*)
død 17. marts 1830 i Sdr. Bjert, begravet 23. marts 1830 i Sdr. Bjert (*opslag 203:' Ole Hansen aftægtsmand i Bjert'*)
søn af gårdmand HANS OLUFFSEN (WOLLESEN) og JOHANNA SØREN JACOBSDATTER i Bjert.

Parret fik 4 børn:

1. JOHANNA OLESDATTER/OLUFDATTER/WOLLESDATTER
født 15. september 1778 i Sdr. Bjert, døbt 16. september 1778 i Sdr. Bjert (*opslag 12: 'Johanna Wolles'*)
død 25. september 1849 i Sdr. Stenderup, begravet 3. oktober 1849 i Sdr. Stenderup (*opslag 201*)

Hun blev
gift 8. august 1829 i hjemmet i Sdr. Stenderup Sogn (*opslag 114*) med
gårdmand CHRISTEN HANSEN JUHL i Stenderup
født 11. august 1785, i Sdr. Stenderup, døbt 14. august 1785 i Sdr. Bjert (*opslag 44*)
død 24. november 1853 i Stenderupskov, begravet 30. november 1853 i Sdr. Stenderup (*opslag 209*)
søn af HANS NISSEN og MARIA CHRISTENSDATTER

Parret efterlod sig ingen børn.

2. METTEMARIE OLESDATTER/OLUFDATTER/WOLLESDATTER
født 19. marts 1781, i Sdr. Bjert, døbt 19. marts 1781 i Sdr. Bjert (*opslag 21: 'Mette Marie Wolles'*)
død 3. marts 1858 i Sdr. Bjert, begravet 11. marts 1858 i Sdr. Bjert (*opslag 143*)

Hun blev
gift i den 16. oktober 1801 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 105: 'Havde Alterlys'*) med
HANS NIELSEN
født 23. februar 1776, i Sdr. Bjert, hjemmedøbt af præsten 25. februar 1781 i Sdr. Bjert (*opslag 5-6: 'Hans Nielsen. Kirstens Knud Menekes Gaardmands datters ægte Søn af Biert und Hans Nielsen, Skibskarl i Hadersleb paa Klingberg, hvis Moder er Sara Dons nu Hotterske(?). Hjemmedøbt af Præsten - faddere Simon Persen, Kirsten Simons, Bodil Nielsdatter i Biert'*)
død 4. januar 1841 i Sdr. Bjert, begravet 11. januar 1841 i Sdr. Bjert (*opslag 231*)
søn af HANS NIELSEN og KIRSTEN KNUDSDATTER MINKE
Han var gårdmand og smed på Bjert Mark.

Parret havde 2 døtre:

2.1. ELSA MARIA HANSDATTER
2.2. METTE KIRSTINE HANSDATTER

3. NIS OLESEN/OLUFSEN/WOLLESEN
født 17. juni 1785 i Sdr. Bjert, døbt 18. juni 1785 i Sdr. Bjert, fremstillet 14. august 1785 (*opslag 36-37: 'Nis Olufsen. [fremstillet] 12. post Trin.'*)
død 22. november 1860 i Dalby, begravet 29. november i Dalby (*opslag 45 'In fidem'*)

Han var gårdmand/husmand på Dalby Mark, men døde som fattiglem i Dalby. Han blev
gift den 19. august 1815 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 168: 'Havde Alterlys'*) med
ANNA NISDATTER
født 26. april 1793 i Skartved, døbt 28. april 1793 i Sdr. Bjert (*opslag 76*)
død 4. september 1865 i Sdr. Bjert, begravet 8. september 1865 i Sdr. Bjert (*opslag 193*)
datter af NIS NIELSEN og ELSE PEDERSDATTER (*se side 109*).
Hun må efter mandens død være vendt tilbage til familien i Sdr. Bjert, eftersom hun døde her.

Parret havde 5 børn:

3.1. PEDER NISSEN SØNDERGAARD
3.2. METTE SOPHIE NISDATTER SØNDERGAARD
3.3. OLE HANSEN NISSEN SØNDERGAARD
3.4. ELSE CATHRINE NISDATTER SØNDERGAARD
3.5. HANS OLUFSEN SØNDERGAARD

4. JACOB OLESEN/OLUFSEN/WOLLESEN

født 13. juni 1793, i Sdr. Bjert, hjemmedøbt af præsten 14. juni 1793 i Sdr. Bjert (*opslag 76: 'Jacob Wollesen. Faddere: Jens Simon Bundgaard (-), Peder Hansen, Mette Christian Bramsen (-), alle af Biert'*)

død 29. juli 1848 på Enghavegaard i Sdr. Bjert, begravet 3. august 1848 i Sdr. Bjert (*opslag 262: 'død af Brystsyge'*)

Han var gårdejer på Enghavegaard i Bjert. Gården blev opløst omkring 1820 som følge af statsbankerotten i 1813, hvorefter han nedsatte sig som kådner og træskomand på resterne af den gamle gård. Han blev

gift den 10. juli 1824 i Sdr. Bjert (*opslag 177*) med

BODEL KIRSTINE SØES

født 18. juni 1794 på Bjertgaard i Sdr. Bjert, døbt 19. juni 1794 i præstegaarden i Sdr. Bjert (*opslag 84*)

død 28. juni 1862 på Enghavegaard i Sdr. Bjert, begravet 3. juli 1862 i Sdr. Bjert (*opslag 166: 'Fik Udtale og Ligprædiken'*)

datter af gårdmand SIMON PEDERSEN og BODEL LARSEN JACOBSEN.

Parret havde 4 børn:

3.1. OLE JACOBSEN SØES

Han overtog kådnerstedet/gården i Skartved og købte efterhånden mere jord til. Hans søn solgte Enghavegaard i 1924.

3.2. SIMON JACOBSEN SØES

3.3. JOHANNE MARIE JACOBSDATTER SØES

3.4. METTE KIRSTINE JACOBSDATTER SØES

NIS NIELSEN (HUGGER) OG ELSE PEDERSDATTER

NIS NIELSEN (ane 30) (ved sin død kaldes han: NIS NIELSEN HUGGER[29])

født 17. februar 1756 i Skartved, døbt samme dag

død 22. april 1820 i Skartved, begravet 29. april i Sdr. Bjert (*opslag 325: 'Nis Nielsen Huger en aftægtsmand i Schartved, født sammesteds den 17. Febr 1756, hvor hans Fader var fordum [afdøde] Niels Rasmussen en Gaardmand og hans Moder ford. Mette Nielses [kone], begav sig i Ægteskab den 22. Januar 1779 med Else Pedersdatter fra Work i Egtved Sogn i Jylland, som nu efterlever. [Af] dette Ægteskab efterlader han 6 Børn, nemlig 3 Sønner 1) Niels en Tofteværge i Aitrup, 2) Peder, som er en Gaardmand og har sin Faders Gaard i Schartved, 3) Christian i ugift Stand, og 3 Døttre 1) Mette Catharina, som er gift med Christen Storm en Gaardmand i Bølling i Egtved Sogn i Jyland, 2) Karen gift med Anders Nielsen, en Gaardmand i Schartved 3) Anna gift med Nis Olesen en Gaardmand i Dalby, gammel 64 Aar 2 Maaneder 4 Dage. - Havde Alterlys'*)

Han overtog slægtsgården i Skartved - vel samtidig med at han blev gift. Han blev gift den 22. januar 1779 Sdr. Bjert Kirke (*opslag 147:* bruden datter af gårdmand Peder Sørensen og Karen) med

ELSE PEDERSDATTER (ane 31)

født 19. maj 1759 i Vork, døbt i Egtved

død 26. januar 1823 i Skartved, begravet 4. februar 1823 i Sdr. Bjert (*opslag 181-82: 'Else Peders en Enke af forrige Gaardmand Nis Nielsen i Schartved, født i Work Bye udi Egtved Sogn i Jylland, hvor hendes Fader var ford. Peder Sørensen en Gaardmand og hendes Moder ford. Karen Peders, hendes Fødselsdag var den 19. Mai Aar 1759, begav sig i Ægteskab den 22de Januar 1779 med fornævnte Nis Nielsen, dette Ægteskab varede 41 Aar, af samme Ægteskab efterlader hun 6 Børn, nemlig 3 Sønner: 1 Niels en Tofteværge i Aitrup, 2 Peder, som har sin Faders Gaard i Schartved, 3 Christian, i ugift Stand, og 3 Døttre 1 Mette Cathrina, gift med Christian Storm en Gaardmand i Bølling udi Egtved Sogn i Jylland, 2 Karen, gift med Gaardmand Anders Nielsen i Schartved, 3 Anna, gift med Gaardmand Nis Olesen i Dalbye, gammel 64 Aar - [minus] 8 Maaneder 7 dage. Havde alterlys'*)

datter af gårdmand PEDER SØRENSEN (ane 62) og KAREN PAULSDATTER (ane 63) i Vork i Egtved Sogn (*se side 117*)

Else Pedersdatter og Nis Nielsen Hugger fik ihvertfald 8 børn, hvoraf de 6 levede ved moderens død i 1823):

1. NIELS NISSEN (HUGGER)
   født 28. april 1779 i Skartved, døbt 29. april i præstegården i Sdr. Bjert, fremstillet i kirken 6. juni 1779 (*opslag 16*)
2. PEDER NISSEN (HUGGER)
   født 19. oktober 1780 i Skartved, døbt samme dag af præsten i præstegården, fremstillet i kirken d. 26. november (*opslag 19*)
3. CHRISTIAN NISSEN
   født 11. juli 1782 i Skartved, døbt samme dag af præsten, fremstillet 18. august 1782 i Sdr. Bjert (*opslag 25*)
4. PAUL NISSEN
   født 1. juli 1784 i Skartved, døbt af en cand. mag. Bjørnsen samme dag, fremstillet i kirken 15. august 1784 (*opslag 32*)
   død 15. marts 1785 i Skartved, begravet 25. marts 1785 i Sdr. Bjert (*opslag*)
5. METTE CATHRINE NISDATTER
   født 11. februar 1786 i Skartved, hjemmedøbt af præsten samme dag, fremstillet 2. april 1786 (*opslag 39: 'fremstillet Dom. Judica, 5. Søndag i Fasten'*)
6. KAREN NISDATTER (ane 15)
   født 10. december 1789 i Skartved, døbt 12. december 1789 i Sdr. Bjert (*opslag 55*)
7. ANNE NISDATTER
   født 26. april 1793 i Skartved, døbt 28. april 1793 i Sdr. Bjert (*opslag 76*)
8. ELSE MARIA NISDATTER
   født 9. oktober 1798 i Skartved, døbt samme dag i kirken (*opslag 7*)
   død 19. december1798 i Skarved, begravet 23. december 1798 i Sdr. Bjert (*opslag 128: Else Maria*)

Om Karen Nissen/Nisdatters søskende se næste side.
Om Karen Nissen/Nisdatter se side 113.

[29] Hugger-slægten er udbredt på egnen og kan i hvert fald føres tilbage til 1542, hvor jordebogen nævner 3 mænd i Stenderup med navnet Hugger.

KAREN NISDATTERS SØSKENDE MED FAMILIE

1. NIELS NISSEN (HUGGER)
   født 28. april 1779 i Skartved

   Han blev '*tofteværge*'[30] i Agtrup - formentlig da han blev gift den 29. maj 1813 i Sdr. Bjert (*opslag 115*) med enken MALENA PETERSDATTER
   datter af PETER BENDIXEN og KAREN KNUDSDATTER, enke efter *'forrige inderste Peder Jensen Brendgard'*.

2. PEDER NISSEN (HUGGER)
   født 19. oktober 1780 i Skartved

   Han overtog Havrevang efter faderen, men efter statsbankerotten i 1813 klarede han sig ikke så godt: De måtte holde auktion i 1821 over (hele? - eller) dele af gården/jorden. I 1840 solgte han gården til Jens Thomsen fra Vonsild, der begyndte småt, boede første sommer i en jordhule, mens de strøg sten og byggede. Derefter flyttede de ind i et rum for vinteren. Siden blev stuehuset bygget.[31]

3. CHRISTIAN NISSEN (HUGGER?)
   født 11. juli 1782 i Skartved

   Han var ugift ved moderens død i 1823.

4. PAUL NISSEN (HUGGER?)
   født 1. juli 1784 i Skartved
   død før faderen i 1820

5. METTE CATHRINE NISDATTER
   født 11. februar 1786 i Skartved

   Hun blev
   gift den 22. april 1815 i Sdr. Bjert (*opslag 118*) med
   CHRISTIAN CHRISTIANSEN STORM,
   Han var enkemand og gårdmand i Bølling, Egtved Sogn, og var søn af CHRISTIAN IVERSEN og ANNA CHRISTINA BENDT IVERSEN (?) i Vester Nebel.
   Om parret havde børn er ikke undersøgt.

7. ANNA NISDATTER
   født 26. april 1793 i Skartved
   død 4. september 1865 i Sdr. Bjert, begravet 8. September 1865 i Sdr. Bjert (*opslag 193*)

   Hun blev
   gift den 19. august 1815 i Sdr. Bjert (*opslag 168: 'Havde Alterlys'*) med
   NIS OLESEN/OLUFSEN/WOLLESEN (*se side 107*)
   17. juni 1785, i Sdr. Bjert, døbt 18. juni 1785 i Sdr. Bjert, fremstillet 14. august 1785 (*opslag 36-37: [fremstillet] 12. post Trin.*)
   død 22. november 1860 i Dalby, begravet 29. november i Dalby (*opslag 45 'In fidem'*)

   Han var søn af aftægtsmand OLE/OLUF/WOLLE HANSEN og METTE NIELSES i Bjert. De begyndte senest 1819 som gårdmandsfolk eller husmandsfolk på Dalby Mark, men boede ved folkeafstemnngen i 1860 (*opslag 4*) i fattighuset i Dalby, hvor han døde senere samme år. Herefter må hun være flyttet til familie i Sdr. Bjert, eftersom hun døde her i 1865. De fleste af børnene "vendte tilbage" til Sdr. Bjert.
   Parret havde 5 børn.

   7.1. PEDER NISSEN SØNDERGAARD
   født 24. januar1819 på Dalby Mark, døbt 27. januar 1819 i Dalby (*opslag 49:* Faderen er gårdmand på Dalby Mark.

---

[30] Anført ved faderens død. Betegnelsen findes flere steder i kirkebogen. Betegner formentlig, at han er ejer af et mindre landssted. I Rebæk, Dalby Sogn, findes der *tofteværinger*.
[31] V. Uldall Juhl s. 128 og s. 82.

7.2. METTE SOPHIE NISDATTER SØNDERGAARD

født 24. januar1819 på Dalby Mark, døbt 27. januar 1819 i Dalby (*opslag 49*: faderen er gårdmand på Dalby Mark. Faddere: Anne Marie Høy af Høygaard, Bodel Sophie Peders og *'Anders Nielsen af Schartved'*)

7.3. OLE HANSEN NISSEN SØNDERGAARD

født 1. juli 1821 på Dalby Mark, døbt 3. juli 1821 i Dalby (*opslag 51*)

7.4. ELSE CATHRINE NISDATTER SØNDERGAARD

født 4. august 1824 på Dalby Mark, døbt 7. august 1824 i Dalby (*opslag 54:* Faddere bl. a. *Simon Andersen af Dalby*)

7.5. HANS OLUFSEN SØNDERGAARD

født 22. august 18230 i Dalby, døbt 24. august 1830 i Dalby (*opslag 59*)

Navnet Søndergaard er ***måske*** navnet på deres ejendom på Dalby Mark?

FAMILIEN FRA VORK I EGTVED SOGN:

Søn af gårdmand SØREN SØRENSEN (ane 124) i Fuglsang i Egtved Sogn
PEDER SØRENSEN (ane 62)

døbt 1716 (*opslag 34*)

begravet 2. november 1783 i Egtved (*opslag 37-38:* begravet *20. post Trin.*)

gift den 18. marts 1744 i Egtved Kirke (*opslag 12: 'Onsdag efter Midfaste')* med
KAREN POVELSDATTER af Vork (ane 63)

døbt 22. februar 1721 i Egtved Kirke (*opslag 39: 'Dom. Reminiscere døbte jeg Powel Madtes af Rüi/Riis? Daatter Karen'*)

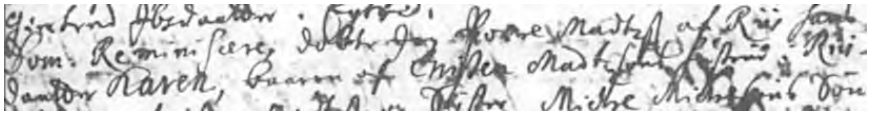

død 21. februar 1799 (*opslag 129: 'Karen en Enke i Schartved, født i Work udi Egtved Sogn i Jylland, hendes Fader war fordum Powel Matzen en Gaardmand sammesteds og hendes Moder fordum Anna Povels; begav sig i Ægteskab 1741 med Gaardmand Peter Sørensen i forbemeldte Work, som forhen ved Døden er afgangen; dette Ægteskab varede i 43 Aar; udi i Aaret 1787 drog hun til sin Svigersøn Gaardmand Nis Nielsen i Schartved hvor hun forblev til sin Død; af sit Ægteskab efterlader hun 5 Børn, nemlig 2 Sønner1) Peder er Gæstgiver i Colding og 2) Povel er Toldbetjenter ligeledes i Colding og 3 Døttre 1) Agneta gift med Hans Hermann er Spækhøker i Kiøbenhavn 2) Else gift med Niels Nielsen er Gaardmand i Schartved 3) Karen gift med Michel Olesen er Toftwærger i Welling udi Smidstrup Sogn i Jylland; gammel 79 Aar 5 Maaneder - Havde Alterlys'*)

datter af gårdmand POVL MADSEN (ane 126) og ANNA POVELS (Povl Madsens kone) (ane 127). Efter mandens død i 1787 flyttede Karen Peders til datteren Else i Skartved.

Af Karen og Peter Sørensen levede følgende ved hendes død i 1799:

A. PEDER, gæstgiver i Kolding
B. POVEL, toldbetjent i Kolding
C. AGNETA, gift med Hans Hermann, spækhøker i København
D. ELSE, gift med Nis Nielsen (Hugger) *(*ane 31*)*
E. KAREN, gift med Michel Olesen 'toftværger' i Velling (Store eller Lille?) i Smidstrup Sogn.

Om Else Pedersdatter: Se side 109,

ANNA DORTHEA RAVNS FORÆLDRE
ANDERS NIELSEN og KAREN NISDATTER

ANDERS NIELSEN (ane 14)

født 25. august 1787 i Skartved
død 11. februar 1858 i Skartved, begravet 18. februar i Sdr. Bjert (*opslag 143: 'den afdøde døde nok af Kræft i Maven. – Fik Udtale og Liigprædiken'*)

Han overtager gården Toftedal i forbindelse med vielsen i 1818 og har dermed måttet skaffe kapital i en periode efter statsbankerotten i 1813, hvor der tillige var landbrugskrise. I 1821 har han måttet holde auktion over dele af gården eller jorden.

Toftedal
foto 2006

Familien er givetvis blevet økonomisk bedre stillet efter 1830, hvor stigende kornpriser betød opgangstider for landbruget. I 1844 er Anders Nielsen (sammen med en Hans B. Schou fra Rebæk) i stand til at købe gården *Gavsager* i Skartved, som de ville have solgt videre, men i 1853 er det datteren Anne Dorthea Ravn (nr. 5), der sidder på gården[32].

Året efter bliver hun gift med Jes Lautrup (*se side 80*).

Anders Nielsen var kirkeværge og var med til at sørge for ny indgang gennem tårnet til kirken. Ved licitationen fik hans svigersøn Jes Lautrup snedkerentreprisen. Ansøgningen til kirkevisitatoriet bærer - udover en ordentlig blækklat - præstens, Anders Nielsens og Chr. Linds underskrifter:

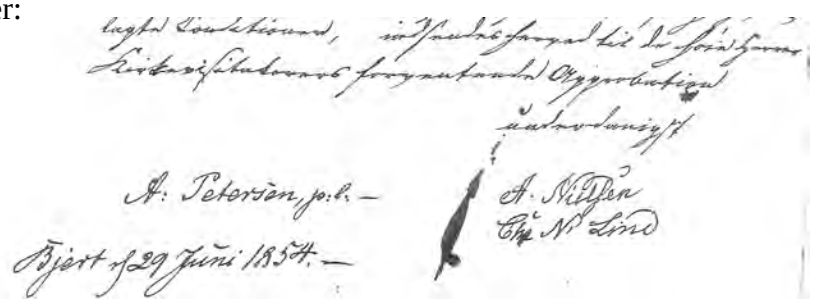

Anders Nielsen blev gift den 8. august 1818 i Sdr. Bjert(?) (*opslag 172: 'In fidem*[33]*. Havde Alterlys'*) med KAREN NISDATTER) (ane 15)

født 10. december 1789 i Skartved, døbt 12. december 1789 i Sdr. Bjert (*opslag 77*)
død 28. april 1835 i Skartved, 45 år gammel, begravet 5. maj 1835 i Sdr. Bjert (*opslag 216: 'Karen Nissen, født Nissen. (-) Havde Alterlys'*)

datter af aftægtsmand (ved vielsen) NIS NIELSEN (HUGGER, ane 30) og ELSE PEDERS (SØRENSDATTER) WORK (ane 31) i Skartved (*se side 109*).

---

[32] V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn (1968), s. 127.
[33] Jeg har ikke en forklaring på formuleringen *'in fidem' [i fortolighed]*. Betyder det hjemmevielse? Vielse i præstegården?

<u>Karen og Anders Nielsen fik 6 børn:</u>

1. NIELS JACOBSEN[34] RAVN (tvilling)

født og hjemmedøbt af gjordemodren og konfirmeret af præsten 22. juli 1819 på Toftedal, Skartved i Sdr. Bjert (*opslag 122: Faddere:* Gårdmand Jens Mogensen, gårdmand Jep Nissen, Maren, gårdmand Peder Hansens hustru, alle fra Skartved)
død 29. juli 1819 i Skartved, begravet 1. august i Sdr. Bjert (*opslag 323*)

2. NIS JACOBSEN RAVN (tvilling)

født og *'hjemmedøbt af gjordemoderen'* 22. juli 1819 på Toftedal, Skartved i Sdr. Bjert (*opslag 122:* Fadderne er ikke anført. Formentlig de samme som ved tvillingebroderen)
død 23. juli 1819 i Skartved, begravet 25. juli i Sdr. Bjert (*opslag 322*)

3. NIELS ANDERSEN RAVN

født 25. juli 1820 på Toftedal, døbt 26. juli 1820 af præsten i præstegården (*opslag 125:* Faddere: Gårdmand Jep Nissen, gårdmand Peder Hansen, Mette, gårdmand Jens Mogensens hustru, alle fra Skartved)

4. MAREN RAVN

født 10 juli 1822 på Toftedal, døbt 11. juli 1822 af præsten i præstegården (*opslag 9:* Faddere: Maren, gårdmand Peder Hansens hustru, Elisabeth Nisdatter, begge fra Skartved, Jens Mortensen, gårdmandssøn fra Bjert)

5. ANNE DORTHEA RAVN (<u>ane 7</u>)

født 31. oktober 1824 i Skartved, døbt 2. november 1824 af præsten i præstegården (*opslag 17: 'faddere: Anna Marie, Gaardmand Jens Mortensens Hustru, Kobbelskovgaard, Bjert, Mette, Gaardmand Jens Mogensens Hustru, Gavsager, og Gaardand Peder Hansen, Hummelgaard, begge Skartved'*)
konfirmeret 24. marts 1839 i Sdr. Bjert kirke.

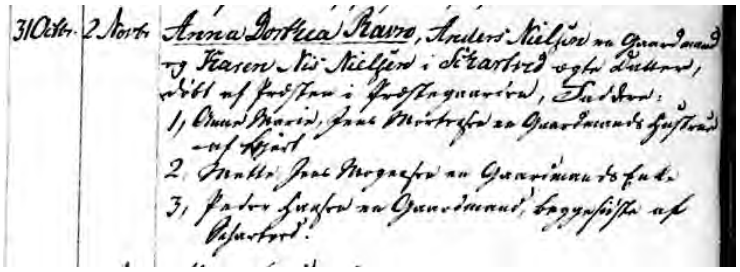
31 Oktbr. 2 Novbr. Anna Dorthea Ravn, Anders Nielsen og Gaardmand og Karen Nis Nielsen i Skartved ogsaa Daatter, blev af Hr. Pastor i Præstegaarden, Daabsdag: 1, Anna Maria, Jens Mortensen og Gaardmands Hustrue af Bjert 2. Madtz Jens Mogensen og Gaardmand af Sk. 3, Peder Hansen og Gaardmand, begge hjemmehørende af Skartved.

6. MORTEN ANDERSEN RAVN

født 17. marts 1827 i Skartved, døbt 21. marts 1827 i præstegården *'af Hr. Pastor Salling*' (*opslag 28*: Faddere: Gårdmand Jep Nissen, gårdmand Peder Hansen, begge fra Skartved, Anne Marie, gårdmand Jens Mortensens hustru i Bjert)
død 27. maj 1827 i Skartved, begravet 30. maj i Sdr. Bjert (*opslag 193: Morten <u>Jensen</u> - rettet til Andersen) Ravn*)

Ved sin død i 1858 har Anders Nielsen været enkemand i 23 år. Han dør samme år som Henriette Cathrine Jensine Lautrup bliver født, så hun har - ligesom broderen Falle - ikke kendt sine bedsteforældre på mødrene side - og iøvrigt heller ikke på faderens, Jes Lautrups side, hvor forældrene endte deres dage i Haderslev.

Til gengæld lever hendes mors to søskende i Skartved. De hører, som allerede omtalt, til 'de ældste troende' i Skartved. Det drejer sig om Niels Andersen Ravn, som overtog fødegården Toftegaard og var gift med Lene Lind, og om Maren, der var gift med Peder Eeg på Eegsgaard. Deres børn er Cathrine Jensine Lautrup og Falles fætre og kusiner.

Om Anne Dorthea Ravns søskende: Se <u>side 115 flg.</u>
Om Anne Dorthea Ravns søskende: Se <u>side 80</u>.

[34] Ved fødslen er tvillingerne indført i kirkebogen med navnet Jacobsen. Ved deres død med navnet Andersen.

ANNE DORTHEA RAVNS SØSKENDE MED FAMILIE

3. NIELS ANDERSEN RAVN

født 25. juli 1820 på Toftedal, Skartved
død 30. januar 1904 på Toftedal, begravet 6. februar 1904 i Sdr. Bjert (*opslag 352*)

Niels Andersen Ravn overtog Toftedal efter faderens død i 1858.
Året før overtagelsen blev han
gift den 4. juli 1857 i Sdr. Bjert kirke (*opslag 76*) med
KAREN LENE (kaldet LENE) LIND fra Lindgaard i Dalby

født 8. februar 1834 på Lindgaard i Dalby, døbt 13. februar 1834 i Dalby Kirke (*opslag 62*)
død 8. juni 1922 på Toftedal i Skartved, begravet 14. juni 1922 i Sdr. Bjert (*opslag 241*)

datter af HANS OLUFSEN LIND (andre gange kaldet JOHANNES HANSEN LIND) og DOROTHEA LAURITSDATTER (LUNDE), født i Flemløse på Fyn (vakte kredse på Fyn havde forbindelse til vækkelsen på egnen). Lene Lind kom fra et vækkelsespræget hjem. Faderen blev dog stærkt grundtvigsk præget og optaget af den nationale selvbesindelse. *'Han forstod at give sine børn en god og sund opdragelse, og han skånede dem ikke for arbejdet. Men den religiøse påvirkning, børnene fik, var vel nærmest fra moderen. Hun var en religiøs kvinde, påvirket af den dygtige pastor Salling' [i Vonsild - Dalby]*[35]

Karen Lene Lind og Niels Andersen Ravn (fotos fra Gustav Lind: Lindslægten fra'Lindgaard'(1956), bind 2, s. 62 - uden årstal

Lene Lind og Niels Andersen Ravns hjem blev et af samlingsstederne for de vakte i sognet. Som fortalt i indledningen til dette afsnit (*side 90*) blev der på Toftedal hvert år holdt møde på Lene Ravns fødselsdag den 8. februar. Ved disse forsamlinger var den stående ret kold skinke eller en kold kalvesteg med stuvet hvidkål eller grønærter. Til smørrebrødet var der rullepølse, spegepølse og ost, hvortil der serveredes øl, men ingen te. *'Der kunne bespises 50-60 holdvis, men ingen tænkte på mad. Man tog hele huset i besiddelse, lige til gæstekammeret og spisekammeret. Man låste døren for at være ene med Gud og kæmpe sin Jacobskamp. Nis Lind, Skartvedgaard, sagde ved en af disse sammenkomster, idet han forsvandt ud af døren: "Jeg vil hjem og være ene; jeg ser min synd ligesom på et brædt."*[36] Vækkelsen greb alle samfundslag og alle aldre: bosiddende, husmandsfamilier, gårdejere, tjenestefolk, ældre som unge. *'De havde det godt, de småtstillede troende, der boede i ly af deres rige broder'*[37]. En af dem, der oplevede disse møder som barn, fortæller, at møderne var *'præget af en saadan Naturlighed, ja, Livlighed, så selv Børnene, siddende på høje Skamler uden Ryg, var levende interesseret og ikke blev trætte af at lytte til de Voksnes Samtale'*.[38] Som fortælleren her har Lautrups med deres børn måske også været med og *'siddet på*

[35] Gustav Lind: Familien Lind, en stamtavle (1905), s. 46.
[36] V. Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn (1968), s. 172 f.
[37] Vækkelse og liv i Sdr. Bjert 1889-1989, s.13.
[38] Dorthea Lind:Vækkelsen i Bjært Sogn 1889 i "Hjemliv og Trosliv" XVII, 1950.

høje skamler' til disse sammenkomster hos deres tante og morbror i Skartved. Spørgsmålet er blot, hvor tidligt disse sammenkomster begyndte.

Desuden blev der i en årrække holdt søndagsskole på Toftedal, ledet af Marie, en af husets tjenestepiger[39] (som må være blevet vakt eller komme fra et vakt hjem). Her kan Lautrups børn måske også have været med, alt efter hvornår søndagsskolen kom igang.

Karen Lene og Niels Andersen Ravn overlod gården til sønnen Andreas i 1890, hvorefter de gik på aftægt.

Toftedal (foto 2006)

<u>Karen Lene og Niels Ravn fik 11 børn:</u>[40]

3.1. ANDREAS NIELSEN RAVN
født 5. juli 1858 på Toftedal, døbt 15. juli i Sdr. Bjert (*opslag 17*)
død 11. november 1858 i Skartved, begravet 15. november i Sdr. Bjert (*opslag 147*)
Han døde 4 månder gammel.

3.2. ANDREAS NIELSEN RAVN
født 20. oktober 1859 på Toftedal, døbt i Sdr. Bjert (*opslag 24*)
død 8. november 1937 på Toftedal, begravet 12. november i Sdr. Bjert (*opslag 161*)
Han overtog Toftedal og levede ugift med søsteren Cathrine Nicoline som husbestyrerinde. I 1899 og i 1902 blev han indvalgt i sognerådet.

3.3. DORTHE CHRISTINE RAVN
født 1. januar 1861 på Toftedal, døbt 7. januar i Sdr. Bjert (*opslag 32*)
død 26. december 1928 i Oringe, begravet 3. januar 1929 i Vordingborg Landsogn (*opslag 155*)
hun blev gift 27. april 1903 i Sdr. Bjert (*opslag 300*) med enkemand
HENDRIK THOMAS THOMASEN
født 8. november 1847 i Mageltving, døbt 26. december i Birket Kirke, Lolland (*opslag 27*)
død 26. marts 1934 i Herritslev, begravet 31. marts 1934 i Herritslev (*opslag 168*)
Han blev gårdejer på 'Skovhavegaard' i Karleby ved Nysted på Lolland. Han blev sognefoged og Dannebrogsmand. Han var gift 1° med Ane Johanne Pedersen († 6.9.1899)

3.4. JOHANNES HANSEN RAVN
født 11. november 1862 på Toftedal, døbt 20. november i Sdr. Bjert (*opslag 42*)
død 20. marts 1939 i Store Heddinge, begravet 26. marts i Store Heddinge (*opslag 212*)
Han blev cand. jur. og derefter politimester i Store Heddinge, Stevns og Fakse herreder og var Ridder af Dannebrog.
Han blev gift 1. juni 1900 i Vordingborg Kirke (*opslag 166*) med
JOHANNE GØTZSCHE
født 21. oktober 1871 i Vordingborg, døbt 17. december 1871 i Vordingborg Kirke (*opslag 84*)
død 23. september 1926 i Store Heddinge, begravet 28. september i Store Heddinge (*opslag 314*)
datter af direktør PETER JOHANSEN NEERGAARD GØTZSCHE og JOHANNE LUCIE SOPHIE FÆRCH i Vordingborg.

3.5. CATHRINE NICOLINE RAVN
født 25. maj 1866 på Toftedal, døbt 31. maj i Sdr. Bjert (*opslag 63*)
død 18. januar 1936 på Toftedal, begravet 22. januar i Sdr. Bjert (*opslag 236*)
Hun var husbestyrerinde på Toftedal for broderen Andreas.

[39] Dorthea Lind: Vækkelsen i Bjert Sogn 1889, side 145.
[40] Oplysningerne om disse børn og deres familie stammer hovedsagelig fra Gustav Lind: Lindslægten fra 'Lindgaard' (1956), bind 2, s. 62 - 64.

3.6. MARTINUS FIND PETERSEN RAVN

født 28. juli 1867 på Toftedal, døbt 13. oktober 1867 i Sdr. Bjert (*ny scanning, opslag 7*)
død 16. juli 1945 i København

han var gårdejer i Taps, senere på Gauerslundgaard i Gauerslund by og Sogn. Han købte iflg. V. Uldall Juhl Toftedal af broderen Andreas, da denne ikke længere kunne klare gården. Efter Martinus Ravn blev den solgt.

Martinus Find Petersen Ravn blev
gift 1° den 31. marts 1896 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 277*) med
POULINE ELISABET BRAMSEN

født 21. august 1872 på Elskager, døbt 31. august 1872 i Sdr. Bjert (*opslag 127*)
død 27. december 1911 på Gauerslund, begravet 2. januar 1912 i Gauerslund (*opslag 322*)

datter af PETER CHRISTOPHER BRAMSEN, Elskager, Skartved, og MATHILDE LIND, der stammede fra Skartvedgaard.

Martinus Find Petersen Ravn blev
gift 2° den 5. juni 1929 i København med
SINE SKIELLER

født 29. januar 1885 i Brørup, døbt 14. juni 1885 i Hylke Kirke (*opslag 90*)
død i København

datter af gårdejer JENS KARL SKIELLER og ANE MARIE RASMUSDATTER LAURSEN i Brørup i Hylke Sogn ved Skanderborg.

3.7. ANTON NIELSEN RAVN

født 29. november 1868 på Toftedal, hjemmedøbt 6. december, fremstillet 17. februar 1867 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 12*)
død 14. august 1871 på Toftedal, begravet 17. august 1871 i Sdr. Bjert (*opslag 345*)

Han døde knap 3 år gammel.

3.8. CARL CHRISTIAN RAVN

født 3. april 1870 på Toftedal, hjemmedøbt 1. maj, fremtillet 3. juli i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 22*)
død 30. april 1891 på Toftedal, Skartved, begravet 6. maj 1891 i Sdr. Bjert (*opslag 6*)

Han døde godt 21 år gammel.

3.9. ANNA MARIE RAVN

født 21. september 1871 på Toftedal, døbt 28. september i Sdr. Bjert (*opslag 126*)
død 10. juli 1945 i Skanderup, begravet 16. juli i Skanderup (*opslag 105*)

Hun blev
gift den 19. juli 1893 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 268*) med enkemand
HANS KNUDSEN NIELSEN

født 29. maj 1871 i Skanderup, hjemmedøbt 25, juni, fremstillet 13. juli 1871 i Skanderup Kirke (*opslag 88*)
død 14. februar 1948 i Skanderup, begravet 20. februar 1948 i Skanderup (*opslag 40*)

han var gårdejer i Skanderup og var søn af gårdejer JENS NIELSEN og MAREN HANSEN BUHL i Skanderup. Han var gift 1° med Ane Caroline Andersen (†10.5. 1892 i Skanderup).

3.10. ANTON THEODOR RAVN

født 6. september 1873 på Toftedal, hjemmedøbt 14. september, fremstillet 25. oktober i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 44*)
død 13. februar 1922 i Agtrupskov, begravet 17. februar i Sdr. Bjert (*opslag 212*)

Han var gårdejer i Agtrupskov og blev
gift den 7. oktober 1902 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 298*) med
KIRSTINE PETRINE MØLLER

født 7. oktober 1875 i Agtrupskov, hjemmedøbt 10. oktober, fremstillet i Sdr. Bjert Kirke 25. november 1875 (*opslag 149*)

datter af gårdejer CHRISTIAN HANSEN MØLLER, Agtrupskov, og ANNA KATHRINE MATZEN.

3.11. KAREN LENE RAVN

født 26. oktober 1881 på Toftedal, hjemmedøbt 28. oktober, fremstillet 11. december 1881 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 188*)
død 11. september 1964 i Dalbygade 22, Kolding, begravet 16. september i Kristkirken Sogn (s. 169)

Ved folketællingen i 1901 var hun medhjælp på gården. Ved folketællingen 1906 bor hun på gården sammen med moderen og broderen der har overtaget gården. Hun blev
gift den 26. november 1909 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 313*) med
NIELS CHRISTIAN SCHMIDT

født 13. juli 1880 i Binderup, hjemmedøbt 15. juli, fremstillet 15. august 1880 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 88*)
død 17. juni 1942 i Kolding

søn af væver CHRISTIAN NIELSEN og ANNA KIRSTINE KLOSTER. Han var ved vielsen murer i Kolding og måske senere murermester i byen.

4. MAREN RAVN

født 10 juli 1822 på Toftedal
død 7. oktober 1900 på Eegsgaard, begravet 12. oktober 1900 i Sdr. Bjert (*opslag 392*)

Hun blev gift den 2. september 1842 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 200*) med
PEDER ANDERSEN EEG[41]

født 17. oktober 1816 i Skartved, døbt 18. oktober 1816 i Bjert (*opslag 108*)
død 8. februar 1892 på Eegsgaard, begravet 16. februar 1892 i Sdr. Bjert (*opslag 323*)

søn af afdøde gårdejer ANDERS PEDERSEN på Eegsgaard i Skartved, og ANNA MARIA THULSTRUP.

Dorthea Lind fortæller[42], at der hist og her var troende mennesker tilbage efter en tidligere vækkelse. Blandt dem *'P. Uldall, Binderupgaard, P. Eeg i Skartved og E. Hugger (Taarbækgaard). Disse tre mødtes engang på vejen, gik ind bag hegnet og bad for Bjært Sogn.'*

Eegsgaard foto 2006)

Peder A. Eeg overtog Eegsgaard efter faderen. Omkring 1861 købte han den gamle slægtsgaard, Hummelgaard, der lå syd for Toftedal ved Overmarksgyden[43]. Denne gård var i 1794 på godt 29 slesvigske tdr. land. Han blev indvalgt i sognerådet i 1869 og 1872[44].

Også her hos deres moster må Falle og Henriette Cathrine Jensine Lautrup være kommet som børn og unge, ligesom de naturligvis har været med til familiesammenkomster her. Måske også til vækkelsesmøder?

Maren og Peder Andersen Eeg fik 10 børn:

4.1. ANDREAS PETERSEN EEG

født 5. december 1843 i Skartved, døbt 11. december 1843 i Sdr. Bjert (*opslag 110: 'Faddere bl. a. Peder Jensen Dall i Skartved, Anna Dorthea Ravn i Skartved'*)
død 15. oktober 1923 i Kolding, begravet 22. oktober 1923 i Dalby (*Nikolaj Sogn, opslag 66*)

Han var ved folketællingen i 1860 (*Slesvig, Tyrstrup, opslag 57*) som 17-årig elev på et opdragelsesinstitut i Christianfeld (hvor andre unge fra Sdr. Bjert Sogn også var). Ved vielsen og ved folketællingen i 1880 var han gårdejer på Agersbølgaard i Egholt, Lejrskov Sogn. Ved folketællingen i 1901 var han handelsmand i Tved i Dalby Sogn og havde to børn. Ved sin død boede han på Agtrupvej 9 i Kolding. Han blev
gift den 31. maj 1870 i sigerforældrenes hjem i Dalby Sogn (*opslag 78*) med
ANNE SCHULTZ

født 23. november 1847 på Ankerhus, Dalby, hjemmedøbt 28. november formedelst svaghed, fremstillet 20. januar 1848 i Dalby (*opslag 77*)
død 27. februar 1912 i Kolding, begravet 4. marts 1912 i Dalby (*Nikolaj Sogn, opslag 120: Agtrupvej 13, Kolding*)

datter af gårdejer ANKER JØRGENSEN SCHULTZ og INGER MARIE LIND i Dalby.

4.2. CATHRINE EEG

født 24. december 1845 i Skartved, døbt 27. december 1845 i Sdr. Bjert (*opslag 118: Faddere: 'Karen Peters i Skartved, Johanne Lind i Skartved, Morten Ravn på Bjert Mark'*)
død 5. november 1934 i Addit, begravet 10. november 1934 i Sdr. Vissing (*opslag 186*)

Hun blev
gift den 5. maj 1869 i hjemmet i Skartved Sdr. Bjert (*opslag 265*) med
NIS OLUFSEN SCHULTZ

født 25. december 1843 på Ankerhus, hjemmedøbt 26. december 1843 i hjemmet, Dalby Sogn, fremstillet 9. marts 1844 i Dalby Kirke (*opslag 73 'døbt i hjemme formedelst svaghed'*)
død 2. juni 1929 i Addit, begravet 6. juni 1929 i Sdr. Vissing (*opslag 152: 'Aldersrentenyder'*)

søn af ANKER JØRGENSEN SCHULTZ og INGER MARIE LIND i Dalby.

---

[41] Der står Peder *Jensen* Eeg i kontraministerialbogen.
[42] Dorthea Lind: Vækkelsen i Bjært Sogn 1889 i 'Hjemliv og Trosliv' XVII, 1950, s. 141.
[43] V. Uldall Juhl (1968) s. 126
[44] V. Uldall Juhl (1968) s. 213.

Han var ved vielsen gårdejer i Burgaarde i Grædstrup Sogn, hvad han også var ved folketællingen i 1880. De er måske flyttet til Addit, fordi han havde en søster her.

4.3. MARIE CHRISTINE EEG

født 29. februar 1848 i Skartved, døbt 8. marts 1848i Sdr. Bjert (*opslag 127: 'Faddere: Johanne Lind i Skartved, (-), Christen Nisses Lind i Skartved'*)
død 30. oktober 1849 i Skartved, begravet 3. november 1849 i Sdr. Bjert (*opslag 269*)

4.4. MARIE CHRISTINE EEG

født 14. august 1850 i Skartved, døbt 25. august 1850 i Sdr. Bjert (*opslag 140: 'Faddere bl. a. Peder Jepsen, Skartved'*)
død 18. april 1853 i Skartved, begravet 18. april 1853 i Sdr. Bjert (*opslag 113*)

4.5. ANDERS NIELSEN PETERSEN EEG

født 13. februar 1853 i Skartved, døbt 22. februar 1853 i Sdr. Bjert (*opslag 153. 'Faddere: Niels Andersen Ravn, Hans Andersen Eeg, Anna Nisdatter Wiborg, alle i Skartved'*)
død 25. februar 1853 i Skartved, begravet 2. marts 1853 i Sdr. Bjert (*opslag 112*)

4.6. ANNA ELSABE (i 1858: ELISABETH) EEG

født 21. februar 1854 i Skartved, døbt 7. marts 1854 i Sdr. Bjert (*opslag 159: 'Faddere bl. a. Methild(?) Lind, Skartved, Laue Andersen Eeg, Skartved'*)
død 8. juli 1831 i Sdr. Bjert, begravet 13. juli 1831 i Sdr. Bjert (*opslag 226*)

Anna Elsabe og Christian H. Blom (V. Uldall Juhl s. 196)

Hun blev
gift den 12. november 1874 i Kolding, Sct. Nicolaj Kirke (*opslag*) med
CHRISTIAN HANSEN BLOM (V. Uldall Juhl side 196)
født 13. januar 1847 i Agtrup, døbt 23. januar 1847 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 122-23*)
død 10. november 1908 i Agtrup, begravet 14. november 1908 i Sdr. Bjert (*opslag 359*)
søn af CHRISTIAN ANDERSEN BLOM og CATHRINE BOYSEN, Agtrup Skole.
Han var førstelærer på Agtrup Skole.

4.7. ANDREA EEG

født 28. oktober 1856 i Skartved, døbt 8. november 1856 i Sdr. Bjert (*opslag 7: Faddere: 'Marie Elisabeth Eeg, Thrine Jensen i Bjert, Jes Lautrup i Skartved'*)
død 30. december 1927 på Eegsgaard, begravet 5. januar i Sdr. Bjert (*opslag 218*)

hun blev
gift den 18. oktober 1884 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 315*) med
JENS HANSEN PETERSEN
født 9. december 1856 i Broager Sogn, døbt 7. januar 1857 i Broager Kirke (*opslag 157*)
død 25. juni 1934 på Eegsgaard, begravet 29. juni i Sdr. Bjert (*opslag 206*)
søn af PETER JENSEN PETERSEN og ANNA CATHARINA MARIA JUSTES i Broager.
Året efter vielsen overtog han Eegsgaard.

4.8. ANNE MARIE EEG

født 20. januar 1859 i Skartved, døbt 25. april 1859 i Sdr. Bjert (*opslag 22: 'Faddere: Anne Dorthea Lautrup, Mette Kirstine Lind, Johan(?) Nissen, alle i Skartved'*)
død 21. juli 1919 på Fredsgaard på Agtrup Mark, begravet i Sdr. Bjert (*opslag 233*)

Familien Føns på Fredsgaard 1899-90 (Arkiv.dk)

Hun blev
gift den 18. juni 1885 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 318*) med[45]
RASMUS MIKKELSEN FØNS
søn af RASMUS RASMUSSEN FØNS og MAREN ULDALL.
Han overtog Fredsgaard på Agtrup Mark, matr. 12.a, Stenderupvej 124, efter faderen.
født 14. maj 1858 på Fredsgaard, døbt 28. maj 1858, i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 16*)
død 9. april 1916 på Fredsgaard, begravet 14. april 1916 i Sdr. Bjert (*opslag 197*)

4.9. PETRINE MARIE EEG

født 14. juli 1860 i Skartved, døbt 25. juli 1860 i Sdr. Bjert (*opslag 28: 'Faddere: Anne Dorthea Lautrup, Karen Lene Ravn, Laue(?) Andersen Eeg, alle i Skartved'*)
død 29. juli 1860 i Skartved, begravet 2. august 1860 i Sdr. Bjert (*opslag156*)

4.10. PETRINE BOLETTE EEG

født 26. juli 1862 i Skartved, døbt 28. juli 1862 i Sdr. Bjert (*opslag 40: 'Faddere: Pouline Lind, Skartved, Ebbine Eeg, Agtrup, Andreas Petersen Eeg, Peder N. Westerby, Bjert'*)
død 27. juli 1862 i Skartved, begravet 1. august 1862, (*opslag 166-67*)
Det er noget usikkert, hvad der her anføres. Pigen er tilsyneladende død før hun bliver døbt. En tilførsel i kirkebogen kan ikke tydes.

[45] Billedet af familien Føns på Fredsgaard 1889-90 viser i midten Maren Føns, født Uldall. Siddende ses Kathrine M. Føns, født Schmidt, og Mads Rasmussen Føns. Stående fra venstre ses Niels Jensen og Kirstine Jensen, født Føns, Claus Poulsen Clausen og Sidsel M. Clausen, født Føns, Marie Føns, født Eeg, Rasmus Michelsen Føns, Marie Henningsen, født Føns, og Poul Henningsen.

FALLE MITBALLE LAUTRUP
og DORTHEA JENSINE FREDERIKKE HANSEN

FALLE MITBALLE LAUTRUP

født 3. januar 1861 på Gavsager
død 30. marts 1941 på Gavsager, begravet 4. april 1941 i Sdr. Bjert (*opslag 169*)

søn af ANNE DORTHEA og JES LAUTRUP *(se side 74 flg.)*.
Han arvede Gavsager i 1891. Han blev gift den 1. juli 1897 i Kolding Kirke (*opslag 102*) med DORTHEA JENSINE FREDERIKKE HANSEN

født 13. september 1878 i Kolding, døbt 17. november 1878 i Nikolaj Kirke (*opslag 234*)
død 19. januar 1951 på Kolding Sygehus, begravet 23. januar 1951 i Sdr. Bjert (*opslag 237*)

datter af tømrersvend HANS LUDVIG HANSEN og KRISTINE NIELSINE LUND.
Parret fik en datter:
1. ANNA KIRSTINE LAUTRUP

født 5. september 1898 i Skartved, døbt 18. september 1898 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 127*)

Dorthea og Falle Lautrup med Anna Kirstine

Falle Lautrup overtog Gavsager den 9. marts 1891. Under ham voksede gårdens jordtilliggende yderligere, da han i 1906 købte marken Frøkjær tilbage fra Nis Peter Jepsens gård[46]. I 1909 byggede han nyt stuehus, og i 1912 opførte han en ny østlænge. På hver side af stuehusets indgangsdør stod Falle Lautrups og Dorthea Lautrups initialer (*se næste side*).

Fra 1909 var Falle Mitballe Lautrup i en periode i sognerådet.

Han har skænket nogle genstande til det nyoprettede museum på Koldinghus: 1 kistelås, 1 lysestage, 1 snapseglas[47].

I 1935 overlod de Gavsager til datteren Anna Kirstine og svigersønnen Ove Makholm Lauritzen, og flyttede til 'et gråt hus' overfor 'Brugsen' i Sdr. Bjert, hvor Dorthea Lautrup vel allerede dengang havde et hjemmebageri, mens Falle Lautrup var måleraflæser på egnen.

Falle Mitballe Lautrup døde i 1941 - ifølge kirkebogen på Gavsager, som de derfor må være flyttet tilbage til[48].

Dorthea Jensine Frederikke Lautrup flyttede siden ind i en lille lejlighed oven på det daværende posthus - *'et hvidt hus på Kirkevejen'*[49] - i Sdr. Bjert, der hed 'Villa Ly', ifølge kirkebogen. Her boede hun til sin død i 1951.

Besøg (fra familien i Kolding?) på Gavsager. Ukendt årstal.

Om Dorthea og Falle Mitballe Lautrups efterslægt: Se næste side.

---

[46] V.Uldall Juhl: Sønder Bjært Sogn s. 127.
[47] Brandorphs udklipsbøger XI s. 150, Stadsarkivet i Kolding: Artikel i Kolding Folkeblad 19.6.1927
[48] Ved Dorthea Lautrups død oplyser kirkebogen, at Gavsager var deres sidste fælles bopæl.
[49] Betegnelserne og placeringen af det grå hus' (hjemmebageriet) og af det hvide hus (posthuset) har jeg fra Helga Lyhne, hvis mand overtog Gavsager i 1956.

DORTHEA OG FALLE MITBALLE LAUTRUPS EFTERSLÆGT

ANNA KIRSTINE LAUTRUP og OVE MAKHOLM LAURITZEN

ANNA KIRSTINE LAUTRUP
født 5. september 1898 i Skartved
død 25. august 1951på Kolding Sygehus, begravet 28. august 1951 i Sdr. Bjert (*opslag 239*)

Anna Kirstine og Ove Makholm Lauritzen

Hun blev
gift den 5. september 1919 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 171*) med
OVE MAKHOLM LAURITZEN
født 31. august 1894 i Låsby, døbt 21. oktober 1894 i Låsby Kirke
død 24. maj 1956 på Roskilde sygehus, begravet 27. maj 1956 i Sdr. Bjert (*opslag 113*)
søn af mejeribestyrer LAURITS JENSEN og ALVINE LOUISE BOYSEN i Låsby.
Ove Makholm Lauritzen overtog gården Gavsager i 1935 og drev den frem til sin død. I de sidste omkring 7 - 8 år var jorden dog bortforpagtet til ejeren af Agtrupgaard.

<u>Anna Kirstine og Ove Makholm Lauritzen fik to døtre:</u>

1. DORTHEA LOUISE LAUTRUP LAURITZEN, kaldet THEALISE
født 26. maj 1921 i Skartved, døbt 3. juli 1921 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 90*)
2. KIRSTEN LAUTRUP LAURITZEN
født 26. september 1924 i Skartved, døbt 12. oktober 1924 i Sdr. Bjert Kirke (*opslag 108*)

Anna Kirstine Lautrup døde i Skartved i 1951 (samme år som sin mor).

Ove Makholm Lauritzen opholdt sig ved sin død i 1956 hos datteren Thealise i Havdrup. Han blev begravet i Sdr. Bjert den 27. maj 1956.

En Koldingavis skildrede ham som *'vellidt overalt for sit gode humør og joviale væsen'*.

Gavsager 2004

Gavsager blev herefter solgt den 1. august 1956.

Gården blev igen solgt den 15. oktober 2003. Knap 3 år senere, i 2006 blev størstedelen af gården, herunder det smukke stuehus, nedrevet.

Billedet er fra nedrivningen i 2006.Vinduerne er ved at blive fjernet. Falle og Dorthea Lautrups initialer ses på hver side af døren.

Thealise og Kirsten Lauritzen (ukendt årstal. Da Kirsten er i 'uniform'må det vel være ved afslutningen af hendes uddannelse)

AF EN GRÆNSELANDSFAMILIES HISTORIE.
OM HALVFÆTRENE PETER TRAMSEN OG HELGE TRAMSEN.

Som omtalt *side 53* blev Anna Marie Margrethe Lautrup gift med Andreas Boysen Tramsen, der i modsætning til mange andre ansete borgere i Flensborg valgte at *'holde den nationale danske fane højt'*, som det siges ved hans død. Omtalen fortsætter: *'En bramfri, men fast livsvandel gjorde Tramsen agtet og æret. Hvad han holdt for ret, holdt han på til det yderste'*. Der er *side 53* givet en kort omtale af de 6 af deres 8 børn, der blev voksne. Blandt dem datteren Helene, der blev gift med Aage Eduard Colding. Han havde meldt sig til hæren i 1848 og blev udnævnt til løjtnant efter at han havde udmærket sig ved Frederiksstad og i slaget ved Isted. Han blev indkvarteret hos familien Tramsen i Storegade og blev forelsket i Helene.

Han var uddannet som øltapper i København og forpagtede et par dage før parrets vielse i 1853 byens mest ansete værtshus, Rådhuskælderen i det gamle rådhus. Her boede parret til rådhuset blev revet ned i 1883.

Storegade i Flensborg set mod nord. Til venstre ses det gamle rådhus. Længere tilbage ses Helligåndskirken og foran den Helligåndshuset med er stort tag (Arkiv.dk).

Helene Colding var en af de flensborgske kvinder, der blev dekoreret af Christian IX for deres pleje af de sårede danske soldater under treårskrigen 1848-50 og krigen i 1864.

Parret valgte dansk som hjemmesprog, og snart blev Colding kendt i by og på land som '*Onkel Colding*', skrev Flensburger Tageblatt ved 100-års-jubilæet for romfirmaet A.E. Colding, der specialiserede sig i original Flensborgrom og gamle portvine.

Da parret var barnløst, overdrog Colding i 1897 firmaet til hustruens nevø, Eduard Tramsen.

Ved parrets guldbryllup i 1903 skrev Gustav Johannsens datter Martha Ottosen:

'I to har til hinanden haft den kærlighed, der var så stor og så rig, så man syntes, den måtte fylde hele Eders hjerte. Og dog var der plads til så mange andre, til mennesker store og små, fattige og rige, og endda en stor plads endda til Eders gamle fædreland og til det danske folk. Dette brev er et lille bitte afdrag på den gæld, jeg føler mig i til Eder, jer to, som nu for mig personificerer det gode gamle danske Flensborg, den by, der forsvinder, og hvis lige aldrig mere kan opstå i Danmark.'

Aage Colding døde i 1906. Helene Colding døde året efter.

I Stadtarchiv i Flensborg er der breve, skrevet af Helene Colding til broderen Andreas Tramsen og hustru i København. Brevene er afleveret af Peter Tramsen, som må have fået dem, mens han boede hos familien i København før Anden Verdenskrig. I et af disse breve skriver Helene Colding den 1.6.1889, at Colding (som hun kalder sin mand) har fået tilsendt 15 jubilæums-tokroner til uddeling på Helgolandsdagen den 9. februar *'til tro danske Venner. Deri skulle de se et Tegn, at holde fast paa det Baand, som sammenknyttede os (-). Vi har nu valgt ud saa godt vi kunde, men har søgt unge Mennesker ud. Vi tænkte, vi gamle holder nok til Oplivelse, og vi tror at have truffet rigtigt; det var dejligt*

at uddele disse med et par Alvorsord derved. - Veed Du, hvad der saa pinte mig? At jeg ej kunde give en af min bror Christians Drenge en af disse Mønter.'

Af den gamle Andreas Tramsens tre tilbageværende børn i Flensborg holder de to døtre fast ved det danske, mens broderen Christian, der var sæbefabrikant (*omtalt side 53*), må have forladt den danske lejr. Blandt hans børn var sønnen Eduard, som overtog firmaet A. E. Colding i Storegade. Han blev gift med sin halvkusine Clotilde Danielsen (hvis oldefar var Andreas Tramsens far). Parret fik 4 børn: Christian Wilhelm Aage, Hans Friedrich, Max-Peter, kaldet Peter, og Marianne.

Kun 43 år gammel døde Eduard Tramsen i 1916 efter at have været indlagt nogle år på sindssygehospitalet i Slesvig. Firmaet A. E. Colding blev afhændet, og hustruen måtte klare sig så godt hun kunne som forsørger af deres børn i de svære år efter Første Verdenskrig. Let har det ikke været.

Peter Tramsen (1907 - 1969)

Kilde til en stor del af det følgende er DR-Journalist Lisbeth Jessens udsendelse i 2004 om halvfætrene Peter Tramsen og Helge Tramsen, hvor en vigtig kilde var Peter Tramsens dagbog og breve til søsteren Marianne. Udsendelsen blev fulgt op i Weekendavisen med en artikel over samme emne.

Peter Tramsen blev født i Flensborg 10. september 1907 og var livet igennem nært forbundet med lillesøsteren Marianne. Derudover havde han de to ældre brødre.

Da moderen blev alene med børnene efter Eduard Tramsens død i 1916, påtog familien i København sig at understøtte Peter, så længe han havde brug for det. Fra begyndelsen er familien opmærksom på hans forkærlighed for unge mænd - og for åndslivet. Samtidig er han *'blond og smuk'*.

I 1930 flyttede han til København. I 1938 opstillede han på nazistisk vis en stamtavle, der viste de ariske aner for broderen Wilhelm, og fik den indskrevet i en Anetavle i Geschlechterbuch i Flensborg (*se side 24*).

I København blev han medlem af 'Ringen', en *'lille udvalgt skare af unge mænd, der sværmede for Nationalsocialismen'*. Den *'havde et åndeligt centrum i den noget ældre østrigske, karismatiske homofile Fritz Waschnitius'*. Man *'læste Hölderlin, Stefan George og Nietzsche. Til kredsen hørte også forfatter og senere forlagsdirektør Ole Wivel, Knud W. Jensen, stifteren af museet Louisiana, tre unge malere, Ole Høst, Erik Johansen og - indtil besættelsen - Sven Havsteen-Mikkelsen, samt kunstneren Helge Bertram og Fritz Waschnitius' ven Holger Nielsen.'*

En kusine til Peter Tramsen, Fanny Hartmann, fortæller, at familien vidste, at *'han kom sammen med nogle folk, der var højt placeret i det intellektuelle dynasti - Wivel og Waschnitius. Vi vidste instinktivt, at det skulle man altså holde sig fra. Vi spurgte ham ikke ud, men vi vidste, at de mødtes regelmæssigt'*.

I et af 6 'Lovdigte', tilegnet hver af kammeraterne i Ringen og foregribende de roller, de hver især skulle indtage i det kommende tyske storrige, priser Ole Wivel Peter Tramsen:

Vågner mod Vår ej ædleste glød i dit Øje / Løsnes om Læbernes Buer ej strengeste Bånd / Hør i Vinden de prægtige Pinjers Brusen / faldet af Bjergenes bække /

Bonagiunta[50].

I et brev hjem til Marianne[51] skriver Peter Tramsen: - *'således vil vores indsats først kunne måles efter besættelsen. Og jeg kan forsikre dig om, mit kære barn, at her udfylder*

[50] Med denne henvisning til Bonagiunta i Dantes Guddommelige Komedie får Wivel Tramsen placeret i skønåndernes rige.

[51] Ikke dateret i avisartiklen, men af indholdet fremgår det, at det må være efter 9. april 1940.

hver sin post lige så godt som ved fronten eller hos jer derhjemme'.

I et brev, dateret 24. september 1941, fastslår han: - *'i dag har enhver tysker, som opholder sig i udlandet, uhyre pligter og et uhyre ansvar ikke mindst i de besatte områder, for at arbejde strengt for folkets forståelse for Tyskland, for tysk væsen, for tysk åndsliv og for at vække eller forstærke forbindelser ved at offentliggøre små skrifter'.*

Selv lever Peter Tramsen op til denne forpligtelse ved, at han på dette tidspunkt er i gang med - sammen med Waschnitius, Knud W. Jensen og Ole Wivel - at oversætte Hölderlins Hyperion, der er en af nazisternes kultbøger. Den skulle udkomme på et nyt forlag, Wivel fik etableret, men den måtte opgives, da der var for få, der på forhånd tegnede sig for et eksemplar. I stedet blev Wivels *Lovdigte* forlagets første udgivelse.

I et brev til søsteren Marianne den 11. sept. 1941 skriver Peter Tramsen, at han om aftenen har været hos Martha Esser og hendes mand i Charlottenlund (en meget velhavende grosserer fra Flensborg, som hun er blevet gift med i 1921), og om aftenen holder han fest sammen med kammeraterne i Ringen. Parret er nazister og i villaen i Charlottenlund kommer både den rigsbefuldmægtigede Werner Best og chefen for det tyske sikkerhedspoliti Günther Pancke - samt Peter Tramsen, som er i familie med parret. Deres datter, Fanny Hartmann er Peter Tramsens kusine og én af Lisbeth Jessens kilder. Tramsen er ikke længere en lille kontorist. Han kommer og går i Charlottenlund. Selv betegner han sig som 'civil værnemagtssoldat': *'Du skal tro mig, at vi som civile værnemagtssoldater på vores poster arbejder mere, endda meget mere, end mange soldater, som er i de mange forvaltninger og skrivestuer',* skriver han til Marianne.

Af brevene til Marianne fremgår det, at Peter Tramsen helt hen imod slutningen af 1942 stadig har stilling og lejlighed[52] på Stockholmsgade i København, men i 1943 melder han sig til tysk krigstjeneste. Blandt hans papirer er der en krigsdagbog med optegnelser fra årene 1943-44.

Han er nu blevet rigtig soldat med våben i hånd og befinder sig den 7. september 1943 et stykke bag fronten i en russisk landsby. Han er overordnet i et kosakkompagni, hvor tyskere uddanner russiske antikommunister til soldater. Men Peter Tramsen er skuffet over sine landsmænd. Her på østfronten finder han ikke de store idealistiske tanker hos den tyske værnemagtssoldat: *'Spise, drikke, let musik og kvinder. Det er de eneste ting, hvorom deres tanker for det meste drejer sig. Ja, de bringer det endog så vidt, at de over for russerne åbner deres hjerter og taler om, at de vil hjem, og de går endog så vidt, at denne krig kun er villet af Hitler og Stalin',* skriver han. Selv er han ikke optaget af kvinder. Til gengæld har han fået en ven i det russiske kompagni, en 23-årig ukrainer, der er Oberleutnant.

Senere bliver han sendt til Narbonne i Sydfrankrig, og atter kredser hans tanker i dagbogen om en mand. Den 14. oktober står der: *'Det er meget smerteligt for mig, at vores tolk blev i Rusland. Det var en fin, lærd mand. Ingeniør fra Moskva. Og selv om han var overbevist kommunist, underholdt jeg mig gerne med ham, idet han gav mig et bedre indtryk af det russiske folks sjæl og indviede mig i den. Nu har vi en tysk wiener. Han er mig først og fremmest ubehagelig på grund af hans wienerdialekt, men han er også så skidt og uren. Atter og atter finder jeg hos disse Østmärkere*[53] *de samme egenskaber som frastødte mig hos Fritz [Waschnitius]. Før i tiden troede jeg, at det kun var hans karaktertræk. Nu erfarer jeg, at han deler dem med hele sin folkestamme. Den evige utilfredshed*

[52] Andet sted i artiklen siges det, at han i 1944 vender tilbage til lejligheden i Stockholmsgade (*jvf. nedenfor*)
[53] 'Ostmark' var den nazistiske betegnelse for Østrig.

også med hans venner og kammerater. Hvordan han hele tiden forstår at indrette sig. Den evige bedreviden og gøren sig bedre end andre. Men når det kommer til stykket lutter fejhed og bekvemmelighed. Ulyst til at arbejde, lyst til at sove, det behagelige liv'.

Ifølge Lisbeth Jessen vidner dagbogsoptegnelsen ved sammenligning med tidligere breve om Tramsens ambivalente had - kærlighedsforhold til Fritz Waschnitius, og i en senere optegnelse fra 20. december 1943 giver Tramsen den åndelige leder i Ringen hovedskylden for Ole Høsts død ved østfronten, (en rolle, som i den danske offentlighed mest har været tilskrevet Ole Wivel, der i allerede kendte breve opfordrede Høst og Johansen til at drage i krig).

'Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt', siger Lisbeth Jessen, *'at der blandt de mange breve i arkivet [i Flensborg] ikke findes ét eneste fra Ole Wivel. Tramsen var ellers en mand, der gemte alt'.*

I 1944 vender Tramsen tilbage til København (fra Ardennerne) i uniform, måske kun på orlov. Men alt er næppe som i gamle dage. Samarbejdspolitikken er slut, regeringen er gået af, og alle kan se, hvad vej, det vil gå. Ole Wivel er sadlet om og har meldt sig under fanerne som hjælpearbejder i Røde Kors.

'Jeg tror, han [Peter Tramsen] får den kolde skulder, da han kommer i 1944. Der er simpelthen ingen venner, ingen kontakt. Der sidder en skuffet mand i tysk uniform i Stockholmsgade, og ingen vil se til hans side' (Lisbeth Jessen).

Ifølge Karen Neiiendam, der er halvkusine til Peter Tramsen og søster til Helge Tramsen, er Peter tilbage i København som oversætter. Karen Neiiendam fortæller om sit møde med ham: *'Det var meget ubehageligt. Han var i tysk uniform, og han var meget uelskværdig for ikke at sige brutal, og jeg følte mig fuldkommen nedgjort, da jeg gik derfra. ... Det uhyggelige ved det var, at jeg vidste, jeg skulle beskytte min bror for enhver pris, hvis jeg kunne komme til det.* På dette tidspunkt er Karen Neiiendams bror, Helge Tramsen, fængslet af tyskerne og udsat for pinefuld tortur i Shellhuset i København (*se side 126*).

Efter krigen sætter Peter Tramsen ikke én eneste gang sine ben i Danmark, selvom han flere gange får invitationer til familiefester og ikke bor længere væk end i Flensborg.

Krigen har ændret ham.

Efter krigen får han sin egen antikvarboghandel i Banegårdsgade i Flensborg og lever og ånder for bøger. Han bygger sig også et sommerhus på Holnæs [tysk Holnis] ved Flensborg Fjord.

Han skriver artikler om familiens dansksindede forfædre til Flensborg Avis ud fra sit omfattende slægtsmateriale og beder - uden held - chefredaktøren anbefale hans optagelse i Sydslesvigsk Forening. Her hjalp andre ham i december 1945. I 1952 trak han sig ud af foreningen, fordi han ikke havde fået billetter til en forestilling på Flensborg Teater.

En efterårsdag i 1969 kører han ud til sommerhuset. Hans søster er flyttet sammen med en kvinde i Berlin, så de to, der ellers har været uadskillelige, nu bor langt fra hinanden. Moderen, som de begge har haft et nært forhold til, er netop død, og Herbert Pohlik, en 20 år yngre mand, som Peter Tramsen har stået i forhold til, har bedraget ham[54].

Her i sommerhuset ved fjorden dør Peter Tramsen for egen hånd den 27. oktober 1969, 62 år gammel.

For Peter Tramsen som overbevist nazist har det været væsentligt at dokumentere familiens ariske aner. Med kontakter i Danmark og ophold i København har han nok været

[54] Iflg. slægtsoplysningerne på Landsarkivet i Aabenraa har Peter Tramsen adopteret ham, og han har fået navnet: Herbert Tramsen-Pohlig.

på Landsarkivet for Sjælland, og han har under ophold i Flensborg kunnet besøge Landsarkivet i Aabenraa og finde sin families aner. Det førte til, at han udarbejdede en anetavle - ikke med sig selv, men med broderen Chr. Wilhelm Aage Tramsen som proband[55], hvor det anføres, at broderen i 1938 er 'Oberstfeldmeister des Arbeitsdienstes'[56] i Stolp i Pommern. Tavlen er i 1942 indført i Geschlechterbuch 3, Ahnentafeln, Nr. 45, som nu findes på Stadtarchiv i Flensborg. Det er i denne tavle, jeg har fundet Anna Margrethe Schmidts aner (*side 24*).

På Stadtarchiv i Flensborg og på Landsarkivet i Aabenraa findes der efterslægtstavler for slægten Tramsen, - i Aabenraa endda hele 3 (nogenlunde ens) versioner. Den ene pakke er forsynet med en slags postkort med et våbenskjold, samt en 4 sider lang redegørelse for navnets opståen[57]. Der har formentlig været flere sider. Derfor er beskrivelsen ikke forsynet med forfatterens navn/underskrift, - men der kan ikke herske tvivl om, hvem det drejer sig om: I den 4 sider lange tekst anføres det, at redegørelsen bygger på undersøgelser af den unavngivne forfatters bror, Peter Tramsen, der ikke nåede at fuldføre den, fordi han blev soldat i 1942. Da anetavlen i Flensborg er indført af Peter Tramsen og sætter hans ældre bror Christian Wilhelm Aage Tramsen som proband, passer puslespillet:

Den anden tavle i Aabenraa er nemlig udfærdiget i 1970'erne af selvsamme Chr. Wilhelm Aage Tramsen, der kalder sig Landmand [Landwirt] og RAD-Führer[58]. Han boede da i Preets.

Peter Tramsens - givetvis nazistisk inspirerede - interesse for at finde sine aner blev til en omfattende anetavle. I Geschlechterbuch kan man iøvrigt se, at mange andre dengang 'hægtede sig på' hans anetavle, - og den er nu også brugt i slægtshistorien her.

Hvorfor satte Peter Tramsen ikke sig selv som proband? Fordi broderen havde en finere stilling inden for det nazistiske apparat? Eller - hvad der nok er det væsentligste her - fordi han selv var homofil?

Ihvertfald kunne de to brødre, hvis mor havde oplevet en social deroute, med denne anetavle skilte med deres ariske aner i datidens nazistiske Tyskland og vinde anerkendelse og betydning.

Historien her viser iøvrigt, at nazismen, der foragtede og udryddede seksuelle afvigere, paradoksalt nok har kunnet vinde udbredelse netop via homofile, der gennem et intenst kammeratskab har kunnet opildne andre unge.

Helge Andreas Boysen Tramsen (1910 - 1972)

En vigtig kilde til en stor del af det følgende er DR-Journalist Lisbeth Jessens udsendelse i 2006 om massakren i Katyn. Her er hovedpersonen Peter Tramsens halvfætter Helge Tramsen der er sønnesøn Andreas Boysen Tramsen, der først var bagermester i Haderslev og derefter i København (*se side 53*). *Det var denne familie, der støttede Peter Tramsen.*

Helge Tramsen var født den 30. august 1910 i København og var sønnesøn af Helene Coldings bror, bagermester Andreas Boysen Tramsen og søn af tømmerhandler Andreas Eefsen Tramsen og kommunelærerinde Helga Henriksen. Han blev uddannet som læge og fungerede som kirurg. Derudover blev han i 1941 ansat ved Retsmedicinsk Institut. Fra 1936 var han reservelæge i Søværnet. Under besættelsen 1940 - 45 deltog han i modstandsbevægelsen i gruppen Holger Danske.

---

[55] den, hvis forfædre anføres i anetavlen

[56] Selv betegner han sig i efterslægtstavlen som RAD-Führer og landmand. RAD er en forkortelse for **R**eich**a**rbeits**d**ienst.

[57] Våbenskjoldet svarer imidlertid ikke til det våbenskjold, som en eller flere væbnere Tramsen, skal have ført: Et skjold med en gotisk trappegavl.

[58] RAD (note 128) svarer vel dermed til betegnelsen 'Oberstfeldmeister des Arbeitsdienstes' ovenfor.

I april 1943 blev han som retsmediciner udpeget til at være én af de 12 retsmedicinere fra de tyskbesatte områder, der skulle undersøge en massegrav med henrettede polske officerer, som tyskerne havde fundet i Katynskoven ved Smolensk. Dermed blev han indblandet i én af de mest kontroversielle krigsforbryder-sager i Europas nyere historie.

Før Anden Verdenskrig indgik Stalin og Hitler en ikke-angrebspagt, hvorefter tyskerne den 1. september 1939 gik ind i Polen. Skønt polakkerne gjorde modstand, var de i en håbløs situation, som blev yderligere forværret, da Sovjetunionen den 17. september 1939 angreb Polen fra øst. Mange tusinde polakker måtte overgive sig til russerne. Man regner med, at ca. 200.000 polakker blev sendt i fangenskab i Sovjetunionen. Blandt dem var ca. 15.000 officerer og underofficerer, der blev anbragt i 3 lejre: I Kozielsk, Starobielsk og Ostaszkow. Såvel militært som civilt havde disse fanger været en vigtig del af det polske samfund. Frem til 1940 hørte man jævnligt fra fangerne, men i april 1940 hørte alle livstegn op, og post til fangerne kom retur til de pårørende. Den polske eksilregering i London rettede henvendelse til den sovjetiske regering og til Stalin selv, men fik undvigende svar.

Efter at Nazityskland havde erklæret Sovjetunionen krig, kom tyskerne i juni 1941 i besiddelse af området med Katynskoven.

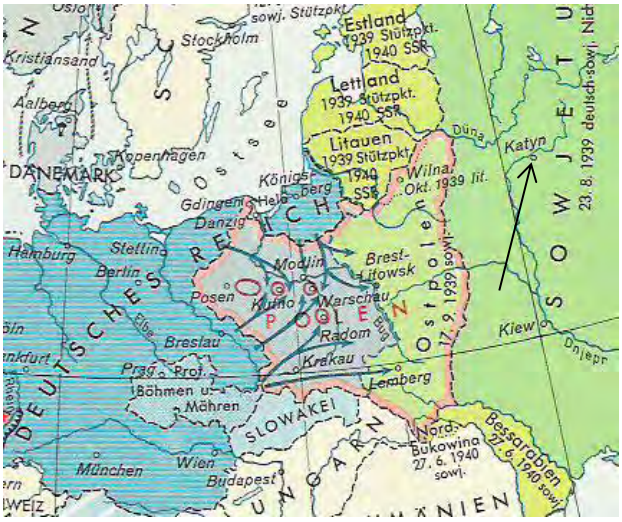

Et tysk kort, der ud over at vise den tyske og sovjetiske deling af Polen, har medtaget Katyn (pilen)

Knap to år senere, den 13. april 1943, meddeler tyskerne, at de har fundet massegrave i Katynskoven nær ved Smolensk. Tyskerne var overbevist om, at der var tale om polske officerer, som måtte være blevet henrettet under den russiske besættelse af området.

To dage senere, den 15. april svarede russerne: *'Dette er tysk propaganda. Det er tyskerne selv, der har likvideret de polske fanger, da de besatte Smolenskområdet ved Katynskoven i sommeren 1941'*.

For Goebbels propagandamaskine var fundet vigtigt. Tyskerne nedsatte en undersøgelseskommission, bestående af 12 sagkyndige retsmedicinere fra de tyskbesatte lande. Blandt de 12 udpegede retsmedicinere var den 33-årige Helge Tramsen fra Danmark.

Han forlod Danmark som eneste passager i et tysk militærfly og blev via Berlin fløjet og kørt igennem Tyskland og Polen til Katyn. Selv fortalte han senere, at da han hadede tyskerne, var han overbevist om, at det var dem, der stod bag forbrydelserne i Katynskoven, men en af hans gode venner, som havde deltaget i Finlandskrigen, fortalte ham før afrejsen, at russerne kunne være lige så barbariske som tyskerne.

De 12 retsmedicinere gennemførte deres undersøgelse den 29. og 30. april 1943.

Først 9 år senere - i april 1952 - udtalte Tramsen sig om skyldspørgsmålet, da han blev indkaldt som vidne for den amerikanske kongres. Når han først udtalte sig så sent, skyldtes det hensynet til retsmedicinerne i de russiskbesatte områder. Tramsen udtalte sig først, efter at de alle var døde. I USA fortalte han, at han efter hjemkomsten fra Katyn aldrig var i tvivl om, at tyskerne for en gangs skyld talte sandt: *'Det må forekomme fuldstændig utænkeligt, at ligene skulle være forfalskede, og hele gravpladsen skulle være arrangeret med henblik på at fremme tysk propaganda'*, sagde han til kongressen, hvilket man heller

ikke er i tvivl om, når man læser hans grundige rapport: *'Det, jeg så i Katyn, var en skræk-indjagende, forfærdende oplevelse. Ikke det værste mareridt kan beskrive det. Jeg så med mine egne øjne tusinder af lig klædt i polske uniformer i de åbne grave, myrdede med nakkeskud og med hænderne bundet på ryggen og lagt på række og geled med stor præcision. Jeg så 7 massegrave. Jeg havde lejlighed til at komme ned i en halvåben grav, hvor jeg vidste, man kunne hente lig, og på disse lig gjorde jeg selv mine iagttagelser. Jeg bad om at få fjernet det øverste lag lig, så jeg var sikker på, at liget var udvalgt af mig. Dette lig obducerede jeg. Jeg havde ikke vanskeligheder med at identificere liget, ej heller dødsårsagen - nakkeskud. Dette lig lignede de andre, klædt i en polsk officers-uniform. Man kunne tydeligt se den polske ørn på knapperne. Han havde officers-distinktioner og polske udmærkelser. I øvrigt var han i vintertøj. Flere af ligene havde varme halstørklæder, varme handsker, varmt undertøj og lange støvler på. Jeg så papirer, som allerede var hentet frem, andre så jeg, da de blev gravet op. Næsten alle havde en dato. Der var dagbøger, aviser, postkort og breve fra familie i Polen. Men jeg så ikke noget, der var dateret senere end april 1940. Det er meget vanskeligt at bedømme tilstanden af begravede legemer, fordi deres tilstand ændres i løbet af måneder eller år, afhængigt af forskellige faktorer, som jordens fugtighed, jordens tryk og måden, hvorpå begravelsen er foretaget. Alligevel må jeg fastholde, at disse lig må have været begravet i længere tid - ud fra deres tilstand mindst to år, muligvis længere.'*

Iagttagelserne var vigtige, fordi de viste, at forbrydelsen var begået i begyndelsen af foråret og ikke i begyndelsen af efteråret. Det kunne fastslåes ikke alene ud fra påklædningen, men også fordi der ikke var begyndende forrådnelse af kroppen straks efter døden, og fordi der ikke var spor af orme eller fluer, hvad der ville have været, hvis begravelsen var foregået i varmt vejr.

Med sig hjem fra Katyn bragte Tramsen hovedet af en polsk officer, Ludwig Szymanski, kaptajn af reserven i den polske hær. Kraniet kogte han rent hjemme. Siden indleverede han det på Retsmedicinsk Institut i København. Derudover gennemførte Tramsen på turen gennem Tyskland en helt speciel opgave for englænderne: Da han havde diplomatstatus, kunne han fra en kontakt i Berlin bringe tegninger af Möhne-dæmningen til København, hvorfra de blev viderebragt til englænderne til brug for senere bomninger af dæmningen - et angreb, der blev et hårdt slag for nazisterne.

Som modstandmand blev Helge Tramsen arresteret af tyskerne den 29. juli 1944 og udsat for tortur i Shellhuset, og han var uden al tvivl endt i tysk koncentrationslejr, hvis ikke hans familie havde gjort tyskerne opmærksom på, at han kunne blive et vigtigt vidne for dem sidenhen. Han slap derfor gennem krigen som fange i Frøslevlejren.

I september 1943 generobrede den sovjetiske hær Katyn, og allerede samme år foranstaltede russerne en storstilet "undersøgelse" af *'de tyske facistiske erobreres nedskydning af de polske officerer'*.

Efter krigen ville russerne have Katynsagen bragt for Nürnbergdomstolen, så de kunne tørre Katynhenrettelserne af på tyskerne. I den forbindelse stod én eller flere af retsmedicinerne fra de nu russiskbesatte områder frem og støttede russernes forklaring. De var under russisk pres. Det russiske krav blev afvist, men i USSR, Polen og andre sovjettisk kontrollerede lande var Katyn et tabu, helt frem til slutningen af 1980'erne, hvor Gorbatjov lovede Polen, at "de hvide pletter" i historien skulle underkastes fornyet undersøgelse.

De 12 retsmedicinere forfulgtes resten af livet af fundet i Katyn, blandt andet i form af trusler fra sovjetunionen, der udmærket var klar over, at de kunne fortælle en mildest talt ubekvem sandhed. Tramsen fik ikke sin stilling som retsmediciner tilbage efter krigen. Kommunisterne, der havde ret stor indflydelse i Danmark i disse år - og som blev styret fra Sovjet -, anklagede Tramsen for at have arbejdet for tyskerne!

Helge Tramsen, som havde udvist et sjældent mod under krigen, var mærket for livet af sit møde med beviserne på de sovjetiske styrkers brutalitet og afstumpethed. Under den kolde krig var Tramsen derfor heller ikke i tvivl om, at han konstant var i fare. Under den ungarske opstand i 1956 så han sig derfor nødsaget til at gå under jorden med sin familie.

Senere blev hans datter Elisabeth Anne i Paris forelsket i en polsk officer, og parret tog til Polen. Her omkom hun i Warszawa den 20. april 1971 under mystiske omstændigheder. Tramsen søgte forgæves at få sin datter hentet hjem eller at få tilladelse til at obducere hende. Han var overbevist om, at hun var ombragt af russerne, fordi hun var hans datter.

Med årene havde Tramsen fået dårlige nerver som følge af sine oplevelser. Han blev skilt og gift igen den 27, november 1971.

Han døde den 1. april 1979 i København, 69 år gammel.

Jes Lautrups vandrebog

Bogen findes i arkivet på Kolding Museum på Staldgården på Koldinghus.
Den er påbegyndt i Haderslev den 16. januar 1837
og er afsluttet med afgang fra Kiel til Haderslev den 1. marts 1841

Vandrebogens 1. side med tekst.

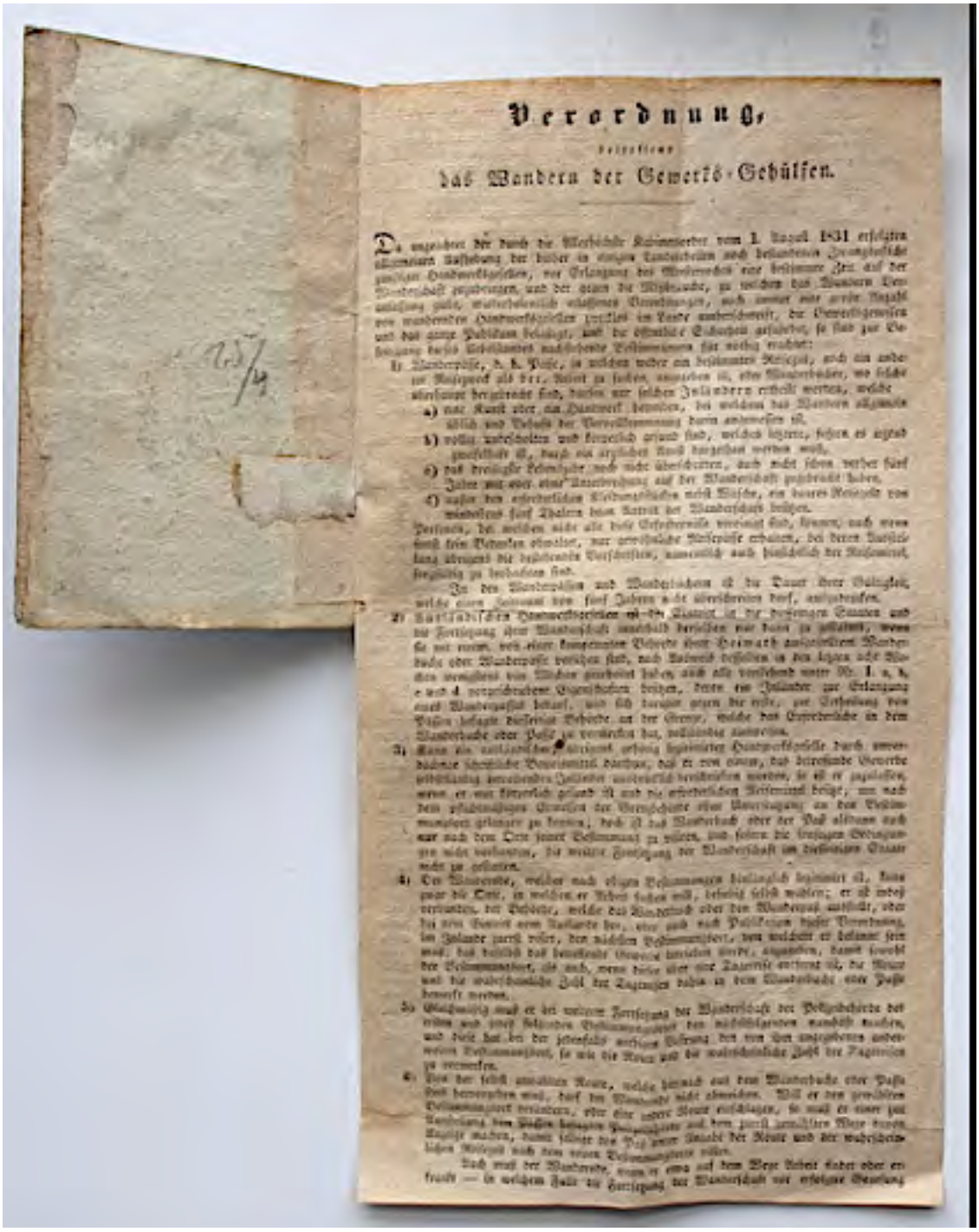

Verordnung,

die polizeiliche

das Wandern der Gewerks-Gehülfen.

Tekstside 2 og 3 har jeg ikke affotograferet.

Tekstside 4 og 5

Wanderbuch

Tekstside 5 og samtidig side 1 i den skrevne tekst

5678. c
No. 2.

Vandrebog

for
snedkersvenden
Jes Lautrup
fra Aabenraa

De to lodret trykte stempler er fra Stadt Perleberg i Brandenburg

Frederik den 6
(1768 - 1839)

Denne vandrebog, der består af 48 paginerede sider, er betalt med 13 rigsbankskilling eller
4 skilling kurant.

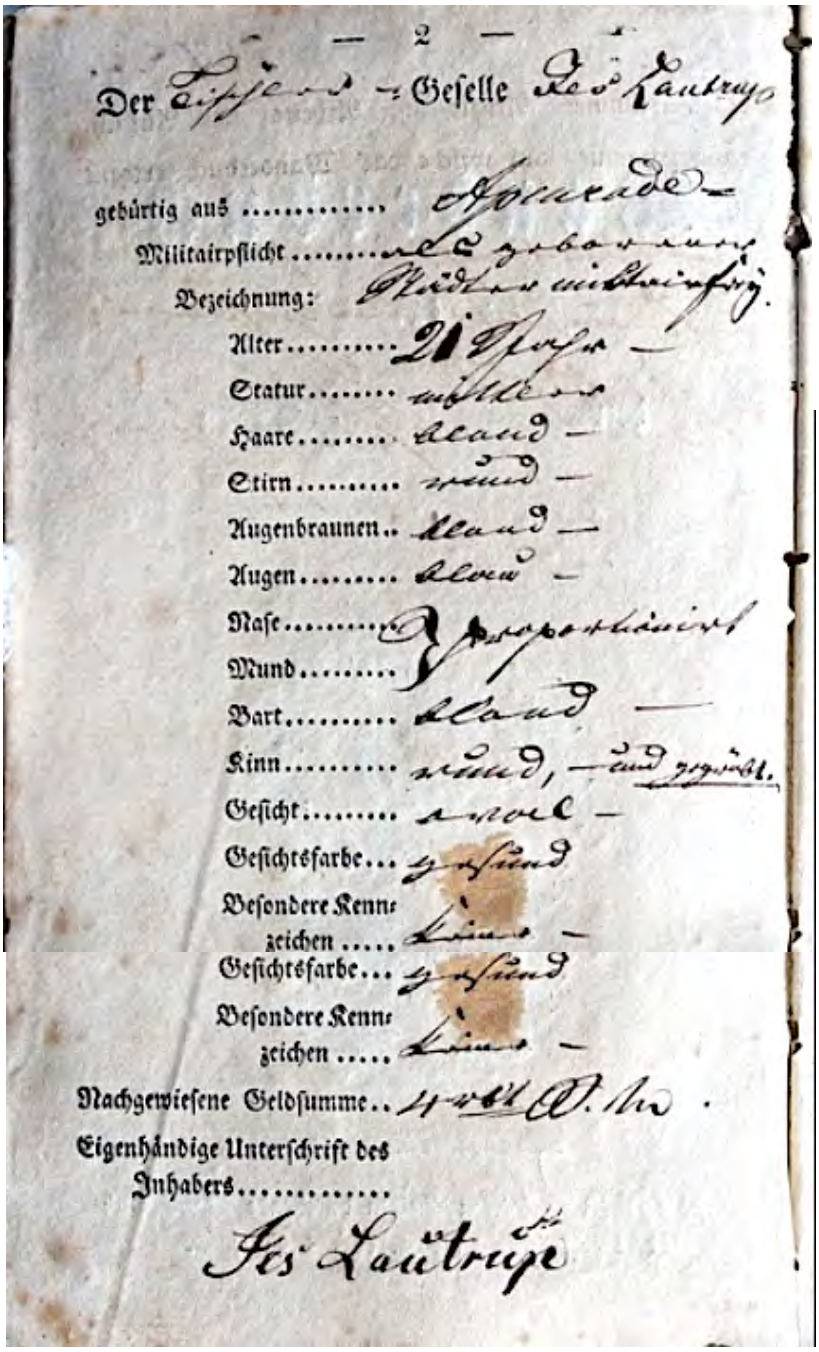

— 2 —

Der Tischler-Geselle Jes Lautrup

gebürtig aus ..... Hjorredde

Militairpflicht ..... [illegible]

Bezeichnung:

Alter ..... 21 Jahre

Statur ..... mittelmäs

Haare ..... blond

Stirn ..... rund

Augenbraunen .. blond

Augen ..... blau

Nase ..... proportionirt

Mund .....

Bart ..... blond

Kinn ..... rund, mit Grübchen.

Gesicht ..... oval

Gesichtsfarbe ... gesund

Besondere Kennzeichen ..... keine

Gesichtsfarbe ... gesund

Besondere Kennzeichen ..... keine

Nachgewiesene Geldsumme .. 4 Rbd.

Eigenhändige Unterschrift des Inhabers .....

Jes Lautrup

- 2 -

Snedkersvenden Jes Lautrup

"gebürtig" fra Aabenraa (af gebohren?)
Militærpligt ... als gebore-ner(?)/som født (?)

Beskrivelse: ---?---

Alder ... /21 år

Højde (statur) ... middel

Hår ..... blond

Pande ..... rund

Øjenbryn ..... blond

Øjne ..... blå

Næse og Mund .. (vel?)proportioneret

Skæg ..... blond

Kind .. rund, med fordybning (gegrübt)
Ansigt ..... oval
Ansigtsfarve ... sund
Særlige kendetegn .... ingen (keine) [står 2 gange]
Påvist pengebeløb 4 (?)
Indehaverens egenhændig underskrift

Da man ikke kunne ikke tage et pasfoto i 1837,
brugte man i stedet ovenstående beskrivelse af vandrebogens indehaver.

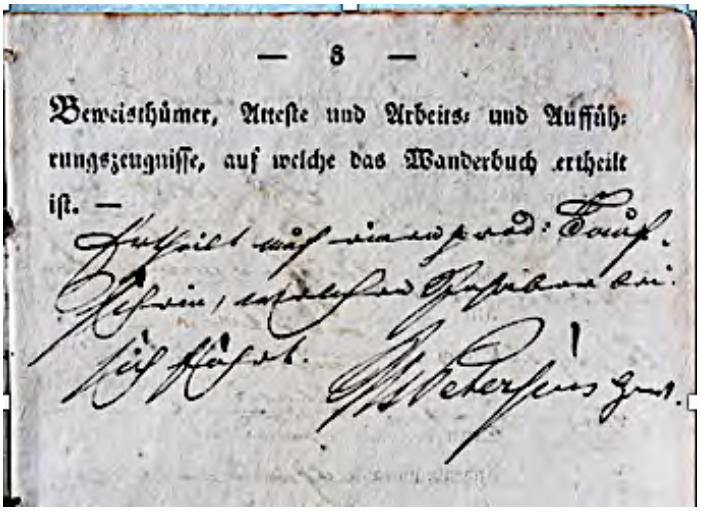

— 3 —

Beweisthümer, Atteste und Arbeits- und Aufführungszeugnisse, auf welche das Wanderbuch ertheilt ist. —

- 3 -
Dokumenter, attester og arbejds- og opførselsbeviser,

som vandrebogen er bygget på:

Bygger på konf. attest, _____
____ _____ _____

M. Petersen ____

— 4 —

Haderslev 16 Januar 1837.

J. Petersen

in fidem

M. Petersen

gnd.

- 4 -

Indehaveren _____ har [hos] mig lært snedkerprofessionen

lavsmæsigt (zünftig) og

_____ Johannes ___ J. _____

_____ arbejdet, har været stadig

tro, flittig og ordentlig _____

_____ _____

Haderslev d. 16. januar 1837

J.[osua] Petersen [Jes Lautrups mester]

in fidem (i fortrolighed)

M. Pedersen [Haderslevs politimester]
g____

— 5 —

Auf Anhalten des Tischler-Gesellen Jes Lautrup aus Apenrade, welcher von hier über Schleswig nach Flensburg zu reisen beabsichtigt und die zu dieser Reise erforderlichen Legitimationen beigebracht hat, ist demselben zu dem Zweck dieses Wanderbuch ertheilt worden, und ergehet demnach an Alle und Jede mein dienstliches Begehren, denselben auf Vorzeigung dieses Wanderbuchs frei und ungehindert passiren zu lassen. Uebrigens hat derselbe sich genau nach den hiebei angehefteten gedruckten Regeln zu verhalten.

Haderslebener Polizeyamt

Haderslev den 16 Januar 1837

Gebühr 16 Sk.

Had. Polizeiamt

P. Petersen, Secr.

- 5 -

Efter ansøgning fra snedkersvenden

Jes Lautrup

fra Aabenraa, der påtænker at rejse herfra over Skovlund - [og] opholde sig nogle dage hos sin slægtning (varwandte) _____ _____ -

til Flensborg og som har forevist de til denne rejse fordrede legitimationer, har til dette formål fået denne vandrebog, som jeg anmoder om at give ham fri og uhindret adgang/passage overfor alle og enhver.

Iøvrigt har selvsamme sig nøje at rette efter de vedhæftede trykte regler i denne vandrebog.

Haderslev politiembede

den 16. januar 1837.

gebyr 16 skilling kurant(?)
Stempel: Haderslev Politiembede
M. Petersen, g____

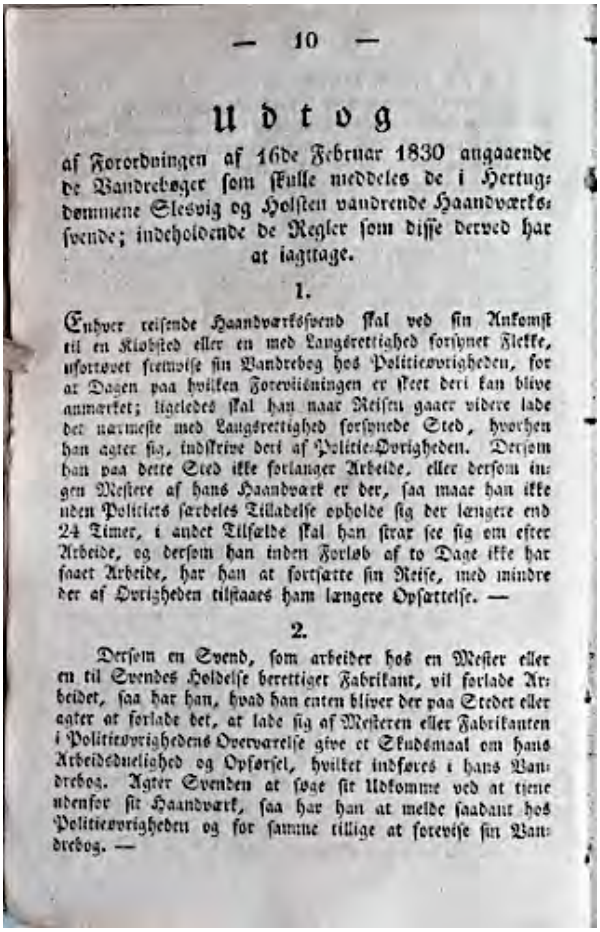

— 10 —

Udtog

af Forordningen af 16de Februar 1830 angaaende de Vandrebøger som skulle meddeles de i Hertugdømmene Slesvig og Holsten vandrende Haandværkssvende; indeholdende de Regler som disse derved har at iagttage.

1.

Enhver reisende Haandværkssvend skal ved sin Ankomst til en Kiøbsted eller en med Laugsrettighed forsynet Flekke, ufortøvet skriftlig sin Vandrebog hos Politiøvrigheden, for at Dagen paa hvilken Forevisningen er skeet deri kan blive anmærket; ligeledes skal han naar Reisen gaaer videre lade det nærmeste med Laugsrettighed forsynede Sted, hvorhen han agter sig, indskrive deri af Politie-Øvrigheden. Dersom han paa dette Sted ikke forlanger Arbeide, eller dersom ingen Mestere af hans Haandværk er der, saa maae han ikke uden Politiets særdeles Tilladelse opholde sig der længere end 24 Timer, i andet Tilfælde skal han strax see sig om efter Arbeide, og dersom han inden Forløb af to Dage ikke har faaet Arbeide, har han at fortsætte sin Reise, med mindre der af Øvrigheden tilstaaes ham længere Opsættelse. —

2.

Dersom en Svend, som arbeider hos en Mester eller en til Svendes Holdelse berettiget Fabrikant, vil forlade Arbeidet, saa har han, hvad han enten bliver der paa Stedet eller agter at forlade det, at lade sig af Mesteren eller Fabrikanten i Politiøvrighedens Overværelse give et Skudsmaal om hans Arbeidedueligbed og Opførsel, hvilket indføres i hans Vandrebog. Agter Svenden at søge sit Udkomme ved at tjene udenfor sit Haandværk, saa har han at melde saadant hos Politiøvrigheden og for samme tillige at forevise sin Vandrebog. —

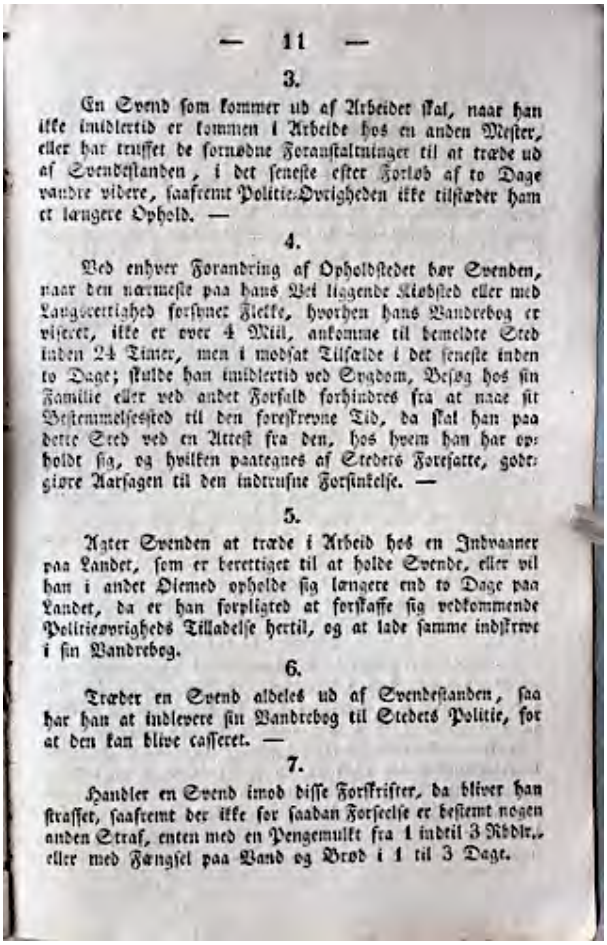

— 11 —

3.

En Svend som kommer ud af Arbeidet skal, naar han ikke imidlertid er kommen i Arbeide hos en anden Mester, eller har truffet de fornødne Foranstaltninger til at træde ud af Svendestanden, i det seneste efter Forløb af to Dage vandre videre, saafremt Politie-Øvrigheden ikke tilstæder ham et længere Opheld. —

4.

Ved enhver Forandring af Opholdstedet bør Svenden, naar den nærmeste paa hans Vei liggende Kiøbsted eller med Laugsrettighed forsynet Flekke, hvorhen hans Vandrebog er viseret, ikke er over 4 Mil, ankomme til bemeldte Sted inden 24 Timer, men i modsat Tilfælde i det seneste inden to Dage; skulde han imidlertid ved Sygdom, Besøg hos sin Familie eller ved andet Forfald forhindres fra at naae sit Bestemmelsessted til den foreskrevne Tid, da skal han paa dette Sted ved en Attest fra den, hos hvem han har opholdt sig, og hvilken paategnes af Stedets Foresatte, godtgiøre Aarsagen til den indtrufne Forsinkelse. —

5.

Agter Svenden at træde i Arbeid hos en Indvaaner paa Landet, som er berettiget til at holde Svende, eller vil han i andet Øiemed opholde sig længere end to Dage paa Landet, da er han forpligted at forskaffe sig vedkommende Politiøvrigheds Tilladelse hertil, og at lade samme indskrive i sin Vandrebog.

6.

Træder en Svend aldeles ud af Svendestanden, saa har han at indlevere sin Vandrebog til Stedets Politie, for at den kan blive casseret. —

7.

Handler en Svend imod disse Forskrifter, da bliver han straffet, saafremt der ikke for saadan Forseelse er bestemt nogen anden Straf, enten med en Pengemulkt fra 1 indtil 3 Rbdlr., eller med Fængsel paa Vand og Brød i 1 til 3 Dage.

på side 6 - 9 ses et udtog af vandrebogsreglerne på tysk. De er ikke affotograferet.

på side 10 - 12 ses et udtog af vandrebogsreglerne på dansk.

Til venstre ses side 10 og 11.

(side 12)

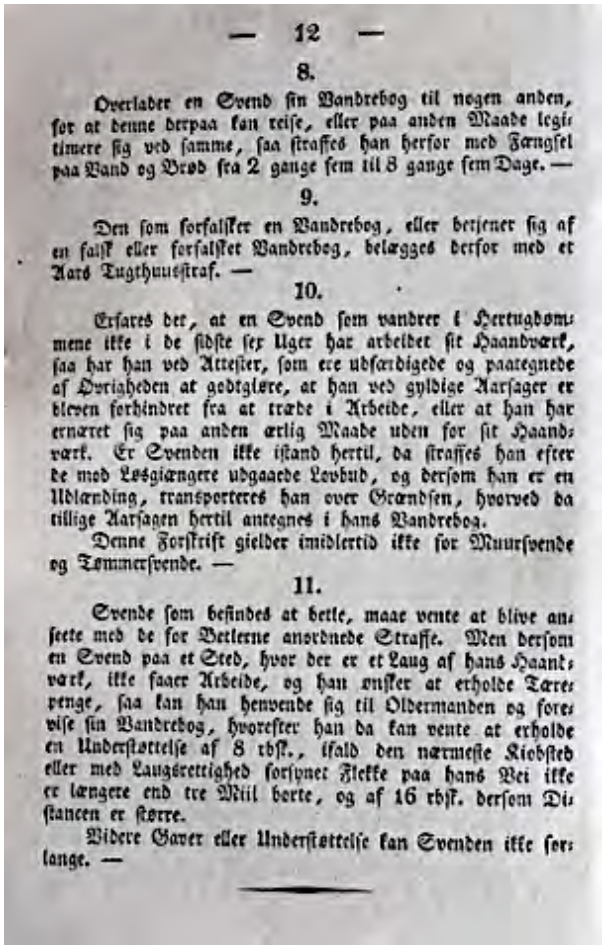

— 12 —

8.

Overlader en Svend sin Vandrebog til nogen anden, for at denne derpaa kan reise, eller paa anden Maade legitimere sig ved samme, saa straffes han herfor med Fængsel paa Vand og Brød fra 2 gange fem til 8 gange fem Dage. —

9.

Den som forfalsker en Vandrebog, eller betjener sig af en falsk eller forfalsket Vandrebog, belægges derfor med et Aars Tugthusestraf. —

10.

Erfares det, at en Svend som vandrer i Hertugdømmene ikke i de sidste sex Uger har arbeidet sit Haandværk, saa har han ved Attester, som ere udfærdigede og paategnede af Øvrigheden at godtgiøre, at han ved gyldige Aarsager er bleven forhindret fra at træde i Arbeide, eller at han har ernæret sig paa anden ærlig Maade uden for sit Haandværk. Er Svenden ikke istand hertil, da straffes han efter de med Løsgiængere udgaaede Lovbud, og dersom han er en Udlænding, transporteres han over Grændsen, hvorved da tillige Aarsagen hertil antegnes i hans Vandrebog.

Denne Forskrift gielder imidlertid ikke for Murersvende og Tømmersvende. —

11.

Svende som befindes at bette, maae vente at blive ansete med de for Betlerne anordnede Straffe. Men dersom en Svend paa et Sted, hvor der er et Laug af hans Haandværk, ikke faaer Arbeide, og han ønsker at erholde Tærepenge, saa kan han henvende sig til Oldermanden og forevise sin Vandrebog, hvorefter han da kan vente at erholde en Understøttelse af 8 rbsk., ifald den nærmeste Kiøbsted eller med Laugsrettighed forsynet Flekke paa hans Vei ikke er længere end tre Miil borte, og af 16 rbsk. dersom Distancen er større.

Videre Gaver eller Understøttelse kan Svenden ikke forlange. —

<u>Et overblik over de følgende sider i Jes Lautrups vandrebog:</u>

16. januar 1837: Jes Lautrup rejser fra Haderslev til sin onkel [Hans Lautrup II] i Skovlund vest for Flensborg.
28. januar 1837 rejser han fra Flensborg til Slesvig
30. januar 1837 rejser han fra Slesvig til Egernførde, hvor han arbejder et år
31. januar 1838 rejser han fra Egernførde til Kiel
1. februar 1838 rejser han fra Kiel til Plön
2/3 februar 1838 rejser han fra Eutin til Lübeck
3. februar 1838 rejser han fra Lübeck til Hamborg
17. april 1838 arbejder han i Hamborg,
som han kort efter forlader for at rejse til Perleberg.
21. april 1838 rejser han fra Perleberg til Berlin
9. maj 1838 rejser han fra Berlin til Stettin
Ulæselig test og dato. Fra ? til København
17.5.1840. Ulæseligt sted
18.5.1840. Ulæseligt sted.
18.?.1840 er han ankommet til København
17.7.1840 rejser han fra København til Kiel
1.3.1841. Har han arbejdet i Kiel(?).
Datoen for hans hjemkomst til Haderslev er ikke anført.

Den 22. juli 1841 bliver Jes Lautrup gift i Sønder Bjert

- 13 -

No 294

Prod:[uceret] Flensburg i Politiembedet / d. 28. jan. 1837
og gyldigt til Slesvig.

Indehaveren har nogen tid opholdt sig hos sin onkel
[Hans Lautrup] i Skovlund

Stempel og underskrift

No 241
Prod[uceret] Kongl. Politiembede
i Slesvig 30. janu[ar] - (det ser mere ud som om der står juni!) 1837
og gyldigt til Egernførde.

Stempel og underskrift

side 14:

No 247: God til Kiel. Egernførde Kgl. Politiembede den 31. januar 1837.

No 387: Til Plön. Kiel i Det kgl. Politiembede
d. 1. februar 1837.
stempel og underskrift

No 295: Prod. Ploen d. 1. Febr. 1837.
Gyldig til Eutin.

- dagens travetur er på omkring 45 km.

Side 15:
No. 243: Prod. Eutin d. 2/3 februar 1837.
Gyldig til Lybeck.

No. 950: Prod. Lübeck 3. februar 1837.
Gyldig til rejse til (nach) Hamburg.

Stempel og underskrift

- en to-dages-tur på omkring 75 km.

side 16: (*er vanskelig at tyde*)

intet No. Indehaveren har(?) ____ arbejdet som snedker [i Hamburg i $14^{1}/_{2}$ måned].
Hamburg 17. apr. 38

Mesters stempel og underskrift:

No 4769:

Gyldig til Berlin.
Hamburg 17. april 1838. Overpolitiet.
Stempel og underskrift

(Turen Hamburg - Perleberg er på omkring 150 km.)

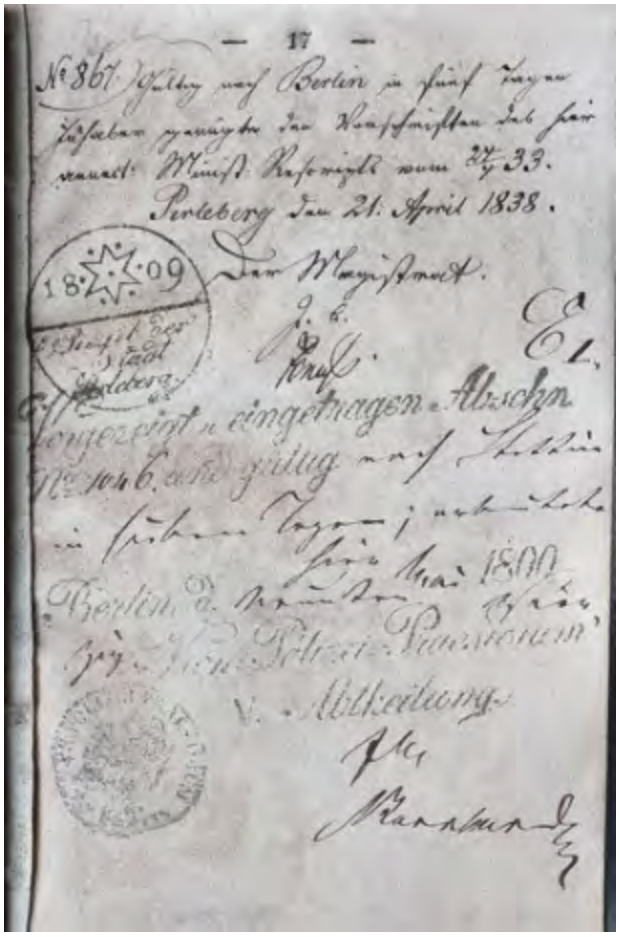

side 17:

No.867: Gyldig til Berlin i 5 dage.
Indehaveren har overholdt (genügte) forskrifterne __ ___ ___ af 27/4 33.
Perleberg den 21. april 1838.
Magistraten
(Samme stempel som på bogens forside. Den lokale embedsmand har elsket at sætte stempler)

Muligvis et No.
Derefter en indstemplet tekst med huller, som er udfyldt - bortset fra årstallet, hvor stemplet viser 1800!: Forevist, indført, [ifølge] afsnit No 1046 gyldig til Stettin i 7 dage ____ ___ .
Berlin den 9. maj - der skulle stå 1838.
Kgl. Politi _____ v. Afdeling

Stempel og underskrift

side 18:
No. 3984.
Igen et skævt stempel med huller:
Produceret og gyldiggjort til en rejse til Copenhagen.

Stettin den femtende maj 1800 (1838!).

Den kongelige Politidirektion

Stempel og underskrift

Ulæseligt Kjbh Toldbodwagt 17/5 [18]40 (København?)

Forevist d. 18/5 [18]40

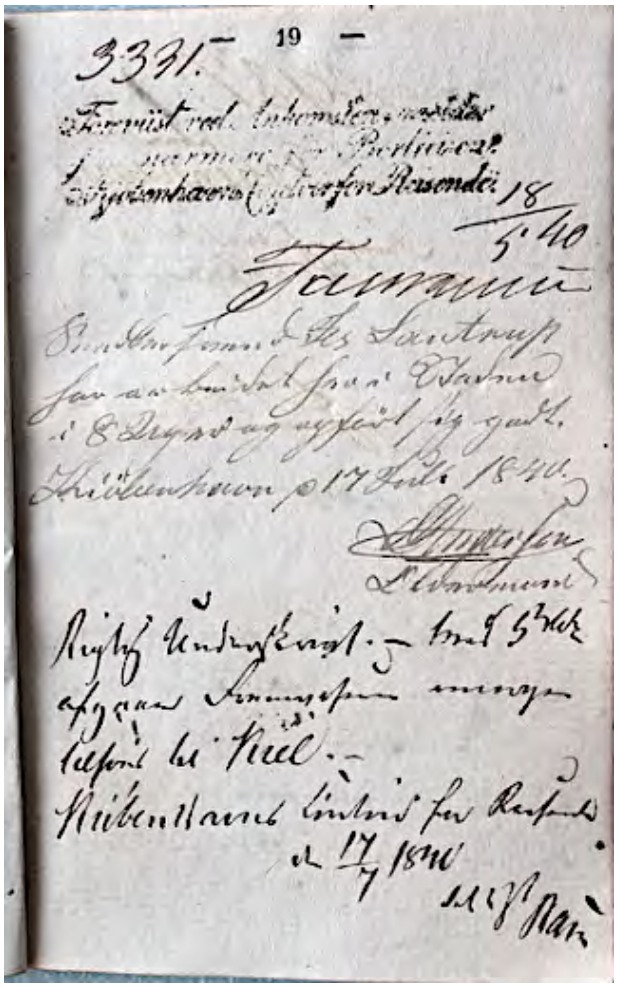

side 19:
3331
Foreviist ved ankomsten ____ ____ _____ _____ Berlini..(?)
Kjøbenhavn _____ Reisende 18/? [18]40.

Underskrift

Snedkersvend Jes Lautrup

har arbeidet her i Staden

i 8 Dage og opført sig godt.

Kiøbenhavn d 17. Juli 1840

2 Underskrifter

Rigtig Underskrevet(?) ___ __ ___.
Afgaar F_____ morgen _____ til Kiel.

Kiøbenhavns Contoir(?) for Reisende,
d. 17/7 1840

Underskrift

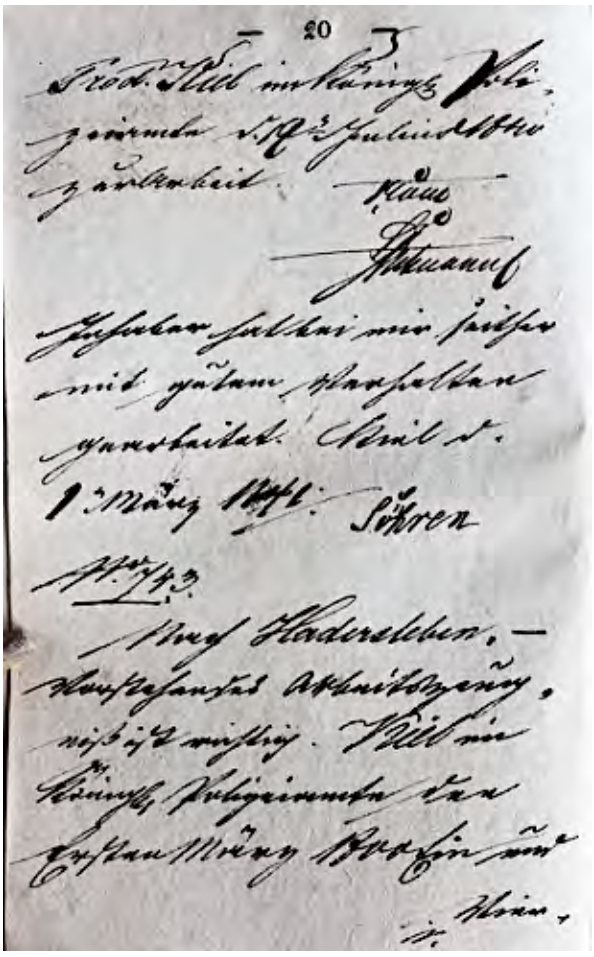

side 20:
intet No. Prod. Kiel im Kønigs Polizeiamt
d. 19. juli 1840.
zur____heit (?)
2 underskrifter

Indehaver har siden (zeither?) med godt forhold(?) [Verhalten?]
arbejdet hos mig.
1. marts 1841. / . Underskrift

No. 743:
Til Haderslev. -
Foranstående (?) Arbeitszeug (arbejdsattest)
_____ ist _____ . Kiel i det Kgl Politiembede
den 1. marts atten(hundrede) en og -
(fortsættes næste side - i bogen overfor side 20)

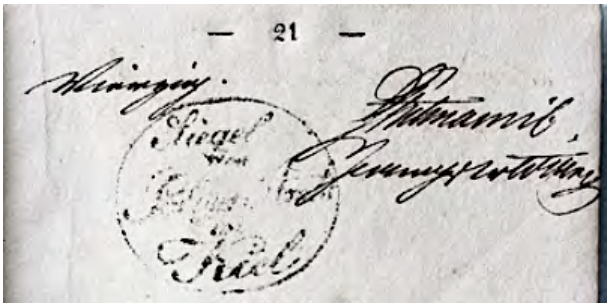

side 21:
-fyrre (1841)

Kiel-stempel og 2 underskrifter.

- og Jes Lautrups tid som naver er forbi om en dag eller to.
Der burde vel have været et stempel og en underskrift for hans ankomst til Haderslev?

----------ooo----------